

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Reactienota

Ontwerp

Programma Integraal
Riviermanagement (IRM)

*(Programma IRM is de start voor
het Programma Ruimte voor de Rivier 2.0)*

Reactienota ontwerp Programma Integraal Riviermanagement (IRM)

*Programma IRM is de start voor het
Programma Ruimte voor de Rivier 2.0*

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Over IRM	5
1.2	Waarom deze reactienota?	5
1.3	Doorlopen proces	5
1.4	Leeswijzer	5
2	Zienswijzen onder de loep	6
2.1	Beschrijvende statistiek zienswijzen	6
2.2	Veel voorkomende thema's binnengekomen reacties	6
3	Aanpassingen in programma IRM	8
4	Ingebrachte zienswijzen en reactie	9
4.1	Zienswijzen over het ontwerp Programma IRM	9
4.1.1	<i>Aanleiding & nut en noodzaak</i>	9
4.1.2	<i>Plangebied</i>	10
4.1.3	<i>Doorkijk 2100</i>	11
4.1.4	<i>Perspectief en ontwikkelingen tot 2050</i>	12
4.1.5	<i>Huidig beleid</i>	14
4.1.6	<i>Opgave rivierengebied</i>	16
4.1.7	<i>Waterafvoer</i>	18
4.1.8	<i>Doel algemeen IRM</i>	18
4.1.9	<i>Doel/functie waterafvoer</i>	21
4.1.10	<i>Doel/functie zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening</i>	21
4.1.11	<i>Doel/functie bevaarbaarheid</i>	22
4.1.12	<i>Doel/functie natuur en ecologische waterkwaliteit</i>	25
4.1.13	<i>Doel/functie regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit</i>	27
4.1.14	<i>Overige opgaven</i>	29
4.1.15	<i>Besluit beleid algemeen</i>	30
4.1.16	<i>Beleidskeuze rivierbodemplugging en sedimenthuishouding</i>	36
4.1.17	<i>Beëindigen ontgroningen zomerbed</i>	39
4.1.18	<i>Toevoegen sediment Gemeenschappelijke Maas</i>	40
4.1.19	<i>Beleidskeuze afvoer- en bergingscapaciteit</i>	40
4.1.20	<i>Onderzoek naar gewenste afvoerverdeling</i>	43
4.1.21	<i>Inzetten op synergiekansen</i>	44
4.1.22	<i>Abstractieniveau beleidskeuzes</i>	47
4.1.23	<i>Ruimtelijke consequenties voor trajecten</i>	48
4.1.24	<i>Barro-/Bkl-reserveringen</i>	52
4.1.25	<i>Routekaart</i>	63
4.1.26	<i>Gefaseerde aanpak</i>	74
4.1.27	<i>Samenwerking</i>	74
4.1.28	<i>Governance</i>	78
4.1.29	<i>Uitvoerbaarheid</i>	81
4.1.30	<i>Doorlopen participatieproces</i>	81
4.1.31	<i>Toekomstige participatie</i>	84
4.1.32	<i>Financiering</i>	91
4.1.33	<i>Ontwikkelingen Maas en Rijntakken</i>	92
4.1.34	<i>Ontwikkelingen IJssel</i>	93
4.1.35	<i>Ontwikkelingen Pannerdensch kanaal</i>	95
4.1.36	<i>Ontwikkelingen Waal</i>	95
4.1.37	<i>Ontwikkelingen Bedijkte Maas</i>	95
4.1.38	<i>Ontwikkelingen Maasvallei</i>	96

4.1.39	Raakvlak Deltaprogramma	98
4.1.40	Raakvlak Deltaprogramma Zoetwater	98
4.1.41	Raakvlak Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	99
4.1.42	Raakvlak Programmatische aanpak grote wateren (PAGW)	100
4.1.43	Raakvlak Nota Ruimte	103
4.1.44	Raakvlak principe 'rekening houden met water en bodem'	104
4.1.45	Raakvlak Kaderrichtlijn Water (KRW)	104
4.1.46	Raakvlakken Programma Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLA)	104
4.1.47	Raakvlakken algemeen	106
4.1.48	Overige zienswijzen	109
4.1.49	Monitoring	109
5	Zienswijzen over PlanMER	110
5.1	M.e.r. procedure	110
5.1.1	Alternatieven	110
5.1.2	Wijze beoordeling	110
5.1.3	Doelbereik	111
5.1.4	Proces richting richtinggevend VKA	112
5.1.5	Conclusies en aanbevelingen over het PlanMER	112
5.2	Effectbeoordeling PlanMER	112
5.2.1	Natuur	112
5.2.2	Landschap, cultuurhistorie en archeologie	114
5.2.3	Scheepvaart	115
5.2.4	Gebruiksfuncties rivierengebied	115
5.2.5	Duurzaamheid	123
5.3	Passende beoordeling	123
5.3.1	Natura 2000	123
5.3.2	Zienswijzen over aandachtspunten vervolg en aanlegfase	124
6	Advies van de Commissie mer	125
6.1	Hoofdpijn van advies	125
6.2	Wat vindt de ciemer van het PlanMER bij het Programma IRM	125
6.3	Advies vervolgfase IRM: inzicht in ruimtevraag is urgent en cruciaal	125
7	Zienswijzen uit het buitenland	127
8	Vervolgproces programma IRM	128
9	Werkplan volgende fase IRM: Ruimte voor de Rivier 2.0	129
9.1	Tot medio 2026	129
9.1.1	A. Beleidsvorming nationale systeemkeuzes	129
9.1.2	B. Verbinding nationale kaders met gebieden	130
9.1.3	C. Ontwikkeling gezamenlijke slagkracht	130
9.2	Tot in 2029	130

1 Inleiding

1.1 Over IRM

We krijgen in Nederland in toenemende mate te maken met zeer warme, natte én droge periodes, die in het rivierengebied zorgen voor extreem hoogwater en ook voor periodes met langduriger, extreem laagwater. Deze hoogwaterpieken en watertekorten bedreigen de waterveiligheid, zoetwatervoorziening, natuur en ecologische waterkwaliteit, scheepvaart en economische ontwikkeling. Daarom moeten we aan de slag om het rivierengebied toekomstbestendig te maken én te houden voor volgende generaties.

Dit begint met de aanpak van de steeds verdergaande rivierbodemdaling, door onder meer te stoppen met ontgrondingen in de hoofdgeul van de rivier. Ook moeten we ervoor zorgen dat we de waterafvoer bij hoogwater en laagwater goed kunnen blijven regelen. Hiervoor is nieuw rivierenbeleid verwoord in het Programma Integraal Riviermanagement (IRM). Programma IRM is de start voor het Programma Ruimte voor de Rivier 2.0¹, zoals aangekondigd in het regeerprogramma. Daar waar in deze reactienota wordt verwezen naar de volgende fase IRM, wordt daarmee bedoeld op het programma Ruimte voor de Rivier 2.0.

De komende decennia gaan Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten in het Maas- en Rijngebied het nieuwe rivierenbeleid samen verder uitwerken en uitvoeren, in samenspraak met maatschappelijke organisaties.

Vanaf 2024 werken we aan maatregelen voor de Rijn en de Maas en gaan we na welke (inter)nationale afspraken nodig zijn. Ondertussen blijven we leren van lopende projecten in het rivierengebied.

1.2 Waarom deze reactienota?

In deze reactienota laten we zien wat de reacties uit de inspraakprocedure waren op het planMER en het ontwerp Programma en welke antwoorden wij daarop geven. Niet alle reacties leiden tot of vragen om aanpassing van het Programma of planMER. Ook dat maken we duidelijk door per reactie een antwoord op te nemen.

1.3 Doorlopen proces

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft in samenwerking met rijkspartners en partners in de Rijn- en Maasregio het ontwerp Programma IRM opgesteld. Parallel daaraan zijn de milieueffecten beoordeeld via een *plan MilieuEffectRapportage* (planMER). De minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) heeft het ontwerp Programma IRM vastgesteld in overeenstemming met de minister voor Natuur en Stikstof (NenS) en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De minister van Infrastructuur en Waterstaat is systeemverantwoordelijk voor rivieren en daarmee coördinerend minister voor IRM. Na de vaststelling is het ontwerp Programma IRM ter inzage gelegd. Iedereen heeft op het ontwerp Programma IRM kunnen reageren. De reactieperiode liep van woensdag 31 januari 2024 tot en met dinsdag 12 maart 2024. Ook was het mogelijk om op de onderliggende planMER te reageren.

1.4 Leeswijzer

Deze reactienota gaat eerst in op een algemeen beeld van de binnengekomen zienswijzen. Hierna wordt ingegaan op de aanpassingen in het programma IRM waarna de binnengekomen zienswijzen thematisch behandeld worden.

---

¹ Daar waar in deze reactienota wordt verwezen naar 'de volgende fase' wordt bedoeld op het programma Ruimte voor de Rivier 2.0.

2 Zienswijzen onder de loep

2.1 Beschrijvende statistiek zienswijzen

In totaal hebben 95 mensen/organisaties gebruik gemaakt van deze mogelijkheid. Uitgesplitst naar type organisatie ziet dit er als volgt uit:

Type organisatie	Aantal
Overheid	34
Particulier	20
Bedrijf	14
Maatschappelijke organisatie	9
Buurt en/of bewonersorganisatie	6
Branchevereniging	4
Buitenlandse overheid	1
Havenbeheerder	1
Hogeschool	1
Totaal	95

2.2 Veel voorkomende thema's binnengekomen reacties

Hieronder geven we de hoofdlijnen uit de reacties weer. De inspraakreacties laten zien dat er veel energie en betrokkenheid is.

Algemene opmerkingen (overheden en privaat)

Als het gaat om het uitwerkings-/detailniveau van de plannen van IRM spreken organisaties hun teleurstelling uit en geven ze aan niet goed te kunnen overzien wat de consequenties zijn van de plannen.

Hierbij wijzen zij specifiek op het ontbreken van een keuze op gebied van afvoer- en bergingscapaciteit. Deze keuze is in optiek van de partijen wel nodig om verder te komen.

Organisaties geven verder aan de vervolgstappen onduidelijk te vinden en missen een planning waardoor voor hen niet duidelijk is wanneer ze waarover kunnen meepraten.

Reacties van overheden

- Een aantal gemeenten, met name rond de Maas, geeft aan dat regionale inbreng in het planproces onvoldoende is meegewogen. Dit gaat o.a. om de AUM (Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas). Een aantal andere gemeenten en de VNR geeft juist aan waardering te hebben voor de betrokkenheid in het doorlopen proces en de communicatie met de gemeenten.
- Daar waar IRM zich focust op het hoofdwatersysteem, geeft een aantal gemeenten en waterschappen aan deze keuze te begrijpen, maar vragen ze expliciet om aandacht voor de koppeling met het regionale watersysteem. Bijvoorbeeld n.a.v. de ervaringen in Limburg tijdens het hoogwater van 2021.
- Veel van de reacties van gemeenten benoemen de Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl)-reserveringen en roepen op tot het laten vervallen hiervan of tot een quickscan om keuzes hierover te kunnen faciliteren.

Reacties van private partijen

Vanuit een aantal sectorale, maatschappelijke, branche- en bewonersorganisaties wordt aangegeven dat er in het programma onvoldoende oog is voor specifieke sectoren/belangen. Bijvoorbeeld de landbouw, delfstoffenwinning, zoetwatervoorziening, drinkwater, cultuurhistorie of gevolgen van het programma voor specifieke gebieden.

Reacties van particulieren

Vanuit particulieren is voornamelijk de voorbeeld-zienswijze zoals opgesteld door het Wereld Natuur Fonds ingediend waarin aandacht wordt gevraagd het manifest Levende Rivieren en wordt gevraagd de inhoud hiervan te betrekken bij het programma IRM.

3 Aanpassingen in programma IRM

In het definitieve programma IRM zijn t.o.v. het ontwerp Programma een aantal wijzigingen doorgevoerd. Dit betreft zowel ambtshalve wijzigingen als wijzigingen naar aanleiding van de inspraakprocedure.

De belangrijkste wijzigingen zijn:

- Het nader duiden van landbouw, recreatie en delfstoffenwinning als onderdeel van economische ontwikkeling;
- Het verduidelijken dat bevaarbaarheid geldt voor beroeps en recreatievaart;
- Verduidelijken van de rol van de planMER in de totstandkoming het richtinggevend voorkeursalternatief;
- Aanpassen tekst over Nota Ruimte a.d.h.v. actuele stand van zaken;
- Verduidelijking gevolgen van verdroging riviersysteem, breder dan alleen de rivier (ook binnendijs);
- Nadrukkelijker positioneren zoetwaterbeschikbaarheid;
- Aanpassen 'eerste fase IRM' naar 'volgende fase IRM';
- Aanpassen 'ontwerp Programma' naar 'Programma';

4 Ingebrachte zienswijzen en reactie

In dit hoofdstuk worden de inspraakreacties op de twee documenten (Ontwerp programma IRM en planMER) weergegeven. De inspraakreacties zijn samengevat waarbij (vrijwel) gelijklopende reacties zijn gebundeld en eventuele persoonlijke gegevens verwijderd zijn. De antwoorden staan direct achter iedere samengevatte zienswijze.

4.1 Zienswijzen over het ontwerp Programma IRM

Deze paragraaf bevat alle zienswijzen die gegeven zijn op het ontwerp Programma IRM. Ze zijn geordend onder inhoudelijke thema's.

4.1.1 Aanleiding & nut en noodzaak

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener stelt dat grootschalig natuurherstel synergiekansen oplevert voor ruimte, recreatie, waterveiligheid, bevaarbaarheid en zoetwatervoorziening als ook combinaties met transitie van het voedselsysteem en behoud cultuurlandschappen. Indiener ziet nu mogelijkheid om de opgaven in samenhang op te pakken.

Antwoord:

IRM heeft inderdaad tot doel om integraal naar de opgaven te kijken en de opgaven in samenhang op te pakken. Dit geldt ook voor de door indiener genoemde opgaven. Wat betreft transitie van het voedselsysteem en behoud van cultuurlandschappen zijn hier zeker kansen, ondanks dat het niet een van de directe opgaven binnen IRM betreft. Dit wordt in de vervolgfase van IRM nog verder uitgewerkt.

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener stelt dat huidig hoogwater- en rivierbeheer ten koste gaat van natuur(herstel) en geeft aan dat dit mogelijk kan leiden tot een 'juridisch slot' op Nederland.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. Wettelijke en Europese verplichtingen zijn randvoorwaardelijk voor IRM. In het planMER worden zowel de effecten op functies als milieuaspecten kwalitatief beschouwd. Ook in het vervolgproces gebeurt dit. Daar waar wettelijke en/of Europese verplichtingen niet realiseerbaar zijn, wordt gekeken wat een vervolgstap is.

Indiener: 004

Indiener stelt dat het van belang is dat Nederlanders in de natuur moeten kunnen zijn, omdat meer contact met de natuur leidt tot meer bereidheid om leefstijl aan te passen aan de grenzen van de planeet.

Antwoord:

IRM heeft tot doel om te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. Kansen voor recreatie horen daarbij en worden in de vervolgfase meegenomen.

Indieners: 006, 007, 009, 011, 012, 013, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener stelt dat de behoefte aan ruimte voor recreatie groot is en groeit en dat de bestaande natuur onder druk komt te staan. En dat dit effect heeft op het menselijk welbevinden en druk legt op het zorgsysteem.

Antwoord:

IRM heeft tot doel om te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. Kansen voor recreatie horen daarbij en worden in de vervolgfase meegenomen.

Indiener: 014

Indiener stelt dat Nederland voor belangrijk deel wordt gedomineerd door rivieren in alle verschijningsvormen waarin natuurherstel, recreatie en stiltegebieden kunnen samen gaan met waterbergingsruimte. Er zijn veel redenen om ruimte te geven aan rivierlandschappen.

Antwoord:

In IRM onderzoeken we de komende jaren hoeveel ruimte het rivierengebied nodig heeft vanuit alle functies.

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 014, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener geeft aan dat door grootschalig natuurherstel in de riviergebieden ons land wordt beschermd tegen de gevolgen van klimaatverandering of zelfs klimaatontwrichting. En dat er zo ook kwalitatief waardevolle leefomgeving behouden en opnieuw gevormd wordt, dit biedt tevens kansen voor recreatiemogelijkheden en kwaliteit van de leefomgeving. Indiener stelt dat het de zorgplicht is van de overheid om ons te beschermen en te zorgen voor een leefbaar land in de toekomst.

Antwoord:

IRM heeft tot doel om te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. Hierbij wordt gekeken naar de functie natuur, maar ook andere functies zoals scheepvaart, regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit, waterveiligheid en bijvoorbeeld ook zoetwaterbeschikbaarheid. Deze functies worden samen met natuur integraal meegenomen en afgewogen in IRM.

Indiener: 041

Indiener heeft met interesse het document gelezen. Indiener erkent de complexiteit en de uitgebreide details van de taak om evenwicht te vinden tussen de verschillende belangen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 071

Indiener is het eens met de tekst uit het Ontwerp Programma waarin de urgentie van een integrale benadering is opgenomen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indieners: 037, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat veel natuur sinds 1995 is aangelegd en wijst op de grilligheid van weer en water dat uit andere landen komt. Indiener pleit daarom voor natuurdoelen die passen bij de verschillen die voorkomen in het rivierengebied, waarbij de huidige natuurdoelen niet als starre beperking moeten worden gehanteerd.

Antwoord:

IRM gaat uit van de bestaande, wettelijk en Europees verplichte natuurdoelen en bekijkt hoe het rivierengebied moet worden ingericht om deze natuurdoelen te realiseren. In het Programma IRM worden geen natuurdoelen bepaald of aangepast.

4.1.2 Plangebied

Indiener: 001

Indiener pleit ervoor om ook in het benedenstroomse gebied van Rijn en Maas aandacht te richten op meer bergingscapaciteit en toevoeging van pompcapaciteit.

Antwoord:

Het benedenstroomse gebied van Rijn en Maas valt buiten het plangebied van het programma IRM. Dit benedenstroomse deel is onderdeel van het Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden en het Deltaprogramma Zuid-Westelijke Delta. In het kader van de herijking van de Deltabeslissing Rijn-Maas Delta wordt door deze twee Deltaprogramma's en IRM ook in samenhang naar het gehele systeem gekeken.

Indiener: 058

Indiener stelt dat de wensen om de Keteldelta toe te voegen aan de geografische scope van IRM en meer aandacht te geven aan de systeeminteractie tussen IJsselmeer en rivieren (IRM-pilot IJssel-Vechtdelta) zijn gehonoreerd.

Antwoord:

Het klopt dat de IJssel-Vechtdelta tot aan het Ketelmeer onderdeel is van het plangebied van IRM. Er wordt hier dus aandacht aan besteed in het vervolg. Zo stelt IRM een verhaal en systeemanalyse IJssel-Vechtdelta op waarin ook aandacht is voor de systeeminteractie tussen IJsselmeer en de rivieren.

4.1.3 Doorkijk 2100

Indiener: 001

Indiener stelt dat er een brede integrale, centraal geleide lange termijnvisie (tot 2070 of 2100) moet worden ontwikkeld voor de hele benedenstroomse Delta waar een kortetermijnvisie (van 6 jaar) op waterveiligheid in past.

Antwoord:

Binnen IRM onderschrijven wij het belang van een brede integrale blik. De benedenstroomse Delta maakt geen onderdeel uit van het plangebied van IRM wel wordt bij de beleidskeuzes en eventuele ingrepen meegewogen wat de effecten hiervan zijn buiten het plangebied.

Indieners: 003, 036

Indiener stelt dat er scherpe keuzes gemaakt moeten worden. Indiener pleit voor een handelingsperspectief van waaruit samengewerkt kan worden in plaats van werken in kaders.

Antwoord:

De beleidskeuzes worden meegenomen binnen de integrale uitwerking van de verschillende opgaven van IRM. Uitgangspunt daarbij is dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het riviereengebied. Het gaat dan om welke functies zoals natuur, landbouw, (drink)watervoorziening, scheepvaart, bedrijvigheid en woningbouw, waar mogelijk en gewenst zijn en ook waar niet. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, worden de in het Programma opgenomen beleidskeuzes verder geconcretiseerd en uitvoeringsstrategieën opgesteld.

Indiener: 054

Indiener stelt dat het Programma de tijdshorizon voornamelijk op 2050 legt terwijl het de opgave voor 2100 weinig concreet invult. In de grote ruimtelijke puzzel die nu wordt gelegd waarin het riviereengebied toekomstbestendig meegeschakeld moet worden. Indiener stelt dat de opgaven wellicht een meer radicale aanpassing vragen dan incrementeel doorgroeien. Indiener pleit voor grotere aandacht voor de opgave voor 2100, niet alleen voor de hoogwatersituatie maar ook voor andere waterthema's.

Antwoord:

De constatering dat de opgave voor 2100 nog weinig concreet is wordt herkend. Het Programma IRM ziet concreet toe op de fase tot 2050 en geeft een globalere doorkijk voor de periode daarna. Wij herkennen de noodzaak om in de komende periode concreter invulling te geven aan de benodigde ruimte in het riviereengebied. In de voorbereiding van de Nota Ruimte is vanuit IRM een redeneerlijn opgesteld gebaseerd op het kaartje met de ruimtelijke consequenties van beleidskeuzes tot 2050 waarbij ook een doorkijk is gemaakt naar 2100.

Indiener: 060

Indiener stelt dat een gezamenlijke adaptieve strategie voor de lange termijn en scherpe keuzes nu onontbeerlijk is en stelt dat IRM in samenhang met het Deltaprogramma hieraan een belangrijke bijdrage kan leveren.

Antwoord:

De stelling van indiener wordt herkend. De adaptieve aanpak wordt in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, nader uitgewerkt.

Indiener: 060

Indiener stelt dat de waterveiligheidsopgave forse impact heeft op het riviereengebied in de komende decennia en stelt ook dat om gericht en zonder spijt aan de slag te kunnen gaan op zeer korte termijn helderheid vraagt in de beleidsdoelen 2050 en 2100 voor het hoofdwatersysteem van de grote rivieren. Indiener geeft aan dat in Brabant de waterveiligheidsopgave urgent is.

Antwoord:

Fijn dat de impact van de opgaven door indiener wordt herkend. Wij herkennen de behoefte aan helderheid in de beleidsdoelen voor 2050 en 2100 voor het hoofdwatersysteem evenals de urgentie van de opgave voor de Brabantse Maas. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt concreter invulling gegeven aan de benodigde benodigde ruimte voor afvoer- en bergingscapaciteit.

4.1.4 *Perspectief en ontwikkelingen tot 2050*

Indieners: 031, 037, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat boeren goed bekend zijn met anticiperen op hoogwatersituaties, om opstuwingsproblemen te voorkomen. Indiener geeft aan dat er weinig geleerd lijkt van het recente verleden: sinds het hoogwater in de jaren 90 zijn projecten uitgerold met natuurbeheer die nadeel opleverden voor hoogwaterveiligheid en veel geld kostten. Indiener stelt dat deze nu hersteld moesten worden met programma Stroomlijn.

Antwoord:

De stelling dat agrarisch grondgebruik in veel gevallen goed samengaat met een veilige afvoer van water wordt herkend, die geldt vooral voor graslanden. Sinds de hoogwaters in de jaren 90 hebben veel ingrepen in het riviereengebied plaatsgevonden waarbij rivierverruiming in combinatie met natuurontwikkeling een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan het toenemen van de waterveiligheid. De ingrepen van het programma Stroomlijn hebben de afgelopen jaren vooral plaatsgevonden op terreinen waar door Ruimte voor de Rivier geen maatregelen zijn getroffen. De programma's zoals Ruimte voor de Rivier en Stroomlijn werken samen aan de veilige afvoer van water in het riviereengebied. IRM werkt aan een toekomstbestendig riviereengebied dat als systeem goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. Daarmee bouwt IRM voort op programma's als Ruimte voor de Rivier en Stroomlijn.

Indieners: 031, 037, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener herkent het beeld van verdroging in de uiterwaarden niet, gezien generatielang gebruik van de uiterwaarden als landbouwgrond. Indiener vraagt zich af welke lokale meetgegevens daarvoor aan ten grondslag liggen en vraagt zich af hoe het dan kan dat 30 cm onder de bouwvoor grondwater wordt gemeten.

Antwoord:

De grondwaterstand in de uiterwaarden wordt sterk bepaald door de waterstand in de rivier. Wanneer de rivier weinig water afvoert en de waterstand in het zomerbed laag is, ligt de grondwaterstand in de uiterwaarden verder onder maaiveld. Dit is anders dan bij gemiddelde afvoeren en in hoogwatersituaties wanneer uiterwaarden overstroomd. Door de toenemende extremen, als gevolg van de klimaatverandering krijgen we in de toekomst vaker en langer te maken met droge periodes met lage afvoeren waardoor de grondwaterstand in de uiterwaarden lager wordt en we in toenemende mate te maken krijgen met verdroging van natuur en landbouw gewassen.

Indiener: 040

Indiener doet de suggestie om aan de 'gevolgenkaart' (figuur 5) een geelwitte pijl toe te voegen met de woorden 'afname toevoer'. Op deze manier stelt indiener dat de effecten voor het IJsselmeer gebied en 1/3e van Nederland nadrukkelijker naar voren komen.

Antwoord:

Dank voor de suggestie. In het definitieve Programma IRM wordt een geelwitte pijl toegevoegd met de woorden 'afname toevoer' in kaart 5: Gevolgenkaart lage waterafvoeren.

Indiener: 040

Indiener stelt de vragen hoe bindend dit perspectief tot 2050 is en door wie het perspectief is omarmd?

Antwoord:

Het perspectief 2050 is als toekomstperspectief omarmd door de samenwerkende partijen binnen IRM, de minister van Infrastructuur en Waterstaat samen met de minister van VRO en de staatssecretaris van LVVN en de samenwerkende partijen van de Deltaprogramma's Rijn en Maas. De beleidskeuzes die in het ontwerp Programma zijn opgenomen om dit perspectief te realiseren zijn zelfbindend voor de rijkspartijen en worden in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, samen met de andere partijen in het programma verder uitgewerkt en geconcretiseerd.

Indiener: 040

Indiener stelt voor om ook bij het IJsselmeer de in geel benoemde termen toe te voegen: peilstijging en -verlaging en verziltingstoename (net als vanuit West-Nederland). Indiener stelt dat een ander peilregime/lager peilniveau ook zorgt voor een ander sedimenttransport in de IJssel.

Antwoord:

Dank voor de suggestie. In het definitieve Programma IRM wordt voor het IJsselmeer de peilstijging, peilstijging en verziltingstoename opgenomen in kaart 6: Ontwikkelingen kaart.

Indiener: 041

Indiener stelt voor de eerste zin bij de 5e bullet onder paragraaf 2.2 te vervangen door: De Maasvallei is een natuurlijke rivierdal waarin landbouw, natuur en recreatie elkaar versterken

Antwoord:

Deze tekst suggestie nemen we niet over in het Programma IRM. In de tekst onder de 5e bullet in paragraaf 2.2 wordt onderscheid gemaakt tussen de drie delen van de Maas: 1) De zuidelijke Maasvallei met een vrij afstromend natuurlijk karakter waar natuur en recreatie elkaar versterken; 2) Het gestuwde noordelijke deel van de Maasvallei dat zich kenmerkt door toestroom van zijbeken, waar extensieve landbouw en regionaal economische ontwikkeling; 3) Het bedijkte deel van de Maas dat zich kenmerkt door een natuurlijk meanderende rivier die bijdraagt aan de zoetwatervoorziening in Zuidwest-Nederland, recreatieve uitloop vormt voor de Brabantse steden en een belangrijke transportfunctie vervult. Dit onderscheid in riviertaktrajecten vormt een belangrijke basis voor de verdere uitwerking van het beleid.

Indiener: 072

Indiener stelt dat de tijdsduur van de voorgenomen aanpak van IRM niet leidt tot adequaat aanpakken van de oorzaken van een enorm rivierprobleem: de dalende (grond)waterstanden in het riviergebieden, binnen- en buitendijks, als gevolg van bodemdaling in diverse Rijntakken. Indiener pleit voor een zeer adequate aanpak van het probleem ter voorkoming economische schade aan onroerend goed, waaronder dat van de indiener. Indiener meldt dat het niet adequaat aanpakken de indiener in toenemende mate emotionele en gezondheidsschade oplevert.

Antwoord:

We vinden het erg vervelend dat de huidige situatie u emotionele en gezondheidsschade oplevert. De beleidskeuze voor bodemligging en sedimenthuishouding die is opgenomen in het ontwerp Programma IRM heeft tot doel maatregelen mogelijk te maken om de bodemdaling te stoppen en waar nodig en mogelijk te komen tot bodemophoging. Daarmee pakken we dit probleem aan. De zorgvuldige voorbereiding van ingrepen in het riviersysteem kost echter tijd. Op basis van de nu gemaakte beleidskeuzes wordt in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt met een combinatie van onderzoek en het uitwerken van maatregelen toegewerkt naar concrete maatregelen om de bodemdaling in het zomerbed te stoppen.

Indiener: 052, 053, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener leest in de stukken dat de uiterwaarden veel minder overstromen en dat er sprake is van droogte. Indiener stelt dat de uiterwaardengrond hele vruchtbare grond is, waarvan het grasland niet of nauwelijks beregend hoeft te worden, terwijl er voldoende oppervlaktewater beschikbaar is.

Antwoord:

De grondwaterstand in de uiterwaarden wordt sterk bepaald door de waterstand in de rivier. Wanneer de rivier weinig water afvoert en de waterstand in het zomerbed laag is ligt de grondwaterstand in de uiterwaarden verder onder maaiveld dan bij gemiddelde afvoeren en in hoogwatersituaties wanneer uiterwaarden overstromen. Door de toenemende extremen, als gevolg van de klimaatverandering krijgen we in de toekomst vaker en langer te maken met droge periodes met lage afvoeren waardoor de grondwaterstand in de uiterwaarden lager wordt en we in toenemende mate te maken krijgen met verdroging van natuur en landbouwgewassen. Dan komt ook de kwaliteit van de nu waardevolle vruchtbare landbouwgrond in de uiterwaarden onder druk te staan. In deze droge situaties is beregening van landbouwgrond vaak niet meer mogelijk door een beregeningsverbod.

Indiener: 088

Indiener stelt dat in de stukken wordt aangegeven dat omstreden natuur zoals houtoibossen gestimuleerd zullen worden terwijl deze nadelig zijn voor de vegetatielegger van RWS en een gevaar vormen voor hoogwaterveiligheid en open rivierenlandschap belemmeren.

Antwoord:

Natuur is een van de functies die een plek heeft in het rivierengebied naast functies. Sommige van deze functies gaan goed samen anderen minder. Indiener stelt terecht dat oobos ontwikkeling ten kosten gaat van ruimte voor de veilige afvoer van water. Dat geeft aan dat een zorgvuldige afweging van functies heel belangrijk is en juist daar gaat het in IRM om, waarbij natuur ook een belangrijk onderdeel zal blijven uitmaken van de functies in het rivierengebied. Ook de wettelijk verankerde opgave voor het realiseren van hardhoutoobos hoort daarbij.

4.1.5 Huidig beleid

Indiener: 003, 036

Indiener stelt dat het goed is dat de werking van dit systeem in termen van bodemligging en waterafvoer en onderlinge afhankelijkheden inzichtelijk is geworden. Indiener stelt dat het nu ook duidelijk is dat de rivier een natuurlijk systeem is dat zijn eigen gang gaat. Daarmee moet rekening worden gehouden.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. De integrale benadering is inderdaad mede gebaseerd op de realiteit dat de waterbeweging en rivierbodem in een riviersysteem elkaar beïnvloeden en afhankelijk zijn van elkaar.

Indiener: 014

Indiener stelt dat er nieuw beleid en voortvarende uitvoering van dat beleid nodig is omdat het huidige beleid (gericht op efficiënte en kostenbesparing en korte termijn) op lange termijn hoge kosten met zich mee zal brengen. Indiener ziet kosten op diverse terreinen: verlies aan goede leef- en recreatieruimte, verlies biodiversiteit, juridische procedures ingegeven door groeiend crisisbesef over kwaliteit bodem, water en lucht.

Antwoord:

De ambitie van het nieuwe rivierenbeleid is te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat meervoudig en duurzaam bruikbaar is. Doel van IRM is om de (rivier)systeemkenmerken te verbeteren om het meervoudig gebruik zoveel mogelijk te blijven faciliteren. Voor de scope van het Programma IRM is het uitgangspunt dat partijen, buiten het realiseren van de systeemkenmerken, via hun (aan de verschillende rivierfuncties gerelateerde) sectorale programma's hun eigen beleidsdoelen realiseren en/of afwegen. De aangevoerde stelling over kosten nemen wij voor kennisgeving aan.

Indiener: 041

Indiener stelt dat aan de functie natuur en ecologische kwaliteit de functie cultuurlandschap inclusief grondgebonden landbouw moet worden toegevoegd.

Antwoord:

Bedankt voor uw suggestie. We zullen de functie landbouw nader duiden in het programma IRM.

Indiener: 043

Indiener stelt dat landgoed Reuversweerd diverse rivierfuncties vervult. Indiener geeft ook aan dat het huidige ontwerp Programma IRM niet duidelijk maakt hoe het huidige beleid zal wijzigen als gevolg van de twee nieuwe beleidsdoelen. Indiener stelt dat hierover eerst duidelijkheid moet worden gegeven voordat het programma IRM kan worden vastgesteld.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen.

Indiener: 045

Indiener stelt dat integraal werken aan een toekomstbestendig rivierensysteem ook om integratie van diverse programmeringen vraagt en dat dit een complexe opgave is. Indiener vraagt om naast de vijf functies ook aandacht te geven de gemeentelijke belangen en opgaven, zoals energie, woningbouw, economische ontwikkelingen, klimaataanpak en toeristisch-recreatieve ontwikkelingen.

Antwoord:

Het programma IRM wil vernieuwde spelregels voor integraal gebiedsgericht samenwerken ontwikkelen. De gezamenlijke overheden ontwikkelen dit spelregelkader voor zowel de integrale programmering in het rivierengebied, voor passende financieringsarrangementen en voor besluit- en verantwoordingsprocessen en de bijbehorende governance en mandaten. Als eerste stap om te komen tot integrale programmering worden de programmeringen van PAGW en IRM op elkaar afgestemd. De verschillende betrokken gemeentelijke belangen en opgaven kunnen dan zowel op hoofdlijnen dan wel specifiek aan de orde komen.

Indiener: 047

Indiener stelt dat het programma IRM niet over reguliere instandhouding van infrastructuur gaat en niet verwijst naar de vervangings- en renovatieopgave van Rijkswaterstaat. Indiener stelt dat deze opgave van grote invloed is, zeker als daarin vertragingen optreden. Indiener vraagt of IRM ervan uitgaat dat alle achterstallig onderhoud wordt ingelopen en hoe dit geborgd is dan wel hoe IRM voorziet hiermee om te gaan.

Antwoord:

Het programma IRM heeft een ontwikkelopgave. Instandhouding van bestaande doelen valt inderdaad buiten de scope. Desalniettemin heeft het programma als doel het realiseren van een robuust en toekomstbestendig riviersysteem. Dit betekent onder andere dat bij het aanpassen van beleid en het ontwerpen van maatregelpakketten wordt afgewogen of het benodigde beheer op een duurzame wijze en met minder inspanning georganiseerd kan worden, zoals een betere beheerbaarheid van de rivierbodembodem. Bij vervanging en renovatie van bijvoorbeeld de stuwen in de Maas of landhoofden voor spoor- of snelwegen zal worden bezien of doelstellingen van IRM kunnen worden gecombineerd met de vernieuwingsopgave.

Indiener: 061

Indiener pleit voor een bredere blik dan kosten-batenafweging vanwege het 'krachtige samenspel van rivierverruiming en dijkversterking'. Indiener vreest dat wanneer er vast gehouden wordt aan enkel een kosten-baten-afweging dat er te snel zal worden teruggegrepen naar dijkversterking terwijl de voordelen van rivierverruiming evident zijn.

Antwoord:

Een kosten-batenafweging op het doelbereik van alternatieve oplossingsrichtingen geeft waardevolle informatie over de effecten van beleidskeuzes op verschillende rivierfuncties, maar dit zal niet de enige maatlat zijn. Rivierverruiming als bijdrage aan waterveiligheid (verlagen risico tegen overstroming) is met de nieuwe overstromingsrisico benadering in een ander daglicht komen te staan dan ten tijde van het programma Ruimte voor de Rivier. Bij extreem hoge afvoeren zijn deze maatregelen minder effectief en relatief kostbaar. De voordelen van rivierverruiming voor ruimtelijke kwaliteit en het faciliteren van bijvoorbeeld de natuuropgave en de ecologische condities zijn evident. Daarom zal binnen het

programma IRM gezocht worden naar synergievoordelen. Rivierverruiming draagt bij aan het verminderen van de erosieve kracht van de rivier en daarmee het tegengaan van verdere bodemerosie, en is ook een belangrijke maatregel voor het ecologisch goed functioneren van het riviersysteem. Als eerste stap om te komen tot integrale programmering worden daarom de programmeringen van PAGW en IRM op elkaar afgestemd.

Indiener: 095

Indiener stelt dat de overheid natuurbeleid vaststelt dat niet onafhankelijk gecontroleerd kan worden omdat geen inzage mogelijk is in de database die voor projecten wordt gebruikt. Indiener vraagt eerst inzicht in deze gegevens voor het Programma IRM definitief kan worden vastgesteld.

Antwoord:

Het is niet helder aan welke database indiener refereert. Daarom wordt deze zienswijze voor kennisgeving aangenomen.

4.1.6 Opgave rivierengebied

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener stelt dat recreatie, contact maken met de natuur, wel wordt benoemd als belangrijke functie van het rivierengebied maar dat het nergens echt concreet wordt. Indiener vraagt om in het definitief programma IRM op te nemen dat de recreatiebehoefte in het rivierengebied en omliggende gebied in beeld wordt gebracht (gekoppeld aan de woningbouwopgave) en de invulling daarvan wordt meegenomen in het ontwikkelen van uitvoeringsstrategieën.

Antwoord:

Het doel van IRM is om bij de nadere uitwerking ruimte te creëren vóór en het stimuleren van regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Aandacht voor recreëren, natuurbeleving, in het algemeen én van omwonenden in het rivierengebied, maken hiervan onderdeel uit.

Indiener: 023

Indiener baseert op nationale documenten en de Europese KRW ambities het pleidooi om drinkwater op te nemen. Indiener pleit voor ervoor om een verkenning naar en ontwikkeling van nieuwe oppervlaktewater- of oevergrondwaterwinning als doelstelling wordt opgenomen in de rivierprogramma's en de uitwerking onderdeel wordt van de gebiedsprogramma's. Indiener verbindt hieraan ook de bescherming en verbetering van oppervlaktewaterkwaliteit.

Antwoord:

Een van de vijf rivierfuncties waarop IRM zich richt is de zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening. Met de beleidskeuzes voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding wordt bijgedragen aan het verbeteren van de situatie voor de zoetwatervoorziening en drinkwaterinnamepunten. In het programma IRM vindt voor het rivierengebied de afstemming plaats met andere beleids- en uitvoeringsprogramma's zoals het Deltaprogramma Zoetwater en de KRW. Het zoeken naar nieuwe bronnen voor drinkwater is een urgente opgave waar onder andere in het proces naar het nieuwe Nationaal Waterprogramma aandacht aan zal worden besteed. Het verkennen van nieuwe winningen voor drinkwater past niet binnen de scope van IRM. De aanwijzing van gebieden waar oppervlaktewater wordt onttrokken voor de drinkwatervoorziening, en de bescherming van deze wateren vindt plaats via de Stroomgebiedsbeheersplannen. Het ontwikkelen van nieuwe winningen, is een verantwoordelijkheid die bij het bevoegd gezag ten aanzien van vergunningverlening en beschermen van de omgeving berust. De realisatie en operationalisering hiervan is een verantwoordelijkheid van het betreffende drinkwaterbedrijf.

Indieners: 025, 029, 030, 032, 038

Indieners onderschrijven de ambitie van IRM om te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat als systeem goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. Indieners zijn van mening dat het nodig is om het wonen, werken en recreëren in de gemeente veilig en aantrekkelijk te houden.

Antwoord:

Dank voor uw reactie en goed om te horen dat u de ambitie van IRM onderschrijft. Bij de uitwerking van IRM is het doel om ruimte te creëren vóór en het stimuleren van regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Onderdeel hiervan is het veilig en aantrekkelijk houden van wonen, werken en recreëren.

Indiener: 060

Indiener pleit voor een onderscheid tussen het Maas- en het Rijnsysteem.

Antwoord:

De beleidsdoelen, beleidskeuzes en de ruimtelijke consequenties in het programma IRM worden zowel voor de Maas als de Rijn takken inzichtelijk gemaakt en uitgewerkt.

Indiener: 072

Indiener stelt dat in de brief aan de Tweede Kamer over het Ontwerp Programma IRM nog niet de volledige informatie wordt verstrekt en stuurt daarom nu deze zienswijze. Indiener is het eens met de opmerking dat niets doen geen optie is. Indiener wijst erop dat ook verdroging binnendijks optreedt (naast de geconstateerde verdroging van buitendijks gelegen uiterwaarden). Indiener is van mening dat rivierwaterstanden lager worden door daling van de rivierbodem en niet door de droogte met afnemende rivierafvoeren ten gevolge van klimaatwijziging. Indiener stelt door het niet adequaat aanpakken en aangepakt zijn van de eroderende rivierbodem dat de problemen (zoals funderingsschade en andere droogteschade) groter worden. Indiener geeft aan dat in de brief niet geheel duidelijk gemaakt wordt dat het probleem veel verder reikt dan het buitendijks riviereengebied.

Antwoord:

We zien de door indiener ingebrachte zienswijze als ondersteuning van de beleidskeuzes die voorgesteld worden in het programma IRM. De door indiener aangehaalde kamerbrief geeft slechts een beknopte samenvatting van het programma IRM. In het volledige beleidsdocument en in de onderliggende planMER wordt wel degelijk geschetst dat de problematiek verder reikt dan het buitendijks riviereengebied.

Indiener: 094

Indiener mist de integrale uitwerking in het IRM ontwerp Programma en ook de koppeling met het 'noodzakelijk realiseren van extra ruimte voor recreatieruimte'. Indiener vindt het van groot belang dat hieraan aandacht wordt besteed, gezien de grote maatschappelijke opgaven en ruimteclaims in ons land.

Antwoord:

De opgave van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het riviereengebied. Doel van IRM is om bij de nadere uitwerking ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen, passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Aandacht voor recreëren, natuurbeleving in het algemeen en van omwonenden in het riviereengebied maken hiervan onderdeel uit.

Indiener: 094

Indiener is onderdeel van de coalitie omtrent het manifest Levende Rivieren. In het manifest wordt gepleit voor een bredere blik op riviermanagement. Indiener pleit voor meer ruimte voor recreatie en stelt dat het nu geen thema is binnen het IRM.

Antwoord:

IRM onderschrijft een brede blik op riviermanagement met ruimte voor recreatie. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het riviereengebied. Doel van IRM is om bij de nadere uitwerking ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen, passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Aandacht voor recreëren, natuurbeleving in het algemeen en van bewoners van het riviereengebied maken hiervan onderdeel uit.

Indiener: 095

Indiener stelt dat maatregelen zoals 'grootschalige herinrichting van het riviereengebied', zoals beschreven in het ontwerp Programma IRM, forse consequenties heeft voor het agrarisch gebied, zowel binnendijks als buitendijks.

Antwoord:

Het is mogelijk dat in de nadere uitwerking van IRM op locaties (grootschalige) herinrichting van het rivierengebied aan de orde is. Dit kan consequenties hebben voor het gebruik in specifieke gebieden, waaronder landbouw.. Anderzijds is de herinrichting ook nodig om de rivierbodem te stabiliseren en waar mogelijk omhoog te brengen. Deze bodemmaatregelen zorgen naast een betere bevaarbaarheid, voor een betere verdeling van het beschikbare water over Nederland en om verdroging in uiterwaarden en achterland tegen te gaan. Dit is beiden ook van belang voor zowel natuur als landbouw.

Indiener: 095

Indiener pleit ervoor om naast de vijf opgenomen rivierfuncties ook de functie landbouw op te nemen (maximaal behoud van vruchtbare landbouwgrond). Indiener stelt dat de uiterwaarden, veelal agrarisch grasland, onlosmakelijk verbonden zijn met de rivier. Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM vrijwel genegeerd wordt dat de gronden in de uiterwaarden voor het grootste deel in eigendom en gebruik zijn bij agrarische bedrijven en stelt dat dit negeren onterecht is. Indiener geeft aan het ontwerp Programma IRM en onderliggende rapporten vrijwel schamteloos hieraan voorbij gaan alsof landbouwgrond per definitie moet worden opgeofferd voor 'wens' natuur als synergiekans (tegenwoordig zelfs onder de noemer van recreatie).

Antwoord:

IRM vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied. Het gaat dan om welke functies waar mogelijk en gewenst zijn en ook waar niet. Een van de vijf rivierfuncties in IRM is de regionale, economische ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied. Doel van IRM is om ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen, passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Landbouw is een belangrijk onderdeel in de uitwerking van de regionaal economische ontwikkelingen en betekenis daarvan voor het rivierengebied.

Indiener: 095

Indiener stelt dat recreatie in uiterwaarden vaak niet wenselijk is. Indiener geeft aan dat er gewandeld wordt met loslopende honden die achter wild aan gaan of grazende runderen opjagen wat een abortus tot gevolg kan hebben.

Antwoord:

Het nemen van maatregelen tegen onwenselijk gedrag van recreanten in de uiterwaarden is een taak van de lokale overheid en/of de beheerder.

Indiener: 096

Indiener ondersteunt de ambitie van IRM en benadrukt dat het niet alleen een oplossing is voor veiligheid en bevaarbaarheid maar ook mogelijkheden biedt voor meekoppelkansen. Indiener sluit zich aan bij de zienswijze van de Vereniging Nederlandse Riviergemeenten.

Antwoord:

Dank voor uw reactie en goed om te horen dat u de ambitie van IRM onderschrijft. In de uitwerking en uitvoering van het Programma IRM wordt bij het opstellen van uitvoeringsstrategieën en bij nieuwe projecten extra ingezet op het benutten van synergiekansen. IRM maakt daarbij inzichtelijk waar knelpunten zijn of ontstaan in relatie tot de (combinatie van) rivierfuncties.

4.1.7 Waterafvoer

Indiener: 018

Indiener vraagt om een oplossing van het verschil in volume van de hoogwateropvang in het retentiegebied Lateraalkanaal West. Indiener stelt dat bij hoogwater beide retentiebekkens zouden moeten vol lopen maar dat dat niet gebeurt.

Antwoord:

Bij de aanleg van het retentiegebied Lateraalkanaal West, in het kader van Maaswerken, is bewust gekozen verschil te maken in het volstromen van de twee delen van het retentiegebied. Het is juist dat het noordelijke deel vaker wordt gevuld dan het zuidelijke deel. Voor het zuidelijk bekken is de kans op instromen eens in de 40 jaar. De kans dat het bekken daadwerkelijk vol staat is bij een hoogwater van eens in de 250 jaar. Het noordelijk bekken loopt sneller en daarom ook vaker vol.

4.1.8 Doel algemeen IRM

Indieners: 003, 036, 042, 096

Indiener onderschrijft de ambitie van IRM en werkt daar graag aan mee.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. Uw wens om mee te denken in aankomende projecten nemen we mee in het opstellen van het participatieplan. Via www.ruimtevoorderivier.nl kunt u zich inschrijven voor de nieuwsbrief om op te hoogte te blijven van de ontwikkelingen.

Indiener: 039

Indiener is blij dat natuur, ecologische waterkwaliteit en drinkwatervoorziening in het ontwerp Programma IRM als belangrijke rivierfuncties zijn genoemd. Indiener ziet schone natuur leverancier van een schone bron voor maken van schoon drinkwater.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 043

Indiener onderschrijft de ambitie van het ontwerp Programma IRM. Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM ook op een paar punten tekort schiet en indiener stelt dat er kansen zijn voor een gezamenlijke en gebiedsgerichte aanpak.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. Het vervolg van IRM zal op bepaalde plekken leiden tot een gezamenlijke, gebiedspecifieke aanpak.

Indiener: 047

Indiener ondersteunt de ambitie van IRM evenals de beleidsdoelen voor hoge en lage rivierafvoeren.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indieners: 057, 061, 082, 084

Indiener onderschrijft de ambitie van IRM.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 063

Indiener onderschrijft het belang van een goed functionerend rivierensysteem waar op een duurzame wijze mee wordt omgegaan. Indiener ziet ook verscheidene uitdagingen waar voldoende aandacht voor moet zijn, bijvoorbeeld op het gebied van waterveiligheid, klimaatadaptatie en ontwikkeling van riviernatuur en biodiversiteit.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 066

Indiener stelt dat het programma aannames maakt over de staat van de bodem en intensieve landbouw (beide slecht) en dat data hierover ontbreken. Indiener stelt dat de discussie over 'land sparing' versus 'land sharing' genegeerd wordt. En dat de landbouw als sluitpost wordt gezien ondanks de waarschuwingen in het rapport Remkes hiertegen. Indiener waarschuwt dat de landbouw gemist gaat worden als de winkels niet meer vol liggen.

Antwoord:

Het programma IRM zegt niets over de staat van de bodem en intensieve landbouw of over de andere termen die indiener noemt. Dit valt buiten de scope van IRM. De zienswijze wordt daarom voor kennisgeving aangenomen.

Indiener: 066

Indiener stelt dat er in IRM doelen worden gesteld voor een groot aantal zaken maar niet voor de landbouw. Indiener vraagt zich af wat de plannen doen voor de voedselproductie, voedselzekerheid, voedselsoevereiniteit? Indiener stelt dat het effect op de landbouw slechts gemeten wordt in areaal en zoetwaterbeschikbaarheid, maar dat geen compleet beeld geeft. Indiener stelt dat verdere afnamen van zelfvoorzienendheid ongewenst is in perioden van geopolitieke instabiliteit.

Antwoord:

IRM stelt geen doelen voor de landbouw. Dit valt buiten de doelen en scope van IRM. Wel is landbouw als functie in het rivierengebied onderdeel van IRM. IRM richt zich op de inrichting van het riviersysteem voor de functies waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening, natuur en ecologische waterkwaliteit, bevaarbaarheid en regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Verder is het abstractieniveau op dit moment nog dusdanig dat effect van de plannen op voedselproductie, voedselzekerheid en voedselsoevereiniteit niet inzichtelijk te maken is. In de uitwerking die plaatsvindt in projecten zal dit op gebiedsniveau in beeld gebracht worden.

Indiener: 067

Indiener ziet het ontwerp Programma IRM als een instrument om bijdrage te leveren aan de ruimtelijke inrichting van Nederland en specifiek langs de Maas. Indiener stelt dat er tal van opgaven liggen die vragen om een concrete aanpak en noemt er enkele: aanpak hoogwaterveiligheid met rivierversuiming, realisatie van riviergebonden natuur, verbetering waterkwaliteit (realisatie KRW-opgave), aanpak stikstofopgave, bouwgrondstoffenvoorzieningen (zand en grind).

Antwoord:

Dit zijn inderdaad opgaven die we in IRM in samenhang bezien met het oog op de toekomstige inrichting van het rivierengebied.

Indiener: 068

Indiener steunt het belang van gelijkwaardige doelen binnen IRM en geeft aan dat bij Ruimte voor de Rivieren daardoor goede resultaten zijn gehaald.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 079

Indiener ziet het ontwerp Programma als een goede inventarisatie van huidige stand van zaken van het rivierengebied. Indiener sluit zich ook aan bij de twee nieuwe beleidsdoelen. Indiener denkt graag mee in aankomende projecten voor deze doelen, vooral omdat de aanpak van de doelen nog niet concreet is binnen IRM.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. Uw wens om mee te denken in aankomende projecten nemen we mee in het opstellen van het participatieplan.

Indiener: 090

Indiener geeft aan dat IRM zich op 5 functies richt maar dat het onduidelijk is of er een weging is gemaakt of wordt gemaakt van die functies.

Antwoord:

Voor de beleidskeuzes die in dit ontwerp Programma zijn gemaakt, heeft nog geen keuze tussen / weging van functies hoeven plaatsvinden. Het stoppen van de erosie van de rivierbodembodem van de Maas en de Rijntakken en het waar nodig en haalbaar voor de Rijntakken weer omhoog brengen van de eroderende delen draagt bij aan het behalen van doelen voor verschillende functies zoals natuur en landbouw (het tegengaan van verdroging in de uiterwaarden en achterland), scheepvaart (verminderen drempels), zoetwater (afvoerdeling bij laag water).

4.1.9 Doel/functie waterafvoer

Indiener: 063

Indiener geeft als illustratie een overzicht waarop projecten een bijdrage kunnen leveren aan de verschillende functies.

Antwoord:

We danken de indiener voor het overzicht.

Indiener: 067

Indiener mist nog duidelijkheid in het ontwerp Programma IRM over de daadwerkelijk in te vullen hoogwateropgave. Indiener stelt de vraag wat nu concreet noodzakelijk is om inwoners langs de Limburgse Maas droge voeten te laten houden, zoals deze in het Deltaprogramma Maas een concreet gedefinieerde opgave te lezen was. Indiener verzoekt om de hoogwateropgave voor in ieder geval de Limburgse Maas in beeld te brengen (in ieder geval de maatgevende debieten en hoogwaterstanden).

Antwoord:

Het programma IRM zal in de volgende fase zowel voor de Rijntakken als de Maas de hoofwateropgave concretiseren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de nieuwe Deltascenario's en de afstemming tussen het regionaal- en het hoofwatersysteem. Bij de versterking van de primaire keringen in het Limburgse Maasdal blijven de huidige normen voor waterveiligheid leidend. Naar aanleiding van de beleidstafel Hoogwater en wateroverlast Limburg wordt het beleid voor de systeemwerkingsmaatregelen momenteel geëvalueerd. De uitkomsten zullen worden verwerkt in de hoogwateropgave voor de Maas.

4.1.10 Doel/functie zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening

Indiener: 023

Indiener wil benadrukken dat de doelen van IRM positief kunnen bijdragen aan een robuuste drinkwatervoorziening in 2050-2100. Indiener stelt dat drinkwatervoorziening een goede plek heeft in het programma en expliciet verankerd is als onderdeel van de zoetwaterbeschikbaarheid. Indiener stelt dat zowel het tegenaan van verzilting bij innamepunten als het meenemen van nieuwe winningen als onderdeel van regionale economische ontwikkeling is benoemd.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 039

Indiener ondersteunt de aandacht die er is voor de invloed van IRM op de zoetwaterbeschikbaarheid en verzilting in het IJsselmeergebied. Voor indiener is het cruciaal dat er voldoende afvoer via de IJssel het IJsselmeer blijft bereiken in laagwatersituaties.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 040

Indiener geeft een citaat uit de paragraaf 2.2 (het perspectief tot 2050) en stelt dat het geen perspectief is maar een beschrijving die ruimte houdt voor interpretatie. Indiener vraagt om helderheid over gebruikte termen (zoals hotspot, regionale watersysteem als sponswerking) en vraagt naar duiding of definiëring zinsneden (zoals hoe natuurinclusieve landbouw de waterbeschikbaarheid in het IJsselmeer kan beïnvloeden of hoe bovenregionale afwegingen worden gemaakt?). In het algemeen roept indiener op tot het benoemen van de IJssel als voeder van het IJsselmeergebied waar 1/3e van Nederland in droge tijden afhankelijk is en om de perspectieven uit dit citaat in samenhang met de ontwikkelingsrichting in het IJsselmeer te zien.

Antwoord:

De term 'hotspot' is een term die vanuit de PAGW komt. Zie paragraaf 5.6 van het Programma IRM. Met de 'regelkraan van de verdeling' wordt erop bedoeld dat de inrichting en morfologie in dit gebied in hoofdzaak bepaalt hoe de afvoerverdeling plaatsvindt. De afvoerverdeling wordt helder beschreven in het verhaal van de Rijntakken op p. 17 (<https://open.rijkswaterstaat.nl/open-overheid/onderzoeksrapporten/%40226963/verhaal-rijntakken/>).

Het belang van de IJssel als voeding voor het IJsselmeergebied is onomstreden en één van de redenen om binnen IRM de afvoerdeling te onderzoeken. Het perspectief van de natuurinclusieve landbouw wordt binnen IRM niet beschouwd in relatie tot de waterbeschikbaarheid in het IJsselmeergebied. Bovenregionale afwegingen in zijn algemeenheid zijn een belangrijke basis van de besluitvormingsprocessen in het vervolgetraject van IRM. Met de sponswerking wordt in de rapportage Beeld op de Rivieren, waar hiernaar verwezen wordt, vooral bedoeld op de gebieden die aanvoeren naar de IJssel en die in directe verbinding staan met de IJssel. Zie paragraaf 99 van het rapport Beeld op de Rivieren (<https://www.ruimtevoorderivier.nl/documenten/verslagen/2021/04/01/eindrapportage-beeld-op-de-rivieren-irm-april-2021>).

Indiener: 068

Indiener vindt het goed dat in het ontwerp Programma IRM meer aandacht is voor zoetwaterbeschikbaarheid en de samenhang met het regionale watersysteem.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

4.1.11 Doel/functie bevaarbaarheid

Indieners: 029, 056, 082

Indiener vraagt urgentie bij het starten met directe maatregelen ter verbetering van de veiligheid van de vaarweg en de beschikbaarheid voor de beroepsvaart van de IJssel en de Twentekanalen. De indiener onderbouwt dit door te wijzen op het belang van de IJssel voor Deventer en omliggende regio voor wateraanvoer, -afvoer, natuurwaarden, scheepvaart en de bereikbaarheid van de haven en de containerterminal als ook de beleving van de Hanzestad en recreatief uitlooph gebied voor inwoners.

Antwoord:

Het belang van het IJsselgebied voor inwoners, bedrijven en recreanten en de IJssel als vaarweg staat binnen IRM goed op het netvlies. Na vaststelling van het programma IRM wordt allereerst ingezet op concretisering van de keuzes ten aanzien rivierbodemplugging en afvoerdeling en het voorbereiden van de regionale uitvoeringsstrategieën voor de Rijntakken en de Maas. Daarna volgt het starten van regionale projecten met fysieke maatregelen in de gebieden.

Indieners: 029, 048, 056, 058, 082

Indiener wijst op het belang van de IJssel voor de bereikbaarheid van vele bedrijven en havens en geeft aan dat het in 2022 regelmatig is voorgekomen dat schepen minder dan de helft van de lading konden vervoeren vanwege de aanwezige vaardiepte. Indiener geeft aan dat dit leidt tot onrendabele situaties en ongewenste verschuiving van water naar de weg. Indiener geeft aan dat door verduurzaming van schepen kleinere binnenvaartschepen (klasse III en IV) vervangen zullen worden door grotere schepen (klasse V) met meer diepgang. Indiener stelt dat in dat kader grote investeringen in de haven/sluis van Deventer noodzakelijk zijn. Indiener roept IRM op om de IJssel en Twentekanalen aan te blijven merken als hoofdvaarweg voor klasse Va schepen en hogere prioriteit te geven aan gezamenlijk oplossen van de benoemde scheepvaartknelpunten nabij Deventer en Zutphen.

Antwoord:

Voor het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is het steeds vaker voorkomen van droogteperiodes als gevolg van klimaatverandering een belangrijke drijfveer om in IRM te komen tot structureel herstel van de rivierbodem en het bereiken van optimale afvoerdeling voor alle rivierfuncties. IRM draagt zo bij aan een betere bevaarbaarheid van de rivieren ten tijde van droogte, onder andere door het aanpakken van de bekende scheepvaartknelpunten op de Rijntakken. Daarbij gaat IRM, in lijn met internationale afspraken, uit van de bestaande vaarwegclassificatie voor de IJssel. De Twentekanalen vallen buiten de scope van IRM, maar daarvoor geldt eveneens dat de huidige vaarwegclassificatie, in lijn met internationale afspraken, niet ter discussie staat. Het bevorderen van de verduurzaming van de scheepvaart valt buiten de scope van IRM. De strategie daarvoor heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat beschreven in de Kamerbrief Toekomst Binnenvaart (Kamerstukken II, 31409, nr. 373) en de Actieagenda Toekomst Binnenvaart (Kamerstukken II, 31409, nr. 427).

Indiener: 035

Indiener stelt dat de binnenvaart met een grote uitdaging te maken heeft. Indiener geeft aan dat als er niets gedaan wordt het vervoer over water sterk negatief beïnvloed wordt door groeiende uitdaging van hoog- en laagwater die door klimaatverandering vaker en langduriger zullen voorkomen. Indiener stelt dat de binnenvaart de logistieke functie minder goed kan vervullen en minder betrouwbaar kan worden. Indiener stelt dat om de bereikbaarheid van het achterland goed te houden visie en keuzes nodig zijn. Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM daarop inspeelt.

Antwoord:

De maatregelen in het kader van IRM zijn inderdaad bedoeld om onder andere de bevaarbaarheid op de rivieren te verbeteren, met name bij laag water, en zo bij te dragen aan het voorkomen van het verplaatsen van vervoer over water naar vervoer over de weg. Zo kunnen we ook in de toekomst, in lijn met internationale afspraken, de achterlandverbindingen van de zeehavens naar bestemmingen binnen Nederland en naar Duitsland en België in stand houden. Na vaststelling van het programma IRM wordt allereerst ingezet op concretisering van de keuzes ten aanzien van rivierbodemplugging en afvoerdeling en het voorbereiden van de regionale uitvoeringsstrategieën voor de Rijntakken en de Maas. Daarna volgt de gebiedsgerichte uitwerking in projecten met fysieke maatregelen in de omgeving. Buiten de scope van het programma IRM werkt het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat aan het programma Klimaatmaatbestendige Netwerken voor vaarwegen, wegen, spoor en het watersysteem.

Indiener: 035

Indiener is blij dat scheepvaart in het ontwerp Programma IRM als essentieel onderdeel van het riviersysteem wordt gezien.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 047

Indiener stelt dat de ambitie van IRM in het belang van de haven van Rotterdam is omdat hiermee de toekomstige bevaarbaarheid van de belangrijkste achterlandverbinding wordt geborgd.

Antwoord:

De maatregelen in het kader van IRM zijn inderdaad bedoeld om onder andere de bevaarbaarheid op de rivieren te verbeteren, met name bij laag water, en zo bij te dragen aan het voorkomen van het verplaatsen van vervoer over water naar vervoer over de weg. Zo kunnen we ook in de toekomst, in lijn met internationale afspraken, de achterlandverbindingen van de zeehavens naar bestemmingen binnen Nederland en naar Duitsland en België in stand houden.

Indiener: 063

Indiener stelt dat met projecten kan worden bijgedragen aan de bevaarbaarheid van rivieren door in te zetten op maatregelen die de rivierbodemplugging bevorderen en daarmee bijdragen aan een goede sedimenthuishouding.

Antwoord:

Een van de doelen van IRM is inderdaad het bijdragen aan de bevaarbaarheid van de rivieren door herstel van de rivierbodemplugging. De ambitie van het nieuwe rivierenbeleid is te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat als systeem goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. IRM streeft naar het tot stand brengen van een systeem dat zich zoveel mogelijk op natuurlijke wijze in stand houdt, door een goede sedimenthuishouding. Na vaststelling van het programma IRM wordt allereerst ingezet op concretisering van de keuzes ten aanzien van rivierbodemplugging en afvoerdeling en het voorbereiden van de regionale uitvoeringsstrategieën voor de Rijntakken en de Maas. Daarna volgt het starten van regionale projecten met fysieke maatregelen in de gebieden

Indiener: 064

Indiener ziet het grote belang van scheepvaart als milieuvriendelijke transportvorm, zeker ten zuiden van het Twentekanaal. Indiener verzoekt wanneer er ingrijpende maatregelen nodig zijn deze alleen te doen wanneer dit een substantiële bijdrage levert aan de beroepsvaart.

Antwoord:

Voor het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is het vaker voorkomen van droogteperiodes een belangrijke drijfveer om in IRM te komen tot structureel herstel van de rivierbodem en het bereiken van optimale afvoerverdeling voor alle rivierfuncties. IRM moet zo gaan bijdragen aan een betere bevaarbaarheid van de rivieren ten tijde van droogte, onder andere door het aanpakken van de bekende scheepvaartknelpunten op de Rijntakken, en zodoende het verplaatsen van vervoer over water naar vervoer over de weg te voorkomen. Dat is ook beter voor het milieu en draagt tevens bij aan het tegengaan van congestie op de weg. Het bevorderen van de verduurzaming van de scheepvaart valt buiten de scope van IRM. De strategie daarvoor heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat beschreven in de Kamerbrief Toekomst Binnenvaart (Kamerstukken II, 31409, nr. 373) en de Actieagenda Toekomst Binnenvaart (Kamerstukken II, 31409, nr. 427).

Indiener: 068

Indiener streeft naar meer transport over water en stelt dat bevaarbaarheid van rivieren en bereikbaarheid van havens, ook in laagwatersituaties essentiële voorwaarden hiervoor zijn. Indiener stelt voor om de bekende scheepvaartknelpunten (met namen op de Boven IJssel) een expliciete plek te geven in de uitwerking van IRM.

Antwoord:

Het belang van het bevorderen van het verplaatsen van transport over de weg naar het transport over water en de bevaarbaarheid van rivieren en bereikbaarheid van havens, in laagwatersituaties, is een van de aanleidingen voor IRM. De bekende scheepvaartknelpunten, zoals op de Boven IJssel, maken deel uit van de scope van IRM. Bij de verdere uitwerking van IRM zullen de mogelijkheden voor het aanpakken van de regionale knelpunten, ook op scheepvaartgebied, worden geconcretiseerd.

Indieners: 056, 082

Indiener verzoekt het rijk uitspraken te doen over een robuust, veilig en duurzaam waterwegennetwerk om zo een goede basis te vormen voor investeringen in de havens en regionale bedrijven handelingsperspectief te bieden voor de omslag naar duurzame logistiek over water.

Antwoord:

Binnen het rivierengebied is het programma IRM de plek waar het rijk samen met betrokken regio's positie bepaalt over een robuust, klimaatadaptief rijksvaarwegennetwerk. Bij de fysieke maatregelen in het kader van IRM wordt ook rekening gehouden met het aspect van de scheepvaartveiligheid. Naast het programma IRM werkt het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat aan het programma Klimaatmaatbestendige Netwerken voor vaarwegen, wegen, spoor en het watersysteem. Het bevorderen van de verduurzaming van de scheepvaart valt buiten de scope van IRM. De strategie daarvoor heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat beschreven in de Kamerbrief Toekomst Binnenvaart (Kamerstukken II, 31409, nr. 373) en de Actieagenda Toekomst Binnenvaart (Kamerstukken II, 31409, nr. 427).

Indieners: 056, 082

Indiener acht het wenselijk om na IRM direct te starten met maatregelen ter verbetering van veilige waterbereikbaarheid van de Deventer haven en Twentekanalen. Indiener doet voorstellen: aan aanpassingen aan de Voorhaven Deventer, de brug bij Zutphen en de plaatselijk beperkte diepgang van de IJssel door middel van een gezamenlijke MIRT-verkenning.

Antwoord:

Bij de verdere uitwerking van IRM zal de aanpak van de regionale knelpunten, waaronder ook de plaatselijk beperkte diepgang van de IJssel, worden geconcretiseerd. Daarbij kunnen ook maatregelen ter verbetering van veilige waterbereikbaarheid van de Deventer haven en Twentekanalen en de Voorhaven Deventer aan de orde komen. Het aanpakken van bruggen, zoals de brug bij Zutphen, valt echter buiten de scope van IRM. Na vaststelling van het programma IRM wordt allereerst ingezet op concretisering van de keuzes ten aanzien rivierbodemplugging en afvoerverdeling en het voorbereiden van de regionale uitvoeringsstrategieën voor de Rijntakken en de Maas. Daarna volgt de gebiedsgerichte uitwerking in projecten met fysieke maatregelen in de gebieden.

Indiener: 084

Indiener is blij dat bevaarbaarheid een van de vijf rivierfuncties is. Indiener stelt daarbij ook vast dat de teksten over bevaarbaarheid gaan over goederenvervoer dan wel de binnenvaartsector. Indiener geeft aan dat de grote rivieren ook een duidelijke regionale recreatieve verbindingfunctie hebben en ook zijn opgenomen in het landelijke basisrecreatietoevervaartnet (BRTN) en zijn opgenomen in de Basisvisie Toevervaartnet Nederland.

Antwoord:

In het programma IRM is met betrekking tot de bevaarbaarheid met name gekeken naar het goederenvervoer, aangezien deze schepen maatgevend zijn voor de bevaarbaarheid en daarmee bepalend zijn voor de afwegingen die worden gemaakt. Toch hebben de rivieren zeker ook een duidelijke recreatieve verbindingfunctie. Dat zal aan de beschrijving van de bevaarbaarheidsdoelen in paragraaf 2.3 Huidig beleid van het Programma IRM worden toegevoegd.

4.1.12 Doel/functie natuur en ecologische waterkwaliteit

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 014, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener stelt dat de opgave voor natuurherstel heel algemeen wordt benoemd alhoewel verwezen wordt naar de PAGW analyses die heel concreet benodigde arealen en inrichtingsvereisten benoemt. Indiener is van mening dat de onduidelijkheid niet helpt om snel tot uitvoeringsstrategieën te komen. Indiener stelt dat het onnodig is om natuurhersteldoelen niet veel verder te concretiseren en dat het zich slecht verhoudt met de druk en urgentie om de KRW doelen te halen. Indiener vraagt in het definitief Programma IRM concrete natuurhersteldoelen op te nemen.

Antwoord:

In het Programma IRM zullen geen concrete natuurhersteldoelen komen. Het streefbeeld PAGW Rivieren is vanuit een ecologisch perspectief beschreven, rekening houdend met 3 randvoorwaarden, waaronder waterveiligheid. Het streefbeeld geeft de ambitie voor het rivierengebied voor de natuur- en ecologische waterkwaliteitsdoelen, inclusief de natuurhersteldoelen weer. De ambitie van het nieuwe rivierenbeleid is te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat meervoudig en duurzaam bruikbaar is. Het systeem wordt in een uitgangspositie gebracht die noodzakelijk is voor een duurzame ecologische waterkwaliteit en natuur. Daarbij rekening houdend met effecten van de klimaatverandering en zoekend naar nature based solutions. De PAGW draagt op deze manier voor de lange termijn bij aan de KRW en Natura 2000 doelen. Om deze reden zullen in het Programma IRM ook geen natuurhersteldoelen worden opgenomen.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener is voorstander van projecten die proportioneel en effectief gemeten bijdragen aan een veiliger Nederland en goede (drink)waterkwaliteit. Maar indiener is van mening dat dit niet onnodig ten koste mag gaan van waardevolle landbouwgrond voor andere doelen zoals natuur.

Antwoord:

De opgave van IRM is door integrale afweging en uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied. Het gaat dan om welke functies zoals natuur, landbouw, (drink)watervoorziening, scheepvaart, bedrijvigheid en woningbouw, waar mogelijk en gewenst zijn en ook waar niet. Een van de vijf rivierfuncties in IRM is de regionale, economische ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied. Doel van IRM is om ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen, passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Landbouw is een belangrijk onderdeel in de uitwerking van de regionaal economische ontwikkelingen en van betekenis voor het rivierengebied. Inzet is meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem met daarin specifieke aandacht voor landbouwinclusieve natuur.

Indiener: 031

Indiener leest in de stukken dat hoog- en laagwatersituaties een probleem kunnen zijn voor de natuur. Indiener stelt dat deze natuur veelal sinds 1995 is aangelegd. En dat daarbij niets zo grillig is als het weer en het water dat Nederland aan de grens binnen komt. Indiener stelt dat natuurdoelen niet star moeten zijn en moeten passen bij de grote verschillen die voor kunnen komen in het rivierengebied.

Antwoord:

Met de beleidskeuzes voor bodemligging en sedimenthuishouding, en afvoer en bergingscapaciteit werkt IRM aan een toekomstbestendig en robuust riviersysteem. Daarbij wordt rekening gehouden met de klimaatverandering. De effecten daarvan zijn nu al merkbaar in het rivierengebied. Bij de uitwerking van concrete maatregelen in een volgende fase wordt rekening gehouden met de klimaatverandering. De aanpassing van natuurdoelen die zijn vastgesteld voor Natura 2000 en KRW maakt geen onderdeel uit van het programma IRM.

Indiener: 062

Indiener stelt dat IRM een uitgelezen kans biedt om extensieve veeteelt en landbouw in de uiterwaarden te introduceren. Maar indiener is tegen het grootschalig omzetten van landbouw naar natuur. Indiener is voor een gezond en productief agrarisch gebruik dat naadloos past bij alle doelen van het Programma IRM en de landbouwtransitie en vergroten van habitats en kernkwaliteiten van het rivierlandschap. Indiener stelt dat integraal ook moet leiden tot intensieve en constante samenwerking tussen landen zodat rivieren als een systeem behandeld worden.

Antwoord:

De opgaven van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied. Het gaat dan om welke functies zoals natuur, landbouw, scheepvaart, bedrijvigheid en woningbouw, waar mogelijk en gewenst zijn en ook waar niet. Een van de vijf rivierfuncties in IRM is de regionale, economische ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied. Doel van IRM is om ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen, passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Landbouw is een belangrijk onderdeel in de uitwerking van de regionaal economische ontwikkelingen en betekenis daarvan voor het rivierengebied. Inzet is meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem met daarin specifieke aandacht voor natuur inclusieve landbouw. Onderdeel van IRM betreft ook de afstemming met onze buurlanden over voorgenomen maatregelen. Constante samenwerking vindt plaats middels o.a. de Rijnvaartcommissie (CCR) en de Internationale Commissie ter Bescherming van de Rijn (ICBR).

Indiener: 064

Indiener ondersteunt voor de waterkwaliteit het initiatief Drinkbare IJssel en spant zich in voor waterkwaliteitsverbetering via binnendijkse maatregelen. Indiener vraagt IRM om een bijdrage te leveren buitendijks. Indiener stelt te weinig kennis te hebben over uitslijting en aangroei van de bodem om hierover een mening te vormen. Indiener gaat ervan uit dat de toepassing van grondstoffen niet leidt tot afname van de (ecologische) waterkwaliteit.

Antwoord:

In deze fase zijn nog geen concrete maatregelen uitgewerkt waarvan de effecten kunnen worden beoordeeld. Bij de gebiedsgerichte uitwerking van concrete maatregelen in een volgende fase worden de effecten op o.a. de (ecologische) waterkwaliteit in beeld gebracht.

Indiener: 081

Indiener vraagt nogmaals om (zoals ook gedaan in de zienswijze op de NRD) om onder de rivierfunctie natuur en ecologische waterkwaliteit in te gaan op de effecten van waterkracht op vis.

Antwoord:

U geeft aan de effecten van de IRM-maatregelen op het aquatische milieu te missen. In deze fase zijn nog geen concrete maatregelen uitgewerkt waarvan de effecten kunnen worden beoordeeld. Bij de gebiedsgerichte uitwerking van concrete maatregelen in een volgende fase worden de effecten op het aquatische milieu in beeld gebracht.

Indiener: 037, 052, 053, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat Rijkswaterstaat als beheerder de risico's voor de ecologische waterkwaliteit verhoogt door grootschalig grondverzet en door toepassing van aangevoerde omstreden bagger en soms, stelt een indiener, gebeurt dit ook bij drinkwaterinlaatpunten voor de Randstad. Indiener stelt dat anders dan inwoners denken de kwaliteit van de aangevoerde delfstoffen en bagger voor natuur aan de laagste omstreden standaarden moet voldoen.

Antwoord:

Grondtransporten en de kwaliteit van aangevoerde grond zijn aan strenge kwaliteitseisen gebonden. IRM verandert daar niets aan. Het toepassen van grond of baggerspecie op of in de bodem en in oppervlaktewater mag binnen het geldende juridisch kader niet leiden tot vermindering van de kwaliteit van de bodem en grondwater. Ook Rijkswaterstaat is gehouden aan dit juridische kader.

Indieners: 037, 088

Indiener stelt dat natuur beter onderhouden dient te worden om de doelen te halen en dat er geen uitbreiding moet worden gezocht op agrarische percelen. Indiener stelt dat toerisme vriendelijk lijkt maar dat het leidt tot verstoring hetgeen door de meeste EU landen wordt gezien als de grootste drukfactor om natuurdoelen te realiseren.

Antwoord:

Het is afhankelijk van het natuurdoel in welke mate verstoring een relevante drukfactor is. In het Programma IRM streven we naar een goede verdeling van de ruimte voor de verschillende functies en een goede inrichting van het gebied. Het realiseren van robuuste natuur en ecologische waterkwaliteit is daarbij randvoorwaardelijk voor het riviersysteem.

Indiener: 094

Indiener verwijst naar het manifest Levende rivieren waarin is gepleit voor het meer ruimte creëren voor de grote rivieren. Indiener stelt dat met name bij de langetermijnplanning van het gebied (Neder)Rijn, de Waal, de IJssel en de Maas, waar waterveiligheid en leefbaarheid aandacht krijgen, ontwikkeling in natuur en benutten van kansen voor recreatie veel prominentere rol in Programma IRM moeten krijgen. Indiener ziet grote behoeften en kansen in het combineren van natuurherstel, recreatie en bescherming tegen gevolgen van klimaatverandering.

Antwoord:

Wij onderkennen de kansen die er zijn in het combineren van natuurherstel, recreatie, zoetwatervoorziening, waterveiligheid en de bescherming tegen de gevolgen van klimaatverandering. In de volgende fasen van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, worden deze kansen concreet en uitvoerbaar gemaakt met gebiedsgerichte uitwerkingen en maatregelen.

Indiener: 095

Indiener stelt dat er meer redenen zijn om landbouwgrond niet zo maar in te zetten voor natuur en recreatie in uiterwaarden. Indiener geeft aan dat de maatschappelijke wens voor extensieve landbouw niet behaald gaat worden door juist veel gronden te onttrekken aan de landbouwbestemming. Indiener mist in het Programma IRM de beschrijving en onderkenning dat veel landbouwers in de uiterwaarden al aan agrarisch natuurbeheer doen. Indiener stelt dat natuurdoelen via agrarisch natuurbeheer behaald kunnen worden en dat zo ook de uiterwaarden onderhouden kunnen worden in het belang van doorstroming bij hoogwater. Indiener stelt dat rijksoverheid veel meer agrarisch natuurbeheer zou kunnen realiseren door het afsluiten van langjarige contracten met grondgebruikers met een aantrekkelijkere vergoeding dan nu het geval is.

Antwoord:

Terecht wijst u erop dat er al (sinds lange tijd) veel bereikt is met agrarisch natuurbeheer in het rivierengebied. Het extensief agrarisch natuurbeheer kan een goede mogelijkheid zijn om de doelen voor natuur en waterkwaliteit te realiseren. In de gebiedsuitwerkingen van het IRM programma zal dat zichtbaar worden.

4.1.13 Doel/functie regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit

Indieners: 003, 036

Indiener geeft aan dat de inpassing van economische en maatschappelijke ontwikkelingen een belangrijk aandachtspunt is, die veel nadrukkelijker mee gewogen moeten worden.

Antwoord:

Op basis van de afvoer- en bergingscapaciteit worden de ruimtelijke consequenties in de volgende fase in beeld gebracht. De benodigde ruimte voor de rivierfuncties is nog niet gecombineerd met de ruimtelijke consequenties van andere opgaven zoals verstedelijking en de energietransitie. Deze samenvoeging vindt plaats in het kader van de actualisatie van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), de nieuwe Nota Ruimte.

Indiener: 036

Indiener geeft aan dat de aantrekkelijkheid, leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit van het buitengebied direct samenhangen met de mogelijkheden voor ontwikkelingen rondom de rivier. Indiener pleit voor helderheid over en betrouwbaarheid in dat beeld wat kan, voor ondernemers en andere initiatiefnemers. Indiener verzoekt RWS om, met een ja, mits-houding in de geest van de Omgevingswet, open te staan voor buitendijkse initiatieven.

Antwoord:

Het beleid met betrekking tot buitendijkse initiatieven is vastgelegd in de beleidslijn grote rivieren. De Beleidslijn grote rivieren (Beleidslijn) bevat nationaal beleid over de toelaatbaarheid van activiteiten in het rivierbed van de grote rivieren. De Beleidslijn heeft de volgende doelen:

- verzekeren dat er in het rivierbed voldoende ruimte blijft voor de afvoer en berging van rivierwater;
- voorkomen dat nieuwe activiteiten of objecten toekomstige rivierverruiming bemoedigen of duurder maken;
- burgers en bedrijven beschermen tegen schade en overlast.

Om deze doelen te kunnen blijven realiseren, zijn op 1 februari 2025 de nieuwe Beleidsregels grote rivieren (Bgr 2025) in werking getreden. De Minister van Infrastructuur en Waterstaat (minister) past deze regels toe bij de beoordeling of hij een omgevingsvergunning kan verlenen voor een activiteit in het rivierbed. De beleidslijn valt buiten de scope van het programma IRM, maar heeft hier vanzelfsprekend wel een raakvlak mee.

Indiener: 039

Indiener is blij dat voor de drinkwatervoorziening specifieke aandacht wordt gevraagd. Indiener is van mening dat hiermee invulling wordt gegeven aan de kamerbrief Water en Bodem sturend.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 041

Indiener schetst een beeld van boeren met buitendijkse bedrijfsvoering die economisch zelfstandige beheerders zijn van het waardevolle cultuurlandschap en stelt dat uiterwaarden in agrarisch gebruik deel uit maken van Nederlands cultureel erfgoed. Indiener stelt daarnaast dat agrariërs bijdragen leveren aan waterveiligheid en wateropslag via blauw/groene diensten. Indiener geeft aan dat bedrijven deel uit maken van het sociaaleconomisch geheel en de binnendijkse en buitendijkse wereld verbinden.

Antwoord:

De stelling dat agrarisch grondgebruik in veel gevallen goed samengaat met een veilige afvoer en het beheer van het Nederlandse cultuurlandschap wordt herkend, die geldt vooral voor graslanden. Het extensief agrarisch natuurbeheer kan een goede mogelijkheid zijn om de doelen voor natuur en waterkwaliteit te realiseren. In de gebiedsuitwerkingen van het IRM programma zal dat zichtbaar worden.

Indiener: 041

Indiener stelt dat veel bedrijven (geheel) afhankelijk zijn van gronden in uiterwaarden. Als veel gronden worden onttrokken, dan vormt dit een bedreiging van hun toekomst. Indiener geeft aan dat bedrijven (deels) opererend in de uiterwaarden al zeer extensief zijn en hoog op de Natuurinclusieve Landbouw Ladder scoren vergeleken met binnendijkse collega's. Indiener stelt dat het landbouwareaal (ca 50.000 hectare) zoveel mogelijk moet worden behouden om economische en maatschappelijke doelen van de landbouw te kunnen realiseren.

Antwoord:

Op basis van de afvoer- en bergingscapaciteit worden de ruimtelijke consequenties in de volgende fase in beeld gebracht. Daarbij wordt de ruimtevraag concreter in beeld gebracht waarbij de functie landbouw integraal wordt meegenomen in de afwegingen per gebied en hoe dit kan passen in de toekomst. Landbouw is onderdeel van de rivierfunctie 'regionale ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit' en kan een bijdrage leveren aan andere rivierfuncties.

Indiener: 043

Indiener verzoekt om cultuurhistorie op te nemen in de opsomming van de functie regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Indiener stelt dat het rivierensysteem een belangrijk deel is van het Nederlandse landschap en cultuurhistorie in belangrijke mate bijdraagt aan de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van het rivierengebied en de recreatieve waarde van het gebied.

Antwoord:

Dank voor uw reactie wij nemen uw suggestie over in het definitieve programma in de opsomming van de functie regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit.

Indiener: 063

Indiener constateert dat er in het beleidsdoel regionale economische ontwikkeling specifiek aandacht is voor bouwgrondstoffen(winning) als functie. Indiener ziet dit als van groot belang gezien de bouwopgave in Nederland.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 063

Indiener ziet mogelijkheden om, binnen de functie regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit, via projecten voorzien kan worden in de essentiële bouwgrondstoffen. Indiener ziet daarnaast nog andere koppelkansen met de andere rivierfuncties en transitie van de landbouw, realisatie van recreatie(gebieden) of duurzame energievoorziening.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 065

Indiener geeft aan een toon te lezen in het Programma IRM dat de economie/agrarische sector/fruitteelt ruimte moet maken en met minder oppervlaktewater moet werken ten opzichte van andere belanghebbenden. Indiener geeft aan dat de fruitteeltsector voor water al grote stappen heeft gezet en blijft zetten. Indiener vraagt zich of hoe invulling wordt gegeven aan de term 'ruimteclaim' en dat hij daar graag op wordt aangehaakt.

Antwoord:

Op basis van de afvoer- en bergingscapaciteit worden de ruimtelijke consequenties in de volgende fase in beeld gebracht. Daarbij wordt de ruimtevraag concreter in beeld gebracht waarbij de functie landbouw, waaronder fruitteelt, integraal wordt meegenomen in de afwegingen per gebied en hoe dit kan passen in de toekomst. Op basis van de deltasenario's blijkt dat voldoende zoetwater op termijn een grote uitdaging wordt voor alle functies. Bij het bepalen van de ruimtelijke consequenties worden de belanghebbenden meegenomen in een participatietraject. Bevoegde gezagen leggen de daaruit volgende ruimteclaims vast te in hun plannen.

4.1.14 Overige opgaven

Indiener: 01

Indiener stelt dat het onontkoombaar lijkt om een visie te ontwikkelen op het herstel van het Haringvliet als hoofdafvoer van Rijn en Maas ten koste van de Nieuwe Waterweg, waarbij ook nu al een visie ontwikkeld moet worden op de gewenste waterstand in het Haringvliet en het Hollands Diep.

Antwoord:

Het Haringvliet valt buiten het plangebied van het programma Integraal Riviermanagement. Deze zienswijze wordt daarom voor kennisgeving aangenomen en is gedeeld met de collega's van het kennisprogramma zeespiegelstijging.

Indiener: 001, 002

Indiener stelt voor om het Delta21 concept te integreren in een integrale visie. Het kan wellicht van nut zijn bij een structurele aanpak van de veelzijdige problematiek.

Antwoord:

We zullen het Delta21 concept niet integreren in IRM en nemen deze zienswijze daarom voor kennisgeving aan.

Indiener: 065

Indiener geeft aan dat het Programma IRM veel doelen stelt en dat uitwerking nog volgt. De impact van de doelen op de plantaardige sector en met name fruitsector is voor de indiener niet duidelijk.

Antwoord:

De komende jaren werken we door aan de concretisering van de keuzes om zo meer duidelijkheid te kunnen bieden. In de concretisering van keuzes zal ook de impact onderzocht worden. Met het abstractieniveau van het programma IRM in de huidige fase is het niet mogelijk de impact op de plantaardige sector dan wel fruitsector nu aan te geven.

Indiener: 065

Indiener suggereert het aanjagen of versnellen van opgaven via innovatie, kennisagenda en investeringsregelingen.

Antwoord:

We nemen dit voor kennisgeving aan en zullen in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, bezien of en op welke manier invulling gegeven kan worden aan het versnellen van opgaven via innovatie kennisagenda's en investeringsregelingen

Indiener: 095

Indiener verzoekt in het definitieve programma IRM meer rekening te houden met de functie landbouw in het rivierengebied en de synergiekansen te nuanceren.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. De functie landbouw zal in het definitieve programma IRM duidelijker benoemd worden.

4.1.15 **Besluit beleid algemeen**

Indiener: 005

Indiener stelt voor over de gehele lengte van de grote rivieren nieuwe zijarmen en poelen aan te leggen, waarbinnen herwilderde uiterwaarden vrijelijk kunnen overstromen en natuurlijke processen deels vrij hun gang kunnen gaan. Indiener stelt daarnaast dat het de bedoeling is dat door heel Nederland een netwerk van robuuste natuur komt en acht het van groot belang dat de megafauna (paarden, tauros-runderen, wisenten en herten) door het hele rivierengebied vrijelijk kunnen bewegen met aansluiting op andere gebieden.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt de beleidskeuze afvoer- en bergingscapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren verder geconcretiseerd. Onderdeel hiervan is de natuuropgave die onder andere voortkomt uit de Programmatische Aanpak Grote Wateren. Bij de uitwerking van concrete uitwerking van maatregelen wordt een afweging gemaakt tussen de verschillende functies zoals natuur, landbouw, scheepvaart, bedrijvigheid en woningbouw. Welke waar mogelijk zijn en gewenst zijn en ook waar niet, passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied.

Indiener: 009, 011, 012, 013, 014, 015, 027, 034, 050, 069, 077

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM goede stappen zet in de richting van geschetste kansen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 010

Indiener stelt dat er niet meer gebouwd mag worden in de uiterwaarden maar er wel beplant wordt, hetgeen ook stroming van het water tegengaat.

Antwoord:

De aangescherpte regels in het rivierbed (Bgr 2025) laten ruimte voor natuurontwikkeling. Hieraan zijn echter wel rivierkundige eisen verbonden. De beleidslijn valt buiten de scope van het programma IRM.

Indiener: 016

Indiener verzoekt om in de IRM-doelen meer concrete aandacht te besteden aan afstemming tussen binnendijkse extra ruimte voor de Maas en het belang van ruimte voor kruisende en parallel gelegen transportleidingen.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Deze ruimte kan deels buitendijks gevonden worden. Op een aantal riviertrajecten is echter ook binnendijkse ruimte nodig om de rivierfuncties te kunnen blijven faciliteren. Indien transportleidingen de rivier kruisen waar IRM bij deze uitwerking maatregelen voorziet, dan is inpassing van en afstemming over het ontwerp met de betrokken eigenaren een onderdeel van de ontwerpopgave.

Indiener: 017

Indiener vraagt om de maatregelen in het buitendijkse gebied te optimaliseren zodat binnendijkse maatregelen voorkomen kunnen worden.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Deze ruimte kan deels buitendijks gevonden worden. Op een aantal riviertrajecten is echter ook binnendijkse ruimte nodig om de rivierfuncties te kunnen blijven faciliteren. De benodigde ruimte voor de rivierfuncties is nog niet gecombineerd met de ruimtelijke consequenties van andere opgaven zoals verstedelijking en de energietransitie. Deze samenvoeging vindt plaats in het kader van de actualisatie van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), de nieuwe Nota Ruimte.

Indiener: 017

Indiener spreekt waardering uit voor het zorgvuldige planproces tot nu toe en de duidelijke uiteenzetting van opgaven, doelen en keuzes in het ontwerp Programma IRM.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 020

Indiener stelt dat er gezamenlijk gewerkt dient te worden op het gebied van waterkwaliteit, natte natuur en drinkwater en stelt dat een integrale aanpak daarbij de sleutel is. Indiener ziet in het ontwerp Programma IRM nog te weinig terug wat de integrale aanpak inhoudt.

Antwoord:

In het programma IRM worden de opgaven in samenhang beschouwd om zo tot een optimale inrichting van het rivierengebied te komen. In de volgende fase wordt dit nog concreter uitgewerkt.

Indiener: 021

Indiener citeert de minister van Infrastructuur en Waterstaat (kamerbrief van 15 december) over dat kennis van effectiviteit en ervaring met manieren van samenwerken belangrijke input vormen. Indiener kan deze algemeen gestelde punten van harte onderschrijven.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 021

Indiener stelt dat er een aparte paragraaf in het Programma IRM moet worden opgenomen over hoe om te gaan met ontgrondingen en afzandingen in het rivierengebied. Indiener stelt dat de problemen van o.m. rivierbodemplugging niet los gezien kan worden van vergunnen van ruimte voor ontgroning en ontzanding. Indiener stelt dat elke provincie eigen beleid voert en dat het wenselijk is dat er vanuit het Programma IRM criteria komen waaraan provincies zich dienen te houden. Indiener stelt dat paragraaf 3.1 van het ontwerp Programma IRM te summier is.

Antwoord:

De winning van bouwgrondstoffenwinning is een functie die in het Programma IRM valt onder de functie 'regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit'. Het doel van IRM voor deze functie is het stimuleren van regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Waarbij de inzet is meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem, met daarbij onder andere specifieke aandacht voor bouwgrondstoffen en ook landbouwinclusieve natuur, riviergebonden bedrijvigheid, drinkwater(winning) en (water)recreatie. Het Programma IRM maakt onderscheid tussen winning van (bouw)grondstoffen in het zomerbed en in het winterbed. Winning uit het zomerbed wordt gestopt. Over winning in het winterbed, waar de meeste (bouw)grondstoffen worden gewonnen, doet dit Programma geen uitspraken. In de volgende fase wordt de beleidskeuze afvoercapaciteit en benodigde ruimte geconcretiseerd. Er zijn goede voorbeelden dat het realiseren van rivierverruimende maatregelen gecombineerd werd en ook wordt met grondstoffenwinning. Ook voor de toekomst wordt binnen IRM bekeken of en zo ja, onder welke randvoorwaarden dat mogelijk blijft.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener mist als eigenaar in de gebieden (het behoud van) de landbouw in het ontwerp Programma IRM. Indiener stelt dat de gronden langs de grote rivieren de meest vruchtbare uit de rivierendelta's zijn die van groot belang zijn voor de melkveebedrijven en bij uitstek geschikt voor weidegang (en voederwinning). Daarnaast wordt benadrukt dat de veronderstelling dat er in voorfasen afstemming is geweest over het onttrekken van landbouwgrond op een misverstand berust.

Antwoord:

Als gevolg van uw reactie zullen we landbouw nadrukkelijker een plek geven in de tekst van het programma IRM. In het programma IRM wordt niet gesproken over afstemming over het onttrekken van landbouwgrond. Het huidige programma is ook niet dusdanig gedetailleerd uitgewerkt dat deze afstemming mogelijk is. Daar waar in projecten die voortkomen uit IRM onttrekken van landbouwgrond aan de orde is, zal vanuit het project uiteraard afstemming worden gezocht.

Indiener: 040

Indiener stelt bij de geschetste beleidskeuzes niet wordt aangegeven op welke gronden of voor welk doel sedimentstromen (en in welke mate) nodig zijn.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Daarbij ontstaat ook duidelijkheid over sedimentstromen die nodig zijn voor de beleidsbeslissing rivierbodemplugging en sedimenthuishouding.

Indiener: 041

Indiener stelt dat landbouw een aantal keer wordt genoemd in het ontwerp Programma IRM waar vooral gefocust wordt op een overgang naar natuurinclusieve en extensieve landbouw. Indiener stelt dat landbouwkundig gebruik en waterveiligheid prima samen gaan en dat landbouw van oudsher een functie heeft gehad in de uiterwaarden, met het fraaie landschap dat het nu is als gevolg.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 041

Indiener stelt dat de land- en tuinbouwsectoren in het ontwerp Programma IRM aanzienlijk onderbelicht blijven. Indiener constateert dat grondgebonden landbouw een belangrijke rol speelt als grondgebruiker, binnendijks en buitendijks. Indiener is sterk van mening dat deze een essentiële rol vervult die direct verbonden is met rivierbeheer en dat dit ook in de toekomst zo moet blijven.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. De functie landbouw zal in het definitieve programma IRM duidelijker benoemd worden.

Indiener: 041

Indiener is van mening dat voedselproductie en -zekerheid moet worden meegenomen in de te maken afwegingen en stelt dat die cruciaal onderdeel nu volledig ontbreekt.

Antwoord:

Na vaststelling van het programma IRM worden beleidskeuzes en ruimtelijke consequenties verder geconcretiseerd. Er worden dan uitvoeringsstrategieën opgesteld waarin per riviersysteem bekend wordt welke concrete maatregelen genomen gaan worden. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gedetailleerder naar effecten op landbouw gekeken. Overigens is het zo dat in het planMER (zij het op een hoog abstractieniveau) ook ingegaan is op effecten op de landbouw.

Indiener: 044

Indiener onderschrijft de twee beleidsdoelen ontwerp Programma IRM waarbij rivierbodemplugging en sedimenthuishouding directe koppeling hebben met de bevaarbaarheid en diepgang voor de scheepvaart. Ook de andere beleidskeuze heeft een relatie met de waterverdeling en bevaarbaarheid. Indiener stelt dat dit niet ophoudt bij de grens van Nederland maar ook met watergebruik in Nederland en mogelijke sluiting van bruinkoolwinning.

Antwoord:

De internationale context is inderdaad belangrijk. Daarvoor is in de volgende fase aandacht, bijvoorbeeld doordat er een specifiek werkpakket voor wordt ingericht.

Indiener: 045

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM zich richt op het toekomstbestendig maken van het rivierensysteem en dat het zomerhoogwater in 2021 uitgewezen heeft dat de samenhang van het regionaal watersysteem en het hoofdwatersysteem extra aandacht vraagt. Indiener ziet de wisselwerking onvoldoende terug in het ontwerp Programma IRM en vraagt hiervoor aandacht.

Antwoord:

De constatering over samenhang van hoofd- en regionaalwatersysteem wordt herkend. De Beleidstafel wateroverlast en hoogwater vraagt hier ook aandacht voor. De samenhang tussen het regionaal en hoofdwatersysteem zal in de volgende fase, bij de uitwerking van uitvoeringsstrategieën, meer aandacht krijgen.

Indiener: 047

Indiener onderschrijft de ambitie van het Programma IRM en de geformuleerde beleidsdoelen over hoge en lage rivierafvoeren.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 049

Indiener hecht belang aan een gedegen onderbouwing van de zekerheid waarmee de voorgestelde beleidskeuzes leiden tot het gewenste effect op het riviersysteem. Indiener acht die zekerheid noodzakelijk gezien de grote impact op het riviersysteem.

Antwoord:

Onderbouwing van beleidskeuzes is van groot belang. Voor de huidige fase van IRM is dit gebeurd met een aantal onderzoeken, waaronder de planMER, Kentallen Kosten Baten Analyse en rivierkundig onderzoek. In het vervolgproces zal hiervoor blijvend aandacht zijn.

Indiener: 049

Indiener steunt de keuzes voor de aanpak van de rivierbodem en afvoer- en bergingscapaciteit en stelt dat het nieuwe beleid voor bodemligging een historisch besluit te beschouwen. Indiener ziet, in combinatie met een besluit over afvoercapaciteit, deze als randvoorwaardelijk voor de ontwikkeling van een robuust riviersysteem met de gewenste rivierfuncties. Indiener ziet vaststelling van) het ontwerp Programma IRM niet als eindpunt maar als startpunt.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. Het Programma IRM is een startpunt voor het Programma Ruimte voor de Rivier 2.0.

Indiener: 061

Indiener stelt dat de introductie van twee nieuwe beleidsdoelen helderheid scheidt vanuit het systeemdenken en waar de aanpak van rivierensysteem zich op richt. Indiener stelt dat voor de aanpak in concrete gebieden men afhankelijk is van dergelijke keuzes op systeemniveau en tegelijkertijd keuzes in projecten weer effect kunnen hebben op het rivierensysteem. Indiener ziet het liefst dat er een waterstandslijn uit de beleidskeuzes volgt als kader voor invulling van de waterveiligheidsopgave in projecten.

Antwoord:

Uw stelling over de relatie tussen systeemkeuzes en keuzes in projecten is juist. Daarom zal hier in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, meer aandacht aan worden geschonken. Ten aanzien van de waterstandslijn geldt dat een waterstandslijn niet aansluit op het nieuwe waterveiligheidsbeleid waarin niet meer wordt gerekend met een maatgevende afvoer, maar waarin een range aan afvoeren wordt meegenomen om de opgave te bepalen.

Indiener: 061

Indiener stelt dat, ondanks de complexe materie, er een goede basis ligt om te werken aan een toekomstbestendig rivierengebied. Indiener beschouwt het ontwerp Programma IRM als startpunt hiervoor.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 063

Indiener legt de relatie met het advies van het Expertise Netwerk Waterveiligheid en stelt dat in het ontwerp Programma IRM relatief vaststaande keuzes gemaakt lijken te zijn. Indiener vindt het een zorgelijke constatering omdat het helemaal niet duidelijk is hoe Nederland, (de context waarin) het rivierengebied moeten (mee)bewegen. Indiener denkt dat daarbij keuzes worden gemaakt die onvoldoende toekomstgericht zijn en die op termijn voor problemen kunnen zorgen.

Antwoord:

IRM is een adaptief programma dat als het nodig is kan worden aangepast. De huidige keuzes worden juist met het oog op de toekomst gemaakt. In de volgende fase worden de keuzes nader geconcretiseerd en vindt ook nog nader onderzoek plaats over maakbaarheid.

Indiener: 063

Indiener heeft zorgen over de in het ontwerp Programma IRM veronderstelde maakbaarheid van het rivierensysteem en als gevolg hiervan een gebrek aan flexibiliteit. Indiener is van mening dat het essentieel is dat er voldoende flexibiliteit geborgd is in de plannen, waarin wordt meebewogen met een veranderende context en de mogelijkheid bestaat om effectief bij te sturen.

Antwoord:

Bij het ontwikkelen van het programma en de verdere uitwerking in de volgende fasen worden toekomstscenario's ook meegenomen.

Indiener: 065

Indiener stelt dat plantgezondheid en gewasbescherming afhankelijk zijn van verschillende factoren. Indiener geeft aan dat voor fruitteilers er nauwelijks goedwerkende alternatieven zijn voor het huidige middelenpakket terwijl fruitteilers wel willen maar onvoldoende mogelijkheden zien. Indiener stelt dat vraag of het Programma IRM zorgt voor aanscherping van de bestaande kaders?

Antwoord:

Plantgezondheid en gewasbescherming valt buiten de scope van IRM. IRM geeft geen kaders voor gewasbescherming en zal hier ook geen kaders voor opstellen of aanscherpen.

Indiener: 072

Indiener stelt dat een echte integrale visie ontbreekt door alleen de bevaarbaarheid en de natuurlijke rivierdynamiek met name te noemen. Indiener stelt dat de IRM-beleidskeuzes te sectoraal zijn ingestoken waardoor van een adequate integrale aanpak geen sprake is en op korte termijn niet leidt tot oplossing van de oorzaak achter de vele rivierproblemen. Indiener stelt dat het leidt tot onnodig tijdverlies, te groot beslag op ambtelijke capaciteit en een aanslag op de financiële positie, waar alleen mogelijk een aantal marktpartijen wel bij varen. Indiener stelt dat het zo niet gaat bijdragen aan enig herstel van vertrouwen in de overheid.

Antwoord:

IRM kijkt vanuit vijf rivierfuncties naar hoe het rivierengebied moet worden ingericht. Dit zijn (1) waterafvoer (ten behoeve van bescherming tegen overstromingen), (2) zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening, (3) natuur en ecologische waterkwaliteit, (4) bevaarbaarheid en (5) regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Vanuit die functies wordt bezien wat er moet gebeuren aan de bodemligging van de rivier én hoeveel ruimte het rivierengebied nodig heeft. Bodemligging en ruimte zijn geen doelen op zich, maar middelen om de doelen gerelateerd aan de vijf functies te realiseren.

Indiener: 074

Indiener is positief over de integrale benadering en aanpak van de vele ruimtelijke opgaven van onze rivieren. Indiener heeft op dit moment vaak te maken met, vaak tegenstrijdige, ad hoc plannen en maatregelen van verschillende overheden waar integraliteit en samenwerking ontbreekt.

Antwoord:

IRM streeft enerzijds naar een toekomstbestendig rivierengebied. Daarnaast zal in de volgende fase gewerkt worden aan een spelregelkader voor integraal gebiedsgericht samenwerken. De gezamenlijke overheden ontwikkelen dit spelregelkader voor de integrale programmering in het rivierengebied, voor passende financieringsarrangementen en voor besluit- en verantwoordingsprocessen en de bijbehorende governance en mandaten.

Indiener: 074

Indiener is verheugd met de in het ontwerp Programma IRM nadrukkelijke verbinding met en integrale afweging van nieuwe natuurlijkontwikkeling met andere aspecten waaronder landschap, cultuurhistorie, (buitendijks) wonen en werken, visuele impact en waterveiligheid.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 035, 044, 056, 060, 076

Indiener onderschrijft de ambitie van het ontwerp Programma IRM.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 090

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM een vooral theoretisch programma is dat gevolgd moet worden door concrete maatregelen in de volgende fase. Indiener kan het (daadwerkelijk) effect of doel van het programma op dit moment moeilijk plaatsen.

Antwoord:

Het Programma IRM is een eerste stap in het maken van nieuw beleid. De komende jaren zullen de beleidskeuzes nader worden geconcretiseerd.

Indiener: 090

Indiener vraagt zich serieus af of er bij de functies en beleidsopgaven niet duidelijke keuzes vooraf gemaakt moeten worden. Indiener stelt dat het (vrijwel) niet mogelijk is om alle functies en doelen in een gebied gelijktijdig een plaats te geven.

Antwoord:

IRM is een integraal programma waarin verschillende sectorale opgaven en doelen een plek krijgen. Als bij het nader concretiseren van de beleidskeuzes blijkt dat sectorale opgaven en doelen niet verenigbaar zijn in het rivierengebied, dan zullen daar keuzes in gemaakt moeten worden passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied.

Indiener: 094

Indiener juicht de voorstellen gedaan vanuit het Programma IRM voor riviermanagement van harte toe, omdat door klimaatverandering en bodemerosie de noodzaak om breder te kijken steeds groter wordt.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 096

Indiener pleit voor verbreding van de aanpak van integraal riviermanagement en stelt dat de huidige voorstellen gericht zijn op de thema's waterveiligheid en bevaarbaarheid. Indiener geeft aan dat dit belangrijke thema's zijn en dat er ook andere onderwerpen spelen zoals waterkwaliteit, biodiversiteit of beleving. Indiener geeft aan dat deze richtinggevende (mee)koppelkansen vormen voor de aanpak van integraal riviermanagement.

Antwoord:

Het is een misverstand dat de huidige voorstellen zich vooral richten op waterveiligheid en bevaarbaarheid. IRM kijkt vanuit vijf rivierfuncties naar hoe het rivierengebied voor de toekomst moet worden ingericht. Dit zijn (1) waterafvoer (ten behoeve van bescherming tegen overstromingen), (2) zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening, (3) natuur en ecologische waterkwaliteit, (4) bevaarbaarheid en (5) regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Vanuit die functies wordt gezien wat er moet gebeuren aan de bodemligging van de rivier én hoeveel ruimte het rivierengebied nodig heeft. Bodemligging en ruimte zijn geen doelen op zich, maar middelen om de doelen gerelateerd aan de vijf functies te realiseren. Het stoppen van de erosie van de rivierbodem van de Maas en de Rijn takken en aanvullend daarop, daar waar nodig en haalbaar voor de Rijn takken het weer omhoog brengen van de eroderende delen van de bodem, zorgt ervoor dat de uiterwaarden en het achterland niet verder verdrogen en natuurkwaliteit inclusief biodiversiteit in die gebieden behouden blijft. Ook is het een goede maatregel voor de scheepvaart én voor herstel van de zoetwaterverdeling over Nederland. Op die manier wordt dus voor verschillende functies naar een optimum gezocht.

4.1.16 **Beleidskeuze rivierbodemligging en sedimenthuishouding**

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener stelt dat een beleidskeuze voor grootschalig ingrijpen op bodemerosie wordt voorgesteld. Indiener stelt dat de mogelijke maatregelen die hiervoor nu bekend zijn, grote impact kunnen hebben op het ecologisch functioneren van de rivier en bepalend zijn voor welk natuurherstel mogelijkheden daarna nog resteren. Indiener vraagt of aan deze beleidskeuze de randvoorwaarde kan worden toegevoegd dat het ontwerp van de maatregel natuurpositief moet zijn. Daarnaast wordt opgemerkt dat het noodzakelijk is om de afwegingen te benoemen rondom erosie-ingrepen en behoud van de ecologische kwaliteit van een rivier.

Antwoord:

Het klopt dat maatregelen voor het stoppen van de rivierbodemerosie impact kunnen hebben op het ecologisch functioneren van de rivieren. In de uitwerking en uitvoering van IRM wordt dan ook extra aandacht besteed aan maatregelen die aan meerdere rivierfuncties een oplossing bieden (synergie). Rivierverruiming draagt bij aan het verminderen van de erosieve kracht van de rivier en daarmee het

tegengaan van verdere bodemerosie, maar is ook een belangrijke maatregel voor het ecologisch goed kunnen functioneren van het riviersysteem. IRM kijkt echter integraal naar meer rivierfuncties. Rondom rivierbodemplugging zijn de belangrijkste: zoetwatervoorziening, scheepvaart en ecologisch functioneren van het riviersysteem. Doel van IRM is om systeemkenmerken te verbeteren om de rivierfuncties zoveel mogelijk te blijven faciliteren.

Indiener: 019

Indiener maakt zich zorgen over dat de gemaakte beleidskeuze leidt tot de mogelijkheid tot winning van rivierklei voor de productie van gebakken bouwmaterialen eindig wordt en daarmee de industrie op termijn van deze hernieuwbare grondstof verstoken raakt.

Antwoord:

De gemaakte beleidskeuze voor een duurzame sedimenthuishouding beperkt zich tot het zomerbed van de rivier. Dit is het gedeelte van het rivierbed waarin altijd stromend water staat en dat doorgaans in gebruik is als vaarweg voor de scheepvaart. Rivierklei is doorgaans te vinden in de kommen en uiterwaarden van de rivier, als de rivier door hoog water buiten zijn oevers treedt en zandklei bezinkt.

Indiener: 035

Indiener vindt het goed om te zien dat de belangrijkste beleidskeuze voor de binnenvaart (aanpak van de bodemerosie, voornamelijk op de Waal) nu op de agenda staat, na langjarig aandacht vragen voor dit onderwerp.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 040

Indiener ziet graag in het Programma IRM argumentatie voor de gewenste waterverdeling. Indiener stelt dat dit in samenspraak met het Deltaprogramma Zoetwater te doen en met inspraak vanuit het Platform IJsselmeergebied. En indiener verzoekt om ook te kijken naar de gewenste waterafvoerdeling voor laagwater (600 m³/s -1300 m³/s over de Rijn bij Lobith).

Antwoord:

Het uitgangspunt voor de relatie tussen IRM en andere programma's is dat partijen, via het Programma IRM werken aan het realiseren van de IRM-doelen en dat partijen daarnaast via (aan de verschillende rivierfuncties gerelateerde) sectorale programma's werken aan de beleidsdoelen van desbetreffende programma's. Dit geldt onder andere voor Deltaprogramma Zoetwater en gebiedsgerichte programma's als voor het IJsselmeer en Rijnmond-Drechtsteden en Zuidwestelijk Delta. Voor de gewenste afvoer-verdeling voor laagwater zal IRM dan ook nauw samenwerken met het Deltaprogramma Zoetwater en deze gebiedsprogramma's. IRM zal zich richten op de maakbaarheid van de rivierbodemplugging en in hoeverre deze gewenste verdeling kan worden gefaciliteerd. Daarbij zal IRM een integrale afweging moeten maken tussen alle rivierfuncties, waaronder scheepvaart en gewenste ecologische systeemcondities.

Indiener: 040

Indiener ziet graag het doel voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding specifiek omschreven: wat is een goede waterverdeling en hoe, wanneer en door wie wordt daarover een keuze gemaakt?

Antwoord:

Een goede afvoerdeling verschilt per sector. Voor de zoetwaterverdeling zal die anders zijn dan voor de scheepvaart (vaardieptes) en de ecologische systeemcondities (grondwaterstanden). Daarnaast verschilt de gewenste afvoerdeling ook per regio: voor het IJsselmeergebied (zoetwatervoorziening Noord Nederland) is die anders dan voor de Rijn-Maasmonding (zoetwatervoorziening West Nederland, tegengaan verzilting). Voor de gewenste afvoerdeling voor laagwater voor de zoetwatervoorziening zal IRM dan ook nauw samenwerken met het Deltaprogramma Zoetwater en de gebiedsprogramma's IJsselmeer, Rijnmond-Drechtsteden en Zuidwestelijk Delta. IRM zal zich richten op de maakbaarheid van de rivierbodemplugging en in hoeverre deze gewenste verdeling kan worden gefaciliteerd. Daarbij zal IRM een integrale afweging maken tussen alle rivierfuncties, waaronder scheepvaart en gewenste ecologische systeemcondities in samenwerking met het Programma PAGW. Besluitvorming hierover vindt plaats in de Ministerraad, na bespreking in de Stuurgroep Deltaprogramma, het Bestuurlijk Overleg IRM en in het Bestuurlijk Overleg Water.

Indiener: 049

Indiener vraagt aandacht voor de betekenis van de beleidsbeslissing rivierbodemplugging en sedimenthuishouding voor het regionale watersysteem en de binnendijkse functies. Indiener stelt dat de toenemende rivierbederosie aanzienlijke effecten op grondwaterstanden binnendijks heeft en de daar al aanwezige problematiek van droogte en zoetwaterbeschikbaarheid. Indiener geeft aan dat dit vraagt om samenhangende keuzes en betrokkenheid van de waterschappen in de besluitvorming over de maatregelen die daarbij in beeld komen.

Antwoord:

Met de beleidskeuze voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding wordt bijgedragen aan het verbeteren van de grondwaterstanden in zowel de buitendijkse- als binnendijkse gebieden. Bij de uitwerking van maatregelen is het belangrijk om hiermee rekening te houden. Waterschappen zijn een belangrijke partner als het gaat om gebiedsuitwerking. In de concrete projecten zullen waterschappen dan ook direct betrokken worden. Daar waar het gaat om strategische systeemkeuzes zijn waterschappen via de Deltaprogramma's Rijn en Maas rechtstreeks betrokken in de programmaorganisatie IRM en de stuurgroep IRM. Bespreking van de strategische keuzes zal ook plaatsvinden in de Stuurgroep Deltaprogramma, en het Bestuurlijk Overleg IRM en in het Bestuurlijk Overleg Water.

Indiener: 072

Indiener geeft aan dat bij punt 1 (over rivierbodemplugging en sedimenthuishouding) met geen enkele letter wordt gerept over de doelstelling voorkomen en herstellen van economische schade aan onroerende goederen vanwege dalende (grond)waterstanden). Noch over de integrale droogteschade veroorzaakt door de eroderende rivierbodemplugging en het bij laagwater toenemende drainerend vermogen van het Rijnsysteem.

Antwoord:

In het ontwerp Programma IRM is op een aantal plaatsen aandacht besteed aan (het effect op) de grondwaterstanden. Het beleidsdoel voor IRM richt zich op de rivierbodemplugging in het riviersysteem. Met de beleidskeuzes voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding wordt bijgedragen aan het verbeteren van de situatie voor de zoetwatervoorziening, drinkwaterinnamepunten, grondwaterstanden, natuur en bevaarbaarheid. Bij de nadere uitwerking van binnen- en buitendijkse maatregelen is het belangrijk om rekening te houden met de ruimte voor wonen en werken waar onroerende goederen onderdeel van zijn. Naar aanleiding van uw opmerking verduidelijken wij in het definitieve Programma IRM de formulering over droogteschade.

Indiener: 081

Indiener vindt het opvallend dat in een programma waar de rol van sedimenttransport centraal staat, internationale afspraken over grensoverschrijdend herstel van sedimenttransport niet zijn opgenomen. Indiener vraagt dit onderwerp alsnog op te nemen in het Programma IRM omdat dit wezenlijk wordt geacht voor IRM.

Antwoord:

In de routekaart voor de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zijn vijf sporen opgenomen, waaronder samenwerken in internationaal verband. Dit spoor leidt tot gezamenlijk proces van agendering en beïnvloeding in internationaal verband. Daarnaast wordt inzichtelijk gemaakt wat de kansen zijn voor Nederland van maatregelen bovenstrooms over de grens en hoe die kansen kunnen worden gerealiseerd.

Indiener: 089

Indiener stelt dat het Programma IRM de urgentie om de bodemdaling aan te pakken benoemt maar de noodzakelijke ophoging van de bodem vooruit schuift. Indiener stelt dat de N2000 instandhoudings- en uitbreidingsdoelstellingen en de KRW-doelen hierdoor niet behaald worden en dat onder meer de laagdynamische moerasnatuur bedreigd wordt en het functioneren van nevengeulen zal verslechteren. Indiener vraagt om een concrete doelstelling voor rivierbodemplugging en ophoging in het Programma IRM op te nemen.

Antwoord:

De beleidskeuze van IRM is om de meest urgente opgave, de erosie van de rivierbodemplugging van de Maas en de Rijntakken, te stoppen en aanvullend daarop, daar waar nodig en haalbaar voor de Rijntakken het weer omhoog brengen van de eroderende delen. Deze opgave is mede urgent omdat dit proces de

ecologische (systeem)condities in de afgelopen decennia heeft verslechterd. Actief en grootschalig rivierbodembeheer is echter nog niet eerder zo omvangrijk en grootschalig gedaan. Hiervoor is kennis en innovatie nodig ook met betrekking tot uitvoerbaarheid en maakbaarheid. De technische maakbaarheid en de mogelijke maatregelen worden in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, onderzocht. Pas dan kan een concrete doelstelling voor rivierbodempophoging worden vastgesteld.

4.1.17 *Beëindigen ontgroningen zomerbed*

Indiener: 019

Indiener stelt dat de doelen van IRM de baksteenindustrie raken, nu in het ontwerp Programma IRM de beleidskeuzen voor Maas en Rijnakken zijn opgenomen om in te zetten op het beëindigen van ontgroningen in het zomerbed tenzij een zwaarwegend algemeen belang zich daartegen verzet. Daarnaast benoemt indiener dat verder onderzoek is voorzien naar de lange-termijn instandhouding van in het verleden aangebrachte zomerbedverdiepingen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 045

Indiener stelt dat er vanuit IRM wordt ingezet op het voorkomen van zomerbedverdiepingen, daarbij wil indiener opmerken dat zomerbedverdieping een bijzonder effectieve maatregel kan zijn om de waterstand substantieel te verlagen. Daarom is indiener van mening dat deze maatregel niet op voorhand dient te worden uitgesloten. Een zomerbedverdieping dient beoordeeld te worden op effectiviteit, kosten, technische haalbaarheid en andere aspecten. Indiener stelt dat op basis daarvan kan worden besloten om een maatregel wel of niet uit te voeren.

Antwoord:

Zomerbedverdiepingen hebben inderdaad een positieve invloed op het verlagen van hoogwaterstanden, maar bij lage afvoeren ook negatieve effecten op de grondwaterstanden. Daarnaast moeten zomerbedverdiepingen worden onderhouden omdat ze werken als zandvang en benedenstrooms eroderen. Om een duurzame sedimenthuishouding en een betere beheerbaarheid van de rivierbodem te bewerkstelligen is het streven dat het doorgaand sedimenttransport wordt behouden en de rivieren zodanig ingericht worden dat de baggerinspanning voor de instandhouding van de rivierbodem zo beperkt mogelijk is, daar passen zomerbedverdiepingen niet in. Er zal nader onderzoek worden uitgevoerd naar de lange termijn instandhouding van in het verleden aangebrachte zomerbedverdiepingen.

Indiener: 076

Indiener stelt dat er uitdrukkelijk wordt gesproken over een verbod op ontgroningen in het zomerbed. Indiener geeft aan dat ook ontgroningen in het winterbed omwille van zwaar (algemeen) belang nodig kunnen zijn. De ontgroningen in het winterbed hebben een negatieve impact op het grondwater in de hoger gelegen gebieden en daarmee ook een negatief effect op de aanliggende natuur vanwege de onttrekking van grondwater. Indiener geeft aan dat vanwege dit effect wenselijk is dat het Programma IRM zich ook uitspreekt tegen ontgroningen in het winterbed.

Antwoord:

Het programma IRM richt zich op het functioneren van het riviersysteem als geheel en de effecten van klimaatverandering en de erosieve trend van de rivierbodem op de verschillende rivierfuncties. Met de beleidskeuzes voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding in het zomerbed wordt bijgedragen aan het verbeteren van de grondwaterstanden in zowel de binnen- als buitendijkse gebieden. Ontgroningen in het winterbed kunnen, mits goed ontworpen, bijdragen aan ecologische kwaliteit en afvoercapaciteit van de rivier. De effecten van ontgroningen in het winterbed op de aanliggende natuur en grondwaterstanden verschillen per gebied en per type ingrepen. Daarom is er geen reden om ontgroningen in het winterbed geheel uit te sluiten. Bij de integrale gebiedsuitwerking van IRM-maatregelen zal de lokale situatie meegenomen worden en wordt ook gekeken naar eventuele maatregelen, om negatieve effecten te mitigeren of compenseren.

Indiener: 090

Indiener geeft als voorbeeld dat de inmiddels gemaakte keuze om te stoppen met ontgroningen in het zomerbed, op gespannen voet kan komen te staan met (regionale) economische ontwikkelingen. Indiener vraagt zich af welke functie dan voorrang krijgt.

Antwoord:

Met deze beleidskeuze wordt voorrang gegeven aan het systeembelang van duurzame sedimenthuishouding en een betere beheerbaarheid van de rivierbodem.

4.1.18 Toevoegen sediment Gemeenschappelijke Maas

Indiener: 061

Indiener stelt dat voor de Gemeenschappelijke Maas een sedimentsuppletie wordt voorgesteld en heeft de vraag of er inmiddels duidelijkheid te geven is over waar dit sediment vandaan komt en op welke wijze dit sediment aan het systeem wordt toegevoegd. Daarnaast vraagt indiener zich af hoe het staat met de uitwerking van de IRM-pilot Sedimentsuppletie Gemeenschappelijke Maas.

Antwoord:

De voorbereiding voor de IRM-pilot sedimentsuppletie Gemeenschappelijke Maas loopt. Er is op dit moment nog geen duidelijkheid te geven waar het sediment voor de suppleties vandaan komt. Eerst zal worden onderzocht op welke wijze en met welk tempo de daling van de rivierbodem kan worden gestopt. De ervaringen uit de IRM-pilot zullen uiteindelijk gebruikt worden om de maatregelen te ontwerpen waarmee de bodemdaling gestopt kan worden.

4.1.19 Beleidskeuze afvoer- en bergingscapaciteit

Indiener: 001

Indiener pleit ervoor dat het Programma IRM ook in het benedenstroomse gebied van Rijn en Maas zich richt op meer bergingscapaciteit en er tevens een aanzienlijke pompcapaciteit aan toe te voegen.

Antwoord:

De opgaven in het benedenstroomse deel van de Rijn en de Maas zijn andere opgaven dan die in de bovenrivieren en vallen daarom buiten het plangebied/de scope van IRM. Deze zienswijze zal daarom voor kennisgeving worden aangenomen en wordt voor IRM verder buiten beschouwing gelaten.

Indiener: 021

Indiener geeft aan dat het zoveel mogelijk direct doorstroombaar maken van zandplassen en waar mogelijk met elkaar verbinden niet integraal wordt beschouwd. Indiener stelt dat het in het uitgebrachte MIRT-onderzoeksrapport uiterwaardverlaging langs de stromende Maas - om zodoende de doorvoercapaciteit bij de Alemse flessenhals te vergroten - wel als optie is opgevoerd, maar het leggen van verbindingen met de aangrenzende oude zandplassen de Lithse Ham te Lith en de Zandmeren te Kerkdriel is buiten het gezichtsveld gebleven. Indiener stelt dat dit tegelijkertijd bezien perfect gepast zou hebben in het (ontwerp) Programma IRM waarin het vergroten van de afvoercapaciteit een centraal issue wordt.

Antwoord:

Het MIRT-onderzoek Alem-St Andries is vorig jaar afgerond en vastgesteld. Besloten is om daar op dit moment nog geen vervolg aan te geven. De komende jaren zal binnen IRM worden toegewerkt naar een uitvoeringsstrategie inclusief maatregelpakketten voor de lange termijn. Daarbij is het juist de bedoeling om de projectlocaties niet op zich, maar in het grote geheel van het systeem te beschouwen. De suggestie voor het verbinden en daarmee doorstroombaar maken van oude zandplassen kan hierbij als denkrichting worden meegenomen.

Indiener: 021

Indiener pleit voor het zoveel mogelijk handhaven van de bestaande waterbergingsmogelijkheden op de uiterwaarden en het niet onnodig eerst zand- en ontgrondingsplassen creëren om b.v. in de buurt buitendijks te kunnen bouwen; Indiener geeft een voorbeeld van een pilot (Alem/Sint-Andries) dat aan twee projecten grenst (de ontzanding van de Marensche Waarden en de haalbaarheid van een groot buitendijks woningbouwproject).

Antwoord:

Er zijn goede voorbeelden waar het realiseren van rivierverruimende maatregelen gecombineerd werd en ook wordt met grondstoffenwinning. Ook voor de toekomst wordt binnen IRM bekeken of en zo ja, onder welke randvoorwaarden dat mogelijk blijft. Dit wordt concreet uitgewerkt in de gebiedsuitwerkingen die in de volgende fasen van IRM aan de orde zijn.

Indiener: 040

Indiener suggereert het tweede doel specifiek te benoemen als hoogwaterafvoer- en bergingscapaciteit. Indiener stelt dat laagwaterafvoerdeling onder het eerste punt valt, maar dat het voor een leek lijkt dat dit nu ook onder het tweede doel te valt.

Antwoord:

We zullen deze suggestie overnemen en de tekst op dit punt verduidelijken.

Indiener: 041

Indiener maakt zich grote zorgen over de potentiële gevolgen van de voorgestelde maatregelen voor de landbouwsector. Indiener stelt dat de voorgestelde grootschalige herinrichting van het riviereengebied onvermijdelijk ten koste zal gaan van landbouwgronden. Rivierverruiming en natuurontwikkeling worden in één adem met elkaar verbonden. Echter, landbouwkundig gebruik en waterafvoer gaan heel goed samen. De bestaande afvoercapaciteit moet ten volle benut worden. Indiener geeft aan dat rivierverruiming in het binnendijkse gebied pas aan de orde kan zijn als alle andere maatregelen onvoldoende resultaat opleveren. Land- en tuinbouw staat niet alleen voor voedselproductie maar ook voor het buitendijkse cultuurlandschap. Een voorbeeld is het Maasheggenlandschap in Noordoost-Brabant dat door UNESCO als Men & Biosphere gebied is aangewezen.

Antwoord:

Het programma IRM richt zich op het functioneren van het riviersysteem als geheel en kijkt hierbij niet alleen naar de functies natuur en waterveiligheid. Ook regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit, waar landbouw en het cultuurlandschap onder vallen, zijn een belangrijke functie in IRM. Daar waar projecten die voortkomen uit IRM lokale gevolgen hebben, bijvoorbeeld voor landbouwgronden, zal dit binnen het project in een zorgvuldig proces afgewogen worden. Binnen IRM is daarnaast ook onderzoek gedaan naar de rivierbodem. De keuze om de rivierbodem te stabiliseren en waar mogelijk omhoog brengen draagt bij aan o.a. bij aan het tegengaan van de verdroging in de uiterwaarden en achterland ten behoeve van o.a. aanwezige natuur en landbouw.

Indiener: 049

Indiener stelt dat het riviersysteem, de hoogwaterveiligheidsopgave en de zoetwatervoorziening in Nederland nauw verbonden zijn en een samenhangende aanpak van de opgaven vragen. Keuzes in de bodemligging, de afvoercapaciteit én de -verdeling vragen een beschouwing in samenhang met regionale systemen en andere systemen zoals het IJsselmeer, de Rijnmond-Drechtsteden de zuidwestelijke Delta. Indiener geeft aan dat in het Bestuurlijk Overleg Water overeengekomen is dat de rivier afvoerverdeling voor de Rijntakken, die een systeemkeuze is, in het Bestuurlijk Overleg Water thuishoort. Hierin zijn namelijk alle belangen vertegenwoordigd. De gevolgen voor rivierbedligging en rivierverdeling kunnen vervolgens bij Bestuurlijk Overleg IRM belegd worden. Indiener wil benadrukken dat dit ook geldt voor het vervolg van het programma IRM.

Antwoord:

Op nationaal niveau wordt het Bestuurlijk Overleg Water benut voor bekrachtiging van voorgenomen besluiten in het kader van IRM die relevant zijn voor het functioneren van het hoofdwatersysteem. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de beleidsmatig gewenste afvoerverdeling over de Rijntakken bij laag en hoog water. De maatregelen, en de maakbaarheid daarvan, komen aan de orde in het Bestuurlijk Overleg IRM waaraan naast de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, ook vertegenwoordigers van het Bestuurlijk Platform Rijn en de Stuurgroep Deltaprogramma Maas deelnemen, evenals de Deltacommissaris. Gezien de grote overstijgende maatschappelijke belangen, vindt besluitvorming plaats in de Ministerraad.

Indiener: 054

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM zich richt op het toekomstbestendig maken van het rivierensysteem en dat het zomerhoogwater in 2021 uitgewezen heeft dat de samenhang van het regionaal watersysteem en het hoofdwatersysteem extra aandacht vraagt. Indiener ziet de wisselwerking onvoldoende terug in het ontwerp Programma IRM en vraagt hiervoor aandacht.

Antwoord:

De constatering over samenhang van hoofd- en regionaalwatersysteem wordt herkend. De Beleidstafel wateroverlast en hoogwater vraagt hier ook aandacht voor. De samenhang tussen het regionaal en hoofdwatersysteem zal in de volgende fase, bij de uitwerking van uitvoeringsstrategieën, meer aandacht krijgen.

Indiener: 061

Indiener vraagt daar waar uiteindelijk gekozen wordt voor de aanpak van de waterveiligheidsopgave via dijkverbetering, aandacht voor het komen tot maatwerk en/of innovatieve oplossingen voor de dijken in de Maasvallei. Daarmee kan de unieke karakteristiek van de Maasvallei zoveel mogelijk worden behouden dan wel worden versterkt. Indiener geeft als voorbeeld van een innovatieve oplossing, die ook maatwerk levert, is de aanleg van een zelfsluitende kering in Steyl-Maashoek en in een deel van het dijktraject Arcen.

Antwoord:

In het programma IRM wordt op systeemniveau naar het rivierengebied gekeken. Regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit, wordt daarin op systeemniveau meegenomen. De ruimtelijke inpassing van een specifieke dijkversterking wordt in een project verder uitgewerkt.

Indiener: 080

Indiener geeft aan dat het in 2018 uitgevoerde programma Ruimte voor de Rivier de Rijn geschikt gemaakt om een kwart van de aanvoer in een week van de Maas (4,2 km³) en van de Rijn (16 m³) veilig af te voeren. Indiener stelt dat het Programma IRM verwacht dat de afvoerdebieten onder invloed van klimaatverandering boven deze hoeveelheden kunnen uitstijgen. Aangezien ook droogte een steeds groter probleem wordt, stelt indiener voor om een extra hoeveelheid water te kunnen opslaan en beschikbaar te maken voor watervoorziening in perioden van droogte. Bovendien kan er dan extra water worden opgeslagen om de omgeving in tijden van hoog water veilig te houden. Indiener suggereert dat een verkleinde en aangepaste versie van het idee meteen ook kan dienen als natuurlijke batterij waarmee netcongestie mede oplosbaar wordt gemaakt.

Antwoord:

In het EU project MERLIN onderzoekt Rijkswaterstaat het in het voorjaar langer vasthouden van water in de uiterwaarden. De resultaten hiervan worden meegenomen in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0.,

Indiener: 080

Indiener zet een idee uiteen (pumped hydro storage) dat normaal wordt toegepast in gebieden met stuwweren. Het idee is het water omhoog te pompen d.m.v. een turbine in het geval van water- en/of energieoverschot. In het geval van een water- en/of energietekort kan het water weer door de turbine omlaag stromen. In Nederland hebben wij weinig bergen maar wel veel uiterwaarden met diepe grindgaten die kunnen worden ingezet om aan de extra vraag naar wateropslag, ten gevolge van klimaatverandering te kunnen voldoen. Indiener is van mening dat de potentie hiervan groot is.

Antwoord:

Het ontwerp Programma IRM gaat niet over het aanwijzen van gebieden voor dergelijke onderzoeksinitiatieven. Hiervoor verwijzen wij naar Rijkswaterstaat die als rivierbeheerder en vergunningverlener verantwoordelijk is voor het al dan niet toestaan van ontwikkelingen in het winterbed van de rivier.

Indiener: 095

Indiener stelt dat vaak bij hoogwater de problemen het grootst zijn qua doorstroming ter hoogte van de steden, waardoor de rivier te weinig ruimte heeft gekregen door woonwijken die gebouwd zijn in de uiterwaarden. Indiener stelt de vraag of het niet verstandig zou zijn om in het Programma IRM een directe bouwstop in te stellen voor de uiterwaarden en de ruimte die in de toekomst nodig is voor het borgen van voldoende afvoercapaciteit.

Antwoord:

Het kabinetsbeleid is om geen nieuwe bebouwing in de uiterwaarden meer toe te staan. Om dit ook juridisch te regelen zijn op 1 februari 2025 de nieuwe Beleidsregels grote rivieren (Bgr 2025) in werking getreden. Daarmee wordt dit voor de toekomst geborgd.

Indiener: 096

Indiener maakt zich zorgen over het vraagstuk van de waterverdeling. Er lijken vooral keuzes te worden gemaakt die gericht zijn op de bevaarbaarheid en veiligheid van Rijn en Waal. Indiener stelt dat dit grote gevolgen kan hebben voor de waterstanden in de IJssel en daarmee ook voor de watertoevoer richting het noorden (IJsselmeer) of oosten (Twente). En indiener ziet dan ook uiteindelijke negatieve gevolgen voor de water-opgaven (droogte) in heel Oost-Nederland.

Antwoord:

Het is niet zo dat IRM vooral keuzes maakt voor de bevaarbaarheid en veiligheid van Rijn en Waal. Het vraagstuk van de bodemligging is voor de waterverdeling cruciaal. Door de doorgaande erosie in onder andere de Waal gaat er steeds meer water naar de Waal en steeds minder water naar de IJssel. Het stoppen van de erosie van de rivierbodem en op termijn aanvullend daarop, daar waar nodig en haalbaar het weer omhoog brengen van de eroderende delen zorgt ervoor dat er niet nog minder water naar de IJssel gaat en op termijn uiteindelijk weer meer water naar de IJssel kan gaan. IRM kijkt vanuit vijf rivierfuncties naar hoe het riviereengebied voor de toekomst moet worden ingericht. Dit zijn (1) waterafvoer (ten behoeve van bescherming tegen overstromingen), (2) zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening, (3) natuur en ecologische waterkwaliteit, (4) bevaarbaarheid en (5) regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Vanuit die functies wordt bezien wat er moet gebeuren aan de bodemligging van de rivier én hoeveel ruimte het riviereengebied nodig heeft. Bodemligging en ruimte zijn geen doelen op zich, maar middelen om de doelen gerelateerd aan de vijf functies te realiseren. Het stoppen van de erosie van de rivierbodem van de Maas en de Rijnakken en aanvullend daarop, daar waar nodig en haalbaar voor de Rijnakken het weer omhoog brengen van de eroderende delen van de bodem, is zowel voor de zoetwaterverdeling, voor natuur en ecologische waterkwaliteit als voor bevaarbaarheid een goede maatregel.

4.1.20 [Onderzoek naar gewenste afvoerverdeling](#)

Indiener: 040

Indiener geeft aan dat sinds 2018 Nederland vier droge jaren heeft gekend. De afgelopen jaren is in de zomer de Rijnafvoer zelfs dermate laag geweest dat deze voor lange tijd onder de 1300m³/s kwam. Indiener geeft aan dat in het Ontwerp Programma niet gesproken wordt over een (wenselijke) afvoerverdeling onder deze grens. Wel stelt het Ontwerp Programma dat in de toekomst ook steeds minder water in de zomermaanden over de rivieren zal gaan. Indiener stelt dat het reëel is om ook naar de benodigde waterverdeling te kijken in dit lagere afvoerbereik (600m³/s-1300m³/s) en de daarbij behorende sedimenthuishouding, zodat het IJsselmeergebied een droogte aan kan die, conform het Deltaprogramma Zoetwater, 1 keer in de 20 jaar voorkomt.

Antwoord:

De benodigde waterverdeling zal in samenhang met sedimenthuishouding onderzocht worden. De opgave dat het IJsselmeer een droogte aan moet kunnen die 1 keer in de 20 jaar voorkomt is een opgave van het Deltaprogramma Zoetwater. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 (RvdR 2.0), wordt duidelijk wat dit programma kan bijdragen aan deze opgave van het Deltaprogramma Zoetwater.

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen.

4.1.21 Inzetten op synergiekansen

Indiener: 014

Indiener is van mening dat natuurherstel in het rivierengebied goed kan samengaan met de opgave om te zorgen voor waterveiligheid, bevaarbaarheid en zoetwatervoorziening. Indiener ziet ook veel kansen voor de noodzakelijke transitie voor natuurinclusieve landbouw en vernieuwing van bermbeheer en verwijst naar het wetenschappelijk onderzoek binnen WUR naar de waterkerende functie van kruidenrijke rivierdijken.

Antwoord:

De opgave van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgave van het rivierengebied. Het gaat dan om welke functies zoals natuur, waterveiligheid, scheepvaart, bedrijvigheid en woningbouw, waar mogelijk en gewenst zijn en ook waar niet. Om dat mogelijk te maken is voldoende capaciteit nodig om de hogere rivierafvoeren die in de loop van deze eeuw verwacht worden, op te vangen en veilig af te voeren. Daarbij wordt ook ingezet op het benutten van synergiekansen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om natuurontwikkeling, ontzien van kwetsbare dijktrajecten en mogelijkheden om de erosieve kracht uit het systeem te halen en een voortgaande bodemerosie te verminderen of te stoppen.

Indiener: 014

Indiener stelt dat het toekomstige integrale rivierenmanagement een unieke kans biedt om de vele uitdagingen van klimaatcrisis, vervuiling landbouw en veeteelt, verlies van biodiversiteit en van een fraai landschap in samenhang aan te gaan en daarbij te kiezen voor een toekomstbestendige aanpak.

Antwoord:

Het Programma IRM geeft voor het rivierengebied o.a. invulling aan de kamerbrief 'rekening houden met water en bodem'.

De benodigde ruimte voor de rivierfuncties is nog niet gecombineerd met de ruimtelijke consequenties van andere opgaven zoals verstedelijking en de energietransitie. Deze samenvoeging vindt plaats in het kader van de actualisatie van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), dat de nieuwe Nota Ruimte oplevert.

Indiener: 019

Indiener stelt dat met het Programma IRM het Rijk zegt, zich samen met provincies, gemeenten en waterschappen, in te zetten aan de veelomvattende en langjarige opgave om voor Maas en Rijnakken samen te werken aan een veilig en leefbaar Nederland. Indiener mist op dat punt meteen, het voor rivierengebied, eveneens zo belangrijke bedrijfsleven dat zich bezig houdt met de winning van klei, zand en grind. Indiener stelt dat samenwerking met delfstofwinners relevant is omdat op die wijze tijdig meekoppelkansen kunnen worden onderkend voor de realisatie van IRM-doelen en de winning van minerale grondstoffen die voor de productie van minerale bouwmaterialen essentieel zijn.

Antwoord:

Er zijn goede voorbeelden waarbij het realiseren van rivierverruimende maatregelen gecombineerd werd en ook wordt met grondstoffenwinning. Ook voor de toekomst wordt binnen IRM bekeken of en zo ja, onder welke randvoorwaarden dat mogelijk blijft. Dit wordt concreet uitgewerkt in de gebiedsuitwerkingen die in de volgende fasen van IRM aan de orde zijn.

Indiener: 41

Indiener stelt dat op pagina 16 onder 'Doorkijk 2100' aan de laatste zin dient te worden toegevoegd dat "de synergie met de opgaven en ambities op het gebied van natuur, ruimtelijke kwaliteit, zoetwaterbeschikbaarheid en landbouw moet worden opgezocht." Indiener geeft aan dat het relevant is om te weten dat de landbouw een extensiveringsopgave kent en vrijkomende landbouwgrond door de resterende bedrijven in gebruik genomen zal worden.

Antwoord:

Het Programma IRM geeft voor het rivierengebied invulling aan de kamerbrief 'rekening houden met water en bodem'. Daarmee levert het programma input aan de landelijke ruimtelijke puzzel die door het Rijk en regio gelegd wordt om de grote transitieopgaven klimaatadaptatie, energietransitie, de woningbouwopgave en de landbouwtransitie te kunnen inpassen. Voor regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit is het doel om ruimte te creëren voor en het stimuleren van

regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Inzet is meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem met specifieke aandacht voor natuurinclusieve landbouw, riviergebonden bedrijvigheid, drinkwater(winning), bouwgrondstoffen en (water)recreatie.

Indiener: 048

Indiener stelt dat in het ontwerp Programma IRM is aangegeven dat synergie wordt gezocht met andere functies. Indiener is van mening dat het Programma IRM volledig integraal van karakter moet zijn. Alle functies die in het gebied voorkomen, moeten op een goede manier (gebiedsgericht) afgewogen worden.

Antwoord:

Op systeemniveau zal IRM zich richten op de vijf in het programma genoemde rivierfuncties. Bij het opstellen van uitvoeringsstrategieën voor de gewenste afvoer- en bergingscapaciteit wordt ingezet op het benutten van synergiekansen voor deze functies. Dit betreft bijvoorbeeld natuurontwikkeling, ontzien van kwetsbare dijktrajecten en mogelijkheden om de erosieve kracht uit het systeem te halen en een voortgaande bodemerosie te verminderen of te stoppen. In regionale gebiedsuitwerkingen zullen zoals gebruikelijk alle functies die in het gebied voorkomen (gebiedsgericht) worden afgewogen.

Indiener: 063

Indiener is van mening dat het essentieel is dat aan de verschillende rivierfuncties eenzelfde prioriteit wordt toegekend en dat mogelijkheden voor meervoudig ruimtegebruik/functiecombinaties zo veel als mogelijk worden benut. Indiener stelt dat oppervlaktedelfstoffenwinningsprojecten met de bijbehorende gebiedsontwikkelingen als onderdeel van een project, uitermate goede mogelijkheden bieden om in te zetten op het combineren van maatregelen die bijdragen aan de beleidsdoelen voor de verschillende rivierfuncties.

Antwoord:

Doel van IRM is om het riviersysteem van de Rijnakken en de Maas te verbeteren om de rivierfuncties zoveel mogelijk te blijven faciliteren. Op voorhand is hier geen prioritering in aangebracht. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen, passend bij de identiteit en kenmerken van het gebied. Nader onderzoek moet uitwijzen wat voor de beschouwde rivierfuncties op de lange termijn de noodzakelijke en/of gewenste afvoer- en bergingscapaciteit van de rivieren is, en met welke combinatie van ingrepen (dijkverhoging, binnen- en buitendijkse rivierverruiming) deze kan worden gerealiseerd. Bij rivierverruimingsprojecten is participatie mogelijk. Er kunnen o.a. alternatieven worden aangedragen bij verkenningen die passen binnen de opgaven en kaders die zijn vastgesteld. Indien de alternatieven passen binnen de opgaven en kaders worden deze verder onderzocht. Uw sector kan ook gebruikmaken van deze mogelijkheid.

Indiener: 063

Indiener verzoekt de functie van oppervlaktedelfstoffenwinning als katalysator van gebiedsontwikkeling in het rivierengebied mee te nemen en te waarderen als belangrijke bijdrage aan de realisatie van geformuleerde beleidsdoelen voor de rivierfuncties in het Programma IRM.

Antwoord:

De winning van bouwgrondstoffenwinning is een functie die in het Programma IRM valt onder de functie 'regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit'. Het doel van IRM voor deze functie is het stimuleren van regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Waarbij de inzet is meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem, met daarbij onder andere specifieke aandacht voor bouwgrondstoffen en ook natuurinclusieve landbouw, riviergebonden bedrijvigheid, drinkwater(winning) en (water)recreatie.

Indiener: 063

Indiener stelt dat er goede mogelijkheden voor synergie met andere uitdagingen en ambities zijn; de gebiedsontwikkelingen leveren immers veiligheid bij hoogwater (waarbij rivierverruiming vanuit hoogwaterveiligheid gezien vaak veiliger is dan dijkverhoging), fraaie (nieuwe) natuurgebieden met meer mogelijkheden voor biodiversiteit en extra recreatiemogelijkheden.

Antwoord:

Bij het opstellen van uitvoeringsstrategieën voor de gewenste afvoer- en bergingscapaciteit wordt ingezet op het benutten van synergiekansen. Dit betreft bijvoorbeeld natuurontwikkeling, ontzien van kwetsbare dijktrajecten en mogelijkheden om de erosieve kracht uit het systeem te halen en een voortgaande bodemerosie te verminderen of te stoppen. Recreatiemogelijkheden zullen onderdeel zijn van de regionale gebiedsuitwerkingen.

Indiener: 063

Indiener stelt dat in de gebiedsontwikkelingen enorme mogelijkheden bestaan om met delfstoffenwinningsprojecten (o.a. zand, grind en klei) bijdragen te leveren om uitdagingen het hoofd te bieden, vaak zelfs tegelijkertijd door te richten op functiecombinaties. Indiener stelt dat het van belang is dat met het Programma IRM voldoende ruimte is voor het maximaal benutten van deze functiecombinaties, zodat enerzijds wordt bijgedragen aan oplossingen voor de bestaande uitdagingen en er anderzijds voorzien wordt in de benodigde (lokale) bouwgrondstoffen voor de (woning)bouw, energietransitie, klimaatadaptatie en infrastructuur, nu én in de komende decennia. Indiener stelt dat delfstoffen sector in het verleden heeft aangetoond dat projecten kunnen worden ontwikkeld waarmee wordt bijgedragen aan diverse maatschappelijke doelen zonder financiële bijdrage vanuit de overheid.

Antwoord:

Er zijn goede voorbeelden dat het realiseren van rivierverruimende maatregelen gecombineerd werd en ook wordt met grondstoffenwinning. Ook voor de toekomst wordt binnen IRM bekeken of en zo ja, onder welke randvoorwaarden dat mogelijk blijft. Dit wordt concreet uitgewerkt in de gebiedsuitwerkingen die in de volgende fasen van IRM aan de orde zijn.

Indiener: 073

Indiener stelt dat de besluitvorming over de verdeling van water over de rivieren, de verhoging van het zomerbed, de nieuwe drinkwaterwinning of de verlaging van de uitwaarden rechtstreeks van invloed kunnen zijn op bijvoorbeeld de bodemdaling in het gebied en de kansen en ontwikkelingen in onze gemeenten.

Antwoord:

Wij nemen deze notie ter harte. Effectbepaling van maatregelen zullen altijd onderdeel zijn van de afweging bij de beleidskeuzes of voorstellen van concrete maatregelen in gebiedsuitwerkingen. Gemeenten zijn een belangrijke partner als het gaat om gebiedsuitwerking. In de concrete projecten zullen gemeenten dan ook direct betrokken worden. Daar waar het gaat om strategische systeemkeuzes zullen gemeenten betrokken worden via de regionale gremia van de deltaprogramma's Rijn en Maas.

Indiener: 081

Indiener biedt eigen kennis en ervaring aan die gericht is op verbeteren van de kwaliteit van de onderwaterwereld met in bijzonder een gezonde visstand én maatschappelijk bijdragen door mensen bij elkaar te brengen en verbeteren van mentaal welbevinden van mensen.

Antwoord:

We waarderen uw aanbod. Op welke manier betrokkenheid in het vervolgproces georganiseerd wordt, wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan. We zullen dit aanbod hierin meenemen.

Indiener: 081

Indiener stelt dat naast een gezonde visstand, bereikbaarheid (langs én op het water) en bevisbaarheid cruciaal zijn voor de hengelsport op de rivieren. Indiener stelt dat ieder project kansen biedt en vraagt zich af of de toegang voor hengelsporters geborgd blijft en waar nog kan verbeteren. Indiener geeft aan dat hetzelfde geldt voor de visstand: als habitats (paai, opgroei, fouragering, refugia, migratie etc.) kunnen worden versterkt in de uitvoeringspraktijk, dan ziet indiener die koppelkans graag benut. Indiener stelt dat naast het hengelsportbelang daarin het bredere maatschappelijk belang van natuurkwaliteit, biodiversiteit en weerbaarheid tegen klimaatextremen schuilt.

Antwoord:

Toegang voor hengelsporters zal onderdeel zijn van de lokale gebiedsuitwerkingen en geen onderdeel van de systeemkeuzes. Wel is de Ecologische Systeemopgave PAGW-Rivieren onderdeel van de IRM-opgave en de basis voor de uitwerking van een robuust en veerkrachtig ecologisch riviersysteem voor het

rivierengebied. Hiermee kunnen flinke stappen gezet worden in het realiseren van een robuust en veerkrachtig rivier-ecosysteem dat tegen een stootje kan, ruimte biedt voor verantwoord economisch gebruik van de rivieren en (klimaat)extremen kan opvangen.

Indiener: 090

Indiener geeft aan dat de insteek is gekozen van synergie, dus meervoudige doelen bereiken met een project. Indiener juicht dit streven toe maar vraagt zich af hoe dit streven werkelijkheid wordt. Indiener ziet bij lopende projecten die synergie in ieder geval (nog) te weinig.

Antwoord:

Het programma IRM kent in de volgende fase 5 sporen waarlangs gewerkt wordt. Een daarvan is bedoeld om integraal gebiedsgericht samenwerken te bevorderen. De gezamenlijke overheden ontwikkelen daartoe een spelregelkader voor de integrale programmering in het rivierengebied, passende financieringsarrangementen, besluit- en verantwoordingsprocessen en de bijbehorende governance en mandaten. Dit kader wordt vervolgens geïmplementeerd in de uitvoeringsstrategieën.

4.1.22 *Abstractieniveau beleidskeuzes*

Indieners: 003, 036

Indiener stelt dat er nu een technische basis ligt met de beschrijving van het riviersysteem, maar dat concrete oplossingen en acties nog nauwelijks worden genoemd. En daar is op korte termijn wel behoefte aan.

Antwoord:

Dit ondersteunen we en daar werken we aan.

Indiener: 014

Indiener stelt dat op een aantal punten, met name strategisch uitvoeringsbeleid, meer duidelijkheid moet worden gebracht.

Antwoord:

De komende jaren werken we door aan de concretisering van de keuzes om zo meer duidelijkheid te kunnen bieden.

Indiener: 038

Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM in tekst en beeld op hoofdlijnen knelpunten zijn omschreven vanuit het rivierensysteem. Indiener stelt dat doordat de omschrijving op hoofdlijnen is, dit onvoldoende inzicht geeft in wat dit lokaal betekent en/of, zowel buitendijks- als binnendijks, de consequenties zijn. Het is niet duidelijk of alle rivierfuncties een gelijkwaardige invulling vragen of dat per riviertraject een gradatie c.q. prioritering van deze rivierfuncties van toepassing is.

Antwoord:

Het programma IRM stelt op hoofdlijnen beleidskeuzes vast. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Doel van IRM is om het riviersysteem van de Rijntakken en de Maas te verbeteren om de rivierfuncties zoveel mogelijk te blijven faciliteren. Op voorhand is hier geen prioritering in aangebracht. Bij de gebiedsuitwerkingen wordt een afweging gemaakt tussen de functies passend bij de identiteit en kenmerken van het gebied.

Indiener: 046

Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM (paragraaf 10.4.3) wordt aangegeven dat het ontwerp Programma en de PlanMER een hoog schaal- en abstractieniveau kennen, dat het omgeven is met de nodige onzekerheden en kennisleemten en dat er voor het vervolg diverse onderzoeken nodig zijn, die op pag. 280 en 281 worden genoemd. Indiener ziet in deze lijsten geen onderzoeken vermeld die ingaan op de consequenties voor de bewoners in en om het retentiegebied.

Antwoord:

In deze fase klopt dat. In de volgende fase worden zaken geconcretiseerd. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen en de impact van de maatregelen. Waar dat relevant is wordt bij de gebiedsuitwerking ook aandacht besteed aan de consequenties van retentie voor de omgeving.

Indiener: 063

Indiener verzoekt om in het Programma IRM specifiek op te nemen op welke manier er in het rivierengebied ruimte wordt gecreëerd voor bouwgrondstoffenwinningsprojecten, welke natuurlijk in combinatie met maatregelen die bijdragen aan de doelen van het Programma IRM kunnen worden ontwikkeld. Indiener denkt dat dit mogelijk is door bij de rivierfuncties duidelijkere kaders voor te schetsen.

Antwoord:

De komende jaren werken we door aan de concretisering van de keuzes om zo meer duidelijkheid te kunnen bieden.

Indiener: 066

Indiener stelt dat in de teksten wel erg makkelijk gesproken over 'omzetten in natuurinclusieve landbouw of landbouw met gewassen die beter in het gebied passen' en vraagt zich af wat daarmee wordt bedoeld. Indiener stelt dat er geen definitie van natuurinclusieve landbouw is en stelt de vraag of dit niet al op grote schaal plaatsvindt. Daarnaast stelt de indiener de vragen of bekend is welke gewassen beter passen en of de landbouw zelf niet in staat is om gewassen te kiezen die passen bij grond en omstandigheden.

Antwoord:

In het ontwerp Programma wordt niet gesproken over 'omzetten in natuurinclusieve landbouw of landbouw met gewassen die beter in het gebied passen'. Het Programma IRM gaat ook niet over de passendheid van gewassen of andere zaken die raken aan teelt. Deze zienswijze wordt daarom voor kennisgeving aangenomen.

4.1.23 Ruimtelijke consequenties voor trajecten

Indiener: 038

Indiener constateert dat voor de Boven-IJssel wordt gesteld dat de ruimtelijke opgave tot 2050 binnen het winterbed inpasbaar is (buitendijkse ingrepen), maar dit zal leiden tot een aanzienlijke ruimtelijke opgave. Indiener stelt dat in het ontwerp Programma IRM zowel de effecten van buitendijkse ingrepen op het binnenland (binnendijs) als de impact op ruimtelijke ontwikkelingen niet zijn benoemd. Indiener verzoekt de effecten en de impact beter in beeld te brengen in het Programma IRM.

Antwoord:

Wij herkennen dat de effecten en ruimtelijke consequenties nog niet volledig in beeld zijn. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, worden de ruimtelijke consequenties verder uitgewerkt op basis van de beleidskeuzes die gemaakt gaan worden over afvoerverdeling en bergingscapaciteit.

Indiener: 040

Indiener citeert het ontwerp Programma IRM: "De maatregelen die nodig zijn om de opgave te realiseren, zoals geschetst in hoofdstuk 4, kosten ruimte. De omvang van de benodigde ruimte is op basis van beschikbare informatie indicatief ingeschat. Onder andere de doorwerking van klimaatverandering en synergie tussen maatregelen ten behoeve van verschillende rivierfuncties zijn nog onvoldoende in beeld." Indiener stelt dat in dit citaat ogenschijnlijk nog beperkt naar ruimtelijke consequenties gekeken wordt en geeft aan dat er rivier overstijgende afwegingen nodig zijn. Indiener stelt dat keuzes die over de rivier genomen worden, consequenties benedenstrooms hebben en verwijst naar de discussie over de watervraag Veenweiden, waar verdringing voor de functies benedenstrooms plaats vindt.

Antwoord:

Het is juist dat er rivier overstijgende afwegingen kunnen spelen. De opgave van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Daarbij staat de inrichting van het rivierengebied centraal. Er wordt in beeld gebracht welke bijdrage er geleverd kan worden aan andere opgaven, zoals de zoetwatervoorziening. Vanuit inzichten over onder andere de maakbaarheid van aanpassing van de rivieren. Daarnaast herkennen wij dat de effecten en ruimtelijke consequenties nog niet volledig in beeld zijn. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, worden de ruimtelijke consequenties verder uitgewerkt op basis van de beleidskeuzes die gemaakt gaan worden over afvoerverdeling en bergingscapaciteit.

Indiener: 043

Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM wordt aangegeven dat de ruimtelijke consequenties van het introduceren van twee beleidsdoelen nader inzichtelijk gemaakt moeten worden. Indiener stelt dat dit het onmogelijk maakt om de gevolgen van deze doelen voor landgoed Reuversweerd in te schatten. Voor indiener is het daarmee onmogelijk om een complete zienswijze op het ontwerp Programma IRM naar voren te brengen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. De ruimtelijke consequenties zullen in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, preciezer inzichtelijk gemaakt worden.

Indiener: 048

Indiener merkt op dat de inzichten over bodemligging sinds Ruimte voor de Rivier behoorlijk zijn veranderd. Indiener verneemt graag wat de effecten hiervan zijn op de binnendijkse gebieden en graag in combinatie met de maatregelen die vanuit Water en Bodem Sturend in het binnendijks gebied op het programma staan. Ook verneemt indiener graag wat de effecten zijn die voorzien worden in het kader van de Kaderrichtlijn Water.

Antwoord:

Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij deze gebiedsuitwerkingen wordt ook inzicht gegeven in de genoemde effecten. De volgende fase van het programma heeft onder andere tot doel te komen tot een integrale programmering waarin bijvoorbeeld maatregelen vanuit de programma's IRM, PAGW en HWBP zo veel als mogelijk worden afgestemd. Hierin worden uiteraard ook het principe 'rekening houden met water en bodem' en de Kaderrichtlijn Water meegenomen.

Indiener: 060

Indiener stelt voor in de afwegingen van IRM-maatregelen mee te nemen dat deze niet afgewenteld worden op het functioneren van het regionale watersysteem (o.a. de afvoermogelijkheid naar de grote rivieren).

Antwoord:

Deze stelling wordt niet herkend. Er kan ook sprake zijn van afwenteling vanuit regionale watersystemen op het hoofdwatersysteem als er in regionale watersystemen onvoldoende water wordt vastgehouden. Het gaat in de afweging om de wisselwerking tussen beide systemen. Deze wisselwerking wordt in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, nader onderzocht.

Indiener: 061

Indiener vermeldt dat de wisselwerking tussen regionaal watersysteem en hoofdwatersysteem ook relevant is vanuit de ruimtelijke consequenties dan wel de ruimtelijke vertaling van het Programma IRM, zoals bijvoorbeeld de constatering dat binnendijkse ruimte nodig is voor de rivieropgaven.

Antwoord:

Wij herkennen deze constatering. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. De wisselwerking tussen regionaal en hoofdwatersysteem is onderdeel van deze nadere uitwerking.

Indiener: 065

Indiener vraagt wat die impact van het Programma IRM is op het streven naar een gelijk speelveld voor de Nederlandse Fruitsector. Indiener stelt dat als er extra taken op de sector af komen dat dat impact heeft op het internationale gelijke speelveld. Indiener stelt dat in het ontwerp Programma IRM de suggestie wordt gewekt en ambities worden genoemd die leiden tot extra benodigde ruimte (ruimteclaim) voor water, natuur en energie(opwekking). Indiener stelt dat die ruimte ten koste zal gaan van bestaande bestemmingen. Indiener vraagt zich af of een regio of provincie daar zelf invulling aan kan geven en hoe daar integraal naar gekeken wordt.

Antwoord:

Er kunnen inderdaad ruimtelijke consequenties zijn waarbij er functiewijzigingen nodig zijn. Het Rijk is bij deze wijzigingen bevoegd gezag waarbij er bij voorbereiding van besluiten met ruimtelijke consequenties participatie door belanghebbenden mogelijk is. Op welke manier een regio of provincie daar zelf invulling aan kan geven zal per gebied verschillen.

Indiener: 071

Indiener leest in het ontwerp Programma onder andere het ophogen van de rivierbedding. Indiener is van mening dat de impact en de ruimtelijke consequenties die dit heeft op de directe omgeving nog onvoldoende onderkend wordt.

Antwoord:

Het is juist dat het ophogen van de rivierbedding ruimtelijke consequenties heeft. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zal aandacht worden besteed aan het beter in kaart brengen van effecten en ruimtelijke consequenties.

Indiener: 071

Indiener wil betrokken worden bij de uitwerking van de ruimtelijke consequenties, ook binnen de dijken. Indiener streeft naar een samenwerking waarbij water en ruimtelijke dynamiek hand in hand gaan, waarbij kansen worden benut en er geen sprake is van sectorale ruimteclaims maar een integrale benadering en afweging van belangen.

Antwoord:

Binnen IRM werken rijk, provincies, waterschappen en gemeenten samen via de Deltaprogramma's Rijn en Maas en is voornemens deze samenwerking voort te zetten in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Binnen deze samenwerking staat het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat open voor inbreng door de indiener

Indiener: 071

Indiener stelt dat een eenzijdige benadering kan leiden tot discussie in het proces en belemmerend kan werken in de verbinding met ruimtelijke opgaven en ontwikkelingen in de Regio, zoals woningbouw, energietransitie en drinkwaterwinning.

Antwoord:

De constatering dat een eenzijdige benadering belemmerend kan werken wordt deels herkend. Daarom werkt IRM aan een samenhangende aanpak voor de inrichting van het rivierengebied waarmee vijf rivierfuncties zo goed mogelijk gefaciliteerd (blijven) word(en). Dit vergt afwegingen op nationale en regionale schaal, er is geen sprake van een eenzijdige benadering.

Indiener: 071

Indiener ziet zichzelf als partner en belanghebbende en hecht grote waarde aan duidelijkheid omtrent de zones en trajecten langs de primaire keringen. Indiener verzoekt daarom om snel verduidelijking hierover, met specifieke aandacht voor de zones en trajecten die impact hebben in de regio van de IJssel Vechtdelta. Indiener stelt dat het van groot belang is dat de ruimtelijke consequenties voor de rode, grijze en gearceerde gebieden in kaart worden gebracht.

Antwoord:

Wij herkennen dat de uitwerking van beleidskeuzes ruimtelijke consequenties kunnen hebben. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zal aandacht worden besteed aan het in kaart brengen van effecten en ruimtelijke consequenties. Overigens vallen reserveringszones voor primaire keringen buiten de scope van IRM

Indiener: 076

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM op het eerste gezicht geen knelpunten laat zien voor de woningbouwlocaties bij de kernen Grave, Cuijk en Boxmeer en de mobiliteits-as (spoor/wegen). Tenzij, stelt indiener, er maatregelen en reserveringen aan landszijde nodig zijn, dan zijn er knelpunten te verwachten voor de woningbouwlocaties. Indiener stelt dat de in het ontwerp Programma IRM opgenomen gebiedsreserveringen, de Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl), nabij de Kraaijbergse Plassen knelpunten kunnen opleveren voor de natuurontwikkeling voor de doelsoorten Sleedoornpage en Kamsalamander en de verdere ontwikkeling van het Unesco gebied Maasheggen richting Kraaijbergse Plassen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. Ruimtelijke consequenties worden in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, inzichtelijk gemaakt.

Indiener: 079

Indiener stelt dat de uitdagingen waarmee de indiener geconfronteerd wordt, groot zijn en snel veranderen. De energietransitie, woningnood, duurzaamheid en ook het tekort aan drinkwater zijn aandachtspunten voor zowel binnen- als buitendijkse gebieden. In het ontwerp Programma IRM wordt onder andere aangegeven dat binnen het gebied van de indiener de oplossingen ook binnendijks ruimte vereisen. Indiener stelt daar eigen uitdagingen en ambities te hebben en constateert dat binnen het ontwerp Programma IRM geen concrete acties worden genoemd. Indiener stelt dat dit in de toekomst een nauwe samenwerking vraagt, waarbij de inbreng van regionale kennis en belangen essentieel is.

Antwoord:

Het rijk werkt in IRM samen met provincies, waterschappen en gemeenten via de Deltaprogramma's Rijn en Maas en is voornemens deze samenwerking voort te zetten in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Binnen deze samenwerking staat het Rijk open voor inbreng door de indiener.

Indieners: 037, 052, 053, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat projecten zoals die bij Lent, Wapenveld, de Noorwaard en Overdiepse polder zijn gerealiseerd ruimtelijk voor de echte bufferoplossing kunnen zorgen bij extreem weer.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 089

Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM is opgenomen "dat met de realisatie van rivierverruimende maatregelen dit ten koste kan gaan van agrarisch gebied. Om de impact te beperken kan gezocht worden naar meer natuurinclusieve vormen van landbouw." Indiener zou hier graag aan toegevoegd zien: "en/of de mogelijkheid krijgen binnendijks hun bedrijf voort te zetten". Hiermee ontstaat volgens indiener duurzaam ruimte voor rivierverruimende maatregelen met maximaal natuurherstel.

Antwoord:

IRM doet op dit moment geen uitspraken over de toekomst van individuele bedrijven. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. In de gebiedsuitwerkingen onder IRM kan sprake zijn van functiewijzigingen waarbij afspraken nodig zijn met grond- en bedrijfseigenaars. Verder valt de landbouwtransitie buiten de scope van IRM.

Indiener: 094

Indiener streeft naar voor recreanten beleefbare en toegankelijke uiterwaarden in Nederland. Indiener stelt dat dit nu nog geen gemeengoed is, want het huidige beeld is nog veelal dat van boerenland, omgeven met prikkeldraad. Indiener geeft aan dat gezien de toekomstige ontwikkelingen en de druk op de ruimte in Nederland het van essentieel belang is dat meer ruimte voor recreatie wordt gerealiseerd. Indiener stelt daarbij voor om uiterwaarden veel centraler te stellen in het toekomstige recreatieve aanbod in Nederland. Voor indiener is het logisch dat hiervoor overleg nodig is met landeigenaren zoals agrariërs, pensioenbeleggers en andere grootgrondbezitters. Indiener is van mening dat meer

aandacht voor recreatie bijdraagt aan een mens-inclusieve ruimtelijke (natuur)ontwikkeling en stelt ook dat dit geen pleidooi is voor (grootschalige) commercieel ingerichte recreatiegebieden. Indiener wil wel locatie-specifiek struinen, wandelen, fietsen en eventueel water-, dan wel oeverrecreatie stimuleren en denkt dat het Programma IRM hier een belangrijke bijdrage aan kan leveren. Volgens indiener kan dat gerealiseerd worden door het Programma IRM volledig integraal te maken waarbij recreatie volwaardig wordt opgenomen. Indiener doet voorstellen om recreatie (recreatieve wensen, behoeften en mogelijkheden die het rivierengebied biedt) in te passen in de tekst van het Programma IRM.

Antwoord:

Doel van IRM is om bij de nadere uitwerking ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Aandacht voor recreëren, natuurbeleving in het algemeen en van omwonenden in het rivierengebied maken hiervan onderdeel uit. Daarbij is de ambitie van IRM meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem met specifieke aandacht voor onder andere (water)recreatie.

4.1.24 Barro-/Bkl-reserveringen

Indieners: 003, 036

Indiener geeft aan dat het ontwerp Programma IRM een basis geeft, maar de concrete impact en onderlinge afhankelijkheden nog niet in beeld zijn gebracht. Indiener stelt dat om verder te kunnen komen, het nodig is voor gemeenten inzichtelijker te maken wat er in de omgeving te gebeuren en gepland staat in de onderlinge samenhang. Voor indiener wordt het dan duidelijk waar het ruimtelijk 'schuurt'.

Antwoord:

De volgende fase van het programma heeft onder andere tot doel de ruimteclaim langs de rivieren te concretiseren zodat deze kan worden ingebracht in het lopende proces van de Nota Ruimte. De ruimtelijke keuzes over het rivierengebied die in de Nota Ruimte worden gemaakt zijn vervolgens kaderstellend voor integrale gebiedsontwikkelingen binnen IRM. Vervolgens zijn gemeenten en provincies binnen deze integrale gebiedsontwikkelingen aan zet om de ruimtelijke afweging verder in te vullen.

Indieners: 003, 036

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM kijkt naar buitendijks gebied, maar dat maatregelen ook binnendijks ruimte zullen gaan vragen. Indiener stelt dat de Bkl-reserveringen zijn gedaan in het ontwerp Programma IRM. Binnendijks wordt, bijvoorbeeld in de provinciale puzzels, gekeken hoe de opgaven een afgewogen plek kunnen krijgen. Wellicht is daar ook buitendijks gebied voor nodig. Indiener geeft aan dat er een grote onderlinge afhankelijkheid is tussen binnen- en buitendijks gebied.

Antwoord:

Het klopt dat er een afhankelijkheid is tussen binnen- en buitendijks gebied. De huidige analyse is gebaseerd op het ruimtebeslag dat nodig is voor alle rivierfuncties bij elkaar opgeteld. De benodigde buitendijkse ruimte voor de rivierfuncties is nog niet gecombineerd/geconfronteerd met ruimtelijke consequenties van andere opgaven zoals verstedelijking en de energietransitie. Een dergelijke confrontatie vindt plaats in het kader van de actualisatie van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), dat de nieuwe Nota Ruimte oplevert. Als onderdeel van de in de volgende fase van het programma op te leveren uitvoeringsstrategieën Rijn en Maas zullen op regionaal niveau integrale gebiedsuitwerkingen worden gedefinieerd.

Indieners: 003, 036

Indiener stelt dat er wel Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl-reserveringen) zijn ingetekend, die de keuze van gemeenten voor het vormgeven van andere urgente opgaven onzeker maken. En, stelt indiener, daarmee de zekerheden en toekomstverwachtingen van burgers raken.

Antwoord:

Wij erkennen de onzekerheid die dit geeft voor de inwoners. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zijn de huidige Bkl-reserveringen ook geëvalueerd in een quicscan. Deze quicscan is in de afrondende fase en wordt binnen afzienbare tijd openbaar gemaakt.

Indiener: 008

Indiener verzoekt proactief ondersteuning te bieden in het claimen, vaststellen en toekennen van planschade als gevolg van planvorming. Indiener geeft daarbij verschillende momenten aan waarop dat relevant is: zowel in de huidige fase waarbij er wel al een Barro-reservering is en planvorming in de media komt, voor de daadwerkelijke planschade bij een eventuele ruimtelijke reservering als ook een vastgestelde schaderegeling vóór het moment van planuitvoering voor inwoners en bedrijven van het Rijnstrangengebied bij eventueel gebruik van het gebied voor waterberging.

Antwoord:

Het claimen, vaststellen en toekennen van nadeelcompensatie is op dit moment niet aan de orde. Concrete maatregelen zullen in een toekomstig project worden afgewogen en die worden vastgelegd in een besluit. Indien er concrete maatregelen in een besluit worden vastgesteld en u van mening bent dat u door dit besluit schade lijdt kunt u na vaststelling van dit besluit een verzoek doen voor nadeelcompensatie. De Algemene wet bestuursrecht en de Omgevingswet kennen daarvoor een regeling. ([zie:brochure_schadevergoeding_in_de_vorm_van_nadeelcompensatie.pdf](#))

Indiener: 017

Indiener verzoekt zo snel mogelijk de huidige vergunningvereisten voor ruimtelijke ontwikkelingen in de uiterwaarden aan te passen. Uit het ontwerp Programma IRM en de bijbehorende PlanMER blijkt dat er grote ingrepen nodig zijn om het hoofdwatersysteem te laten functioneren in de toekomst. Indiener ziet tegelijkertijd dat binnen de huidige wettelijke kaders er nog vele ruimtelijke ontwikkelingsmogelijkheden in het buitendijkse gebied zijn. Indiener stelt dat om te voorkomen dat de huidige ruimtelijke mogelijkheden toekomstige noodzakelijke ingrepen frustreren, het noodzakelijk is dat de Beleidslijn Grote Rivieren en het daarbij behorende vergunningstelsel voor het buitendijkse gebied snel wordt aangescherpt.

Antwoord:

Op 1 februari 2025 zijn de nieuwe strengere Beleidsregels grote rivieren (Bgr 2025) in werking getreden. Hiermee wil de Minister van IenW:

- verzekeren dat er in het rivierbed voldoende ruimte blijft voor de afvoer en berging van rivierwater;
- voorkomen dat nieuwe activiteiten of objecten toekomstige rivierverruimingen bemoeilijken of duurder maken;
- burgers en bedrijven beschermen tegen schade en overlast.

Indiener: 017

Indiener is groot tegenstander van binnendijkse ingrepen, gelet op de grote gevolgen die zij zullen hebben op de inwoners, het landschap, het cultureel erfgoed en de aanwezige natuur en landbouw. Indiener onderschrijft de noodzaak van toekomstige maatregelen, maar vindt dat de oplossing gezocht moet worden in het optimaliseren van maatregelen in het buitendijkse gebied en het benutten van reeds bestaande binnendijkse gebiedsreserveringen (Bkl). In het gebied van indiener zijn alleen al vele voormalige steenfabrieksterreinen die op termijn in aanmerking zouden kunnen komen om geheel of gedeeltelijk afgegraven te worden.

Antwoord:

De volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, moet leiden tot concretisering van de ruimteclaim langs de rivieren. Daarin wordt nader inzichtelijk gemaakt wat alle riviergerelateerde ruimtevragen zijn van de vijf rivierfuncties en hoe die gecombineerd kunnen worden (synergie), waarna de ruimtevraag onderbouwd inzichtelijk wordt gemaakt. Op dit moment is nog niet bekend of de huidige Bkl-reserveringen voor rivierverruiming voldoende zijn. Voor de uitvoeringsstrategieën Rijn en Maas zullen naar alle effectieve maatregelen worden gekeken, waaronder ook het afgraven van voormalige steenfabrieksterreinen.

Indiener: 020

Indiener stelt dat in het eigen werkgebied recent het project dijkverlegging Cortenoever voor het programma Ruimte voor de Rivier is afgerond. Hetzelfde gebied staat in het ontwerp Programma IRM aangemerkt als een gebied met een mogelijke ruimtevraag. Indiener geeft aan dat kort geleden agrarische bedrijven zijn verplaatst om een overloopgebied voor de IJssel te realiseren en dat een nieuw project in het gebied voor indiener niet wenselijk is. Indiener stelt dat sinds 2012 inwoners worden geconfronteerd met werkzaamheden rond waterveiligheid en dat het voor hen een zware belasting zou zijn als ze nogmaals bij een dergelijk proces betrokken worden. Indiener verzoekt om goed te kijken naar die gebieden waar de Ruimte voor de Rivier trajecten zijn afgerond en daar in het Programma IRM rekening mee te houden en dat het gebied Cortenoever wordt gevrijwaard van een ruimtevraag.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zijn de huidige Bkl-reserveringen ook worden geëvalueerd in een quickscan. Deze quickscan is in de afrondende fase en wordt binnen afzienbare tijd openbaar gemaakt. Een specifieke toezegging over het gebied Cortenoever kan op dit moment niet gedaan worden.

Indiener: 025

Indiener verzoekt om in het komende proces zo spoedig mogelijk duidelijkheid te bieden over de Bkl-reservering en om niet-realistische gebiedsreserveringen dan per omgaande te laten vervallen. Bij voorkeur ziet indiener de retentie Overasselts broek nu al in het definitieve Programma IRM vervallen. Indiener geeft als onderbouwing: de zeer beperkte bijdrage van de retentie aan de waterstandsdeling, hoge kosten, onbetrouwbaarheid in werking (moment opvangen golf), enorme ruimtebeslag (circa 570 ha), inpasbaarheid (inlaat en uitlaat retentiegebied) en grote impact op bijzondere ruimtelijke kwaliteiten en functies (zoals open landschap, natuurwaarden, historische bebouwing, agrarische bedrijven), ook gelet op de beperkingen die een dergelijke gebiedsreservering oplegt op een aanzienlijk deel van ons grondgebied. Indiener geeft aan dat in de periode 2013-2019 in het regioproces de verwachting is gewekt dat in het eerstvolgende Nationaal Waterplan helderheid zou komen over de toen genoemde Barro-reservering Overasselts broek. In het ontwerp Programma IRM staat dat Bkl reserveringen blijven bestaan tot nader onderzoek is uitgevoerd. Indiener stelt dat het ontbreekt aan duidelijkheid over inhoud en moment van onderzoek, alsof de maatregel vooruit wordt geschoven zonder heldere onderbouwing. Indiener gaat er van uit dat, mocht de reservering blijven bestaan, dat financiële nadelen worden gecompenseerd. Indiener geeft aan dat daarnaast zogenaamde schaduw schade kan ontstaan. De Omgevingswet vindt dit een normaal maatschappelijk risico, dat iedere eigenaar zelf moet dragen. Indiener verzoekt om een regeling voor nadeelcompensatie van Rijksweg.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek. Het rijk volgt de lijn van de Omgevingswet ten aanzien van financiële nadelen waarbij de regeling voor nadeelcompensatie niet van toepassing zal zijn voor Bkl-reserveringen.

Indieners: 025, 030

Indiener is van mening dat onrealistische maatregelen niet opnieuw ter discussie moeten worden gesteld. Indiener geeft aan dat in het regioproces Bedijkte Maas een aantal maatregelen op basis van onderzoek is aangemerkt als niet-realistisch en onacceptabel. Om deze reden zijn de maatregelen geen onderdeel van het Adaptieve Uitvoeringsstrategie Maas en kunnen niet rekenen op lokaal bestuurlijk draagvlak. In bijzonder gaat het om: a) de retentie Overasselts broek en de bijbehorende gebiedsreservering (Bkl/Barro). Deze reservering is gelegen in de gemeenten Wijchen en Heumen en b) de retentie gebieden Hernen, Niftrik en Loonse weerd (niet Bkl/niet Barro). Indiener gaat er van uit dat het Programma IRM de conclusie van de regio in het vervolgproces respecteert en onrealistische maatregelen niet opnieuw ter discussie stelt.

Antwoord:

Een specifieke toezegging over de genoemde gebieden kan op dit moment niet gedaan worden. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek.

Ook de analyse die in het kader van AUM is uitgevoerd en de daarin aangedragen argumenten worden meegewogen.

Indiener: 026

Indiener stelt dat er Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) reserveringen zijn opgenomen, o.a. voor de Sallandse IJssel. En constateert hierbij dat concrete oplossingen en acties nog nauwelijks worden genoemd. Dit brengt veel onzekerheid met zich mee, ook als het gaat om de realisatie van andere maatschappelijke opgaven.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek.

Indiener: 026

Het valt indiener op dat gewerkt gaat worden aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties, maar dat met geen woord gerept wordt over de samenhang met andere ruimtelijke opgaven. Indiener begrijpt dat de rivierveiligheid erg belangrijk is maar zou het bredere perspectief graag meer benoemd zien worden.

Antwoord:

De benodigde buitendijkse ruimte voor de rivierfuncties is nadrukkelijk nog niet gecombineerd/geconfronteerd met ruimtelijke consequenties van andere opgaven zoals verstedelijking en de energietransitie. Een dergelijke confrontatie vindt plaats in het kader van de actualisatie van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), dat de nieuwe Nota Ruimte oplevert, waarbij het principe 'rekening houden met water en bodem' een belangrijk uitgangspunt is. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek. Bij concreter worden van de consequenties voor de Bkl-reserveringen zullen deze in samenhang met de regionale opgaven binnen de desbetreffende projecten worden opgepakt. Dit doen wij in samenwerking met de regio.

Indieners: 029, 056, 082

Indiener geeft aan dat er een duidelijke samenhang is met de ruimtelijke reservering om te komen tot een aantrekkelijk klimaat adaptief woonmilieu, die recht doet aan de opgaven vanuit het IRM en de contouren-notitie Nota Ruimte. Het ontwerp Programma IRM (paragraaf 3.3) beschrijft de nadere uitwerking in fase 1 van de ruimtelijke consequenties van de binnendijkse reserveringen, zoals bij Deventer, namelijk tot het vaststellen van een concretisering van een ruimteclaim die kan worden ingebracht in lopende RO-processen, zoals de verstedelijkingsstrategie van de gemeente Deventer/Regio Stedendriehoek. Indiener vraagt om bij de uitwerking van de Bkl bij Deventer, de kansen en beperkingen voor de verstedelijkingsopgave integraal mee te nemen in de verkenning. Indiener stelt dat de aanwijzing van de Stedendriehoek als verstedelijkingsregio in de contourennotitie Nota Ruimte en de eigen ambitie om zich te ontwikkelen als compacte stad, het nu urgent maakt om de verkenning te starten naar de Bkl-reservering, in samenwerking met de gemeente Deventer en de overige gebiedspartners.

Antwoord:

De opgaven rond Deventer zijn ons bekend. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek.

Bij concreter worden van de consequenties voor de Bkl-reservering zullen deze in samenhang met de regionale opgaven binnen de desbetreffende projecten worden opgepakt. Dit doen wij in samenwerking met de regio.

Indieners: 029, 056, 082

Indiener ziet graag dat op korte termijn (2024) gestart wordt met een Quick scan voor de opgenomen Bkl-reservering ter hoogte van Deventer vanwege de relatie tot de woningbouwopgave van Deventer (als onderdeel van de verstedelijkingsopgave regio Stedendriehoek Apeldoorn-Deventer-Zutphen benoemd in de contourennotitie Ruimte).

Antwoord:

Een quickscan naar bestaande Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en wordt binnen afzienbare tijd openbaar gemaakt.

Indieners: 029, 056, 082

Indiener stelt dat een diepgaande verkenning van de Bkl-reservering nodig is in relatie tot de verstedelijkingsopgave. Indiener is van mening dat een QuickScan van de Bkl onvoldoende inzicht geeft in de opgave in relatie tot de verstedelijkingsopgave van de Stedendriehoek.

Antwoord:

De Quickscan heeft tot doel de oorspronkelijke overwegingen uit de PKB Ruimte voor de Rivier nog een keer tegen het licht te houden van de nieuwe overstromingsrisicobenadering die sinds 2017 van kracht is om te bezien of deze nog steeds nuttig en noodzakelijk zijn. Daarbij wordt ook gekeken naar de bredere context van het programma IRM. De quickscan naar bestaande Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en wordt binnen afzienbare tijd openbaar gemaakt. Waar meerdere opgaven samenkomen is verdieping nodig en zullen in integrale gebiedsuitwerkingen worden uitgewerkt.

Indiener: 029

Indiener stelt dat de IJssel voor Deventer én de omliggende regio van groot belang is voor wateraanvoer en -afvoer, natuurwaarden, scheepvaart en de bereikbaarheid van de haven en recentelijk geopende containerterminal in Deventer (Port of Deventer). Daarnaast is de IJssel onlosmakelijk verbonden met de beleving van de historische Hanzestad aan de IJssel en als recreatief uitloopegebied voor de inwoners. Indiener vraagt daarom de nadere uitwerking in fase 1 van de ruimtelijke consequenties van de Bkl-reservering in relatie met de regionale verstedelijkingsopgave, met prioriteit bij Deventer op te pakken.

Antwoord:

De opgaven rond Deventer zijn ons bekend. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek. Bij concreter worden van de consequenties voor de Bkl-reservering zullen deze in samenhang met de regionale opgaven binnen de desbetreffende projecten worden opgepakt.

Indiener: 030

Indiener verzoekt zo spoedig mogelijk onnodige gebiedsreserveringen te laten vervallen en denkt hierbij aan de Bkl-reservering Oversasselts Broek. Indiener schetst de langer lopende gesprekken, verwachtingen en onduidelijkheid rondom deze reservering. Indiener geeft aan dat als de reservering blijft staan, te verwachten dat financiële nadelen worden gecompenseerd.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek. Bij concreter worden van de consequenties voor de Bkl-reservering zullen deze in samenhang met de regionale opgaven binnen de desbetreffende projecten worden opgepakt. Het rijk volgt de lijn van de Omgevingswet ten aanzien van financiële nadelen waarbij de regeling voor nadeelcompensatie niet van toepassing zal zijn voor Bkl-reserveringen.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 091, 093

Indiener geeft aan dat in de toelichting in de Staatscourant de landbouw (als belangrijke Nederlandse economische pijler die voor veilig voedsel zorgt, het landschap onderhoudt en verzorgt) veel te weinig aandacht krijgt. Indiener stelt dat uit de stukken blijkt dat de ruimteclaim zeer groot kan zijn op het agrarische eigendom en gebruik.

Antwoord:

In de Staatscourant is de start van de inspraakprocedure aangekondigd. Deze aankondiging zal niet aangepast worden. In het programma IRM zal de landbouw nadrukkelijker benoemd worden als economische functie.

Indiener: 032

Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM er een paar keer wordt gesproken over een reserveringsgebied voor waterberging in het Rijnstrangengebied. Indiener mist een nadere toelichting op wat de gevolgen of beperkingen zijn voor dit gebied, en al haar inwoners. Indiener maakt hieruit op dat nog geen beslissing is genomen over of, wanneer en hoe het gebied zal worden ingezet. Indiener benadrukt echter wel het belang van helderheid, zodat inwoners weten waar ze aan toe zijn en ziet ook risico's voor omliggende Duitse dorpen en vraagt zich af of dit bij het Rijk in beeld is. Indiener begrijpt het belang van waterretentie zo ver mogelijk bovenstrooms, zodat piekafvoeren in benedenstroomse rivieren zoveel mogelijk zullen afnemen. Indiener benadrukt het belang van integrale planvorming, met de inwoners, wanneer dit reserveringsgebied concreet in beeld komt.

Antwoord:

Het klopt dat er nog geen beslissing is genomen over de concrete inzet van het gebied. Wij erkennen de onzekerheid die dit geeft voor de inwoners. Door de ligging van het gebied en het belang voor een veilige systeemwerking van de Rijntakken, bij hoge en lage rivierafvoeren, zijn de opgaven rond het splitsingspuntengebied rond de Gelderse Poort urgent en zal prioritair worden uitgewerkt in een integrale gebiedsuitwerking.

Indiener: 036

Indiener geeft aan op verschillende plekken in het gebied met andere partijen (waterschap en Rijkswaterstaat) bezig te zijn, bijvoorbeeld met rivierverruiming en dijkverbetering. Daarmee zijn bepaalde verwachtingen gewekt in de omgeving: "nu is het even vervelend, maar daarna zijn jullie goed beschermd". Indiener geeft aan dat als ingrepen die vanuit het Programma IRM nodig zijn in dit gebied het lastig wordt dat uit te leggen aan de omgeving. Indiener geeft aan dat het logischer zou zijn om ingrepen vanuit het Programma IRM daar te plannen waar nog aan de slag gegaan moet worden in plaats van waar net projecten zijn uitgevoerd.

Antwoord:

De concretisering van beleidskeuzes van IRM leiden tot een samenhangend pakket op systeemniveau waarbij voor de locatiekeuze en het type maatregelen vanwege de systeemwerking beperkt rekening kan worden gehouden met al uitgevoerde projecten. Echter, niet alle maatregelen zullen even urgent zijn, waardoor hier in de programmering wel rekening mee kan worden gehouden. De volgende fase van het programma heeft onder andere tot doel te komen tot een integrale programmering waarin bijvoorbeeld maatregelen vanuit de programma's IRM, PAGW en HWBP zo veel als mogelijk worden afgestemd.

Indiener: 041

Indiener vraagt inzichtelijk te maken wat de consequenties zijn van de binnendijkse reserveringen. Indiener stelt dat deze zo beperkt mogelijk zullen moeten zijn en alleen als de noodzaak vaststaat en realisatie binnen redelijke termijn in zicht is. Indiener stelt dat het agrarisch gebruik onbelemmerd moet kunnen worden voortgezet.

Antwoord:

De volgende fase van het programma IRM heeft als doel het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. De rivierverruimende maatregelen en de realisatie van de PAGW-opgave kan ten koste gaan van (buitendijks) agrarisch gebied. Om de impact op de landbouw te beperken kan gezocht worden naar meer natuurinclusieve vormen van landbouw, die gepaard kan gaan met goede kansen voor natuur en landschap.

Indiener: 042

Voor indiener is de inpassing van economische en maatschappelijke ontwikkelingen een belangrijk aandachtspunt. Indiener stelt dat vanuit het Rijk en provincie er meerdere opgaven en opdrachten zijn voor grondgebied van indiener. Denk hierbij aan de woningbouwopgave, energietransitie en klimaatadaptatie. Indiener geeft aan dat al deze ontwikkelingen ruimte nodig hebben die op onderdelen kunnen conflicteren met de doelen vanuit het Programma IRM. Indiener verzoekt om de positie van bevoegd gezag ten aanzien van de ruimtelijke ordening te respecteren.

Antwoord:

Met dit Programma IRM legt het Rijk in overeenstemming met regionale partners een aantal principes voor samenwerking vast, waaronder:

- Samenwerken vanuit gedeeld eigenaarschap voor het systeem én duidelijke eigen rol en verantwoordelijkheden.
- Kaders en richting op systeemniveau, meer ruimte voor maatwerk en creatieve oplossingen op gebiedsniveau.
- Goede procescondities voor de gebiedsuitwerkingen.
- Systeemsolidariteit en verbinden van het riviersysteemniveau en gebiedsniveau.
- Respect voor elkaars opgaven en belangen.

Indiener: 042

Indiener refereert aan de ontstaansgeschiedenis van een bestuurlijk statement waarin de brede scope van het Programma IRM wordt verwelkomd. Maar over het ruimtebeslag in en buiten het rivierbed heeft het bestuurlijk platform Maasvallei in 2023 onder andere geadviseerd om te respecteren dat gemeenten de bevoegde gezagen zijn wat betreft ruimtelijke ordening én te borgen dat gemeenten een vaste plek krijgen in de stuurgroep IRM, bijvoorbeeld via de Vereniging van Nederlandse Riviergemeenten. Voor indiener is dat nog steeds een geldend advies. Indiener verzoekt om betrokken te (blijven) worden bij de verdere uitwerking en aandacht te hebben voor de meerdere ruimteclaims voor onze gemeente.

Antwoord:

Het programma IRM voorziet in nauwe samenwerking met de programmabureaus van de Deltaprogramma's Rijn en Maas voor participatie van betrokken provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke organisaties. In de Stuurgroep IRM is via het Bestuurlijk Platform Rijn de voorzitter van de Vereniging Nederlands Riviergemeenten lid van de Stuurgroep IRM. Daarmee is ons inziens de betrokkenheid van de gemeenten bij de verdere uitwerking geborgd.

Indiener: 048

Indiener geeft aan dat in het recente verleden in de gemeente de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld aangelegd. Een project dat grote impact heeft gehad op de omgeving en op de (agrarische) economie van het gebied. Over het gebruik van de gronden in de hoogwatergeul voor de productie van voedsel door de landbouw zijn duidelijke afspraken gemaakt. Dit geldt ook voor de inzet van de hoogwatergeul. Indiener geeft aan dat ervan uitgegaan wordt dat deze afspraken gerespecteerd worden. En dat binnen de gemeente geen nieuwe gebiedsreserveringen worden geagendeerd, zeker niet zonder voorafgaand overleg met de omgeving.

Antwoord:

De volgende fase van het programma IRM heeft als doel het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Wij zien het belang om ruimtelijke consequenties van keuzes voor het rivierengebied zo goed mogelijk mee te nemen in de integrale afweging in de Nota Ruimte. Daarom werkt het programma IRM door het uitvoeren van een quickscan toe naar een zo concreet mogelijke indicatie van ruimtelijke consequenties die als input in de Nota Ruimte worden meegenomen. Over concrete locaties kunnen vooruitlopend op de verdere uitwerking geen toezeggingen worden gedaan.

Indiener: 049

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM weinig nieuwe richting geeft aan de bestaande Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) reserveringen, voorheen bekend als Besluit Algemene Regels Ruimtelijke Ordening (Barro). Het gaat hier bijvoorbeeld over het gebied Rijnstrangen, Oosterhout, Brakel. Maar het ontwerp Programma IRM stelt wel voor om de reserveringen in stand te houden. Daarmee blijft er onzekerheid voor deze gebieden. Indiener vraagt om dit met prioriteit op te pakken en kijkt uit naar de in 2023 aangekondigde Quick Scan van de huidige Bkl-reserveringen.

Antwoord:

De volgende fase van het programma IRM heeft als doel het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Wij begrijpen de onzekerheid die dit geeft en zien het belang om hierover zo snel als mogelijk duidelijkheid te geven. De genoemde quickscan bevindt zich in de afrondende fase.

Indiener: 051

Indiener stelt dat in het ontwerp Programma IRM de Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl-) reserveringen als uitgangspunt worden genomen. In West-Betuwe ligt een Bkl-reservering voor een eventuele hoogwatergeul ten noorden van de kernen Varik en Heesselt. Indiener geeft aan dat de keuze voor een dijkversterking of een hoogwatergeul enkele jaren geleden veel los heeft gemaakt bij de inwoners, bedrijven en organisaties. Destijds waren er grote twijfels over de uitvoerbaarheid en veiligheid van een hoogwatergeul op deze locatie. Uiteindelijk is gekozen voor de dijkversterking welke momenteel wordt uitgevoerd. Desondanks heeft de Minister er in 2018 voor gekozen de reservering voor de hoogwatergeul in het barro (nu Bkl) te handhaven. Indiener geeft aan dat deze keuze voor de inwoners en gemeenteraad niet gewenst is, mede omwille van twijfels over de uitvoerbaarheid en veiligheid. Nu de dijkversterking wordt gerealiseerd, wordt ook afgevraagd in hoeverre een aparte status van dit gebied ten opzichte van andere gebieden nog noodzakelijk is. Indiener verzoekt daarom dringend bij de eerstvolgende herziening van het Bkl (waarvoor het Programma IRM naar idee van indiener ook input levert) de reservering ten noorden van Varik en Heesselt te verwijderen. Indiener verzoekt verder indien zich tot die tijd concrete ontwikkelingen voordoen die niet in het omgevingsplan passen, maatwerk te leveren en onnodige beperkingen te voorkomen.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek. Een specifieke toezegging over het gebied Varik en Heesselt kan op dit moment niet gedaan worden.

Maatwerk ten aanzien van het omgevingsplan valt onder de verantwoordelijkheid van het betreffende bevoegd gezag. Hier kan IRM geen uitspraken over doen.

Indiener: 058

Indiener vindt het van belang het nut en de noodzaak van de (forse) natuurambities voor het rivierengebied goed te onderbouwen. Niet alleen om "stapelings" van doelen te voorkomen. Maar ook omdat deze natuurambitie (deels) tot extra ruimteclaims leidt en/of voor extra ruwheden/weerstand voor de doorstroming zorgt (bijvoorbeeld ooibos) die dan vervolgens weer met extra rivierruimte (binnendijks) gecompenseerd moet worden. Indiener verwijst hiervoor ook naar een passage op p.29 van het ontwerp Programma IRM waarin gewezen wordt op "het streefbeeld voor natuur en ecologische waterkwaliteit, zowel het realiseren van de gewenste ecotopen" en de "compenseren van de waterstandsverhoging die het gevolg is van de ecotoopverandering". Indiener vraagt expliciet om een zorgvuldige uitwerking van de integrale gebiedsprocessen en betrokkenheid van de bewoners.

Antwoord:

Het huidige beeld van de ruimtelijke consequenties is opgebouwd door de opgaven van de rivierfuncties bij elkaar op te tellen. Daarbij is ook al rekening gehouden met de benodigde extra rivierruimte voor de benodigde compensatie voor de opstuwende werking van de natuuropgave. Voor een beter inzicht in buiten- en binnendijkse ruimtelijke consequenties is een zorgvuldige uitwerking in een integrale gebiedsuitwerking nodig. Dit vanwege (nog niet uitgewerkte) synergiemogelijkheden waarbij wordt onderzocht hoe maatregelen gecombineerd kunnen worden. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om natuurontwikkeling en mogelijkheden om de erosieve kracht uit het systeem te halen en een voortgaande bodemerrosie te verminderen of te stoppen.

Indiener: 058

Indiener ziet dat zelfs rondom het Reevediep bij Kampen naar verwachting binnendijkse ruimte nodig is. Indiener geeft aan dat Het Reevediep de laatste maatregel van het programma Ruimte voor de Rivier is en dat afrondende werkzaamheden in het gebied nog lopen. Het Reevediep is altijd bestempeld als een robuuste maatregel, die tevens bedoeld is als maatregel van de lange termijn met nog hogere rivierafvoeren (> 16.000 m³/s). Indiener vindt het lastig uit te leggen, vooral ook aan de mensen in het gebied, dat nu blijkt dat deze forse ingreep nu al niet meer lijkt te voldoen.

Antwoord:

Anders dan het programma Ruimte voor de Rivier, kijkt IRM naar álle rivierfuncties en het benodigde ruimtebeslag, dus niet alleen naar hoogwaterveiligheid. Voor de IJssel-Vechtdelta is bijvoorbeeld nadere uitwerking nodig om te bepalen wat de ruimtelijke impact is van de opgave voor natuur en waterkwaliteit en of deze buitendijks past.

Indiener: 058

Indiener geeft aan dat de ruimtelijke consequenties van het Programma IRM langs de IJssel naar verwachting aanzienlijk zijn en er ook binnendijkse ruimte nodig zal zijn. Indiener dringt aan op spoedige concretisering van het (onderzoek naar) mogelijke ruimtebeslag, omdat er zeker op provinciaal maar ook regionaal niveau ruimtelijke puzzels met onderliggende integrale afwegingen te leggen zijn. Indiener heeft voorkeur voor synergie met andere ruimtelijke opgaven om lange termijn reserveringen waar mogelijk te voorkomen en denkt daarbij aan een combinatie met PPLG-opgaven.

Antwoord:

De volgende fase van het programma heeft onder andere tot doel de ruimteclaim langs de rivieren te concretiseren zodat deze kan worden ingebracht in het lopende proces van de Nota Ruimte. De ruimtelijke keuzes over het rivierengebied die in de Nota Ruimte worden gemaakt zijn vervolgens kaderstellend voor integrale gebiedsontwikkelingen binnen IRM. Vervolgens zijn gemeenten en provincies binnen deze integrale gebiedsontwikkelingen aan zet om de ruimtelijke afweging verder in te vullen.

Indiener: 060

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM nog globaal is over de ruimtelijke consequenties (zoals de benodigde binnendijkse ruimte), terwijl het al wel als 'input voor de Nota Ruimte' wordt genoemd. Indiener geeft weer dat het ontwerp Programma IRM bijvoorbeeld stelt dat er al in de periode tot 2050 ruimte binnendijks gezocht moet worden om te kunnen voldoen aan alle doelstellingen van IRM, en na 2050 nog meer. De Bedijkte Maas wordt hierbij urgent genoemd. Daarnaast benadrukt indiener dat het hoge abstractieniveau van het ontwerp Programma IRM bemoeilijkt om voor het eigen gebied de ruimtelijke consequenties (bijvoorbeeld voor de binnendijkse ruimte) toch zo goed als mogelijk nu al mee te nemen in het eigen ruimtelijk beleid.

Antwoord:

De volgende fase van het programma IRM heeft als doel het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Wij zien het belang om ruimtelijke consequenties van keuzes voor het rivierengebied zo goed mogelijk mee te nemen in de integrale afweging in de Nota Ruimte. Daarom werkt het programma IRM door het uitvoeren van een quickscan toe naar een zo concreet mogelijke indicatie van ruimtelijke consequenties die als input in de Nota Ruimte worden meegenomen.

Indiener: 061

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM constateert dat de keuzes in het toekomstbestendig maken van het rivierensysteem forse ruimtelijke consequenties heeft, die hun schaduw ver vooruit werpen (in ieder geval tot 2050 met een doorkijk naar 2100). Indiener stelt dat het van groot belang is dat hiervan terdege rekenschap wordt gegeven. Immers niemand wil 'het toekomstbestendig inrichten van het rivierensysteem' afwentelen in de tijd. Indiener constateert, ook met het Programma IRM, dat de ruimtelijke opgave —naar verwachting— niet binnen de huidige begrenzing van het rivierbed past. Indiener stelt dat vraag hoe hierin, in gezamenlijkheid, een integrale ruimtelijke afweging te maken is op basis van alle ruimteclaims en wat bijvoorbeeld doelstapeling hieraan kan bijdragen. Het Rijk gaat deze confrontatie aan in het kader van de processen van de Nota Ruimte. Indiener neemt dit mee in het proces van de eerste actualisatie van de Provinciale Omgevingsvisie, waar wij de regie pakken, alsmede in het werk aan het Provinciale Programma Landelijk Gebied. Indiener vraagt met urgentie aandacht voor het tijdig agenderen van deze ruimtelijke claim in het proces van de Nota Ruimte, aangezien dit proces reeds op korte termijn tot besluitvorming (in ontwerp) moet komen.

Antwoord:

Wij onderschrijven het belang dat indiener hecht aan de ruimtelijke consequenties. Ook herkennen we dat de effecten en ruimtelijke consequenties nog niet volledig in beeld zijn. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, worden de ruimtelijke consequenties verder uitgewerkt. De Nota Ruimte biedt na vaststelling de kaders voor omgevingsprogramma's zoals IRM. Binnen de integrale gebiedsuitwerkingen wordt dit vervolgens verder uitgewerkt. Daarom werkt het programma IRM door het uitvoeren van een quickscan toe naar een zo concreet mogelijke indicatie van ruimtelijke consequenties die als input in de Nota Ruimte worden meegenomen.

Indiener: 064

Indiener geeft aan dat in de komende tijd aan de slag gegaan wordt met de nadere uitwerking van de afvoercapaciteit. Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM in eerste instantie naar de huidige Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl)-reserveringen kijkt waaronder de reservering voor de hoogwatergeul voor de IJssel nabij Deventer. Aangezien het overgrote merendeel van deze reservering op het Voorster grondgebied ligt, verzoekt indiener de wensen en zorgen te betrekken bij de keuzes in het Programma IRM. Indiener wordt graag actief betrokken bij de uitwerking en het eventuele ontwerpproces.

Antwoord:

Het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, het vervolg op het programma IRM, voorziet in nauwe samenwerking met de programmabureaus van de Deltaprogramma's Rijn en Maas voor participatie van betrokken provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke organisaties. In de Stuurgroep IRM is via het Bestuurlijk Platform Rijn de voorzitter van de Vereniging Nederlands Riviergemeenten lid van de Stuurgroep Ruimte voor de Rivier 2.0. Via regionale gebiedsuitwerkingen die voortvloeien uit de systeemopgaven zullen directebelanghebbenden worden betrokken bij de uitwerking van de opgaven in het gebied.

Indiener: 068

Indiener geeft aan dat binnendijkse reserveringen onder het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), voorheen Barro, al sinds Ruimte voor de Rivier zijn aangewezen en dat mogelijk meer ruimte noodzakelijk is. Indiener onderkent het belang om voor de toekomst ruimte beschikbaar te houden voor maatregelen noodzakelijk voor hoogwaterveiligheid. Indiener vraagt aandacht voor de keerzijde van de reserveringen, met beperkingen in ontwikkelingsmogelijkheden in de betreffende gebieden en onderschrijft de wens van gemeenten om beter zicht te hebben op de besluitvorming over instandhouding van de reserveringen en de uitvoering van eventuele maatregelen. Indiener staat open voor nader overleg en/of beleidsruimte voor gebiedsontwikkelingen die raken aan de reserveringen. Indiener ziet graag dat over dit proces in het definitieve Programma IRM richtinggevende uitspraken worden gedaan.

Antwoord:

Wij onderkennen de keerzijde van de Bkl-reserveringen en de onzekerheden die dit met zich meebrengt. Met de huidige inzichten zijn de bestaande reserveringen ook in de toekomst nodig. Richtinggevende uitspraken over de instandhouding van de reserveringen zijn nog geen onderdeel van de vaststelling van het Programma IRM. Na vaststelling start de volgende fase van het programma waarin verder wordt gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek.

Indiener: 076

Indiener stelt dat als aanliggende gemeente aan de Maas de ruimteclaim van de opgave van IRM van groot belang is. Indiener heeft een ruimtelijke puzzel te leggen vanwege allerlei opgaven onder andere op het gebied van wonen, natuurontwikkeling, havenontwikkeling (Brabant Ports) en landbouw. Indiener geeft aan dat het kaartmateriaal onvoldoende concreet is uitgewerkt naar gebiedsuitwerkingen waardoor onduidelijk blijft welke ruimteclaims er zijn en wat de gevolgen zijn voor gemeente Land van Cuijk.

Antwoord:

De volgende fase van het programma IRM, Ruimte voor de Rivier 2.0, heeft als doel het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevraag van de

rivierfuncties. Om tot deze ruimtelijke afweging te komen is nog een confrontatie nodig tussen de ruimte die nodig is voor de opgaven van IRM met andere opgaven met ruimtelijke consequenties, zoals de energietransitie en de verstedelijkingsopgave. Deze confrontatie vindt plaats in de processen van de Nota Ruimte. Wij zien het belang om ruimtelijke consequenties van keuzes voor het rivierengebied zo goed mogelijk mee te nemen in de integrale afweging in de Nota Ruimte. Om tot een ruimtelijke afweging te komen werkt het programma RvdR2.0 toe naar een zo concreet mogelijke indicatie van ruimtelijke consequenties die als input in (het vervolg van) de Nota Ruimte worden meegenomen.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 091, 093

Indiener stelt dat natuur beter onderhouden moet worden om doelen te halen in plaats van uitbreiding te zoeken op agrarische percelen. Indiener geeft aan dat de landbouw óók een belangrijke rol kan hebben in dit onderhoud. Indiener stelt dat naast goed onderhoud en beheer ook rust een belangrijk onderdeel is van het behouden van goede natuur. Indiener geeft aan dat men in het ontwerp Programma IRM graag meer aandacht voor toerisme wil en dat dit een vriendelijk voorstel lijkt maar verstoring volgens de meeste EU landen de grootste drukfactor is om natuurdoelen te realiseren.

Antwoord:

Het onderhoud van de natuur in de uiterwaarden wordt door Rijkswaterstaat uitgevoerd in samenwerking met natuurbeheerorganisaties en conform de natuurdoelen zoals vastgelegd in beheerplannen en de randvoorwaarden van de vegetatielegger. Het programma IRM richt zich voor de noodzakelijke systeemkeuzes op vijf rivierfuncties: (1) waterafvoer (ten behoeve van bescherming tegen overstromingen), (2) zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening, (3) natuur en ecologische waterkwaliteit, (4) bevaarbaarheid en (5) regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Toerisme is geen hoofddoel van IRM. Voor regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit is de inzet meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem. Uitwerking van lokale natuur- en recreatiedoelen zullen vooral via regionale integrale gebiedsuitwerking plaats vinden.

Indiener: 088

Indiener wenst geen grondclaims voor natuur buiten het natuurnetwerk (NNN).

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 088

Indiener is voor een goed toekomstig rivierengebied dat om kan gaan met warme, natte en droge periodes en met name extreem laagwater en extreem hoogwater. Indiener geeft aan dat in de toelichting in de Staatscourant de landbouw als belangrijke economische pijler die voor veilig voedsel zorgt, het Hollandse landschap onderhoudt en verzorgt, veel te weinig aandacht krijgt. Indiener stelt dat uit de stukken blijkt dat de ruimteclaim zeer groot kan zijn op het agrarische eigendom en gebruik.

Antwoord:

In de Staatscourant is de start van de inspraakprocedure aangekondigd. Deze aankondiging zal niet aangepast worden. In het programma IRM zal de landbouw nadrukkelijker benoemd worden als economische functie.

Indiener: 090

Indiener stelt dat gedacht wordt aan de ruimtereservering vanwege hoogwater. Zowel buitendijks als binnendijks. Indiener kan zich niet vinden in de (weliswaar nog vrijblijvend lijkende) binnendijkse reservering, terwijl niet duidelijk is wat er gaat of moet gaan gebeuren. Indiener stelt dat het ook niet aansluit bij de HWBP dijkversterkingsprojecten, waardoor de veiligheid achter de dijk aanzienlijk vergroot wordt en geldende beperkingen kunnen vervallen. Indiener vraagt zich af wat de reservering betekent voor de bewoners en bedrijven die in het gebied met een reservering wonen of er bedrijfsmatig actief zijn. Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM heel veel toekomstvisies en lange termijn doelen staan. En dat er echter niet wordt ingegaan op wat er nu concreet nodig is, de nadruk ligt op afstemming en voorkomen dat ontwikkelingen plaatsvinden op gronden die op termijn mogelijk voor wateropgaven nodig is. Indiener vindt het onduidelijk in hoeverre die ruimte toch beschikbaar is en blijft.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit, bodemligging en sedimenthuishouding en het concretiseren van de ruimtevraag van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen worden betrokken. Een eerste quickscan naar de Bkl-reserveringen bevindt zich in een afrondende fase en is input voor het genoemde onderzoek. De gemeente laat in het reserveringsgebied van het omgevingsplan geen grootschalige of kapitaalintensieve ontwikkelingen toe, die rivierverruimende maatregelen kunnen belemmeren (artikel 5.47, Bkl). Dit voorkomt: toename van (verhaalbare) schade, hogere kosten van de rivierverruimende maatregelen door afkoop of onteigening. De gemeente kan wel ontwikkelingen toestaan, die tijdelijk of kleinschalig zijn. Die vormen over het algemeen geen belemmering voor de uitvoering van de rivierverruimende maatregel.

4.1.25 Routekaart

Indieners: 003, 036

Indiener ziet dat voor de uitwerking van het Programma IRM twee jaar de tijd wordt genomen. Indiener wil niet zo lang stilstaan en leren uit de praktijk en vanwege de schurende ruimteclaims en dringt aan om aan de slag te gaan, bijvoorbeeld in de Gelderse Poort, de IJssel-Vechtdelta, Vierwaarden en het zuidelijke Maasdal.

Antwoord:

We werken de komende jaren aan de concretisering van de beleidskeuzes. Parallel daaraan is in Vierwaarden en het Zuidelijk Maasdal onlangs een startbeslissing genomen en de verkenning gestart. In Gelderse Poort en IJssel-Vechtdelta loopt een pré-verkenning en een perspectiefstudie.

Indieners: 003, 036

Indiener ziet de impact en uitwerking van de plannen graag terug in de gebiedsvisies. Indiener vindt dat de gedachtenlijn veel meer moet worden dat verschillende functies bediend worden en dat daar het proces op wordt ingericht. Indiener vindt het goed dat het Rijk de beslissing neemt over maatregelen voor bodem en water maar is van mening dat zodra er in gebieden aan de slag gegaan wordt, gemeentelijke betrokkenheid en inbreng essentieel is.

Antwoord:

IRM is erop gericht om voor bodemligging en afvoercapaciteit keuzes te maken die bijdragen aan de doelen voor de verschillende rivierfuncties. Als in gebieden aan de slag wordt gegaan, worden altijd de lokale overheden betrokken.

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 014, 015, 027, 034, 050, 077, 089

Indiener constateert dat een andere werkwijze tussen overheden wordt voorgesteld met het ontwerp Programma IRM. Indiener stelt dat het een nieuwe werkwijze met bijbehorende afspraken en financieel kader vragen en dat bestaande kaders, zoals de opdracht aan het HWBP, bepalingen daarover in de Waterwet en rivierkundig beoordelingskaders daarbij niet beperkend moeten zijn. Indiener vraagt om in het definitieve Programma IRM op te nemen dat deze zaken (met name deze drie kaders) in de eerste fase van IRM geëvalueerd gaan worden (en oplossingen hiervoor gezocht gaan worden).

Antwoord:

De opgaven van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied. Intensivering van de verbinding en samenhang met andere programma's en hun opgaven, binnen en buiten het waterdomein, is een belangrijk punt in de volgende fase van de uitwerking van het programma IRM. Het aanpassen van kaders is een mogelijke uitkomst van dit proces.

Indiener: 010

Indiener vindt dat er veel gedaan wordt in de uiterwaarden maar is het niet eens met de uitvoering. Indiener is van mening dat als de uiterwaarden weer opnieuw worden afgegraven er dan meer ruimte is voor het water.

Antwoord:

We nemen deze inbreng voor kennisgeving aan.

Indieners: 020, 070

Indiener constateert dat er wel een routekaart is maar geen planning. Indiener verzoekt alsnog om een indicatieve planning op te nemen vanwege de andere ruimtelijke opgaven die spelen.

Antwoord:

Op dit moment wordt gewerkt aan een werkplan voor de volgende fase IRM met daarin een stappenplan en indicatieve planning. Over de stappen en planning zal worden gecommuniceerd via www.ruimtevooroderivier.nl. Aan het einde van deze reactienota is een eerste uitwerking van de planning opgenomen.

Indiener: 021

Indiener stelt dat er voor het opstarten van ontzandingsprojecten en ontgroningen vanuit het nieuwe Programma IRM geen ruimte meer moet zijn voor geïsoleerde pilots maar dat er altijd eerst vooraf een toetsing aan de bredere IRM-doelstellingen moet zijn. Indiener geeft een voorbeeld van pilot Alem/Sint Andries. Indiener vraagt zich af of de stuurgroep IRM vooraf een extra coördinerende rol krijgt en suggereert dat dit expliciet in de spelregels zou moeten worden beschreven.

Antwoord:

Deze reactie is gericht tegen een specifieke ontwikkeling in een uiterwaard van de Maas bij Alem. Het Programma doet geen uitspraken over specifieke projecten. IRM bereidt beleidskeuzes voor. Dit Programma IRM is daarin een eerste stap. In de volgende fase zullen de beleidskeuzes nader worden geconcretiseerd en zullen maatregelen worden gedefinieerd om de keuzes die zijn gemaakt ook daadwerkelijk te realiseren. Daarbij is het juist de bedoeling om de projectlocaties niet op zich, maar in het grote geheel van het systeem te beschouwen.

Indiener: 021

Indiener pleit voor een strakke toetsing en coördinatie vanuit een krachtig integraal riviermanagement, met de juiste schaal van het plangebied en balans in publiek/private belangen.

Antwoord:

IRM bereidt beleidskeuzes voor. Dit Programma IRM is daarin een eerste stap. In de volgende fase zullen de beleidskeuzes nader worden geconcretiseerd en zullen maatregelen worden gedefinieerd om de keuzes die zijn gemaakt ook daadwerkelijk te realiseren. Daarbij is het juist de bedoeling om de projectlocaties niet op zich, maar in het grote geheel van het systeem te beschouwen. Daar volgen ook kaders voor te starten projecten uit en een eventuele uitvoeringsorganisatie waarin de zaken die worden genoemd een plek zouden kunnen krijgen. Bij de op dit moment lopende projecten worden nu bestaande kaders en doelen gehanteerd. Het is aan het bevoegd gezag van de lopende projecten om te komen tot een goede projectdefinitie met de juiste schaal van het plangebied en ook te komen tot een goede balans in publieke en private belangen.

Indiener: 021

Indiener is van mening dat er geen ruimte gegeven moet worden aan publiek/private samenwerking wanneer private ontgrondings- of ontzandingsbelang dominant aanwezig is. Indiener geeft aan slechte ervaringen te hebben bij project Alem waar de indiener van mening is dat daar het private belang dominant was en het evenwicht publiek-privaat zoek. Indiener stelt dat het goed is om ervaring op te doen met verschillende manieren van samenwerking maar dat dit vooraf goed ingekapseld moet worden en mist in het concept Programma IRM hierop reflectie. Indiener stelt voor dit expliciet op te nemen in de vernieuwde spelregels voor integraal gebiedsgericht samenwerken.

Antwoord:

Publiek-private samenwerking is al gebonden aan zeer strikte regels. De concretisering naar maatregelpakketten gaat de komende jaren plaatsvinden. Ook samenwerkingsvormen maken onderdeel uit van deze verdere uitwerking.

Indiener: 022

Indiener vraagt om intensieve samenwerking tussen de IRM pilots Midden-Waal en Suppletieproject Midden-Waal te bevorderen. Indiener denkt aan een kleinschalig proefproject dat later opgeschaald kan worden.

Antwoord:

Het praktijknetwerk is bedoeld om de samenwerking tussen pilots/projecten te versterken. Bij de verdere voorbereiding van 'Suppletieproject Midden-Waal' worden de mogelijkheden tot samenwerking met de lopende pilot 'Midden-Waal' bekeken.

Indiener: 022

Indiener blijft investeren in de IRM pilotprojecten Midden-Waal en Alem en fort Sint Andries om concreet aan het Programma IRM en de doelen bij te dragen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 023

Indiener stelt dat het erom gaat om in de verdere uitwerking en onderbouwing van fase 1 de openbare drinkwatervoorziening te integreren bij de keuzen die worden gemaakt.

Antwoord:

IRM gaat over de inrichting van het riviereengebied. Daar waar de inrichting invloed heeft op de drinkwatervoorziening wordt dit in de uitwerking en afweging meegenomen.

Indiener: 024

Indiener wil graag met de pilot Werkendam meedenken over het werkplan en een kader integraal gebiedsgericht samenwerken. Indiener schetst aan de hand van een voorbeeld dat er meer pilots zijn dan genoemd in het ontwerp Programma IRM die op verschillende manieren grens overstijgend zijn en aandacht verdienen.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng en merken op dat via het praktijknetwerk van IRM meegedacht kan worden in het spoor integraal gebiedsgericht samenwerken. Hiervoor kunt u via www.ruimtevoorderivier.nl contact opnemen met het programmateam.

Indiener: 026

Indiener maakt op uit de routekaart dat de riviertechnische benadering leidend blijft terwijl het belang van integraliteit in relatie tot andere grote ruimtelijke opgaven en maatschappelijke participatie groot is. Indiener maakt zich hierover zorgen en vraagt zich af welk tijdpad hieraan gekoppeld wordt en hoe gemeenten en lokale samenleving hierbij betrokken worden.

Antwoord:

In het werkplan wordt nader uitgewerkt hoe de volgende fase wordt vormgegeven. Hierover is in de toekomstmeer informatie te vinden via www.ruimtevoorderivier.nl. De ruimtelijke opgave heeft hierin ook een plek. In de gebiedsuitwerkingen worden regionale partijen betrokken. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen zoals bewoners, gemeenten en andere betrokken organisaties vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 031, 075, 078

Indiener geeft aan dat het vaak aan pilots ontbreekt waar effecten van beoogde maatregelen in de praktijk worden beoordeeld en geëvalueerd.

Antwoord:

Maatregelen worden zoveel mogelijk onderbouwd met evaluaties uit de praktijk en - bij nieuwe maatregelen - met kennis uit recent onderzoek, modelberekeningen, expert judgement en gebiedskennis.

Indiener: 035, 072

Indiener stelt dat beleidskeuzes nog niet concreet zijn en dat het daardoor ook schort aan uitvoering terwijl de scheepvaart en andere functies nu al kampen met de gevolgen van hoge en lage rivierafvoeren en bodemerrosie. Indiener stelt voor om prioriteit te geven aan uitvoering van no-regretmaatregelen in het programma. Indiener denkt dan aan pilotprojecten die bijdragen aan de aanpak van de bodemligging, bijvoorbeeld pilotproject Langsdammen.

Antwoord:

In de komende fase van IRM worden de beleidskeuzes verder geconcretiseerd. Voor rivierverruiming zijn al verschillende projecten gestart. Voor rivierbodemplugging wordt bekeken of het mogelijk is om ook een suppletiepilot te starten om zo ook in praktijkervaring op te doen voor het stabiliseren en waar mogelijk omhoog brengen van de bodem. Daarbij worden de effecten op de vaargeul onderzocht. De rivierbeheerder RWS Oost-Nederland voert momenteel al suppleties in kribvakken en rond de vaste laag Nijmegen uit met als primaire doel de urgente scheepvaartknelpunten te verminderen. De vorige pilot langsdammen was gefocust op een kort traject. IRM beschouwt het riviersysteem als geheel en kijkt daarbij niet alleen naar de scheepvaartcorridors, maar ook naar de zoetwaterverdeling, de grondwaterstanden en condities voor natuur en ecologie. Maatregelen op systeemniveau vormen een samenhangend pakket. Individuele pilots met constructieve maatregelen, zoals langsdammen, zullen eerst vanuit dit samenhangende pakket moeten worden gemotiveerd. Dit wordt komende fase onderzocht. Bij uiteindelijke realisatie van het totale pakket kan wel worden overwogen om kritieke locaties als eerste aan te pakken.

Indiener: 035

Indiener stelt dat er een goede balans is gevonden met de integrale benadering van alle rivierfuncties, waarin ook het binnenvaartbelang is opgenomen. Indiener pleit ervoor de balans in de vervolgfases te behouden.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng. De integrale benadering zal in de volgende fase worden voortgezet.

Indiener: 038

Indiener constateert dat het Programma IRM een adaptieve aanpak met opeenvolgende fasen kent en dat in de eerste fase meer uitgewerkt wordt. Indiener noemt diverse (beleids)programma's en projecten in het gebied en stelt dat het onvoldoende duidelijk is hoe IRM zich tot deze projecten en programma's verhoudt, zowel qua inhoud als planning. Indiener vraagt zich af waar de integrale afweging plaatsvindt en wie verantwoordelijk is voor de besluitvorming en prioritering. Indiener zou graag zien dat de overwegingen en keuzes ook in een overkoepelende dan wel coördinerende structuur inzichtelijk wordt gemaakt.

Antwoord:

Binnen IRM onderzoekt het Rijk hoe het rivierengebied moet worden ingericht om enerzijds de rivier zo goed mogelijk te laten functioneren en anderzijds de beleidsdoelen vanuit de meer sectorale programma's te realiseren. Er vindt vanuit deze andere programma's geen overdracht plaats van taken of bevoegdheden aan de IRM-programmaorganisatie. Besluiten over sectorale doelen worden dus niet binnen IRM genomen, maar in de bestuurlijke platforms/stuurgroepen van de betreffende programma's waarbij ook de effecten op andere doelen in het rivierengebied worden betrokken door dit aan de voorkant te agenderen in IRM-verband. Wel kan het zo zijn dat vanuit IRM agendering plaatsvindt bij sectorale programma's over eventuele (noodzakelijke) aanpassing van sectorale doelen omdat doelen niet gelijktijdig realiseerbaar blijken te zijn en/of benodigde systeemkenmerken niet voldoende (tijdig) kunnen bijdragen aan de sectoraal gestelde doelen.

Indiener: 039

Indiener stelt dat drinkwatervoorziening, natuur en ecologische waterkwaliteit belangrijk rivierfuncties zijn en vraagt zich af hoe deze functies onderdeel zijn in de beoogde onderzoeken.

Antwoord:

Zoetwaterbeschikbaarheid en natuur en ecologische waterkwaliteit zijn twee van de vijf functies waarnaar in IRM wordt gekeken. De opgave van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied.

Indiener: 039

Indiener stelt dat verzilting van het IJsselmeer een steeds groter wordend probleem is ondanks de getroffen maatregelen. Indiener verzoekt om bij het verkrijgen van inzicht in de (effecten van) afvoerdeling er expliciet getoetst wordt op de te verwachten chlorideconcentratie bij innamepunt Andijk, als onderdeel van Onderzoek afvoerdeling Rijntakken bij lage afvoeren na 2050.

Antwoord:

De gewenste waterverdeling bij laag water wordt aangeleverd door het Deltaprogramma Zoetwater. Binnen dit Deltaprogramma wordt onderzocht hoe het water zo goed mogelijk over Nederland verdeeld kan worden. Binnen IRM onderzoeken we via maatregelen voor bodemligging en sedimenthuishouding of de afvoerdeling ook te realiseren is. Een toets op de te verwachten chlorideconcentratie bij Andijk zal in het kader van het genoemde onderzoek naar afvoerdeling niet uitgevoerd worden.

Indiener: 040

Indiener suggereert dat een nadere concretisering van de gewenste waterverdeling uitgewerkt zou moeten worden onder punt 1 (concretisering beleidskeuze rivierbodemligging en sedimenthuishouding) door specifiek de stap te benoemen: ophalen van de gewenste afvoerdeling bij laagwater en om dit te plotten in de routekaart.

Antwoord:

De gewenste waterverdeling vanuit het perspectief van zoetwater wordt aangeleverd door het Deltaprogramma Zoetwater. Binnen dit Deltaprogramma wordt onderzocht hoe het water zo goed mogelijk over Nederland verdeeld kan worden. In Ruimte voor de Rivier 2.0 nemen we dat perspectief mee en onderzoeken we inderdaad via maatregelen voor bodemligging en sedimenthuishouding wat de optimale afvoerdeling voor laag water is, rekening houdend met de vijf rivierfuncties.

Indiener: 041

Indiener stelt dat bij de uitvoeringsstrategieën ook voedselzekerheid zou moeten worden meegewogen. Indiener is van mening dat aangepast agrarisch gebruik de minste opstuwing van water geeft en goedkoper en sneller is dan realisatie van natuur.

Antwoord:

Landbouw wordt als functie meegenomen in de keuzes die worden gemaakt. Het niet verder laten dalen van de rivierbodem en het in de toekomst weer omhoog brengen zorgt ervoor dat minder verdroging van uiterwaarden en ook achterland optreedt en het water beter over Nederland verdeeld kan worden. Dit is belangrijk voor verschillende functies waaronder de landbouw. In IRM wordt dit niet vertaald naar effecten voor de voedselzekerheid op de schaal van Nederland. Het ruimtegebruik in de uiterwaarden en de ruimte die de rivier nodig heeft om alle functies te kunnen faciliteren zal in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, nader worden geconcretiseerd.

Indiener: 041

Indiener stelt dat de planning van onderzoeken onduidelijk is en geeft aan dat dit kan leiden tot onzekerheid en onnodige complicaties.

Antwoord:

In de volgende fase tot 2029 worden de beleidskeuzes en de gezamenlijke slagkracht doorontwikkeld. Daarna volgt in een volgende fase de uitvoering van maatregelen om de benodigde systeemkenmerken te realiseren. Ondertussen gaan lopende projecten, mits no regret, door. Gedurende de volgende fase worden in 2026 nationale systeemkeuzes gemaakt. Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota en wordt in de toekomst beschikbaar gemaakt via www.ruimtevoorderivier.nl.

Indiener: 042

Indiener constateert dat het project Verlagings Dam Lateraal kanaal bij Roermond is opgenomen als lopend project. Indiener bedankt voor het feit dat de toezegging van de Minister in de vaste Kamercommissie Infrastructuur en Waterstaat is verwerkt in het ontwerp Programma IRM.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 043

Indiener geeft aan dat pas na vaststelling van het Programma IRM in fase 1 verdere concretisering volgt. Het is voor indiener onduidelijk in hoeverre belanghebbenden hierin worden meegenomen en op welke wijze in formele zin kan worden gereageerd. Indiener verzoekt hierover duidelijkheid te geven.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 044

Indiener wil het belang van een goede betrouwbaarheid van de bevaarbaarheid van de IJssel onder de aandacht brengen en is van mening dat de scheepvaart met name bij spoor 1 en 2 van de routekaart onderbelicht is.

Antwoord:

Het steeds vaker voorkomen van droogteperiodes als gevolg van klimaatverandering is een belangrijke drijfveer om in IRM te komen tot een structureel herstel van de rivierbodembodem en het bereiken van optimale afvoerverdeling voor alle rivierfuncties, dus ook scheepvaart. IRM moet zo gaan bijdragen aan een betere bevaarbaarheid van de rivieren ten tijde van droogte, onder andere door het aanpakken van de bekende scheepvaartkelpunten op de Rijntakken. Daarbij gaat IRM, in lijn met internationale afspraken, uit van de bestaande vaarwegclassificatie voor de IJssel.

Indiener: 044

Indiener stelt voor om naast het Programma IRM te starten met directe maatregelen ter verbetering van een veilige waterbereikbaarheid van de havens met een gezamenlijke MIRT-verkenning.

Antwoord:

Van een losstaande, niet aan IRM verbonden MIRT-verkenning binnen de geografische afbakening van IRM zal geen sprake zijn.

Het steeds vaker voorkomen van droogteperiodes als gevolg van klimaatverandering is een belangrijke drijfveer om in IRM te komen tot een structureel herstel van de rivierbodembodem en het bereiken van optimale afvoerverdeling voor alle rivierfuncties. IRM moet zo gaan bijdragen aan een betere bevaarbaarheid van de rivieren ten tijde van droogte, onder andere door het aanpakken van de bekende scheepvaartkelpunten op de Rijntakken. Daarbij gaat IRM, in lijn met internationale afspraken, uit van de bestaande vaarwegclassificatie.

Indiener: 045

Indiener meldt dat in het pilotproject Zuidelijke Maasdal al in gezamenlijkheid wordt gewerkt aan de opgaven en realiseren van de beleidskeuzes en dat IRM daar een goed kader voor biedt.

Antwoord:

Dat klopt inderdaad. Zuidelijk Maasdal is een project waar verschillende opgaven samenkomen. Een mooi voorbeeld voor de toekomst.

Indiener: 048

Indiener gaat ervan uit dat IRM de (integrale) uitkomsten en het lopende proces van project Hoenwaard 2030 blijft ondersteunen en dat het wordt opgenomen in het Programma IRM.

Antwoord:

IRM zal integrale projecten blijven stimuleren en ondersteunen. Het KRW-programma loopt onverkort door.

Indiener: 048

Indiener zou graag een indicatieve planning zien en geeft aan dat het zou waarden als in die planning ook ruimte is voor ambtelijke gemeentelijke betrokkenheid bij het ontwerp.

Antwoord:

Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 049

Indiener stelt dat de langetermijnvisie weinig concreet is en dat daardoor de boot gemist wordt met de verschillende ruimtelijke puzzels die gelegd worden. Indiener dringt aan op de uitwerking met urgentie op te pakken om de gewenste duidelijkheid te bieden zowel voor de ruimtelijke processen en voor de projecten die in de startblokken staan (bijvoorbeeld de prioritaire gebieden voor de Maas).

Antwoord:

In de volgende fase tot 2029 worden de beleidskeuzes en de gezamenlijke slagkracht doorontwikkeld. Daarna volgt in een volgende fase de uitvoering van maatregelen om de benodigde systeemcondities te realiseren. Ondertussen gaan lopende projecten, mits no regret, door. Gedurende de volgende fase worden in 2026 nationale systeemkeuzes gemaakt. Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota.

Indiener: 049

Indiener stelt dat de volgorde van de beantwoording van de beleidsvragen relevant is en in samenhang zou moeten gebeuren. Indiener dringt erop aan dat drie onderdelen (verruimingsopgave Rijntakken, afvoerverdeling en beleidskeuze Lek ontzien) in goede samenhang en volgorde worden opgepakt.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van het in samenhang oppakken. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, worden de verschillende vragen en opgaven in gebiedsgerichte uitwerkingen verder geconcretiseerd.

Indiener: 049

Indiener stelt dat het samenspel van dijkversterking en rivierverruiming van belang is en beschrijft de verschillende opgaven per deel van Rijn en Maas. Indiener onderschrijft het belang van de onderzoeken naar de afvoer in het Rijnstroomgebied die in de routekaart zijn opgenomen.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 049

Indiener adviseert om de uitwerkingen voor de Rijn en de Maas onafhankelijk van elkaar op te pakken om zo de benodigde voortgang voor Rijn en Maas te bereiken.

Antwoord:

Voor gebied specifieke vraagstukken krijgen Rijntakken en Maas hun eigen uitwerking. Voor de Rijntakken betreft dat met name de verdeling bij hoog en laag water; voor de Maas topvervlakking en samenhang met zijrivieren.

Indiener: 054

Indiener verzoekt om de volgende fase IRM zoveel mogelijk te integreren met de herijking van het Deltaprogramma. Indiener stelt dat het proces begrijpelijker wordt voor de regiopartners maar dat het tevens betere waarborgen biedt voor integraliteit en het gelijk laten lopen van beide sporen.

Antwoord:

De verdere uitwerking de komende jaren wordt zoveel mogelijk geïntegreerd en afgestemd met de herijking van het Deltaprogramma. Tot medio 2026 is IRM gericht op de voorbereiding van belangrijke keuzes en concretisering die in de herijking worden meegenomen.

Indiener: 054

Indiener vraagt aandacht voor het in de tijd synchroniseren van de (programmering van) dijkversterkingsprojecten en rivierverruiming om te voorkomen dat dijken onnodig hoog worden en rivierverruiming (voor waterveiligheid) overbodig wordt. Indiener stelt ook dat vanwege de grote dijkversterkingsopgave er niet onbeperkt gewacht kan worden op (afspraken over) rivierverruiming. Indiener stelt dat het noodzakelijk is om in fase 1 werkbare procesafspraken te maken over de afstemming van de programmering voor de langere termijn.

Antwoord:

De programmering van dijkversterkingsprojecten vindt plaats vanuit het HWBP. IRM zal deze programmering niet over nemen. Voor de huidige dijkversterkingsopgave zal dit blijven lopen via het HWBP. Intensivering van de verbinding en samenhang met andere programma's, waaronder het HWBP, en hun opgaven, binnen en buiten het waterdomein, is een belangrijk onderwerp in het werkplan voor de uitwerking van het programma.

Indiener: 054

Indiener stelt dat het vaststellen van het ontwerp Programma IRM geen eindpunt is maar een startpunt. Indiener betreurt het dat het niet gelukt is om tot een concretere uitwerking te komen.

Antwoord:

De constatering wordt herkend. De totstandkoming van het programma is een belangrijke mijlpaal voor de agendering van IRM en de ruimtelijke consequenties ervan. Het is tegelijk het startpunt voor een concretere uitwerking.

Indieners: 056, 082

Indiener verzoekt de nadere uitwerking van de ruimtelijke consequenties van de Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) reservering in relatie tot de regionale verstedelijkingsopgave, met prioriteit bij Deventer op te pakken.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevrage van de rivierfuncties. Daarbij zullen de huidige Bkl-reserveringen ook worden geëvalueerd, waaronder die bij Deventer.

Hoewel onzeker is hoe hoog de extreme rivierafvoeren en de zeespiegelstijging kunnen worden, is wel duidelijk dat er opgaven bestaan ten aanzien van de ligging van het rivierbed, erosie, hydro- en morfodynamiek, afvoerdeling laagwater in verband met de zoetwateropgave, vermindering van verdroging, natuurontwikkeling en waterveiligheid. Al deze opgaven tezamen vergen maatregelen die ruimte kosten die niet overal buitendijks gevonden kan worden. Daarom blijven huidige ruimtelijke reserveringen in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) voorlopig gehandhaafd. De komende jaren wordt de binnendijkse ruimteclaim concreter gemaakt.

Indiener: 060

Indiener constateert dat het ontwerp Programma IRM hoog abstractieniveau kent en ook uitgaat van samenwerking met andere overheden. Indiener stelt dat het hoge abstractieniveau over werkwijze en (rijks)financiering op korte termijn, het moeilijk maakt voor de regio om in actuele projecten IRM-doelen mee te nemen.

Antwoord:

Voor lopende projecten is het huidige beleid leidend. De gemaakte keuzes voor de inrichting van het riviereengebied zijn op dit moment nog niet zo concreet dat deze in projecten kan worden meegenomen. Wel kan gebiedsgericht integraal worden samengewerkt aan het realiseren van verschillende doelen in een project.

Indiener: 060

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM richting geeft maar concrete keuzes uitstelt tot nader onderzoek. Indiener betreurt het dat het niet gelukt is om concreter te worden in de afgelopen vier jaar waardoor IRM het afstemmingsmoment mist in de actuele ruimtelijke puzzel.

Antwoord:

In de volgende fase IRM die tot 2029 duurt worden de beleidskeuzes en de gezamenlijke slagkracht doorontwikkeld. Daarna volgt de uitvoering van maatregelen om de benodigde systeemkenmerken te realiseren. Ondertussen gaan lopende projecten, mits no regret, door. Gedurende de volgende fase worden in 2026 nationale systeemkeuzes gemaakt. Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota.

Indiener: 060

Indiener dringt aan op kansen voor IRM-opgaven bij actuele projecten niet te missen, bijvoorbeeld door een tijdelijke werkwijze toe te passen.

Antwoord:

Daar waar zich kansen voordoen in projecten is het van belang dit bij betrokken overheden, waaronder het Rijk aan te kaarten. Op die manier kunnen overheden gezamenlijk bezien hoe met deze kansen wordt omgegaan.

Indiener: 060

Indiener stelt dat ondanks de hoge ambities de integrale aanpak en werkwijze voor uitvoering nog wacht op nader onderzoek en verdere uitwerking. Indiener benadrukt dat de actuele ontwikkelingen en opgaven niet kunnen wachten op langjarige concretisering van het nu globale programma.

Antwoord:

In de volgende fase tot 2029 worden de beleidskeuzes en de gezamenlijke slagkracht doorontwikkeld. Daarna volgt in een volgende fase de uitvoering van maatregelen om de benodigde systeemkenmerken te realiseren. Ondertussen gaan lopende projecten, mits no regret, door. Gedurende de volgende fase worden in 2026 nationale systeemkeuzes gemaakt. Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota.

Indieners: 061, 076

Indiener hoopt het gebrek aan concreetheid in de volgende fase zodanig wordt ingevuld dat het Programma IRM als daadwerkelijk kader kan gaan dienen voor diverse hoogwaterprojecten. Indiener wijst op de wisselwerking van keuzes op systeemniveau en effecten van projecten op het systeem.

Antwoord:

De wisselwerking tussen systeemniveau en concrete projecten worden onderkend. Dit is waar de werksporen in die in de routekaart IRM zijn opgenomen naartoe werken.

Indiener: 064

Indiener ziet graag een indicatieve planning met uitgewerkte stappen.

Antwoord:

Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota.

Indiener: 065

Indiener vraagt om inzet op waterefficiëncy en een gezamenlijke inspanning waterschap en terreinbeheerders samen met de fruitsector voor een robuuste waterbeschikbaarheid. Indiener wil daarbij ook de restopgave van de KRW betrekken.

Antwoord:

Deze zienswijze valt buiten de scope van IRM en wordt daarom voor kennisgeving aangenomen. Indiener wordt doorverwezen naar de betreffende waterschappen en terreinbeheerders

Indiener: 065

Indiener vraagt om een (internationale) visie waarin specifiek wordt ingezoomd op de kansen en uitdagingen voor onder andere de fruitsector, gericht op krachtige impuls voor transitie, innovatie en ontwikkelkansen en behoud concurrentiekracht.

Antwoord:

Deze zienswijze valt buiten de scope van het Programma IRM en wordt daarom voor kennisgeving aangenomen.

Indiener: 068

Volgens indiener zouden de pilotgebieden meer status mogen krijgen bij de uitwerking van het Programma IRM vanwege de bundeling van energie van rijk en regio en het momentum om opgaven te koppelen. Indiener noemt specifiek de Gelderse Poort, HBFO (Havikerwaard, Beimerwaard, Fraterwaard en Olburgerwaard), MiddenWaal en Alem St. Andries en het Rivierklimaatpark IJsselpoort.

Antwoord:

Via het praktijknetwerk willen we de samenwerking tussen projecten en de wisselwerking met de beleidsontwikkeling verder stimuleren.

Indiener: 068

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM op hoofdlijnen richtlijnen geeft maar nog niet de duidelijkheid die nodig is om scherpe keuzes te kunnen maken, terwijl de druk op de ruimte groot is. Indiener benadrukt het belang om energie te zetten op het vervolgproces en voortvarend te werk te gaan in nauwe samenwerking met regioprogramma's en de Deltaprogramma's Rijn en Maas.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 071

Indiener is zich bewust van de kwetsbaarheid van het natuurlijke watersysteem en de economische druk op de bevaarbaarheid, die letterlijk in het gebied verweven is. Indiener benadrukt de noodzaak van een integrale aanpak.

Antwoord:

Dank voor uw reactie.

Indiener: 073

Indiener is van mening dat het concept Programma IRM nogal sectoraal is ingestoken met het centraal stellen van de dynamiek van de rivier en het beheer daarvan door Rijkswaterstaat.

Antwoord:

Het programma IRM zet de lijnen uit om integrale afwegingen te maken over de inrichting van het riviersysteem voor de vijf rivierfuncties: (1) waterafvoer (ten behoeve van bescherming tegen overstromingen), (2) zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwatervoorziening, (3) natuur en ecologische waterkwaliteit, (4) bevaarbaarheid en (5) regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. Het programma stuurt op integraliteit in de uitwerking per riviertak en per gebied.

Indiener: 074

Indiener stelt dat verzekeringsmaatschappijen in toenemende mate terughoudend zijn met het dekken van schade vanwege wateroverlast, in het bijzonder voor woningen in uiterwaarden. Indiener stelt dat het op zichzelf een voor betrokken bewoners te voorzien risico is maar dat dit risico toeneemt door ontwikkeling van extra oobossen in de uiterwaarden. Indiener verzoekt om dit aspect op te nemen als criterium bij de integrale benadering.

Antwoord:

Hartelijk dank voor uw reactie. Locaties voor het ontwikkelen van extra oobos zullen altijd binnen de veiligheidskaders ontwikkeld worden. Oobossen vergroten niet het risico van overstromen. Het verzekeren van schade door wateroverlast is geen onderdeel van het programma IRM. Indien er concrete maatregelen in een besluit worden vastgesteld en u van mening bent dat u door dit besluit schade lijdt kunt u na vaststelling van dit besluit een verzoek doen voor nadeelcompensatie.. De Algemene wet bestuursrecht en de Omgevingswet kennen daarvoor een regeling.([zie brochure_schadevergoeding_in_de_vorm_van_nadeelcompensatie.pdf](#))

Indiener: 074

Indiener stelt dat het vanuit sociaal-maatschappelijk oogpunt en veiligheidsrisico's onwenselijk is om Fortmond vanwege extra oobos vaker en langer op te zadelen met afsluiting. Indiener verzoekt daarom mede vanuit zorgplicht van de overheid, dit soort risico's als criterium op te nemen bij de integrale benadering van het Programma IRM en mee te wegen bij de uitwerking.

Antwoord:

Wanneer bij de gebiedsuitwerking natuurontwikkeling aan de orde is zullen wij altijd veiligheidsrisico's in acht nemen. Er zal in principe niet afgeweken worden van de normale gang van zaken. Bosontwikkeling is, net als andere ontwikkelingen in de uiterwaarden, gebonden aan formele procedures en regels. Deze zijn vastgelegd in de Omgevingswet en de Beleidsregels grote rivieren (Bgr 2025). Hiervoor is een instrument voor de beheerder van kracht, de vegetatielegger. Rijkswaterstaat is als rivierbeheerder verantwoordelijk voor onderhoud conform deze legger. Spontane ontwikkeling van bos in afwijking van de legger wordt middels het uitvoeren van onderhoud voorkomen. Indien een initiatiefnemer het voornemen heeft voor nieuwe bosontwikkeling wordt hiervoor een besluit door de overheid genomen, waartegen bezwaar en beroep open staat, en eventueel een verzoek tot schadeloosstelling kan worden gedaan. Het voorgenomen besluit voor nieuw bos wordt getoetst aan de criteria van, zoals vastgelegd in het rivierkundig beoordelingskader. Onder andere wordt hierbij getoetst aan een eventuele toename van schade of hinder voor bewoners

Indiener: 079

Indiener streeft ernaar om in het eigen gebied haar ambities te realiseren, ook in het buitendijkse gebied en zou daarover graag de dialoog aan gaan. Indiener noemt daarbij een voorbeeldproject bij de Pater Sangersburg.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 090

Indiener stelt dat de uitgangspunten en beleidsdoelen van het ontwerp Programma IRM goed te volgen zijn maar dat het onvoldoende concreet is uitgewerkt en tot onzekerheden leidt. Indiener stelt dat alleen positief hierop te reageren eerder leidt tot weggeven van ruimte van deze te creëren.

Antwoord:

IRM werkt in stappen toe naar concrete besluiten. Dit Programma IRM is de eerste stap. De komende jaren worden zaken nader uitgewerkt in samenwerking met alle partijen. Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota.

Indiener: 090

Indiener heeft onvoldoende vertrouwen in de samenhang en samenwerking en baseert dat op het ontbreken van zicht op beschikbare middelen en een tijdpad.

Antwoord:

Voor IRM is budget gereserveerd in het Deltafonds en in het Mobiliteitsfonds. Zodra maatregelen concreet zijn uitgewerkt inclusief kosten en baten, kan besluitvorming plaatsvinden over het beschikbaar stellen van gereserveerde budgetten aan de uitvoering. Inmiddels is een tijdpad opgenomen in het werkplan voor het vervolg van IRM. In de volgende fase tot 2029 worden de beleidskeuzes en de gezamenlijke slagkracht doorontwikkeld. Daarna volgt in de 'tweede fase' de uitvoering van maatregelen om de benodigde systeemkenmerken te realiseren. Ondertussen gaan lopende projecten, mits no regret, door. Gedurende de volgende fase worden in 2026 nationale systeemkeuzes gemaakt. Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota.

Indiener: 095

Indiener stelt dat in de vaststelling van de gewenste afvoer- en bergingscapaciteit in fase 1 de gevolgen voor landbouwkundig gebruik niet genegeerd mogen worden en zorgvuldig moeten worden afgewogen.

Antwoord:

In de planMER behorende bij het ontwerp Programma IRM heeft een beoordeling van de effecten op het aspect landbouw plaatsgevonden. Bij de gebiedsuitwerkingen in het vervolg van IRM zal landbouw ook een aspect zijn dat onderdeel uitmaakt van de effectbeoordeling.

4.1.26 Gefaseerde aanpak

Indiener: 047

Indiener constateert dat er nog geen maatregelen zijn opgenomen en dat daar meer onderzoek voor nodig is. Indiener ondersteunt de zorgvuldigheid maar wil tegelijkertijd de urgentie benadrukken. Indiener suggereert, waar het kan, besluiten te nemen over deelmaatregelen. Indiener is blij dat de urgentie ook in het commissiedebat van 29 januari 2024 door Kamerleden is benoemd.

Antwoord:

Het programma kent reeds lopende projecten die bijdragen aan de IRM-doelen. Het Programma IRM voorziet in een adaptieve aanpak met zes jaarlijkse herijking van de uitvoeringsstrategieën. Daarbij kunnen besluiten over (urgente) deelmaatregelen worden genomen. De meest urgente opgave is het stoppen van de erosie van de rivierbodem van de Maas en de Rijntakken. Het onderzoek naar de maakbaarheid van de rivierbodemplugging is inmiddels in gang gezet.

Indiener: 054

Indiener vindt het van belang dat de komende jaren ook nieuwe, al dan niet integrale projecten die goed passen in of aansluiten bij de geest van IRM kunnen worden opgestart. Indiener suggereert dat voor die projecten, indien passend in de kaders, rijksfinanciering zou kunnen worden verstrekt. Indiener stelt dat het goed is om commitment bij de regiopartners niet te laten wachten op nadere analyses en onderzoek.

Antwoord:

Indien passend binnen de kaders en inclusief benodigde financiering die door verschillende partijen in samenhang worden opgesteld zullen de komende jaren ook nieuwe integrale projecten worden opgestart.

Indiener: 086

Indiener stelt dat IRM niet (voldoende) integraal werkt maar vooral sectoraal en dat dit een gemiste kans is.

Antwoord:

Wij nemen dit voor kennisgeving aan.

Indiener: 090

Indiener steunt de insteek van integraal werken maar ziet dat partijen naast het programma IRM ook aan sectorale (rivierfuncties gerelateerde) programma's werken. Indiener vraagt zich af in hoeverre er nog sprake is van integraal werken en of de beleidsdoelen wel kunnen worden gerealiseerd naast het programma IRM.

Antwoord:

Integraliteit binnen IRM wordt op twee manieren vormgegeven: op nationaal systeemniveau en op gebiedsniveau. Op nationaal systeem(niveau) wordt onderzocht hoe het riviereengebied moet worden ingericht om enerzijds de rivier zo goed mogelijk te laten functioneren en anderzijds de beleidsdoelen vanuit de meer sectorale programma's te realiseren. Er vindt vanuit deze andere programma's geen overdracht plaats van taken of bevoegdheden aan de IRM-programmaorganisatie. Wel kan het zo zijn dat vanuit IRM agendering plaatsvindt bij sectorale programma's over eventuele (noodzakelijke) aanpassing van sectorale doelen omdat doelen niet gelijktijdig realiseerbaar blijken te zijn en/of benodigde systeemkenmerken niet voldoende (tijdig) kunnen bijdragen aan de sectoraal gestelde doelen. Op gebiedsniveau wordt gewerkt aan integrale programmering en uitvoering van verschillende opgaven in het riviereengebied, passende financieringsarrangementen, besluit- en verantwoordingsprocessen en de bijbehorende governance en mandaten.

4.1.27 Samenwerking

Indieners: 003, 036

Indiener stelt dat in de gebiedsprocessen alle ruimtelijke sporen en uitdagingen samenkomen en dat dat niet gaat met de huidige (sectorale) manier van werken. Indiener stelt dat er meer aandacht voor ontschotting en (bestuurlijke) samenwerking moet zijn en dat daar ferm op ingezet moet worden. Indiener wil daar graag inbreng voor leveren.

Antwoord:

In gebiedsprocessen en gebiedsuitwerkingen zijn gemeenten onmisbaar voor de totstandkoming van effectieve en gedragen maatregelen. Wij maken graag gebruik van de inbreng van gemeenten aan (bestuurlijke) samenwerking en aan het stroomlijnen van programma's qua besluitvorming, programmering, financiering en verantwoording. Bij de stroomlijning van financiering wordt onder andere onderzocht wat de mogelijkheden en effectiviteit is van 'ontschotting'.

Indiener: 019

Indiener ziet zichzelf niet terug in de opsomming van partijen die de verschillende rivierfuncties vertegenwoordigen noch is indiener genoemd als maatschappelijke organisatie die betrokken is geweest of wordt bij het opstellen van het Programma IRM. Dit vindt indiener klemmend gezien het aantal steenfabrieken in het splitsingspuntengebied die samen werken in Brickvalley (koplopersprogramma binnen het Nationaal programma Verduurzaming Industrie).

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 020

Indiener begrijpt dat waterveiligheid en rivierfuncties vanuit het Rijk de basis vormen van het Programma IRM. Vanuit de indiener is inpassing van economische en maatschappelijke ontwikkelingen een belangrijk aandachtspunt. Indiener stelt dat bij de uitwerking van Programma IRM er veel meer verbinding nodig is met de andere programma's in het ruimtelijk domein. Voor indiener raakt de binnendijkse ruimtevaart de opgaven waar indiener voor staat.

Antwoord:

Intensivering van de verbinding en samenhang met andere programma's en hun opgaven, binnen en buiten het waterdomein, is een belangrijk punt in het werkplan voor de uitwerking van het programma. In de Stuurgroep IRM hebben de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Rijkswaterstaat), Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de Deltaprogramma's Rijn en Maas zich gecommitteerd aan het werkplan met daarin afspraken over samenwerking en ambtelijke en bestuurlijke afstemming.

Indiener: 020

Indiener vraagt zich af of in het programma IRM relatie wordt gezocht met een aantal projecten rond de Leuvenheimse Beek, Soerense Beek en Tichelbeek in onder andere de Brummense waarden.

Antwoord:

Het huidige abstractieniveau van het Programma IRM leent zich niet voor afstemming met concrete projecten. Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Mogelijk kunnen de concrete projecten die indiener noemt een plaats hebben in deze gebiedsuitwerkingen.

Indiener: 022

Indiener geeft aan met de projecten een vooruitgeschoven post te zijn waarin de opgaven van IRM (en PAGW) concreet worden gemaakt. Indiener waardeert de hierover gevoerde gesprekken en zet daarom de bijdrage aan de projecten van IRM graag met IRM voort.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 032

Indiener ziet veel sporen in het eigen gebied spelen en ziet het belang van ruimte voor de rivier. Indiener verzoekt om bij de verdere uitwerking betrokken te worden.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 035

Indiener is van mening dat de internationale component van het Programma IRM te mager is. Indiener stelt dat de vraagstukken gaan over het hele stroomgebied en dat we bij veel rivierfuncties afhankelijk zijn van de buurlanden. Indiener verzoekt de internationale component uit te breiden en te streven om de bestaande internationale overleggen te benaderen vanuit de geest van het Programma IRM.

Antwoord:

Wij onderschrijven het door indiener genoemde belang van de internationale component. In het werkplan voor de uitwerking van het programma wordt hier nadrukkelijk aandacht aan besteed. Inmiddels wordt de geest en inhoud van IRM gedeeld in diverse internationale overleggen.

Indiener: 042

Indiener vertrouwt erop dat hij betrokken blijft worden bij de uitwerking en dat hij in de positie van bevoegd gezag wordt gerespecteerd.

Antwoord:

De betrokkenheid van gemeenten wordt bij de verdere uitwerking geïntensiveerd en de gemeentelijke bevoegdheid ten aanzien van ruimtelijke ordening wordt gerespecteerd.

Indiener: 045

Indiener erkent dat er een complexe opgave ligt voor een toekomstbestendig rivierensysteem en vraagt tegelijkertijd ook aandacht voor de eigen brede, complexe opgaven op het gemeentelijke niveau. Indiener vindt afstemming over en weer een vereist, er is immers een grote onderling afhankelijkheid.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 049

Indiener stelt dat de opgaven van bodemerosie en afvoercapaciteit niet los gezien kan worden van grensoverschrijdende samenhang in de stroomgebieden van de Rijn en Maas. Indiener dringt erop aan om de internationale paragraaf van het Programma IRM te versterken gericht op intensivering van de internationale samenwerking en het toewerken naar gezamenlijk inzicht in visie, beleid en maatregelen op stroomgebiedsniveau.

Antwoord:

Wij onderschrijven de samenhang tussen genoemde opgaven met grensoverschrijdende ontwikkelingen van bron tot monding van onze rivieren. In het werkplan voor de uitwerking van het programma wordt hier nadrukkelijk aandacht aan besteed.

Indiener: 054

Indiener is van mening dat de internationale component van het Programma IRM te mager is en dat de invulling in de routekaart geen recht doet aan de invulling van het woord samenwerking. Indiener vindt het absoluut noodzakelijk om de Belgische partners zo vroeg mogelijk en intensief te betrekken, breder dan de twee genoemde onderzoeken.

Antwoord:

Inderdaad is voor de gebiedsuitwerking in de Gemeenschappelijke Maas het delen van kansen en bedreigingen met Belgische partners van belang, evenals een gedeelde toekomstvisie en gezamenlijk commitment. Hiervoor worden bestaande overlegstructuren benut. Overleg met Vlaanderen over beleid en beheer vindt met name plaats in de Vlaams-Nederlandse Bilaterale Maascommissie (VNBM). Onder de vlag van de VNBM werken verschillende werkgroepen, bijvoorbeeld Waterkwantiteit, Beleid en planvorming, Sedimentbeheer, Natuur en lange termijnbeheer, Grondwater en KRW. In de VNBM worden de vorderingen en uitkomsten van de verschillende werkgroepen besproken en waar nodig worden

daarover besluiten genomen. Verder wordt Vlaamse Waterweg (agentschap van de Vlaamse overheid die de waterwegen in Vlaanderen in beheer heeft) uitgenodigd in het ambtelijk en bestuurlijk platform Maasvallei. Het contact met Wallonië is op een andere manier georganiseerd.

Indiener: 060

Indiener hecht er waarde aan om nauw betrokken te blijven bij de volgende stappen van het proces, zowel vanuit de eigen provinciale verantwoordelijkheden als die van schakel naar regionale partijen. Indiener acht het van belang voor opgebouwde cultuur van gedeeld eigenaarschap om de bestaande tafels van de Stuurgroep Deltaprogramma Maas en het Bestuurlijk Platform Rijn voor te zetten.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 065

Indiener is positief over het creëren van gezamenlijke toekomstbeelden en de genoemde concrete aandachtspunten, bijvoorbeeld het benoemen van het tegengaan van verzilting. Indiener stelt dat de fruitteelt kan bijdragen aan de uitdagingen die worden genoemd.

Antwoord:

We danken u voor uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 068

Indiener stelt dat een gelijke waardering van de vijf IRM doelen niet betekent dat alle doelen maximaal gefaciliteerd kunnen blijven. Indiener pleit ervoor dat Rijk en regio samen op trekken in een transparante en uitlegbare afweging van belangen en keuzes te maken over haalbaarheid voor de lange termijn en wat dat betekent voor de korte termijn.

Antwoord:

Wij onderschrijven het belang om hierin gezamenlijk op te trekken.

Indiener: 072

Indiener had in de brief aan de Tweede Kamer liever het woord samenwerken gezien in plaats van samen verder werken. In de visie van de indiener levert echt samenwerken en deskundig integer samenwerken veel meer op om het vertrouwen in de Nederlandse overheid te kunnen herstellen.

Antwoord:

Wij onderschrijven het belang van een samenwerking die is gebaseerd op integriteit en deskundigheid, juist bij de verdere uitwerking in gebieden. Samenwerking van Rijk, provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke en belangenorganisaties.

Indiener: 073

Indiener stelt dat de regio en de kleinere gemeenten als directe stakeholder nadrukkelijk een rol dienen te spelen in IRM.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 073

Indiener geeft aan dat in het eigen gebied ook integrale afwegingen moeten worden gemaakt en dat daar in de huidige plannen te weinig aandacht voor is. Indiener stelt dat de benodigde duidelijkheid te lang uitblijft terwijl integrale besluitvorming in de regio niet kan worden opgeschoven. Indiener stelt dat betrokkenheid van regio en gemeenten op korte termijn bij invulling en uitwerking van groot belang is.

Antwoord:

Het belang en de urgentie van lokale integrale afwegingen wordt herkend. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, wordt verder gewerkt aan het concretiseren van de ruimtelijke consequenties en het bepalen van de noodzakelijke ruimtelijke reserveringen als gevolg van

keuzes over de afvoer- en bergingscapaciteit en het concretiseren van de ruimtevrage van de rivierfuncties. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 076

Indiener stelt dat alle betrokkenen moeten toewerken naar gedragen oplossingen, gezien de beperkte ruimte en de verwachte ruimteclaim aan landszijde. Indiener draagt graag bij aan het vervolg van het Programma IRM.

Antwoord:

Wij onderschrijven het belang van gedragen oplossingen. Goed om te horen dat indiener hieraan wil bijdragen.

Indiener: 081

Indiener verwacht dat uitgangspunten als 'goede procescondities voor gebiedsuitwerkingen' en 'respect voor elkaars opgaven en belangen' een centrale plaats krijgen in het IRM proces en dat deze van planning tot en met uitvoering ingevuld worden in samenspraak met de non-gouvernementele actoren in het rivierengebied. Indiener wil ervoor zorg dragen dat er kennis wordt genomen van de belangen en werkwijzen en verzoekt het belang van de recreatie en specifiek de sportvisserij te verankeren door de status van de Klant Eisen Specificatie (KES) te formaliseren als integraal onderdeel van de IRM projecttoetsing.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 084

Indieners constateren dat waterrecreatie als mede-gebruiker van de rivieren in Nederland niet in het concept Programma IRM is genoemd.

Antwoord:

Doel van IRM is om bij de nadere uitwerking ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Aandacht voor recreëren, natuurbeleving in het algemeen en van omwonenden in het rivierengebied maken hiervan onderdeel uit. Daarbij is de ambitie van IRM meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem met specifieke aandacht voor onder andere (water)recreatie.

Indiener: 090

Indiener stelt dat gemeenten wel worden genoemd als partij maar dat het onduidelijk is welke bijdragen van gemeenten wordt verwacht en of eigen inbreng mogelijk is.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

4.1.28 Governance

Indiener: 024

Indiener adviseert om in de toekomst goede betrokkenheid en mogelijkheden van invloed voor gemeenten te organiseren. Indiener pleit ervoor om in de toekomst de getrapte en lokale betrokkenheid in stand te laten, inclusief de VNR. Indiener stelt dat de concretisering in de praktijk vaak op gemeentelijk niveau terecht komt en dat daarom gemeenten betrokken moeten en ook willen blijven. Indiener ziet uit naar de uitkomsten van de experimenten om de opgaven uit IRM samen te brengen met HWBP en PAGW.

Antwoord:

Het belang van gemeentelijke betrokkenheid bij de verdere uitwerking wordt herkend. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 025, 030

Indiener heeft behoefte aan duidelijkheid over het vervolgproces en inbrengmogelijkheden van gemeenten en provincies (rol, moment, beslissingsmoment, waarde van inbreng en waarop). Indiener geeft aan dat het regioproces Bedijkte Maas een belangrijk greep is in de communicatie van en naar IRM. Indiener vraagt aandacht voor de communicatie naar de streek en eventueel de gemeenteraden. Indiener stelt dat in de fase van gebiedsgerichte uitwerking het belangrijk is om de streek mee te nemen.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 035

Indiener pleit ervoor dat er in het proces voldoende aandacht moet zijn voor goede samenwerking met de scheepvaart en tussen de waterwereld en scheepvaart.

Samenwerking heeft inzet van alle partijen. Indiener is bereid daarover mee te denken en wil graag een mogelijkheid in het bijzonder onder de aandacht brengen: de door de Minister recent opgerichte Binnenvaarttafel. Indiener ziet deze tafel vanwege de brede vertegenwoordiging als uitermate geschikt platform om te adviseren over besluitvorming.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 038

Indiener vraagt zich af waar de cruciale (ruimtelijke) keuzes worden gemaakt. Vanuit het perspectief van de indiener is het van belang te weten waar en hoe besluitvorming plaatsvindt. Indiener verzoekt concreter te formuleren wat de prioritering van de rivierfuncties, (ruimtelijke) effecten en consequenties zijn.

Antwoord:

Op nationaal niveau wordt het Bestuurlijk Overleg Water benut voor bekrachtiging van voorgenomen besluiten in het kader van IRM die relevant zijn voor het functioneren van het hoofdwatersysteem. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de beleidsmatig gewenste afvoerverdeling over de Rijntakken bij laag en hoog water. De maatregelen, en de maakbaarheid daarvan, komen aan de orde in het Bestuurlijk Overleg IRM waaraan naast bewindspersonen van Infrastructuur en Waterstaat, Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening ook vertegenwoordigers van het Bestuurlijk Platform Rijn en de Stuurgroep Deltaprogramma Maas deelnemen, evenals de Deltacommissaris. Gezien de grote departement overstijgende maatschappelijke belangen, vindt besluitvorming plaats in de Ministerraad. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 040

Indiener vraagt zich af of de gemeenten ook een stem hebben in deze governance en waarom er niet is gekozen voor een nieuw Deltaprogramma.

Antwoord:

Keuzes op nationaal niveau worden afgestemd in overleggen waarin de VNG is vertegenwoordigd. Bij de uitwerking zijn individuele riviergemeenten vertegenwoordigd in ambtelijke begeleidingsgroepen; ook de Vereniging van Nederlandse Riviergemeenten (VNR) is vertegenwoordigd. Bij de uitwerking van mogelijke maatregelpakketten worden gemeenten intensiever betrokken. Een nieuw Deltaprogramma is niet nodig omdat het bestaande Deltaprogramma voor waterveiligheid, zoetwater en ruimtelijke adaptatie structuren biedt voor samenhang en afstemming op nationaal niveau. IRM zorgt aanvullend voor de samenhang met natuur en scheepvaart, en met provincies, gemeenten en waterschappen in het rivierengebied.

Indiener: 040

Indiener zou graag meer inzicht willen in de deelnemende en beslissende partijen en welke dijkgraven aan tafel zitten. Indiener stelt voor een dijkgraaf uit het IJsselmeerplatform te laten deelnemen die zich nadrukkelijk inzet voor het

waarborgen van robuuste watervoorziening richting het IJsselmeer.

Antwoord:

In de Stuurgroep IRM worden de regio's Rijn en Maas vertegenwoordigd door leden van het Bestuurlijk Platform Rijn (BPR) respectievelijk de Stuurgroep Deltaprogramma Maas (SDM). De vertegenwoordiging van BPR bevat één dijkgraaf, evenals de vertegenwoordiging van Maas. Het is aan het BPR en de SDM om te bepalen hun vertegenwoordiging te bepalen. Sinds april 2024 vertegenwoordigt de dijkgraaf van Waterschap Drents Overijsselse Delta (WDOD) het BPR. Bestuurlijke afstemming met onder andere het Deltaprogramma IJsselmeergebied vindt plaats in de Stuurgroep Deltaprogramma.

Indiener: 041

Indiener maakt zich zorgen over de huidige governance waarbij (bijna) alleen overheidsinstanties betrokken zijn terwijl maatschappelijke organisaties waaronder de landbouwsector op aanzienlijke afstand worden gehouden. Indiener wil als vertegenwoordiger van de land- en tuinbouw nauwer betrokken zijn bij de governance van het proces.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 042

Indiener stelt dat het IRM een programma van het Rijk is, in samenwerking met de regio. Het in kaart brengen van het riviersysteem en de beleidskeuzes zijn een rijksverantwoordelijkheid. Indiener is van mening dat het ontwerp Programma IRM nog te sterk sectoraal is ingestoken.

Antwoord:

Het programma IRM zet de lijnen uit om integrale afwegingen te maken vanuit de vijf rivierfuncties. Het programma stuurt op integraliteit in de uitwerking per riviertak en per gebied. Ook faciliteert het programma de stroomlijning tussen verschillende nationale programma's zodat belemmeringen worden weggenomen voor integrale besluitvorming, programmering, financiering en verantwoording.

Indiener: 044

Indiener pleit voor goede samenwerking met diverse belanghebbenden, waaronder de Regiotafel Binnenvaart Oost-Nederland en dit te verankeren in de governance en samenwerkingswijze.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 072

Indiener stelt dat de omschreven integrale aanpak nodig is maar geeft aan dat ten onrechte geschetst wordt dat meer partijen primair verantwoordelijk zijn voor de inrichting en het beheer van het riviereengebied. Indiener is van mening dat de minister van Infrastructuur en Waterstaat primair de verantwoordelijke bewindvoerder is voor de inrichting en beheer van het riviereengebied en dat hij zich niet kan of mag verschuilen achter andere partijen.

Antwoord:

De minister van Infrastructuur en Waterstaat is systeemverantwoordelijk voor rivieren en daarmee coördinerend minister voor IRM en staat als zodanig pal voor het integrale rivierenbeleid.

Indiener: 081

Indiener stelt dat het een goede start zou zijn om maatschappelijke actoren zoals Sportvisserij Nederland te betrekken bij de inrichting en bijsturing van de governance die begin 2024 tegen het licht wordt gehouden.

Antwoord:

Om de governance van IRM werkbaar te houden hebben alleen de directe vertegenwoordigers van de vijf rivierfuncties een plek in de governance. Op welke wijze de betrokkenheid van andere partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 086

Indiener stelt dat de besluitvorming op rijksniveau plaatsvindt maar vergaande gevolgen kan hebben voor gemeenten waar de integrale ruimtelijke afweging plaatsvindt. De besluitvorming over de verdeling van water over de rivieren, de verhoging van het zomerbed, de nieuwe drinkwaterwinning of de verlaging van de uitwaarden kunnen rechtstreeks van invloed zijn op kansen en ontwikkelingen binnen gemeenten.

Antwoord:

In gebiedsprocessen en gebiedsuitwerkingen zijn gemeenten onmisbaar voor de totstandkoming van effectieve en gedragen maatregelen. Wij maken graag gebruik van de inbreng van gemeenten aan (bestuurlijke) samenwerking en aan het stroomlijnen van programma's qua besluitvorming, programmering, financiering en verantwoording. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

4.1.29 *Uitvoerbaarheid*

Indiener: 035

Indiener geeft aan dat het voor scheepvaart belangrijk is te denken in corridors. Scheepvaart kent regionale problematieken, maar deze zijn eigenlijk altijd onderdeel van een geheel, een corridor. Indiener stelt dat nadenken over een aanpak dan ook een integrale benadering behoeft waarin vervoerscorridors in zijn geheel worden aangepakt. De zwakste schakel, het ondiepste stuk of het onbetrouwbaarste object, is immers bepalend. Indiener begrijpt dat de uitvoering van maatregelen in gebieden zal gebeuren en stelt dat het essentieel is om bij uitvoering van maatregelen in gebieden oog te houden voor het systeem. Indiener vindt deze waarborg onvoldoende opgenomen in het ontwerp Programma en pleit ervoor deze waarborg wél op te nemen.

Antwoord:

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat onderschrijft het belang van de vervoerscorridors en de noodzaak dat bij de regionale uitwerking van IRM de doorwerking op het gehele systeem en de kaders van het gehele systeem goed wordt geborgd. Ter verduidelijking zal hierover een passage in het Programma IRM worden toegevoegd in hoofdstuk 4 bij de tekst over de nationale en regionale uitvoeringsstrategieën.

4.1.30 *Doorlopen participatieproces*

Indieners: 003, 036

Indiener stelt dat in het proces om te komen tot het ontwerp Programma IRM (bestuurders van) gemeenten regelmatig zijn geïnformeerd over de voortgang van het proces, bijvoorbeeld door presentaties en gesprekken over IRM in de taakgroepen van de VNR. Indiener ziet dat de gemaakte opmerkingen over de inhoud en over het proces voor een groot deel mee genomen zijn.

Antwoord:

We danken u voor het compliment en nemen deze zienswijze voor kennisgeving aan.

Indiener: 008

Indiener geeft weer dat in de PlanMER staat dat de inbreng van diverse maatschappelijke organisaties is meegenomen. Hoewel door programmamedewerkers IRM een aantal voorlichtingssessies zijn gehouden voor vertegenwoordigers van de gezamenlijke dorpsraden van het Gelders eiland (Actief Spijk, Bewonersplatform Lobith/Tolkamer, Dorpsraad Aerdt, Dorpsraad Pannerden, Herwen Actief), stelt indiener dat inbreng en zorgen van deze dorpsraden niet zijn meegenomen in de PlanMER. Indiener stelt dat van inbreng dan ook geen sprake is.

Antwoord:

De voorlichting waar indiener aan refereert had het karakter van informeren. Van participatie was inderdaad geen sprake, dit was ook niet het doel van dit overleg. De inbreng wordt daarom voor kennisgeving aangenomen.

Indiener: 018

Indiener schetst de situatie van een plaats in Midden-Limburg, die deel uit maakt van de gemeente Leudal. Bij hoogwater ondervindt Horn grote overlast van het overstromen van de Maas. Dit heeft dan met name gevolgen voor de bewoners gelegen aan Kemp in Horn. Hun woningen liggen in het noordelijk retentiebekken van het retentiegebied Lateraalkanaal West. Bij het hoogwater van juli 2021 zijn 7 woningen in deze straat onder water komen staan. De gevolgen financieel en emotioneel voor hen waren groot. Dit gebied is zonder dialoog met omwonenden aangemerkt als buitendijks gebied, wat maakt dat hier geen juridisch beschermingsniveau van toepassing is. Dit maakt dat er volgens Rijkswaterstaat (RWS) en het waterschap Limburg (WL) geen rol voor hen is weggelegd en bewoners feitelijk “het kind van de rekening” zijn. De bewoners kunnen zich niet verzekeren tegen water uit de grote rivieren en het uitblijven van een WTS-regeling zal bij toekomstig hoog water voor alle bewoners een faillissement betekenen. Indiener stelt dat instanties zoals RWS en WL en de gemeente de bewoners aan de Kemp in Horn aan hun lot hebben overgelaten.

Antwoord:

We voelen sterk mee met het leed dat beschreven staat in de zienswijze. Echter is dit een zaak van Rijkswaterstaat en het Waterschap Limburg waar IRM niet iets aan kan veranderen. Mogelijke effecten van IRM op het gebied worden pas bij de gebiedsuitwerking in de volgende fasen concreet. De zienswijze wordt daarom voor kennisgeving aangenomen.

Indieners: 025, 030

Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM geen rekening gehouden met door regio aangereikte kaderstellende documenten. Indiener stelt dat in het regioproces Bedijkte Maas de afgelopen 10 jaar intensief en zorgvuldig is samengewerkt aan een realistisch maatregelenpakket voor de Voorkeursstrategie. Niet-realistische maatregelen zijn hierbij onderbouwd komen te vervallen. In 2019 heeft dit geleid tot een bestuurlijk gedragen Adaptieve uitvoeringsstrategie (AUM) met voorkeursstrategieën, dat door de regio conform het op dat moment geldende IRM-proces is aangeboden aan het Rijk als bouwsteen voor het IRM-programma. Indiener stelt dat het AUM niet meegenomen is in het ontwerp Programma IRM en dat het Rijk heeft besloten om nader onderzoek te doen naar rivierbodemplugging en afvoercapaciteit en eerder afgefallen (niet-realistisch) maatregelen te heroverwegen. Indiener stelt dat hiermee het AUM in feite wordt opengebroken. Dit raakt het vertrouwen van indiener in de rijksoverheid. Het AUM wordt in het ontwerp Programma IRM ook niet genoemd, terwijl het AUM een belangrijk kaderstellend document is in het vervolgproces van gebiedsuitwerking waarbij ruimtelijke keuzen worden gemaakt. Indiener geeft aan dat ook door de regio ontwikkelde en bestuurlijk gedragen Bakenbomenstrategie en Panorama Bedijkte Maas (2022) belangrijke kaderstellende documenten zijn voor het vervolgproces van gebiedsuitwerking, maar dat deze in het ontwerp Programma IRM niet worden genoemd. In het Panorama Bedijkte Maas zijn meekoppelkansen en synergieopgaven beschreven. Indiener verzoekt het AUM, het Panorama Bedijkte Maas en de Bakenbomenstrategie in het Programma IRM te verwerken.

Antwoord:

Allereerst veel dank voor de aangereikte documenten. De meeste van de genoemde waardevolle documenten zijn gebruikt als bouwsteen voor het Beeld op de Rivier, met uitzondering van het Panorama Bedijkte Maas. Het Beeld op de Rivier is één van de bouwstenen voor het Programma IRM. De concreetheid van het besluit dat is vastgelegd in het Programma IRM maakt dat niet alle informatie nu al van toepassing was. In de vervolgfase van IRM, wanneer de besluiten verder worden geconcretiseerd komt het Beeld op de Rivier en de onderliggende documenten weer aan bod.

Indiener: 045

Indiener is in de afgelopen jaren in verschillende fasen en op diverse manieren betrokken geweest bij het opstellen van het Ontwerp Programma IRM en spreekt daarvoor dank uit.

Antwoord:

We danken u voor uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 046

Indiener geeft aan dat op geen enkele manier duidelijk wordt gemaakt in het ontwerp Programma IRM hoe omgegaan is met de vele geuite zorgen van de bewoners in en om het Rijnstrangengebied over het instellen van het gebied voor de opvang van hoogwater (retentie). Het is voor indiener ook niet duidelijk of wanneer dit (alsnog) gebeurt. Indiener stelt dat de “participatie” tot nu toe daardoor vooral éénrichtingsverkeer blijkt. Indiener stelt dat er een duidelijke planning zal moeten komen wanneer onderzoeken zullen plaatsvinden en op welke wijze betrokken bewoners en belangenorganisaties kunnen participeren.

Antwoord:

De participatie rond het Rijnstrangengebied vindt plaats op gebiedsniveau. Dit gebeurt in de gebiedsuitwerking die daar plaats vindt. In de gebiedsuitwerking wordt afgewogen welke belanghebbende op welke manier en op welk moment worden betrokken. Op welke manier het participatieproces van Ruimte voor de Rivier 2.0 verder vorm krijgt en hoe de verschillende belanghebbenden worden betrokken bij het programma zal worden toegelicht in het participatieplan dat in het tweede kwartaal van 2025 zal verschijnen.

Indiener: 047

Indiener heeft eerder een zienswijze op de NRD ingestuurd en heeft kennis genomen van de reactienota. Indiener spreekt dank uit voor de manier waarop men in het voortraject van het plan betrokken zijn.

Antwoord:

We danken u voor uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 049

Indiener geeft de complimenten voor het resultaat dat er nu ligt en de wijze waarop waterschappen zijn betrokken in de verschillende bouwstenen van dit ontwerp Programma IRM.

Antwoord:

We danken u voor uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 058

Indiener geeft aan over het algemeen goed te zijn meegenomen door de projectorganisatie richting de terinzagelegging van het Programma-IRM.

Antwoord:

We danken u voor uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 060

Indiener heeft via de Stuurgroep Deltaprogramma Maas (SDM) en het Bestuurlijk Platform Rijn (BPR) input geleverd tijdens het tot stand komen van het ontwerp Programma IRM. Indiener geeft aan dat de richting die het Rijk kiest in het ontwerp Programma IRM een positief advies kreeg van indiener en andere leden van de SDM en het BPR.

Antwoord:

We danken u voor uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 062

Indiener vindt het jammer dat er in de procedure niet gekozen is voor het bottom-up ophalen van lokale burgerexpertise en stelt dat daardoor de 'wisdom of the crowd' grotendeels ongebruikt blijft. Indiener stelt dat de aanpak nu top-down is waarbij honderden pagina's uitgewerkte plannen inclusief een voorkeursalternatief de indruk geven dat stakeholders bitter weinig invloed zullen hebben op dit belangrijke dossier.

Antwoord:

Het klopt dat in dit proces om te komen tot beleidskeuzes op hoofdlijnen met name sprake is geweest van een meer top-down proces. Deze zienswijze wordt daarom voor kennisgeving aangenomen.

Indiener: 068

Indiener geeft aan nauw betrokken te zijn geweest bij totstandkoming van het ontwerp Programma IRM en vindt het belangrijk dat het ontwerp er nu ligt en waardeert het werk dat is verzet.

Antwoord:

We danken u voor uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 081

Indiener stelt na de eerder ingediende zienswijze op de NRD en in aanvulling daarop dat er weinig tot niets is gedaan met de gemaakte opmerkingen over het opnemen van sportvisserij en haar (vis- en loop) rechtspositie. Indiener vraagt alsnog op deze onderwerpen in te gaan die indiener wezenlijk acht voor het Programma IRM.

Antwoord:

Sportvisserij is als één van de aspecten van recreatie meegenomen onder de rivierfunctie 'regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit'. Het abstractieniveau van IRM, waar het gaat om het maken van beleidskeuzes voor het gehele riviersysteem maakt dat sportvisserij niet als te onderscheiden onderdeel terug te vinden is. Op het moment dat IRM over concrete maatregelen gaat nadenken en ook bij specifieke projecten komt sportvisserij daar waar relevant aan de orde.

Indiener: 088

Indiener is van mening dat de communicatie met inwoners onder de maat is. Indiener geeft aan dat in huis aan huisbladen en via berichten uit uw buurt de publicatie over deze zienswijze mogelijkheid ontbrak, terwijl indiener stelt dat diverse verdragen zoals Aarhus en de Algemene Wet Bestuursrecht een actieve informatieplicht vereisen.

Antwoord:

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft kennis gegeven van deze procedure door publicatie in de Staatscourant en regionale dagbladen. Hiermee is voldaan aan de wettelijke eisen.

4.1.31 Toekomstige participatie

Indieners: 003, 036

Indiener geeft aan dat gemeenten goed betrokken zijn en dat zij als gemeente en via de VNR (Vereniging van Nederlandse Riviergemeenten), al veel tijd in het proces gestoken hebben. In de volgende fase blijft indiener graag betrokken; door geïnformeerd te worden, inbreng te leveren en als gemeenten concreet aan de slag te gaan in de gebiedsprocessen. De inbreng van regionale kennis en belangen zijn daarbij essentieel en moet echt onderdeel uitmaken van het nog vorm te geven proces. Indiener stelt dat die interactie serieus opgepakt moet worden.

Antwoord:

Wij danken u voor het uw compliment over de betrokkenheid tot nu toe en onderschrijven het belang van de betrokkenheid van gemeenten bij de keuzes die gemaakt moeten worden. Hoe deze betrokkenheid vorm krijgt zal in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt worden in een participatieplan.

Indieners: 003, 026, 036

Indiener stelt dat veel instanties ver afstaan van de inwoners. Indiener stelt dat we niet moeten willen blijven hangen in alleen technische discussies en geeft aan in een volgende fase ook de maatschappelijke discussie met inwoners gevoerd moet worden.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van participatie. Op welk moment en op welke wijze de maatschappelijke discussie met inwoners gevoerd gaat worden zal in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt worden in een participatieplan.

Indiener: 008

Indiener verzoekt om participatie van de dorpsraden in zowel de onderzoeken als verdere planvorming en om daarbij te voorkomen dat hun belangen ondergesneeuwd raken in de omvang van het programma.

Antwoord:

Dorpsraden zullen betrokken worden in de concrete projecten en gebiedsgerichte uitwerking. Bij de beleidskeuzes die zijn opgenomen in het voorliggende Programma IRM hebben de dorpsraden geen rol. Het advies is hun belangen mee te geven aan de gemeente waarin de raad is gelegen.

Indiener: 017

Indiener vraagt om duidelijk te maken hoe en wanneer belanghouders invloed kunnen uitoefenen op het planproces. Het

planproces van het Programma IRM is zorgvuldig, maar tevens uitgebreid en complex. Zelfs voor een medeoverheid is het moeilijk om aangehaakt te blijven in dit proces en te weten wanneer te reageren of een inbreng te leveren. Indiener suggereert om voor de verschillende belanghouders in beeld te brengen wanneer ze succesvol invloed kunnen uitoefenen op het planproces. Dit inzicht zal ook ten goede komen aan een goed doorlopen planproces.

Antwoord:

Op welke wijze en wanneer belanghouders invloed kunnen uitoefenen in het planproces wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indieners: 020, 026, 030, 070

Indiener stelt dat gemeenten meer betrokken moeten worden bij de integrale afweging van ruimteclaims, rekening te houden met lokale belangen (huidige functies en lopende ontwikkelingen) en transparant te zijn over het te hanteren afweegkader. Daarbij is de regionale kennis en belangen belangrijk zijn bij de concrete uitwerking en moet echt onderdeel uitmaken van het nog vorm te geven proces.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van gemeenten vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 020

Indiener ziet graag dat inwoners en ondernemers nauw betrokken worden bij de gebiedsprocessen.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van de betrokkenheid van bewoners en ondernemers in gebiedsprocessen. Hier wordt in de concrete gebiedsuitwerkingen en projecten vanuit IRM ook op gestuurd.

Indiener: 023

Indiener wil graag participeren in de verdere uitwerking. Zowel op programma niveau in sectorverband als het gaat om de hoofdkeuzen, als bij de regionale gebiedsprocessen. Reden hiervoor is om de principes /structurende keuzen van Water en Bodem Sturend als het gaat om drinkwater tot uitvoering te brengen: bron diversificatie naar rivieren en tegengaan van verzilting van de innamepunten.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van specifieke sectoren vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 024

Indiener geeft aan bij onderzoeken naar onder meer afvoercapaciteit en bij de Afgedamde Maas intensief betrokken te willen worden, vanwege de belangen en gebiedskennis. Indiener licht het met een voorbeeld toe. Indiener acht het noodzakelijk om vroegtijdig aan tafel te zitten; indiener hoort graag wanneer en hoe concreet kan worden bijdragen. Indiener stelt zich altijd actief en constructief opgesteld bij Ruimte voor de Rivier, Deltaprogramma Rivieren en Programma IRM en wil dat blijven.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van gemeenten vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 025

Indiener geeft aan dat in het grondgebied veel opgaven (en dus ruimteclaims) samen komen, ook buiten die van Programma IRM. Hiermee raakt het ontwerp Programma IRM de zekerheden van inwoners, bedrijven, organisaties en gemeente. En de identiteit van het gebied. Indiener vraagt nadrukkelijk om betrokken te worden bij de integrale afweging van ruimteclaims, rekening te houden met lokale belangen (huidige functies en lopende ontwikkelingen) en transparant te zijn over het te hanteren afweegkader.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 026

Indiener stelt dat het om zaken gaat met mogelijk grote impact en dat juist daarom indiener belang hecht aan een tijdige en bredere betrokkenheid van de lokale overheid, inwoners en lokale organisaties.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van tijdige en brede betrokkenheid van lokale overheden. Op welke wijze deze betrokkenheid vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 031, 037, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 091, 093

Indiener doet een beroep op de AVG en wordt graag op de hoogte gehouden.

Antwoord:

Via www.ruimtevoorderivier.nl kunt u zich aanmelden voor de nieuwsbrief, waarmee u op de hoogte wordt gehouden over het vervolg van IRM.

Indiener: 041

Indiener stelt dat bij integraal gebiedsgericht werken ook de landbouw betrokken hoort te worden.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van de betrokkenheid van landbouw in gebiedsprocessen. Hier wordt in de concrete gebiedsuitwerkingen en projecten vanuit IRM ook op gestuurd.

Indiener: 041

Indiener stelt dat in het ontwerp Programma IRM niets staat over de Beleidslijn grote rivieren. De evaluatie wordt een keer genoemd, maar er staat niet wat hiermee gaat gebeuren. Indiener vindt dit wel bijzonder omdat de evaluatie klaar is en ook in de betrokken bestuurlijke gremia is besproken. Indiener wordt graag geïnformeerd over de stand van zaken en wat dit gaat betekenen voor de landbouw in de uiterwaarden.

Antwoord:

In het kader van de actualisatie van de Beleidslijn grote rivieren zijn op 1 februari 2025 de nieuwe beleidsregels (Bgr 2025) in werking getreden. De vervolgstap is aanpassing van regelgeving in het ruimtelijke domein, zodat dit in overeenstemming wordt gebracht met de geactualiseerde Bgr 2025. Deze wijzigingen worden naar verwachting begin 2026 doorgevoerd. (Dit vanwege een langere doorlooptijd van de besluitvorming). Over de aanpassing van de Beleidslijn en de gevolgen daarvan voor de agrarische sector is door het ministerie apart gecommuniceerd.

Indiener: 043

Indiener geeft aan dat voor de uitvoering is aangegeven dat in de eerste fase het vergroten, verdiepen én integreren van (riviertechnische en proces-) kennis centraal staat, om de benoemde beleidskeuzes verder uit te werken naar bijvoorbeeld maatregelpakketten en uitvoeringsstrategieën. Indiener wil graag betrokken worden bij het nader uitwerken van maatregelen. Het behoud van het cultuurhistorie en het werken aan de beleidsdoelen uit Programma IRM kan mogelijk in synergie met elkaar worden ontwikkeld. Indiener verwacht dat door nader onderzoek en een gebiedsgerichte aanpak kan een pakket aan maatregelen opgesteld worden dat een positieve bijdrage levert aan de genoemde rivierfuncties. Over dit pakket kunnen vervolgens uitvoerings- en financieringsafspraken worden gemaakt zodat deze daadwerkelijk kunnen worden uitgevoerd. Indiener nodigt uit om op het landgoed deze gebiedsgerichte aanpak gezamenlijk vorm te geven.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van de betrokkenheid van bewoners en ondernemers in gebiedsprocessen. Hier wordt in de gebiedsuitwerkingen en concrete projecten vanuit IRM ook op gestuurd.

Indiener: 047

Indiener spreekt zijn waardering uit voor het ontwerp Programma IRM dat er ligt en de opgenomen ambities en voorgestelde keuzes. Indiener blijft graag betrokken bij het vervolg en verneemt graag op welke wijze de zienswijze verwerkt is in het definitieve plan.

Antwoord:

We danken u voor de complimenten. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan. De manier waarop de zienswijzen verwerkt zijn in het definitieve plan is toegelicht middels deze reactienota.

Indiener: 047

Indiener heeft eerder het belang van internationale samenwerking benadrukt en zag dat bevestigd in de reactienota bij de NRD. Indiener geeft aan dat uit het ontwerp Programma IRM nog niet blijkt hoe onze buurlanden inhoudelijk en qua besluitvorming betrokken zijn. Indiener acht het zeer wel denkbaar dat maatregelen in en door buurlanden zelf van invloed kunnen zijn op de benodigde maatregelen op Nederlands grondgebied. Indiener verwacht dat agendering en dialoog alleen onvoldoende zullen zijn. Indiener verzoekt om actief te onderzoeken welke maatregelen in buurlanden voorzien zijn en deze expliciet te betrekken bij de besluitvorming van het Programma IRM.

Antwoord:

Gevraagd onderzoek is onderdeel van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0.

Indiener: 049

Indiener blijft, net zoals in de afgelopen fases van IRM, graag nauw betrokken bij de verdere uitwerking van het IRM zowel op het niveau van de beleidsbeslissingen als in de gebiedsuitwerkingen.

Antwoord:

Wij danken u voor uw betrokkenheid en inbreng tot nu toe. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 054

Indiener roept om gedurende fase 1 van het Programma IRM goed te blijven communiceren met regiopartners, en hun mee te blijven nemen in het proces en de (tussen)resultaten. Indiener geeft aan dat juist de partners in de regio de implicaties kunnen duiden en concretiseren voor bijvoorbeeld het ruimtelijke spoor. Indiener stelt dat de uitwerking naar gebiedsprocessen en maatregelen een afwegingsproces op regionale schaal zou moeten zijn. Indiener blijft vanuit dat oogpunt voldoende aangehaakt bij de IRM-werksporen; enerzijds om gebiedskennis in te brengen en anderzijds om resultaten van analyses te kunnen vertalen naar ons gebied en onze werkpraktijk, en zo eventuele knelpunten als input mee te kunnen geven in het vervolgproces.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van communicatie met regiopartners. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 058

Indiener vraagt bij de vervoluitwerking van het Programma IRM onder meer bij een voorkeursalternatief en projecten, aandacht voor de integrale opgaven die spelen en met name de belangen en wettelijke verplichtingen van medeoverheden zoals provincies, waterschappen en belanghebbenden in het rivierengebied. Indiener ziet dat daar nog veel winst te behalen is om te komen tot een gezamenlijke agenda en projectvoorstellen.

Antwoord:

We nemen deze inbreng voor kennisgeving aan en zullen in het vervolg blijvend aandacht hebben voor integrale opgaven.

Indiener: 059

Indiener citeert het ontwerp Programma IRM over de concretisering ruimtelijke consequenties en de inbreng ervan in lopende ruimtelijke ordeningsprocessen. Indiener geeft aan dat een concrete uitwerking van de verschillende opgaven op regionaal niveau in het Programma IRM nog niet geformuleerd is. Indiener vraagt als (voor)overlegpartner bij de verdere uitwerking te worden betrokken.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van Tennet vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: o61

Indiener geeft aan dat alle betrokkenen zullen moeten toewerken naar gedragen oplossingen. Gezien de beperkte ruimte die de Maas op sommige plekken heeft, en de forse ruimteclaim op het binnendijkse gebied, leidt dit tot een ingewikkelde, maar ook interessante puzzel die gelegd moet worden. Indiener geeft aan dat de basis hiervoor is gelegd in de ontwerp Programma IRM. Indiener draagt graag, samen met alle andere betrokkenen, bij aan het vervolg van het Programma IRM.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: o62

Indiener hoopt dat vanaf nu bottom-up wordt gewerkt. Indiener biedt aan om expertise blijvend en actief in te zetten en verzoekt daarover contact op te nemen.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: o63

Indiener vindt het essentieel dat in het rivierengebied actieve partijen écht vroegtijdig worden betrokken bij beleids- en gebiedsontwikkeling. Op die manier kan volledig gebruik worden gemaakt van de bijdragen die partijen kunnen bieden. In het geval van oppervlaktedelfstoffenwinners is dit bijvoorbeeld expertise op het gebied van meervoudig ruimtegebruik en als financiële drager van een uitgebreide, met omwonenden afgestemde, gebiedsontwikkeling. Een aanpak die overigens geheel aansluit op de nieuwe Omgevingswet, waarbij veel waarde wordt gehecht aan participatie. Indiener geeft aan dat ook de benodigde uitvoeringskracht gerealiseerd kan worden door de gezamenlijke achterban.

Antwoord:

Wij onderschrijven het belang van participatie. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: o64

Indiener geeft aan dat de afgelopen jaren de bestuurders van de gemeenten goed zijn aangehaakt. Maar indiener is van mening dat de medewerkers onvoldoende betrokken zijn. Indiener verzoekt om hier meer aandacht aan te besteden en te putten uit de lokale kennis van onze medewerkers en die van de buurgemeenten.

Antwoord:

Op welke wijze het betrekken van gemeenten vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: o65

Indiener wil graag betrokken blijven bij de uitvoeringsplannen

Antwoord:

We onderschrijven het belang van de betrokkenheid van diverse partijen in gebiedsprocessen. Hier wordt in de concrete gebiedsuitwerkingen en projecten vanuit IRM ook op gestuurd. Op welke manier dit verder vorm krijgt vorm in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 066

Indiener vindt het onbegrijpelijk dat de sector niet betrokken is bij de plannen. Indiener pleit er sterk voor om de landbouwsector actief te betrekken, om zo de schade voor de voedselproductie zo klein mogelijk te houden en het draagvlak voor de plannen te vergroten.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van de landbouwsector vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 067

Indiener draagt bij aan de uitgangspunten van het ontwerp Programma IRM en zorgt ervoor dat de doelen betaalbaar blijven. Indiener stelt met de eigen projecten op de langere termijn een aanzienlijke stikstofreductie (door landbouwgebied om te vormen naar waterrijk natuurgebied) te kunnen realiseren en bij te dragen aan behoud en vergroting van de waterkwaliteit. Indiener ziet ook kansen voor functiecombinaties met andere maatschappelijke doelen op het gebied van waterveiligheid, klimaatadaptatie en de energietransitie.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. We nemen deze zienswijze voor kennisgeving aan.

Indiener: 068

Indiener hoort graag hoe de gemaakte opmerkingen een plaats krijgen in het Programma IRM en blijft graag betrokken bij de verdere uitwerking.

Antwoord:

De gemaakte opmerkingen worden in deze reactienota beantwoord. Op welke wijze de betrokkenheid van de landbouwsector vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 070

Indiener verzoekt om de gemeente, bewoners en agrariërs in het vroegst mogelijke stadium te betrekken bij de integrale gebiedsontwikkelingen binnen IRM, zodat optimale afstemming kan plaatsvinden.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van de betrokkenheid van gemeente, bewoners en agrariërs in gebiedsprocessen. Hier wordt in de concrete gebiedsuitwerkingen en projecten vanuit IRM ook op gestuurd.

Indieners: 051, 071

Indiener staat open voor verdere bespreking en samenwerking om te komen tot een integrale aanpak die recht doet aan alle belangen.

Antwoord:

Wij danken u voor het aanbod. Op welke wijze deze betrokkenheid vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 071

Indiener pleit wij voor een evenwichtige afweging van alle belangen in het Rivierengebied inclusief het gebied binnen de dijk, waarbij ruimte is voor maatwerk.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van een evenwichtige afweging van alle belangen in het rivierengebied.

Indiener: 074

Indiener is zich ervan bewust dat hij woont in een dynamisch uiterwaarden gebied en dat de klimaat-, natuur- en maatschappelijke opgaven juist in dit soort gebieden groot zijn. Indiener is niet bang voor, of tegen, veranderingen in het gebied en juicht verdere natuurontwikkelingen zelfs toe. Indiener vraagt dit wel te doen in overleg met bewoners, gemeentebestuur en andere betrokken organisaties en gezamenlijk een integrale visie te formuleren met oog voor alle belangen. Indiener geeft aan dat, net als bij het inrichtingsplan voor Fortmond, graag te willen meedenken en kennis in te willen brengen.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen zoals bewoners, gemeenten en andere betrokken organisaties vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 079

Indiener stelt dat het realiseren van de Programma IRM ambitie inspraak vereist van regionale partijen en inwoners. Indiener werkt graag mee aan deze verbinding met de inwoners en bedrijven rondom de Maasvallei. Indiener wil ook blijven bijdragen aan toekomstige projecten om vervolgens concreet aan de slag te gaan met een toekomstbestendig riviereengebied.

Antwoord:

We onderschrijven het belang van de betrokkenheid van inwoners en bedrijven in gebiedsprocessen. Hier wordt in de concrete gebiedsuitwerkingen en projecten vanuit IRM ook op gestuurd.

Indiener: 081

Indiener vindt het wezenlijk belang dat de hengelsport als belanghebbende met een rechtspositie in het grote riviereengebied volwaardig wordt meegenomen in alle IRM projecten. Indiener stelt dat belangen en kansen enkel goed kunnen worden beoordeeld in onderling overleg, en dat overleg het meest effectief zal zijn als het in de planfase plaatsvindt en afspraken worden vertaald en vastgelegd naar bestekniveau in de uitvoering. Indiener verwijst naar de reeds bestaande sportvisserij-KES (Klant Eisen Specificatie).

Antwoord:

We onderschrijven het belang van de betrokkenheid van de hengelsport in gebiedsprocessen. Hier wordt in de concrete gebiedsuitwerkingen en projecten vanuit IRM ook op gestuurd.

Indiener: 086

Indiener wil als belanghebbende graag meer intensief betrokken worden omdat ook deze regio een rol dient te spelen binnen het Programma IRM. Als samenwerkende riviergemeenten in het gebied van de Alblasserwaard werkt indiener nauw samen in de gebiedsraad A5H [samenwerkingsverband gemeenten Alblasserwaard, Vijfheerenlanden] gelegen in de provincies Zuid-Holland en Utrecht. Indiener geeft aan dat het gebied dient te worden gezien als één samenhangend stroomgebied, vanuit het oogpunt van waterbeheer. Voor indiener is het natuurlijk om als samenwerkende gemeenten mee te werken aan de realisatie van het Programma IRM en aan toekomstbestendige veilige rivieren. Indiener stelt dat gemeenten ook integrale afwegingen in de regio in het eigen gebied moeten maken. Indiener stelt dat daar in de huidige plannen en programmering te weinig aandacht voor is. En dat de gewenste duidelijkheid die nodig is, veel te lang uitblijft. Indiener stelt de integrale besluitvorming niet op te kunnen schuiven. Indiener stelt dat betrokkenheid van regio en gemeenten op korte termijn bij de invulling en uitwerking daarom van groot belang is.

Antwoord:

Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: 095

Indiener wenst, mede met een beroep op het verdrag van Aarhus, om hem binnen zes weken na heden nauwkeurig en inhoudelijk concreet te informeren over de uitwerking van het Programma IRM in de directe omgeving en locatie van de indiener. Indiener stelt op die manier te kunnen controleren wat het Programma IRM concreet voor de indiener en zijn bedrijf betekent en/of indiener hier bezwaar tegen heeft en uiteindelijk desnoods via de rechter kan maken. Indiener stelt dat de vele algemeenheden, de volledige afwezigheid van monitoring en beoordeling of gestelde doelen zijn behaald, maken dat het ontwerp Programma IRM zeer eenzijdig is en op individueel niveau leidt tot willekeur en rechtsonzekerheid.

Antwoord:

Het verdrag van Aarhus kent geen bepaling die informeren binnen zes weken over de concrete uitwerking noodzakelijk maakt. Deze concrete uitwerking van IRM wordt de komende jaren vorm gegeven. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan. Beroep en bezwaar zijn niet van toepassing op het omgevingswetinstrument Programma. De gevolgen van IRM zijn momenteel nog niet uitgewerkt op maatregelniveau.

4.1.32 Financiering

Indiener: 022

Indiener vraagt het kostenvoordeel voor de overheid van zelfrealisatie en het gebruik van lokale grondstoffen voor zandsuppletie concreet in beeld te brengen.

Antwoord:

Er zijn goede voorbeelden dat het realiseren van rivierverruimende maatregelen gecombineerd werd en ook wordt met grondstoffenwinning. Ook voor de toekomst wordt binnen IRM bekeken of en zo ja, onder welke randvoorwaarden dat mogelijk blijft.

Indiener: 036

Indiener stelt onder andere in de eigen organisatie veel ervaring opgedaan te hebben over het omgaan met verschillende financieringsstromen, zoals in het grootschalige en integrale project Meanderende Maas. Indiener stelt voor om die praktijk inzichten te gebruiken bij de verdere uitwerking van het Programma IRM. Indiener wil daar haar inbreng voor leveren.

Antwoord:

Wij dank u voor uw aanbod en zullen dit in overweging nemen.

Indiener: 038

Indiener stelt dat de beleidsdoelen en -keuzes (op termijn) investeringen vragen. Het ontwerp Programma IRM geeft aan dat concretisering van de beleidskeuzes (het onderzoek) leidt tot pakketten met maatregelen, inclusief benodigde financiering. Indiener vraagt zich af hoe naast fase één, Programma IRM zich qua doorlooptijd en gevolgen verhoudt tot de huidige lopende projecten en processen die nu investeringen vragen. Als voorbeeld geeft indiener de opgave voor natuurinclusieve landbouw. In het ontwerp Programma IRM wordt geen perspectief geboden voor de korte termijn ingrepen en hoe hieraan financieel wordt bijgedragen. Indiener zou graag duidelijkheid krijgen of ook voor de korte termijn financiële middelen worden opgenomen in het Programma IRM.

Antwoord:

Voor IRM is budget gereserveerd in het Deltafonds en in het Mobiliteitsfonds. Zodra maatregelen concreet zijn uitgewerkt inclusief kosten en baten, kan besluitvorming plaatsvinden over het beschikbaar stellen van gereserveerde budgetten aan de uitvoering. Indien passend binnen de kaders en inclusief benodigde financiering die door verschillende partijen in samenhang worden opgesteld kunnen ook op korte termijn nieuwe (integrale) projecten worden opgestart als deze bijdragen aan de doelen van IRM.

Indiener: 060

Indiener stelt dat structurele aanpassingen nodig zijn in de financieringsstructuur van Rijkszijde omdat deze nu nog sterk thematisch en sectoraal wordt aangevlogen.

Antwoord:

Het programma IRM zal gaan werken aan vernieuwde spelregels voor integraal gebiedsgericht samenwerken. De gezamenlijke overheden ontwikkelen dit spelregelkader voor zowel de integrale programmering in het rivierengebied, voor passende financieringsarrangementen en voor besluit- en verantwoordingsprocessen en de bijbehorende governance en mandaten.

Indiener: 061

Indiener ziet het ontbreken van een concrete financiële paragraaf in het ontwerp Programma IRM als een risico voor de uitvoering van het Programma IRM straks. De enkele verwijzing naar de IRM-reserveringen in het Deltafonds en het Mobiliteitsfonds stelt indiener niet gerust. Indiener stelt dat het pleidooi om in te zetten op rivierverruiming een forse financiële impuls vanuit het Rijk vergt. Indiener kan niet op basis van het ontwerp Programma IRM beoordelen of de IRM-reserveringen hiervoor volstaan.

Antwoord:

Zowel maatregelen voor de rivierbodempligging als voor afvoercapaciteit vergen een forse investering. Aangezien het totale maatregelenpakket, inclusief het kostenplaatje voor de lange termijn, nog uitgewerkt moet worden, kan er op dit moment nog geen lange termijn dekking afgestemd worden. De voorlopige ramingen overstijgen het beschikbare budget (www.rijksbegroting.nl) maar er is een forse

eerste stap mogelijk. Het programma IRM richt zich daarom in de volgende fase op de uitwerking en concretisering van de maatregelpakketten inclusief benodigde financiering die door verschillende partijen in samenhang worden opgesteld.

Indiener: 065

Indiener roept op tot waarderen en belonen en met name te kijken naar randvoorwaarden, dus verdienvermogen in plaats van verdienmodellen.

Antwoord:

We nemen deze zienswijze voor kennisgeving aan.

4.1.33 Ontwikkelingen Maas en Rijntakken

Indiener: 019

Indiener mist twee rivierfuncties formeel en materieel, riviergebonden activiteiten van economische aard. Dat zijn de (nationaal relevante) voorziening in oppervlaktedelfstoffen zoals klei voor gebakkenbouwmaterialen (baksteen, keramische dakpannen) en de industriële productie van gebakken bouwmaterialen zoals baksteen (voor de nationale woningbouw-opgave). Indiener geeft aan dat de status van de baksteenindustrie als riviergebonden activiteit onder de Beleidslijn grote rivieren herbevestigd is en dat dit ook bijvoorbeeld in het Panorama Gelderse rivieren opgenomen is. Indiener verzoekt deze activiteiten in het Programma IRM te bevestigen als rivierfunctie respectievelijk deze daarbij te betrekken.

Antwoord:

Deze beide benoemde functies maken onderdeel uit van de in het Programma IRM genoemde functie “regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit”.

Indiener: 023

Indiener verzoekt om op korte termijn de initiatieven van de drinkwaterbedrijven en de gebiedsprocessen IRM naast elkaar te leggen. Indiener heeft hiermee als doel om bij overlap zo snel mogelijk de afstemming te zoeken gericht op kansen qua gebiedsontwikkeling.

Antwoord:

Doel van IRM is om het riviersysteem van de Rijntakken en de Maas te verbeteren om de rivierfuncties zoveel mogelijk te blijven faciliteren. Op voorhand is hier geen prioritering in aangebracht. Nader onderzoek moet uitwijzen wat voor de beschouwde rivierfuncties op de lange termijn de noodzakelijk en/of gewenste afvoer- en bergingscapaciteit van de rivieren is en met welke combinatie van ingrepen (dijkverhoging, binnen- en buitendijkse rivierverruiming) deze kan worden gerealiseerd. Bij rivierverruimingsprojecten is participatie mogelijk. Er kunnen o.a. alternatieven worden aangedragen bij verkenningen die passen binnen de opgaven en kaders die zijn vastgesteld. Als de alternatieven passen binnen de opgaven en kaders worden deze verder onderzocht. Uw sector kan ook gebruikmaken van deze mogelijkheid.

Voor het proces rondom beleidsontwikkeling zal de betrokkenheid van diverse partijen en sectoren vorm krijgen in een participatieplan dat in het tweede kwartaal van 2025 nader wordt uitgewerkt.

Indiener: 024

Indiener stelt dat IRM niet ophoudt bij Werkendam en wijst op de PAGW hotspots Biesbosch Rijn-Maasmonding en de Gelderse Poort. Indiener pleit voor een vorm van onderzoek om de verbinding tussen beide hotspots meer gestalte te laten krijgen omdat natuur en verbetering ecologische kwaliteit samen onderdeel van de zoektocht vormen naar synergie tussen de verschillende rivierfuncties.

Antwoord:

De corridorfunctie voor water en natuur wordt binnen IRM onderschreven waar de Gelderse Poort en Gemeenschappelijke Maas in verbinding staan met de Biesbosch en de IJssel-Vechtdelta. In de volgende fase wordt bij de uitvoeringstrategieën voor Rijn en Maas aandacht besteed aan de betekenis van de corridors en worden de consequenties voor afvoercapaciteit en benodigde ruimte nader onderzocht.

Indiener: 033

Indiener beschrijft een visie (Vrije Maas) die ontwikkeld is door een bewonerscollectief in het gebied.

Antwoord:

We danken indiener voor het opsturen van de Visie vrije Maas en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 054

Indiener stelt dat de problematiek van de Rijntakken en de Maas deels hetzelfde maar deels ook anders is. Indiener roept op om beide gebieden hun eigen uitwerking te laten krijgen in hun eigen tijdspad.

Antwoord:

Voor gebied specifieke vraagstukken krijgen Rijntakken en Maas hun eigen uitwerking. Voor de Rijntakken betreft dat met name de verdeling bij hoog- en laag water; voor de Maas topvervlakking en samenhang met zijrivieren.

Indiener: 080

Indiener zou graag met studenten een realistische optie onderzoeken om een stuwmeer voor pumped hydro storage aan te leggen in of bij de uiterwaarden.

Antwoord:

Het ontwerp Programma IRM gaat niet over het aanwijzen van gebieden voor dergelijke onderzoeksinitiatieven. Hiervoor verwijs ik nu naar Rijkswaterstaat die als beheerder en vergunningverlener hierover kan oordelen. In het EU project MERLIN onderzoekt Rijkswaterstaat aan het in het voorjaar langer vasthouden van water in de uiterwaarden.

4.1.34 Ontwikkelingen IJssel

Indiener: 020

Indiener onderschrijft het streven om te komen tot een drinkbare IJssel in 2051. Indiener verzoekt om dit streven in het integraal riviermanagement mee te nemen.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indieners: 029, 044, 056, 082

Indiener stelt dat keuzes die nu gemaakt moeten worden in de haven door bedrijven, gemeente en investeringspartners, visie en vertrouwen in een robuust, veilig en duurzaam waterwegen-netwerk voor de toekomst vereisen. Indiener verwacht zonder de visie eigen ambities op verduurzaming en economisch vitaliteit moeilijk te zullen realiseren zijn. Indiener verzoekt dat er naast het Programma IRM meer ingezet wordt op het stimuleren van lokale projecten met direct effect, die in lijn met het IRM de concrete problematiek aanpakken. Indiener ziet dit als optie vooruitlopend op de definitieve uitvoering van de uitvoeringsstrategieën van het Programma IRM.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan. In de komende fase zullen de deelnemende partijen een rol kunnen vervullen bij de verdere gebiedsuitwerking. De wijze waarop inbreng kan worden geleverd wordt in het eerste kwartaal van 2025 uitgewerkt in het participatieplan.

Indiener: 039

Indiener stelt dat het IJsselmeer naast de belangrijkste zoetwaterbuffer voor Nederland, ook een belangrijk Natura 2000 gebied is. Indiener zet zich in voor 'de stem van het blauwe hart' en geeft aan dat basisfuncties van de IJsselmeerdelta ernstig onder druk staan. Indiener vraagt zich af hoe de doelen en activiteiten van indiener verbonden worden aan het Programma IRM. Indiener ziet overlappende thema's bijv. waterkwaliteit. Indiener zou graag op dit thema helder beschreven zien hoe en waarover afgestemd wordt.

Antwoord:

Wij onderkennen het belang van het IJsselmeer als zoetwaterbuffer en natuurgebied. In het kader van de herijking van de Deltabeslissingen en Voorkeursstrategieën van het Deltaprogramma wordt nauw samengewerkt met Deltaprogramma Zoetwater en IJsselmeergebied, om tot samenhangende keuzes voor het watersysteem te komen.

Indiener: 040

Indiener vraagt meer aandacht te schenken aan robuuste zoetwatervoorziening vanuit het IJsselmeer.

Antwoord:

De beleidskeuze voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding is gericht op het stoppen van de voortschrijdende erosie van het zomerbed van onder andere de Waal en draagt daarmee bij aan het herstellen van de afvoerdeling bij laagwater. In nauwe afstemming met het Deltaprogramma Zoetwater wordt in de volgende fase deze beleidskeuze verder geconcretiseerd en uitgewerkt.

Indiener: 044

Indiener vraagt het belang van de IJssel te onderschrijven in een robuust, veilig en duurzaam hoofdwatervoerweginetwerk, dat van essentieel belang is voor verduurzaming en circulaire economische bedrijvigheid.

Antwoord:

Het belang van de IJsselgebied voor inwoners, bedrijven en recreanten en de IJssel als vaarweg staat binnen IRM goed op het netvlies. Na vaststelling van het programma IRM wordt allereerst ingezet op concretisering van de keuzes ten aanzien rivierbodemplugging en afvoerdeling en het voorbereiden van de regionale uitvoeringsstrategieën voor de Rijnakkers en de Maas. Daarna volgt het starten (of optimaliseren) van (bestaande) regionale projecten met fysieke maatregelen in de omgeving. Voor het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is het steeds vaker voorkomen van droogteperiodes als gevolg van klimaatverandering een belangrijke drijfveer om in IRM te komen tot structureel herstel van de rivierbodem en het bereiken van optimale afvoerdeling voor alle rivierfuncties. IRM moet zo gaan bijdragen aan een betere bevaarbaarheid van de rivieren ten tijde van droogte, onder andere door het aanpakken van de bekende scheepvaartknelpunten op de Rijnakkers. Daarbij gaat IRM, in lijn met internationale afspraken, uit van de bestaande vaarwegclassificatie voor de IJssel. Het bevorderen van de verduurzaming van de scheepvaart valt buiten de scope van IRM. De strategie daarvoor heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat beschreven in de Kamerbrief [Toekomst Binnenvaart](#) (Kamerstukken II, 31409, nr. 373) en de [Actieagenda Toekomst Binnenvaart](#) (Kamerstukken II, 31409, nr. 427).

Indiener: 048

Indiener verzoekt het streven naar een drinkbare IJssel binnen 30 jaar mee te nemen in het Programma IRM.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 044, 056, 082

Indiener stelt dat de urgentie voor maatregelen voor regionale bedrijven en havens hoog is, door de actualiteit van extremen in het waterpeil van de waterwegen. Hierdoor wordt nu onder andere nagedacht over de toekomst van de Port of Deventer inclusief de Prins Bernhard sluis.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan en verkennen graag samen verdere mogelijkheden voor de volgende fase. Daarbij in acht nemend dat als gevolg van de actualisatie van de Beleidslijn grote rivieren de mogelijkheden voor niet riviergebonden nieuwe buitendijkse ontwikkelingen zijn ingeperkt.

4.1.35 Ontwikkelingen Pannerdensch kanaal

Indiener: 008

Indiener verzoekt om in een onderzoek de noodzaak en omvang inzichtelijk te maken waterberging in het Rijnstrangengebied. En daarbij inzicht te geven in de gevolgen van het ruimtebeslag en daadwerkelijke berging voor de bewoners en bedrijven van het Gelders Eiland en die van het Rijnstrangengebied in het bijzonder. Indiener verzoekt daarin nadrukkelijk de belangen van de inwoners en bedrijven te benoemen en mee te wegen.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Daarbij wordt ook duidelijk welke ingrepen er mogelijk nodig zijn in het Rijnstrangengebied, belangen van inwoners en bedrijven worden daarbij meegewogen.

Indiener: 017

Indiener geeft aan dat het volledige traject binnen het grondgebied is aangeduid als een traject waar de ruimtelijke consequenties naar verwachting vragen om oplossingen waarbij ook binnendijkse ruimte nodig is.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Deze ruimte kan deels buitendijks gevonden worden. Op een aantal riviertrajecten is echter ook binnendijkse ruimte nodig om de rivierfuncties te kunnen blijven faciliteren. In het vervolg van IRM wordt duidelijk wat de eventuele consequenties zijn voor het Rijnstrangengebied.

4.1.36 Ontwikkelingen Waal

Indiener: 010

Indiener schetst een situatie in de Ooijpolder waar door aanpassingen in het waterbeheer het water lang in het gebied blijft staan.

Antwoord:

Wij nemen dit voor kennisgeving aan. Voor de specifieke situatie die de indiener beschrijft wordt verwezen naar de waterbeheerder van het gebied.

4.1.37 Ontwikkelingen Bedijkte Maas

Indiener: 021

Indiener stelt dat er een limiet zit aan het aantal zandplassen in een gebied, ook vanwege de ongewenste effecten in de omgeving van de zandplassen. Indiener stelt dat er vooraf een bredere gebiedsafweging had moeten plaatsvinden en heeft weinig vertrouwen in de komende verkenning. Indiener stelt als voorwaarde hierbij dat de direct betrokkenen, tenminste geïnformeerd worden over de voorgenomen plannen. Dat is tot op heden op geen enkele wijze gebeurd.

Antwoord:

Deze reactie is gericht tegen een specifieke ontwikkeling in een uiterwaard van de Maas bij Alem. Het Programma doet geen uitspraken over specifieke projecten. Deze reactie wordt daarom voor kennisgeving aangenomen.

Indiener: 021

Indiener stelt dat achteraf bezien de doelstellingen van de pilot Alem/Sint-Andries te weinig sturend zijn gebleken en geen goede basis hebben kunnen vormen om bij Alem passende stappen te zetten.

Antwoord:

We waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: o60

Indiener stelt dat ruimtelijke kwaliteit in het ontwerp Programma IRM onderbelicht is en geeft een voorbeeld van bomenstructuren die voor indiener cultuurhistorisch waardevolle, bovenregionale landschapsstructuur bieden met ecologische meerwaarde. Indiener geeft aan dat op het aanbod om gezamenlijk deze structuur te behouden nog niet positief gereageerd is door het Rijk. Indiener dringt erop aan om samen bakenbomenstructuur in ere houden.

Antwoord:

Ruimtelijke kwaliteit is één van de aspecten die meegenomen worden in IRM. In 2024 heeft het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat in samenwerking met regionale partijen een bakenbomenstrategie uitgedacht. Wanneer deze strategie gereed is, wordt dit meegenomen in IRM.

Indiener: o65

Indiener stelt dat in het ontwerp Programma IRM wordt aangegeven dat verzilting wordt aangepakt. Dat is positief. Indiener wordt hier graag verder bij betrokken.

Antwoord:

We waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan. Op welke wijze de betrokkenheid van verschillende partijen vorm krijgt in het vervolg wordt in het tweede kwartaal van 2025 nader uitgewerkt in een participatieplan.

Indiener: o68

Indiener stelt dat IRM uitwerkingen in regionale gebiedsprocessen goed aansluit Panorama Gelderse rivieren en het Panorama Bedijkte Maas. Indiener stelt het op prijs als deze verbindingen in IRM worden gelegd.

Antwoord:

We waarderen uw inbreng. Met de regionale inbreng van de deltaprogramma's Rijn en Maas zal deze verbinding worden gelegd.

4.1.38 Ontwikkelingen Maasvallei

Indiener: o16

Indiener heeft geen bezwaar tegen de Programma IRM doelen voor het riviersysteem. Maar stelt dat een mogelijke bodembescherming en sedimenthuishouding gekoppeld aan afvoer- en bergingscapaciteit negatieve impact zou kunnen hebben op de leidingen binnen het rivierengebied (zoals gedefinieerd door RWS ter plekke). Deze situatie doet zich voor in het Grensmaas gebied. Indiener stelt dat het wijzigen van het bestaande Maaiveld door verhoging van de bergingscapaciteit geen optie is voor de gelegen vergunde leidingen. Indiener geeft aan dat in dit gebied een tracé opgenomen is dat valt onder de Structuur Visie Buisleidingen. Dit moet vrijgehouden worden voor toekomstige aanleg van buisleidingen. Indiener geeft aan dat het introduceren van risico's door voornoemde ruimtelijke reservering niet past in de gemaakte afspraken voor Grensmaas en bijbehorende vastgestelde plannen. Indiener stelt dat dit moet worden meegenomen in de beleidskeuzes.

Antwoord:

In het Programma IRM wordt onderzocht welke binnendijkse ruimte nodig is. Als transportleidingen op die locaties de rivier kruisen, dan zal dit over het algemeen een ontwerpogave zijn om tot het juiste ontwerp te komen vanuit de functies die in dit gebied benodigd zijn. Dit komt in een volgende fase aan bod.

Indiener: o18

Indiener stelt dat het beleidsdoel in het Programma IRM (de afvoer- en bergingscapaciteit met als ambitie een veilige afvoer van hoogwater en een verruiming van het bergend vermogen) haaks staat op het plan om de Kanaaldijk oostzijde Lateraalkanaal ter hoogte van Roermond te verwijderen. Door dit plan wordt het bergend vermogen van de uiterwaarden bij Roermond, dat honderden hectaren bevat, vernietigt. Indiener geeft aan dat deze dijk voor hoogwaterveiligheid altijd een belangrijke functie heeft vervuld en dat het verwijderen ervan direct de hoogwaterveiligheid van de bewoners om het retentiebekken noord aantast, in het bijzonder die van Horn.

Antwoord:

De zienswijze van de indiener wordt niet gedeeld. Dit project is in lijn met de doelen van IRM, namelijk het combineren van waterveiligheid met ruimtelijke ontwikkelingen. De vergunningverlening hiervoor is door de gemeente Roermond als uitvoerder aangevraagd bij Rijkswaterstaat. De waterveiligheid van de bewoners rondom het retentiebekken noord zal daarin meegenomen worden.

Indiener: 018

Indiener heeft nu de hoop erop gevestigd dat projecten welke een dermate grote invloed op de hoogwaterveiligheid van burgers hebben, niet uitgevoerd worden. Indiener hoopt dat het ontwerp Programma IRM bewoners wel bescherming kan bieden bij toekomstige overstromingen van de Maas als gevolg van hoogwater.

Antwoord:

We nemen deze inbreng voor kennisgeving aan.

Indiener: 061

Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM focust op het toekomstbestendig maken van het rivierensysteem, in dit geval de Maasvallei. Indiener geeft aan dat er lessen zijn van de extreme regenval in 2021 over de samenhang van het regionale watersysteem en het hoofdwatersysteem en deze samenhang extra aandacht vraagt. Indiener ziet deze wisselwerking nog onvoldoende terug in het ontwerp Programma IRM en vraagt hiervoor aandacht hiervoor.

Antwoord:

Vanuit de lessen uit de beleidstafel hoogwater en wateroverlast herkennen we deze inbreng. Ook voor IRM is dit van belang. Ingediende zienswijze zal leiden tot aangescherpte tekst in het programma IRM hierover.

Indiener: 061

Indiener is het oneens met de tekst in het ontwerp Programma IRM waarin staat dat rivierverruiming in de Maasvallei 'zeer lastig' is (zie pagina 16). Indiener geeft hiervoor een aantal geslaagde voorbeelden (waar ook soms naast waterveiligheid ook kwaliteit is toegevoegd).

Antwoord:

De formulering in het ontwerp Programma IRM is wat ongelukkig en wordt aangepast. Hier wordt bedoeld dat rivierverruiming om een zorgvuldig ontwerp vraagt gezien de geomorfologische structuren en grondwatersituatie in het gebied.

Indiener: 067

Indiener geeft aan gelet op de eigen grondposities in het Limburgse Maasdal op tal van plekken een bijdrage te kunnen leveren aan opgaven. Indiener is ervan overtuigd dat door samenwerking projecten versneld kunnen worden en ook vele malen goedkoper gerealiseerd kunnen worden. Indiener verzoekt daarom binnen het Programma IRM ruimte te bieden aan de winning van (bouw)grondstoffen. Indiener verzoekt daarnaast in het Programma IRM specifiek het belang van bouwgrondstoffenwinning (zand en grind) op te nemen als functie van het landelijke gebied om hoogwaterveiligheidsdoelen mee te realiseren en hier voldoende ruimte voor in te bouwen.

Antwoord:

De winning van bouwgrondstoffenwinning is een functie die in het Programma IRM valt onder de functie 'regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit'. Het doel van IRM voor deze functie is het stimuleren van regionale ontwikkelingen passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. Waarbij de inzet is meervoudig en duurzaam gebruik van het riviersysteem, met daarbij onder andere specifieke aandacht voor bouwgrondstoffen en ook natuurinclusieve landbouw, riviergebonden bedrijvigheid, drinkwater(winning) en (water)recreatie. In de volgende fase wordt de beleidskeuze afvoercapaciteit en benodigde ruimte geconcretiseerd. Er zijn goede voorbeelden dat het realiseren van rivierverruimende maatregelen gecombineerd werd en ook wordt met grondstoffenwinning. Ook voor de toekomst wordt binnen IRM bekeken of en zo ja, onder welke randvoorwaarden dat mogelijk blijft.

4.1.39 Raakvlak Deltaprogramma

Indiener: 060, 061

Indiener suggereert om de Programma IRM-keuzes met de zesjaarlijkse herijking nationaal Deltaprogramma en de bevestiging daarvan in rijksbeleid te synchroniseren.

Antwoord:

In de volgende fase van Integraal Riviermanagement vindt er nauwkeurige afstemming plaats met het tweede herijkingstraject (Deltaprogramma 2027) van het Nationaal Deltaprogramma. Binnen IRM en in werksessies die Staf Delta Commissaris organiseert voor de herijking, worden afspraken gemaakt met als doel zoveel mogelijk werk met werk te maken. De Opdracht Werkplan IRM 2024-2025 heeft als doel: Eigenaarschap van IRM-partners voor 1) eindresultaat volgende fase; 2) tussenresultaat eind 2025 ten behoeve van de herijking Deltaprogramma; 3) de daarbij horende planning van de verschillende werksporen en 4) de te leveren capaciteit en middelen. Lopende en de nog uit te zetten onderzoeken worden in het procesverloop met elkaar verder uitgelijnd.

Indiener: 068

Indiener ziet de uitwerking van Programma IRM als een belangrijke en ook logische bouwsteen voor zesjaarlijkse herijking van het Deltaprogramma en zou een meer geïntegreerde benadering verwelkomen. Indiener ziet het Deltaprogramma als leidend en Programma IRM als toeleverend.

Antwoord:

In de volgende fase van Integraal Riviermanagement vindt er nauwkeurige afstemming plaats met het tweede herijkingstraject (Deltaprogramma 2027) van het Nationaal Deltaprogramma. Binnen IRM en in werksessies die Staf Delta Commissaris organiseert voor de herijking, worden afspraken gemaakt met als doel zoveel mogelijk werk met werk te maken. De Opdracht Werkplan IRM 2024-2025 heeft als doel: Eigenaarschap van IRM-partners voor 1) eindresultaat fase 1; 2) tussenresultaat eind 2025 ten behoeve van de herijking Deltaprogramma; 3) de daarbij horende planning van de verschillende werksporen en 4) de te leveren capaciteit en middelen. Lopende en de nog uit te zetten onderzoeken worden in het procesverloop met elkaar verder uitgelijnd.

Indiener: 049

Indiener stelt dat het van belang is om zorg te dragen voor de noodzakelijke afstemming en integratie van de uitwerking van IRM en de 6-jaarlijkse herijking van het Nationaal Deltaprogramma, dit ter versterking van de samenhang en ter voorkoming van het ontstaan van verschillende tijdspaden.

Antwoord:

Het werkplan voor de volgende fase van IRM betreft de periode tot en met 2029 (afronding van de hele 'volgende fase' van IRM) met een concretisering voor de periode tot 1 augustus 2026 (de eerste twee jaar met resultaten die in de tweede herijking van het Deltaprogramma (Deltaprogramma 2027) kunnen worden meegenomen). Deze fasering geeft prioriteit aan onderzoek naar en voorstellen voor de concretisering van beleidskeuzes voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding, en komt daarmee tegemoet aan de behoefte van het Deltaprogramma Zoetwater, om daarmee bij de herijking van het Deltaprogramma concreet zicht te hebben op onder andere de maakbare verdeling bij laagwater.

4.1.40 Raakvlak Deltaprogramma Zoetwater

Indiener: 040

Indiener citeert het ontwerp Programma IRM over de samenspraak tussen Programma IRM en het Deltaprogramma Zoetwater en de samenwerking met de Rijn- en Maascommissie. Indiener vraagt zich af of er een nadere procesafspraken gemaakt wordt en ziet dit graag concreter toegelicht. Indiener vraagt zich af hoe de rivier- en/of regio-overstijgende kosten en baten gewogen worden en hoe de samenwerking met diverse deltaprogramma's wordt geborgd, naast de informeringsronde.

Antwoord:

Vertegenwoordigers van de deltaprogramma's Rijn, Maas en Zoetwater zijn lid van het kernteam IRM. Hiermee is samenwerking en afstemming geborgd.

4.1.41 Raakvlak Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

Indiener: 001

Indiener stelt dat de huidige decentrale aanpak gericht op dijkverzwaringen en plannen die worden aangedragen door de verschillende Waterschappen fragmentarisch en suboptimaal is. Indiener vindt een heroverweging van deze aanpak wenselijk.

Antwoord:

Indien er sprake is van een versterkingsopgave, kan het project opgenomen worden in het HWBP. De focus ligt daarbij op het verbeteren van de waterveiligheid, maar er wordt vooraf en tijdens de verkenning ook bekeken of er mee gekoppeld kan worden. Tegelijkertijd zal IRM in het spoor van integrale gebiedsopgaven werken aan het beter op elkaar laten aansluiten van de opgaven in het riviersysteem

Indiener: 049

Indiener geeft aan dat de waterschappen tijdig inzicht nodig hebben welke hydraulische knelpunten in het hoofdwatersysteem met dijkverhogingen of dijkverlegging opgelost moeten worden, voordat de verkenningsfase van de dijkversterking start. Indiener roept op om de uitwerking van de beleidsbeslissing afvoer met urgentie op te pakken, en daar in de komende herijking van de Voorkeursstrategie van het Deltaprogramma meer duidelijkheid over te verschaffen. Indiener stelt dat als er niet snel genoeg duidelijkheid komt over noodzakelijke rivierverruimingsmaatregelen, er geen sprake kan zijn van een krachtig samenspel tussen rivierverruiming en dijkversterking in de gebieden waar dit nodig lijkt te zijn. Indiener gaat er verder van uit dat in beginsel er geen afwenteling plaatsvindt van de opgave van het Programma IRM naar het HWBP.

Antwoord:

De komende jaren werken we door aan de concretisering van de keuzes om zo meer duidelijkheid te kunnen bieden. Van afwenteling van IRM naar het HWBP is geen sprake.

Indiener: 060

Indiener stelt dat de motor voor projecten nu, buiten Programma IRM om, wordt bepaald door de prioritering en programmering van dijkversterkingen in het nationale Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Indiener pleit voor synchronisatie van de aanpak van rivierverruimings- (IRM) en dijkversterkingsprojecten (HWBP) en adviseert de afwegingen inzake afvoercapaciteit en rivierverruiming op meer en bredere doelen dan een kostenvergelijking dijkversterkingen versus rivierverruimingsmaatregelen te baseren.

Antwoord:

Waterbeheerders onderzoeken in de trajectaanpak bij start van de (voor)verkenning de interactie tussen de HWBP opgave en andere opgaven zoals IRM. Hoe eerder de samenwerking hierin wordt gezocht, hoe meer kansen er zijn op programmering van de verschillende opgaven op elkaar af te stemmen. IRM heeft in het programmadeel 'integraal werken' ruimte opgenomen om deze samenwerking in de gebieden verder te verbeteren. In projecten zoals de zuidelijke Waaldijken wordt op dit moment, voordat de projecten al concreet vormgegeven zijn gezocht naar een optimale afstemming tussen de opgaven in het gebied.

Indiener: 060

Indiener geeft voor het project Lith Bokhoven aan dat een aanbod is gedaan om samenwerking tussen PAGW-IRM-HWBP mogelijk te maken en verzoekt om snelle besluitvorming om in de geest van IRM integraal te kunnen werken aan zowel PAGW als HWBP opgave.

Antwoord:

Het programma IRM neemt geen besluitvorming over die plaatsvindt binnen projecten. Dit ligt echt binnen de projecten zelf. We geven uw oproep door aan het project en nemen deze voor het programma IRM voor kennisgeving aan.

Indiener: 064

Indiener volgt de Beleidslijn Grote Rivieren. Indiener gaat ervan uit dat er intensief wordt samengewerkt met het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Antwoord:

Er wordt inderdaad samengewerkt en afgestemd met het HWBP.

4.1.42 Raakvlak Programmatische aanpak grote wateren (PAGW)

Indiener: 016

Indiener geeft aan dat de beschreven situatie van de Maas zeker ter hoogte van de Maasvallei "Grensmaas" niet voldoende recht lijkt te doen aan de benodigde samenwerking om de integriteit te blijven waarborgen. Indiener geeft het doel van het project aan en stelt dat er afspraken zijn gemaakt over de wijze waarop kruisende leidingen adequaat beschermd zouden worden door de beheerder RWS.

Antwoord:

De aandacht voor de Gemeenschappelijke Maas (Grensmaas) in het programma IRM wordt ingegeven vanuit de gevolgen die de erosie veroorzaakt in de Gemeenschappelijke Maas. Voor het oplossen van die problematiek wordt samengewerkt met alle betrokken partijen. Hoe de verschillende partijen worden betrokken bij IRM wordt in het tweede kwartaal van 2025 uitgewerkt in het participatieplan.

Indiener: 024

Indiener roept op om te blijven inzetten op de rivierfunctie natuur zoals beschreven in de PAGW en op de verbinding met hotspot Gelderse Poort en verzoekt daarbij verder te kijken dan de Programma IRM grens en de verbinding met andere hotspots.

Antwoord:

Natuur en ecologische waterkwaliteit zijn als systeemkenmerk benoemd in het programma IRM. De komende periode wordt een werkplan gemaakt om de IRM en PAGW ambities te concretiseren ten behoeve van de beleidskeuzes voor bodemligging, afvoerdeling, afvoercapaciteit en ruimte. Het bijeenbrengen van de opgaven in de Gelderse Poort vindt plaats via een integrale gebiedsuitwerking. Het formuleren en uitwerken van deze gebiedsuitwerkingen is onderdeel van de uitvoeringsstrategieën Rijn en Maas. De gebiedsuitwerking Gelderse Poort is de voorloper van deze gebiedsuitwerkingen. Effecten op de benedenstrooms gelegen riviertrajecten zoals Rijn-Maasmonding en IJssel-Vechtdelta wegen daarbij mee. PAGW heeft in het Rivierengebied vier hotspots in beeld, namelijk: Gemeenschappelijke Maas, Gelderse Poort, IJssel-Vechtdelta en Biesbosch-Rijn-Maasmonding. Daar wordt gewerkt aan het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit en versterken van riviernatuur door systeem in hiervoor gunstige uitgangspositie te brengen.

Indiener: 032

Indiener stelt dat het doel van de PAGW het realiseren van een klimaatbestendig rivierecosysteem is waarin alle belangrijke habitats en kenmerkende soorten een plaats vinden. Eén van de vier hotspotgebieden binnen het PAGW is de Gelderse Poort. Om voldoende ruimte te creëren voor de ontwikkeling van een klimaatbestendig rivierecosysteem worden in het streefbeeld alle buitendijkse landbouwgronden in de hotspots omgezet in natuur of natuurinclusieve landbouw. In de Gelderse Poort wordt aanvullend ook binnendijkse gebieden (Rijnstrangen en Groenlanden) toegevoegd om hier specifiek laagdynamische riviernatuur te ontwikkelen. Indiener stelt dat in het kader van de ruimtedaams hiermee extra druk komt op het gebied de Rijnstrangen. De economische gevolgen van het PAGW voor bijvoorbeeld de landbouw zijn niet in beeld. Indiener is van mening dat met de toevoeging van natuur op grote schaal hier zeker gevolgen ontstaan. Indiener stelt dat de verbinding tussen PAGW met IRM nog onvoldoende uitgewerkt is, waardoor de integraliteit en daarmee het overzicht van de gevolgen nog ontbreekt voor dit gebied. Indiener vraagt hiervoor aandacht.

Antwoord:

Wij onderkennen dat splitsingspuntengebied Gelderse Poort een gebied is dat veel opgaven kent, die van invloed zijn op de inrichting van het gebied. Het bijeenbrengen van opgaven in gebieden vindt plaats via integrale gebiedsuitwerkingen. Het formuleren en uitwerken van deze gebiedsuitwerkingen is onderdeel van de uitvoeringsstrategieën Rijn en Maas. De gebiedsuitwerking Gelderse Poort is de voorloper van deze gebiedsuitwerkingen. Bij deze gebiedsuitwerking Gelderse Poort zullen de gevolgen voor het gebruik en beheer van het gebied aandacht krijgen. Daaronder vallen ook de gevolgen voor de landbouw. Dat gebeurt ook wanneer ná de gebiedsuitwerking planvormingsprocessen starten in deelgebieden om formele, ruimtelijke besluiten te nemen. Het streefbeeld is een ambitiedocument en geen beleidsopgave. Het geeft de richting aan vanuit een ecologisch perspectief. Met dit richtpunt zal de PAGW in de gebiedsuitwerkingen zijn inbreng leveren. Dit betekent niet dat hiermee alle landbouwgrond wordt ingezet voor de PAGW.

Indiener: 032

Indiener geeft aan dat Rijnstrangengebied veel opgaven kent die invloed hebben op de inrichting van het gebied. Het gaat niet alleen om Programma IRM, HWBP, PAGW (hotspotgebied Gelderse Poort) en het provinciaal programma landelijk gebied (PPLG) maar ook opgaven zoals energie, woningbouw, landbouw en klimaatadaptatie die indiener allemaal een plek moet geven. Indiener stelt dat het ontwerp Programma IRM veelal de focus heeft op buitendijks gebied, de focus van indiener ligt juist ook binnendijks, waar dus deze programma's en opgaven strijden om een plek. Indiener ziet een grote onderlinge afhankelijkheid en stelt voor om bij de uitwerking betrokken te worden zodat regionale kennis en belangen de juiste aandacht krijgen.

Antwoord:

Wij onderkennen dat splitsingspuntengebied Gelderse Poort, waar de Rijnstrangen deel van uitmaken, een gebied is dat veel opgaven kent die van invloed op de inrichting van het gebied zijn. Voor het functioneren van het Riviersysteem zijn het optimaliseren van de bodemligging en de afvoerverdeling een belangrijke beleidskeuze. Dit zijn de redenen om het de Gelderse Poort als pilot gebied te benoemen in het programma IRM. Het bijeenbrengen van de opgaven in gebieden vindt plaats via integrale gebiedsuitwerkingen. Het formuleren en uitwerken van deze gebiedsuitwerkingen is onderdeel van de uitvoeringsstrategieën Rijn en Maas. De gebiedsuitwerking Gelderse Poort is de voorloper van deze gebiedsuitwerkingen. Voorwaarde voor de gebiedsuitwerking is deelname van de regiopartners. Uw betrokkenheid zal hierin worden meegenomen en gewaardeerd worden.

Indiener: 041

Indiener stelt dat de ruimtedclaim nog niet concreet wordt gemaakt en dat in het PAGW al concrete reserveringen worden opgenomen. Bijv. 3.000 ha in de Zuidelijke Maasvallei. Indiener vraagt zich af hoe dit zit.

Antwoord:

De 3.000 ha zijn genoemd als areaal waar verandering van ecotoop nodig is. Dit zijn geen ruimtelijke reserveringen. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Daarbij wordt de benodigde ruimte voor natuur en ecologische waterkwaliteit verder geconcretiseerd in samenhang met de andere rivierfuncties, dit kan leiden tot ruimtelijke reserveringen voor toekomstige ontwikkelingen.

Indiener: 049

Indiener stelt dat de raakvlakken met andere programma's nog vrij beperkt in beeld en geborgd zijn. Indiener is van mening dat de samenhang met het NPLG en het PAGW en de ruimtelijke processen nog vrij beperkt uitgewerkt zijn.

Antwoord:

Het klopt dat de samenhang NPLG en PAGW en IRM beperkt uitgewerkt zijn. In het vervolgtraject zal dit nader onderzocht en concreet gemaakt worden in het formuleren en uitwerken van gebiedsuitwerkingen als onderdeel van de uitvoeringsstrategieën Rijn en Maas.

Indiener: 058

Indiener stelt dat de opgaven vanuit de PAGW (natuurontwikkeling langs en in grote rivieren), IRM en HWBP (inderdaad) om een integrale aanpak vragen. Indiener geeft aan dat voor de natuuropgaven het van belang is om te werken aan de juiste (prioritaire) doelen om te kunnen voldoen aan de internationale verplichtingen vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Indiener geeft aan al vaker gewezen te hebben op het punt dat de natuurambities voor de grote rivieren (PAGW) voor een deel niet overeen lijken te komen met die voor VHR. Indiener vraagt zich af hoe beide ambities zich tot elkaar verhouden en signaleert dat er ook kwalitatief en methodisch verschillen zijn. Indiener geeft aan dat er (p.46) nog steeds gesproken wordt over de "ecologische systeemopgave" terwijl deze voor indiener geen opgave is maar een natuurambitie, omdat de VHR-opgaven leidend zijn.

Antwoord:

Voor de natuuropgaven moet worden voldaan aan de verplichtingen die vanuit de VHR gesteld worden. Voor de waterkwaliteitsopgave (ecologische en chemische waterkwaliteit moet worden voldaan aan de verplichtingen vanuit de KRW. De richtlijnen stellen dat voor te beschermen soorten (planten en dieren) en leefgebieden (habitattypen) geen verslechtering mag optreden van de ecologische waterkwaliteit en dat een goede staat van instandhouding van soorten en leefgebied moeten worden bereikt. PAGW is een

randvoorwaarde om op termijn dit te bereiken. Omdat een eindtermijn in de VHR richtlijnen ontbreekt, kan voor dit deel van de doelstelling niet van een harde op basis van tijdsverloop afrekenbare juridische verplichting worden gesproken, maar Nederland is op grond van het beginsel van loyale samenwerking (artikel 4 lid 3 VEU) wel verplicht serieuze stappen richting doelbereik te zetten. PAGW levert een bijdrage aan de juridische verplichting om maatregelen te treffen om verslechtering te voorkomen. Het PAGW streefbeeld voor natuur en waterkwaliteit is de PAGW ambitie voor 2050 en later. Door het nemen van PAGW-maatregelen wordt bijgedragen aan het halen van de ecologische doelen. In de tekst van het definitieve Programma zal de term 'systeemopgave' worden vervangen door 'natuurambitie'.

Indiener: 058

Indiener geeft aan dat eerdere opmerkingen over de nadelige impact vanuit de PAGW op Kampereiland naar tevredenheid zijn verwerkt.

Antwoord:

Wij waarderen uw inbreng en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 060

Indiener stelt voor om een impasse rond het rivierverruimingsproject 'Ruimte voor de Maas bij Oeffelt' op te lossen door IRM-budget naar voren te halen voor dit 'altijd goed' rivierverruimingsproject. Het project staat gereed voor uitvoering, met draagvlak in het gebied. Indiener verwacht van het Rijk een stevige inspanning om de gestegen realisatiekosten samen op te vangen, gezien het feit dat dit project leidt tot aanzienlijke waterstandsaling in het hoofdwatersysteem.

Antwoord:

Financiering van projecten loopt via het HWBP en de PAGW. Over deze financieringsstromen heeft IRM geen zeggenschap. Gesprek over verdeling van kosten en risico's vindt plaats binnen het project, dit wordt niet overgenomen door het programma IRM. Toezeggingen hierover kunnen dan ook niet gedaan worden.

Indiener: 061

Indiener stelt dat de opgave van PAGW voor de hotspot Grensmaas-Maasvallei fors is en beschouwt dit als een ambitie van het Rijk.

Antwoord:

De preverkenning Gemeenschappelijke Maas (voorheen: Grensmaas) moet meer duidelijkheid geven over de omvang van de opgave waar de Gemeenschappelijke Maas voor staat.

Indiener: 068

Indiener geeft aan dat in het ontwerp Programma IRM is aangegeven dat de PAGW wordt gefaciliteerd door het Programma IRM. Het gaat dan om rivierkundige ruimte buitendijks en mogelijk ook binnendijks met als doel te komen tot "wateren waarin hoogwaardige natuur samengaat met een krachtige economie" (bron PAGW). Indiener vraagt om aandacht te geven aan de positie van de landbouw in het rivierengebied. Indiener stelt dat de boeren voor een belangrijk deel het gebied dragen en vragen voor hen om duurzaam economisch perspectief.

Antwoord:

Een krachtige economie vraagt een hoogwaardige ecologische waterkwaliteit en robuuste natuur. In de gebiedsuitwerkingen zal de rol die de landbouw heeft en het perspectief voor de landbouw mee- en afgewogen worden.

Indiener: 074

Indiener is er niet gerust op en stelt dat in het ontwerp Programma IRM de PAGW is opgenomen met als doel onder meer de natuur te versterken. Van de 8.300 ha in de IJssel-Vechtdelta te realiseren PAGW-ecotopen is 700 ha benoemd als hardhoutoobos/struweel. Indiener juicht natuurontwikkelingen in het rivierengebied nadrukkelijk toe maar vraagt wel aandacht voor de effecten van het ecotype oobos rondom buitendijkse woningen en buurtschappen, en in het bijzonder in de omgeving van indiener. Indiener verzoekt om bij de verdere uitwerking van plannen te kiezen voor natuurdoeltypen met minder water opstuwende en landschappelijke effecten.

Antwoord:

Het gebied en het ecologische riviersysteem zijn bepalend voor de natuurdoeltypen, de doorstroombaarheid van systeem maakt nadrukkelijk onderdeel uit van de afwegingen. De keuzes voor de natuurdoeltype en te realiseren ecotopen gebeurt in de concrete projecten. Dit wordt uitgewerkt in de gebiedsuitwerkingen die in de volgende fasen van IRM aan de orde zijn.

Indiener: 074

Indiener stelt dat van de huidige plannen van RWS bekend is dat deze een water opstuwend effect hebben van 5 centimeter. Het water opstuwende effect van de maatregelen uit het Beheerplan Rijntakken is onbekend, net als de optelsom van deze beide plannen. Indiener kan niet overzien hoe deze plannen zich weer verhouden tot de PAGW.

Antwoord:

In de gebiedsuitwerking Gelderse Poort zal duidelijk worden hoe de verschillende plannen en opgaven zich in dit gebied verhouden en wat dat betekent voor de inrichting en beheer van het gebied.

4.1.43 Raakvlak Nota Ruimte

Indiener: 054

Indiener stelt dat de ruimteclaims vanuit het Programma IRM in de Nota Ruimte moeten landen en dat daarvoor beperkte tijd is gezien de verwachte ter inzage legging aan het einde van het eerste kwartaal van 2024.

Antwoord:

De Nota Ruimte biedt na vaststelling de kaders voor omgevingsprogramma's zoals IRM. De verdere uitwerking van de ruimtelijke consequenties vindt plaats in de volgende fase van het programma IRM. De Nota Ruimte geeft over de rivieren nu het volgende aan: "Vooruitlopend op uitspraken in het programma Integraal Riviermanagement (IRM) is het verstandig om ruimte vrij te houden bij (toekomstige) knelpunten in de waterafvoer van de grote rivieren nabij steden."

Indiener: 063

Indiener geeft aan dat in de NOVI wordt gesteld dat de winning van bouwgrondstoffen onderdeel is van Nationaal Belang. In de Nota Ruimte wordt aan dit belang ook aandacht gegeven, zo blijkt uit een reactie op de zienswijze op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) van de Nota Ruimte. Indiener geeft aan in de reactienota er onder de indicator natuurlijke hulpbronnen wordt gekeken naar de beschikbaarheid van bouwgrondstoffen als zand en grind. Indiener stelt dat het Rijk in de NRD voor het IJsselmeergebied het dreigende tekort aan grondstoffen onderkent.

Antwoord:

Het belang van bouwgrondstoffen wordt onderkend. De winning van bouwgrondstoffen uit het zomerbed maakt slechts een klein onderdeel uit van de totale winning in het rivierengebied. Om een duurzame sedimenthuishouding en een betere beheerbaarheid van de rivierbodem te bewerkstelligen is het streven dat het doorgaand sedimenttransport wordt behouden en de rivieren zodanig ingericht worden dat de baggerinspanning voor de instandhouding van de rivierbodem zo beperkt mogelijk is. Afwegingen over bouwgrondstoffen vallen buiten de scope van IRM.

Indiener: 063

Indiener stelt dat het essentieel is dat ook in het Programma IRM/het rivierengebied voldoende ruimte wordt ingebouwd voor projecten waarin bouwgrondstoffenwinning en een bredere gebiedsontwikkeling (met bijdragen aan doelen van het Programma IRM) kunnen worden uitgevoerd.

Antwoord:

Het belang van bouwgrondstoffen wordt onderkend. Winning van bouwgrondstoffen kan onderdeel zijn van gebiedsontwikkelingen in het rivierengebied. Echter door de erosie van het zomerbed is er ook een tekort aan sediment in het zomerbed. Daarom is het belangrijk om randvoorwaarden te stellen aan de winning van bouwgrondstoffen en wordt in de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, hier verder uitwerking aan gegeven.

Indiener: 063

Indiener stelt dat in de NOVI en de nieuwe Nota Ruimte functies zijn opgenomen die buiten de specifieke scope van het Programma IRM vallen. Indiener vindt het cruciaal dat er een goede synergie tussen de verschillende beleidsprogramma's bestaat, zodat er in de praktijk geen sprake is van ruimtelijke claims vanuit het Programma IRM die tegengesteld zijn aan (voldoende ruimte voor) nationale belangen uit de NOVI en Nota Ruimte.

Antwoord:

Er kan inderdaad synergie of schuring zijn tussen IRM met andere programma's. Deze confrontatie vindt plaats in de processen van de Nota Ruimte. Wij zien het belang om ruimtelijke consequenties van keuzes voor het rivierengebied zo goed mogelijk mee te nemen in de integrale afweging in de Nota Ruimte. Daarom werkt het programma IRM door het uitvoeren van een quickscan toe naar een zo concreet mogelijke indicatie van ruimtelijke consequenties die als input in de Nota Ruimte worden meegenomen.

4.1.44 Raakvlak principe 'rekening houden met water en bodem'

Indieners: 003, 036

Indiener geeft aan nu al geconfronteerd te worden met weersextremen die voor over een langere termijn voorspeld waren en dat het Rijk het principe water en bodem sturend geïntroduceerd heeft. Indiener ondersteunt dit principe.

Antwoord:

Bedankt voor uw reactie. We waarderen het feit dat indiener het principe 'rekening houden met water en bodem' onderschrijft.

4.1.45 Raakvlak Kaderrichtlijn Water (KRW)

Indieners: 031, 037, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat de erosie van het zomerbed mede te wijten is aan KRW projecten, waarbij basalten en kribben werden verwijderd. Indiener vindt voortaan de basalten en kribben intact gelaten moeten worden en zo mogelijk hersteld. De rivierbodembodem kan ook met kribben, langdammen en kunstwerken verbeterd worden. Indiener geeft daarnaast aan dat kunstwerken als stuwen noodzakelijk zijn voor het beheer van water in de rivieren.

Antwoord:

Het proces van de erosie van de rivierbodembodem is niet te wijten aan het verwijderen van basalten en kribben. Dit zorgt juist voor aanzandingen in het zomerbed van de rivier. De maatregelen die nodig zijn voor het stoppen van de erosieve trend zullen worden onderzocht in de eerste fase van IRM.

Indiener: 076

Indiener geeft aan dat de KRW doelen zoals beschreven in het ontwerp Programma IRM nabij Oeffelt grote negatieve effecten hebben op het Natura 2000 gebied, de Oeffelter Meent. Een eventuele dijkverlegging zoals vermeld in het document, is in het gebied van de Maasheggen een bedreiging voor de doelen, opgaven en het karakter van de Unesco Maasheggen.

Antwoord:

De KRW doelen zoals omschreven in het ontwerp Programma zijn een beschrijving van bestaand beleid. In de uitwerking van projecten vindt altijd onderzoek plaats naar (mogelijke) milieueffecten. Deze effecten waaronder ook op Natura 2000 gebieden wordt ook voor Oeffelt in beeld gebracht.

4.1.46 Raakvlakken Programma Ruimte voor Landbouw en Natuur (RLA)

Indieners: 004, 006, 007, 009, 011, 012, 013, 014, 015, 027, 034, 050, 077

Indiener stelt dat in Nederland een grote beweging gaande is om uit de stikstofcrisis te komen en via een transitie door te gaan naar een duurzame landbouw. Dat is een ingrijpend proces wat ook agrariërs in het rivierengebied raakt. Indiener stelt dat diezelfde agrariërs te maken zullen krijgen met maatregelen in het rivierengebied die in het ontwerp Programma IRM beschreven zijn. Indiener mist in het ontwerp Programma een visie hoe vanuit het rivierengebied kan worden aangesloten op en geholpen bij de landbouwtransitie. Indiener suggereert dat het Programma IRM een bijdrage zou kunnen leveren aan een verbrede en meer stabiele inkomenspositie voor de agrarische bedrijven die een transitie naar duurzaam door moeten maken de komende jaren. Indiener verzoekt om in het Programma IRM op te nemen dat hiervoor voorstellen voor worden ontwikkeld en dat intensieve aansluiting gezocht gaat worden bij het NPLG proces.

Antwoord:

De focus van IRM ligt op de inrichting van het rivierengebied. Een bijdrage aan de transitie van de landbouw ligt daarbij buiten de scope van IRM. Wel wordt erkent dat maatregelen effecten hebben op landbouw en natuur. Het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 stemt keuzes over buitendijks ruimtegebruik en het toevoegen van binnendijkse ruimte ten behoeve het realiseren van maatregelen af met het proces van de Nota Ruimte. Het NPLG heeft beperkt opvolging gekregen en is niet vastgesteld. Het kabinet heeft met de kamerbrief Ruimte voor landbouw en natuur (RLN) de focus verlegd. In deze kamerbrief is onder andere aangegeven voortaan te focussen op de aandachtsgebieden: Veenweidegebieden, de omgeving van N2000-gebieden die kwetsbaar zijn voor stikstofdepositie, Beekdalen en Grondwaterbeschermingsgebieden. Ook is aangegeven dat ruimtelijke keuzes over landbouw en natuur in deze gebieden afgestemd worden met het proces van de Nota Ruimte.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat het NPLG, waar volgens indiener het Programma IRM onder valt, moet worden herzien. En stelt dat er geen nieuwe claims mogen komen op landbouwgrond buiten het natuurnetwerk. En indiener is van mening dat het te vaak ontbreekt aan pilots waar effecten van beoogde maatregelen in de praktijk worden beoordeeld en geëvalueerd.

Antwoord:

Deze zienswijze valt buiten de scope van IRM en gaat over het NPLG. Tevens wordt de indiener erop gewezen dat het NPLG beperkt opvolging heeft gekregen en als programma niet is vastgesteld. Het kabinet heeft met de kamerbrief Ruimte voor landbouw en natuur (RLN) de focus verlegd. In deze kamerbrief is onder andere aangegeven voortaan te focussen op de aandachtsgebieden: Veenweidegebieden, de omgeving van N2000-gebieden die kwetsbaar zijn voor stikstofdepositie, Beekdalen en Grondwaterbeschermingsgebieden.

Indiener: 041

Gelijktijdig met de ontwikkeling van het Programma IRM wordt het Nationaal Programma Landelijk Gebied ontwikkeld. Indiener is het eens dat grote wateren buiten de scope van de PPLG's vallen maar dat het Programma IRM ook over de buitendijkse gebieden en soms zelfs over binnendijkse gebieden gaat en dat deze gebieden relevant voor de PPLG's. Indiener ziet dat dat beide programma's hun eigen traject lopen en dat er provinciaal geen afstemming plaatsvindt. Indiener vindt het onbegrijpelijk en een gemiste kans dat het Programma IRM niet de verbinding zoekt met de PPLG's en geeft een voorbeeld van extensieve landbouw.

Antwoord:

Het NPLG heeft beperkt opvolging gekregen en is als programma niet vastgesteld. Het kabinet heeft met de kamerbrief Ruimte voor landbouw en natuur (RLN) de focus verlegd. In deze kamerbrief is onder andere aangegeven voortaan te focussen op de aandachtsgebieden: Veenweidegebied, N2000-gebieden die leiden onder hoge stikstofdepositie, Beekdalen en Grondwaterbeschermingsgebieden) en is aangegeven dat ruimtelijke keuzes over landbouw en natuur in deze gebieden afgestemd worden met het proces van de Nota Ruimte.

Indiener: 068

Indiener geeft aan dat de eigen omgevingsvisie (vaststelling verwacht in 2025) mogelijkheden om de doelen uit IRM te ondersteunen en relatie met de andere opgaven kan leggen.

Antwoord:

We waarderen deze constatering en nemen deze voor kennisgeving aan.

Indiener: 068

Indiener verwacht dat de impact van het Programma IRM op de ruimte in het gebied van indiener groot zal zijn (buitendijks en binnendijks). Indiener stelt dat dit goede afstemming met het Ruimtelijk voorstel, realisatie van de opgaven voor woningbouw, mobiliteit en energie en met het programma Vitaal Landelijk Gebied Gelderland (het Gelderse PPLG). Indiener verwacht met een integrale aanpak de ruimte optimaal te kunnen benutten, maar dat op gebiedsniveau scherpe keuzes gemaakt moeten worden. Indiener voorziet dilemma's bij deze keuzes zijnde de verschillende tijdshorizonten en detailniveaus van de opgaven.

Antwoord:

Het raakvlak tussen IRM en andere ruimtelijke opgaven wordt herkend. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat gaat graag in gesprek met provincies over de wijze waarop vorm gegeven wordt aan de ruimtelijke consequenties van IRM in relatie tot de andere ruimtelijke opgaven.

Indiener: 092

Indiener verwijst naar ingediende zienswijze op het NPLG en verzoekt deze mee te nemen in de behandeling van IRM.

Antwoord:

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied kent een andere scope dan IRM. De zienswijze gericht op het NPLG valt buiten de scope van IRM. Indiener wordt verwezen naar de mogelijkheden die er zijn (geweest) om in te spreken op onder andere het ontwerp NPLG. Tevens wordt de indiener erop gewezen dat het NPLG beperkt opvolging heeft gekregen en als programma niet is vastgesteld en dat het kabinet met de kamerbrief Ruimte voor landbouw en natuur (RLN) de focus heeft verlegd.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat de kwaliteit van de natuur niet louter moet worden toegeschreven aan de enkele drukfactor stikstof. Indiener geeft aan dat de overheid vergeet dat voedselproductie een grote zo niet de grootste maatschappelijke dienst is die de landbouw kan leveren.

Antwoord:

Deze zienswijze valt buiten de scope van IRM. Indiener wordt verwezen naar plannen van het kabinet zoals verwoord in de kamerbrief Ruimte voor landbouw en natuur (RLN).

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat het Nederland ontbreekt aan een voedselvisie. Het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid is bedoeld als inkomen om voedselzekerheid te bevorderen en wordt steeds meer gebruikt voor ecosysteemdiensten.

Antwoord:

De voedselzekerheid en ecosysteemdiensten vallen buiten de scope van IRM. Dit is onderdeel van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid. Indiener wordt gewezen op de mogelijkheden die er zijn (geweest) om in te spreken op het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener geeft aan dat het IRM niet als onderdeel van het NPLG moet ontaarden in een parklandschap waar terreinbeherende organisaties hekken omheen zetten. Indiener stelt dat de bevolking achter zal blijven met afhankelijkheid van import van voedsel en een verbod op het betreden van natuur.

Antwoord:

Deze zienswijze valt buiten de scope van IRM en gaat over het NPLG. Indiener wordt verwezen naar de mogelijkheden die er zijn (geweest) om in te spreken op onder andere het ontwerp NPLG. Tevens wordt de indiener erop gewezen dat het NPLG beperkt opvolging heeft gekregen en als programma niet is vastgesteld en dat het kabinet in de kamerbrief Ruimte voor landbouw en natuur (RLN) de focus heeft verlegd.

4.1.47 Raakvlakken algemeen

Indieners: 003, 036

Indiener stelt dat bij de uitwerking van het Programma IRM veel meer verbinding nodig is met de vele andere programma's in het ruimtelijke domein (HWBP, PAGW, Rijnmond Drechtsteden, IJsselmeer, PPLG's). Indiener stelt dat de ontwikkelingen snel gaan en dat de opgaven groot zijn en allemaal een plek moeten krijgen.

Antwoord:

Intensivering van de verbinding en samenhang met andere programma's en hun opgaven, binnen en buiten het waterdomein, is een belangrijk punt in de volgende fase van het programma IRM.

Indiener: 026

Indiener stelt dat er beter naar de samenhang met andere opgaven gekeken moet worden.

Antwoord:

Intensivering van de verbinding en samenhang met andere programma's en hun opgaven, binnen en buiten het waterdomein, is een belangrijk punt in de volgende fase van het programma IRM.

Indiener: 047

Indiener stelt dat de scope van het Programma IRM beperkt is tot de rivieren en niet de verbindende kanalen zoals Maas-Waalkanaal en Kanaal Sint Andries omvat. Indiener geeft aan dat het Programma IRM primair om riviermanagement gaat, maar juist maatregelen op deze verbindende kanalen kunnen eraan bijdragen de doelen van het programma op een (kosten)effectieve manier te behalen. Als deze geen onderdeel zijn van Programma IRM zelf, dan acht indiener het noodzakelijk dat, bijvoorbeeld via genoemde afstemming met het Programma MIRT Goederencorridors, de samenhangende aanpak van de opgaven voor deze kanalen wordt geborgd.

Antwoord:

De relatie tussen IRM en de goederenvervoercorridors zal worden verduidelijkt door een verwijzing toe te voegen naar het MIRT Programma Goederenvervoercorridors Oost en Zuidoost (GVC Oost en Zuidoost) en MIRT Programma Goederenvervoercorridor Zuid (GVC Zuid) in het Programma IRM in de blauwe box op pagina 18 en 19. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zal periodieke afstemming worden vormgeven tussen het programma IRM en GVC Oost en Zuidoost en GVC Zuid.

Indiener: 047

Indiener stelt dat in het ontwerp Programma IRM geen verwijzing is opgenomen naar de MIRT goederencorridors, waarbinnen een pakket maatregelen voor robuuste vaarwegen is opgesteld. Indiener vraagt om zichtbare afstemming tussen het Programma IRM en het Programma MIRT goederencorridors over de beoogde maatregelen die vanuit beide programma's zullen worden ingezet.

Antwoord:

In het ontwerp Programma IRM is aangegeven dat voor de bevaarbaarheid het doel is om de bevaarbaarheid te behouden voor de huidige scheepvaartklassen en het behouden en ontwikkelen van toegankelijke en bereikbare (overnachtings)havens en sluisen, zodat internationaal afgesproken scheepvaartcorridors in stand worden gehouden. Hiermee wordt bijgedragen aan de doelen van de Mobiliteitsvisie 2050 waarin wordt ingezet op het versterken van het goederenvervoer over spoor en water om het wegtransport te ontlasten. Dit wordt verduidelijkt in het Programma IRM.

Indiener: 054

Indiener stelt dat de activiteiten in de volgende fase van IRM in met name de werksporen 1 en 2 sterk technisch en specialistisch van aard zijn. Indiener vraagt te waarborgen dat hier steeds een duidelijke koppeling blijft met raakvlakken binnen en buiten Programma IRM, op landelijke en regionaal schaalniveau (Nota Ruimte, NPLG, HWBP, WRL, etc.). Indiener stelt dat daarvoor commitment nodig is van alle betrokken partijen en departementen om op basis van een goede samenwerking uitkomsten en raakvlakken over en weer mee te nemen in de diverse programma's en werksporen.

Antwoord:

Intensivering van de verbinding en samenhang met andere programma's en hun opgaven, binnen en buiten het waterdomein, is een belangrijk punt in het werkplan voor de uitwerking van het programma. In de Stuurgroep IRM hebben het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Rijkswaterstaat), het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de Deltaprogramma's Rijn en Maas zich gecommitteerd aan het werkplan met daarin afspraken over samenwerking en ambtelijke en bestuurlijke afstemming.

Indiener: 061

Indiener geeft aan dat het ontwerp Programma IRM op dit moment nog geen helderheid geeft voor diverse regionale en provinciale programma's.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes

en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Dit toenemende detailniveau met gebiedsuitwerkingen en de afweging van concrete maatregelen zal meer helderheid scheppen voor regionale en provinciale programma's. In de volgende fase tot 2029 worden de beleidskeuzes en de gezamenlijke slagkracht doorontwikkeld. Daarna volgt in een volgende fase de uitvoering van maatregelen om de benodigde systeemkenmerken te realiseren. Ondertussen gaan lopende projecten, mits no regret, door. Gedurende de volgende fase worden in 2026 nationale systeemkeuzes gemaakt. Een meer gedetailleerde planning van de volgende fase van IRM, het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, is te vinden aan het einde van deze reactienota.

Indiener: o61

Indiener stelt dat integraal werken aan een toekomstbestendig rivierensysteem om integratie van de diverse programmeringen en de daarbij behorende financieringsstromen vraagt. Indiener vraagt om de verschillende rijksbijdragen zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen, te synchroniseren en te harmoniseren. Indiener stelt dat het enorm zal helpen in de eindelijke uitvoering van een concreet gebiedsgericht project.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zal worden gewerkt aan vernieuwde spelregels voor integraal gebiedsgericht samenwerken. De gezamenlijke overheden ontwikkelen dit spelregelkader voor zowel de integrale programmering in het rivierengebied, voor passende financieringsarrangementen en voor besluit- en verantwoordingsprocessen en de bijbehorende governance en mandaten.

Indiener: o61

Indiener vraagt of voldoende inzichtelijk is wat de consequenties zijn van het vervangen en renoveren van stuwen in de Maas op het Maassysteem en de gebruiksfuncties van de Maas (programma Vervangen & Renoveren). Indiener vraagt of kansen en knelpunten zijn meegenomen.

Antwoord:

Er is zicht op kansen en knelpunten. Deze worden ook meegenomen in de vervolgfase van IRM.

Indiener: o62

Indiener geeft aan dat het Programma IRM op veel punten aansluit bij het Manifest Levende Rivieren, dat door het WWF met partners is opgesteld voor het Programma IRM. Indiener kan zich hier deels in terugvinden maar wil een tegenwicht bieden tegen de eenzijdige focus op vormen van natuurontwikkeling die het zicht op de rivieren gaan belemmeren en meer nadelen hebben.

Antwoord:

IRM richt zich op de functies waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid, scheepvaart, natuur en ecologische waterkwaliteit en op regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit. De integrale afweging van deze functies staat in IRM centraal waarmee er geen sprake is van een exclusieve focus op natuurontwikkeling.

Indiener: o66

Indiener mist bij genoemde overige beleid waar het programma rekening mee moet worden gehouden 'Water en bodem sturend' en het 'Afwegingskader functieverandering landbouwgrond'. Indiener geeft aan dat name dat laatste gaat uit van 'nee, tenzij' beleid bij het veranderen van de agrarische bestemming. Indiener stelt dat dit afwegingskader waarschijnlijk wel functieverandering zal goedkeuren voor meer ruimte voor de rivieren, maar niet voor natuurcompensatie en uitbreiding recreatie.

Antwoord:

IRM is een van de programma's is waarin het principe 'rekening houden met water en bodem' nader wordt uitgewerkt. De werking van het afwegingskader functieverandering landbouwgrond valt buiten de scope van IRM.

Indiener: o71

Indiener stelt dat het toekomstbestendig rivierengebied momenteel eenzijdig belicht wordt vanuit het waterdomein, zonder voldoende integratie met andere programma's en beleidsdoelen van het Rijk die eveneens van invloed zijn op onze regio.

Antwoord:

Intensivering van de verbinding en samenhang met andere programma's en hun opgaven, binnen en buiten het waterdomein, is een belangrijk punt in de volgende fase van de uitwerking van het programma IRM.

Indiener: 074

Indiener stelt dat het ontwikkelen van eventuele nieuwe oobossen op Fortmond haaks staat op het Project Stroomlijn van Rijkswaterstaat: struweel en bomen moesten hierin wijken met als enige reden het wegnemen van het opstuwende effect. Bewoners van Fortmond worden om dezelfde reden beperkt in het mogen aanplanten van bomen en zelfs het aanbrengen van grond. Voor indiener is het niet uit te leggen als, enkele jaren later, juist op een locatie met woonbebouwing, nieuwe oobossen zouden worden ontwikkeld die extra opstuwing gaan veroorzaken. Indiener vindt het niet te bevatten dat eerst voor vele miljoenen euro's op Fortmond is geïnvesteerd in waterberging en afvoer in het kader van Ruimte voor de Rivier en dat deze investering enkele jaren op dezelfde locatie later weer teniet zou worden gedaan door het laten ontstaan van nieuwe oobossen

Antwoord:

In de gebiedsontwikkeling Fortmond wordt gezocht naar de ruimte die het riviersysteem biedt of moet creëren voor ontwikkeling van oobossen. De inpassing van oobos in het rivierengebied moet voldoen aan de rivierkundige randvoorwaarden.

Indiener: 074

Indiener stelt dat bij Ruimte voor de Rivier is gebleken dat de (rivier)praktijk vaak afweek van modelmatige berekeningen. Dit is op zichzelf verklaarbaar omdat het onmogelijk is om alle relevante variabelen te kennen en op te nemen in een model. Indiener stelt dat dit wel betekent dat rekening moet worden gehouden met forse onnauwkeurigheidsmarges in de berekende extra opstuwing door eventuele extra oobossen en daardoor optredende waterstanden. Indiener is er niet gerust op gezien actuele ervaringen met RWS.

Antwoord:

Maatregelen worden zoveel mogelijk onderbouwd met evaluaties uit de praktijk en - bij nieuwe maatregelen - met kennis uit recent onderzoek, modelberekeningen, expert judgement en gebiedskennis. Met deze combinatie van kennisbronnen wordt een zo compleet en accuraat mogelijk beeld gevormd van effecten op waterstanden.

4.1.48 Overige zienswijzen

Indiener: 028

Indiener dient als zienswijze het visiedocument: Toekomstvaste robuuste drievoudige bescherming: brede zeelinie, diepe leemkade en hoge grensrivieren in.

Antwoord:

We nemen dit visiedocument voor kennisgeving aan.

4.1.49 Monitoring

Indiener: 088

Indiener geeft aan dat het vaak ontbreekt aan nulmetingen en pilots waar effecten van beoogde maatregelen in de praktijk worden beoordeeld en geëvalueerd.

Antwoord:

Dank voor uw reactie. We nemen deze constatering ter kennisgeving aan. Monitoring en evaluatie is een belangrijk onderdeel van de m.e.r.-procedure en daarnaast levert het praktijknetwerk van IRM een belangrijke bijdrage aan leren, beoordelen en evalueren.

5 Zienswijzen over PlanMER

Een milieueffectrapportage (m.e.r.) brengt de milieugevolgen van een programma in beeld voordat er een besluit over wordt genomen. M.e.r. is gebaseerd op Europese regelgeving. Het doel van m.e.r. is het bieden van voldoende informatie op basis waarvan het bevoegd gezag het milieubelang volwaardig en vroegtijdig in de plan- en besluitvorming over het programma kan betrekken. Op het PlanMER kunnen zienswijzen worden ingediend.

5.1 M.e.r. procedure

5.1.1 Alternatieven

Indiener: 049

Indiener verzoekt om meer duidelijkheid over de status van het VKA in relatie tot (het besluit over) de beleidsbeslissingen.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM wordt besloten over de beleidsbeslissingen zoals opgenomen in het Programma IRM, niet over het voorkeursalternatief uit het PlanMER. Wel is het zo dat bij het maken van vervolgkeuzes het richtinggevend voorkeursalternatief uit de PlanMER leidend is. Indien bij uitwerking wordt afgeweken van het voorkeursalternatief is aanvullende milieubeoordeling noodzakelijk op rivier- of riviertak- niveau.

Indiener: 062

Indiener verzoekt om de voor- en nadelen van 'De Ideale Rivierdijk/de Tweefasedijk' mee te nemen in het (MER) onderzoek van IRM. Deze innovatieve oplossing neemt minder ruimte in beslag en levert een kostenbesparing op.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gekeken naar innovatieve dijkversterkingsoplossingen. Een dergelijk onderzoek heeft op dit moment in deze fase nog niet veel zin, omdat in het Programma IRM nog geen keuzes worden gemaakt over concrete maatregelen.

5.1.2 Wijze beoordeling

Indiener: 022

Indiener vraagt om ook overige rivierdoelen (zoals klimaatadaptatie en natuurontwikkeling) integraal mee te nemen in het bestaande rivierkundige beoordelingskader.

Antwoord:

Het aanpassen van het bestaande rivierkundige beoordelingskader behoort niet tot de scope van het Programma IRM en de PlanMER. De door de indiener genoemde criteria zijn impliciet dan wel expliciet opgenomen als toetscriteria in het PlanMER, wat een meer integraal toetsingskader is dan het rivierkundig beoordelingskader, dat door Rijkswaterstaat wordt gehanteerd bij het beoordelen van concrete ingrepen in het rivierbed.

Indiener: 041

Indiener mist de onderbouwing van de zin "het stopzetten van het landbouwkundig gebruik leidt tot permanente afname van de stikstofdepositie".

Antwoord:

Hiermee wordt niet bedoeld dat er sprake is van een permanente afname van stikstofdepositie in het algemeen. Wel dat er sprake is van een permanente afname van de emissies gerelateerd aan het stopzetten van het landbouwkundig gebruik in het plangebied van IRM.

Indiener: 054

Indiener constateert dat het VKA voor de Maas uitgaat van het invullen van de klimaatopgave met 100% inzet van rivierverruiming en dat in het Programma IRM staat dat de afweging tussen dijken en ruimte voor de rivier een kosten-baten-afweging wordt. Verzocht wordt om zo veel mogelijk vast te houden aan het credo: ruimte waar het kan, dijken waar het moet.

Antwoord:

In de komende fase van IRM worden de beleidskeuzes verder geconcretiseerd, waaronder de beleidskeuze voor afvoer- en bergingscapaciteit. Bij het concretiseren spelen verschillende aspecten, waaronder de aspecten die u noemt. Omdat het van belang is investeringen goed te onderbouwen en verantwoord worden kosten en baten ook onderdeel zijn van de afweging.

Indiener: 058

Indiener verzoekt om het criterium 'de mate van VHR-doelbereik' toe te voegen aan het beoordelingskader en de passende beoordeling.

Antwoord:

Met de criteria, waar nu aan getoetst is, wordt een klimaatrobuust rivierecosysteem nagestreefd. Het gaat hierbij om zoveel mogelijk systeemherstel. Dit is ook het doel van PAGW, wat een onderdeel is van IRM. De PAGW is een randvoorwaarde om op termijn de VHR- en KRW-doelen te bereiken. Er zijn in deze fase nog geen concrete maatregelen uitgewerkt, waarvan de mate van VHR-doelbereik bepaald kan worden.

Indieners: 022, 037, 052, 053, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener verzoekt om een wettelijk kader voor een beverrisico-analyse te ontwikkelen.

Antwoord:

Het ontwikkelen van een wettelijk kader voor beverrisico-analyse valt niet binnen de scope van het IRM, wat een beleidsprogramma betreft. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Daarbij is voor de uitwerking van concrete inrichtingsmaatregelen in het rivierengebied aandacht nodig voor beverwerende maatregelen.

5.1.3 Doelbereik

Indiener: 008

Indiener verzoekt om bij de beoordeling van effecten op binnendijkse gebieden breder te kijken dan effecten op waterveiligheid (bv leefbaarheid, monumenten, infrastructuur, bereikbaarheid, en dergelijke).

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Dan wordt ook concreter bekend hoeveel (binnendijkse) ruimte benodigd is. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gedetailleerder naar effecten gekeken. Overigens is het zo dat in het PlanMER (zij het op een hoog abstractieniveau) ook ingegaan is op buiten en binnendijkse effecten op bv. wonen, werken, cultuurhistorie, landschap, en dergelijke (en niet alleen is gekeken naar waterveiligheid).

5.1.4 *Proces richting richtinggevend VKA*

Indiener: 022

Indiener vraagt om duidelijk te maken op welke wijze milieueffecten en natuureffecten een volwaardige rol hebben gehad in de besluitvorming voor de beleidskeuzes

Antwoord:

Mede op basis van de eerste resultaten van het PlanMER (de beoordeling van de alternatieven), alsmede de KKBA (voor de alternatieven), is gekomen tot een (richtinggevend) voorkeursalternatief. Het (richtinggevend) voorkeursalternatief bestaat uit een combinatie van de drie onderzochte alternatieven. Alle opgaven maximaal faciliteren (alternatief 3) vergt een forse (financiële) inspanning en kent ook de meeste negatieve milieueffecten. Er is derhalve gekozen voor een combinatie van alternatief 1 en 2 voor de beleidskeuze bodemligging en sediment en een combinatie van alternatief 2 en 3 voor de beleidskeuze afvoer- en bergingscapaciteit.

5.1.5 *Conclusies en aanbevelingen over het PlanMER*

Indiener: 041

Indiener is van mening dat de effecten op landbouw in beeld gebracht dienen te worden in een sociaal economische paragraaf en/of een LER. Hierbij dient ook ingegaan te worden op een grondbalans met betrekking tot landbouwkundig gebruik.

Antwoord:

Dergelijk gedetailleerd onderzoek (zoals een LER) past niet bij het detailniveau van het Programma IRM. Na vaststelling van het Programma IRM worden beleidskeuzes en ruimtelijke consequenties verder geconcretiseerd. Er worden dan uitvoeringsstrategieën opgesteld waarin per riviersysteem bekend wordt welke concrete maatregelen genomen gaan worden. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gedetailleerder naar landbouweffecten gekeken.

Indiener: 090

Indiener geeft aan dat het niet haalbaar lijkt om met een vrijwillig programma invulling te geven aan de opgaven.

Antwoord:

Dat het programma een vrijwillig programma is betekent niets meer dan dat het geen verplicht programma is wat conform Omgevingswet gemaakt moet worden. Een vrijwillig programma is zelfbindend voor degene die het heeft vastgesteld en kan beleidsregels, financiële instrumenten en concrete maatregelen bevatten. Daarmee is het Programma IRM een volwaardig programma waarmee invulling kan worden gegeven aan de opgaven in het rivierengebied.

5.2 *Effectbeoordeling PlanMER*

5.2.1 *Natuur*

Indieners: 031, 075, 078

Indiener pleit er voor om overstromingen en ontgrondingen van uiterwaarden niet te stimuleren, omdat dat leidt tot risico's voor de waterkeringen/dijken, vernietiging van een natuurlijke bodem en biodiversiteit, meer uitspoeling, een slechtere waterkwaliteit en afname van natuurwaarden.

Antwoord:

Bij de afweging van concretere maatregelen (zoals uiterwaardvergraving) in de volgende fasen van IRM wordt ook gekeken naar effecten op landbouw, stabiliteit van de waterkeringen, natuur en waterkwaliteit.

Indieners: 031, 075, 078

Indiener geeft aan dat er geen wettelijk kader is voor het uitvoeren van een bever risicoanalyse. Voor het verwijderen van ruwe vegetatie is Programma Inhaalslag stroomlijn nog steeds van kracht.

Antwoord:

Het ontwikkelen van een wettelijk kader voor beverrisico-analyse valt niet binnen de scope van het Programma IRM, wat een beleidsprogramma betreft. Wel is er voor de uitwerking van concrete inrichtingsmaatregelen in het rivierengebied aandacht nodig voor beverwerende maatregelen. Dit wordt in de praktijk al uitgevoerd.

Indiener: 061

Indiener is van mening dat het PlanMER geen goede ecologische afweging van de verschillende alternatieven bevat.

Antwoord:

In het PlanMER is een beoordeling gedaan van de effecten van de alternatieven op NNN, Natura 2000, KRW en biodiversiteit. Daarnaast is een passende beoordeling opgesteld. Mede op basis hiervan is gekomen tot een richtinggevend voorkeursalternatief.

Indiener: 064

Indiener is voorstander van meer natuur en areaal oobossen in de uiterwaarden. Verzocht wordt om zorgvuldig om te gaan met het aanleggen van (diepe) geulen in de uiterwaarden vanwege verdroging van het achterland. Er dient een goede afweging plaats te vinden tussen de ontwikkeling van nieuwe natuur buitendijks en bestaande natuur binnendijks.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gekeken naar effecten op de biodiversiteit, landschappelijke waarden en grondwaterstanden binnen en buitendijks. Een dergelijk gedetailleerd onderzoek heeft deze fase nog niet veel zin.

Indiener: 065

Indiener vraagt een strategie voor natuur, biodiversiteit, verbindingzones en bossen met daarbij een verkenning van bijdragen vanuit fruitteelt en laanboomteelt met behoud van rendabele bedrijfsvoering.

Antwoord:

De strategie waar indiener om verzoekt valt buiten de scope van IRM. Aan het verzoek kan daarom niet tegemoet worden gekomen.

Indiener: 065

Indiener vraagt maatwerk voor grondwaterbeschermingsgebieden.

Antwoord:

Grondwaterbeschermingsgebieden vallen onder de verantwoordelijkheid van de provincie. Hiermee valt dit buiten de scope van IRM. Bij de uitwerking van concrete maatregelen in een volgende fase worden de effecten op grondwaterbeschermingsgebieden in kaart gebracht en afgewogen.

Indiener: 074

Indiener pleit voor het behouden van het open karakter van de uiterwaarden in Olst-Wijhe.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen in de IJsselvallei kan dan ook gekeken worden naar effecten op de open karakteristieke uiterwaarden van Olst-Wijhe.

Indieners: 037, 052, 053, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener stelt dat het niet mogelijk om met een deskundige in een voor publiek afgesloten en verboden natuurgebied te gaan kijken en op zoek te gaan naar de habitatsoorten die hier ter discussie staan.

Antwoord:

Het klopt dat sommige (delen van) natuurgebieden niet toegankelijk zijn voor bezoekers. Die afweging maakt de terrein beherende organisatie. De planning is dat in 2025 de Nationale Databank Flora en Fauna open data bevat. Dat staat verder los van IRM en het PlanMER dat is opgesteld.

5.2.2 Landschap, cultuurhistorie en archeologie

Indiener: o62

Indiener vraagt om het open cultuurlandschap te herstellen zodat er afwisseling ontstaat tussen cultuur en natuur.

Antwoord:

Het programma IRM is in deze fase nog niet zo concreet dat het gaat over de inrichting van gebieden of het herstellen van landschappen. Dit zal in een latere fase in concrete projecten uitgewerkt worden.

Indiener: o62

Indiener vraagt zich af wat er gedaan moet worden om het unieke cultuurlandschap in de uiterwaarden te herstellen en doet daarvoor diverse voorstellen. Indiener is van mening dat in zo'n waardevol en kleinschalig cultuurlandschap geen windturbines passen; indiener suggereert dat onderzocht kan worden of dit landschap wel combineert met ambachtelijke watermolens en raderboten voor energieopwekking. Indiener is van mening dat schapen zowel binnen- als buitendijks op de dijk horen; onderzocht kan worden of er voor boeren en vee verbindingen gemaakt kunnen worden binnen-buitendijks.

Antwoord:

IRM kijkt naar het gehele riviersysteem. Bij het ontwikkelen van maatregelpakketten wordt cultuurhistorie meegenomen op systeemniveau. Daarnaast zal daar waar het gaat om concrete maatregelen of concrete kansen/wensen gekeken worden of dit meegenomen kan worden in toekomstige projecten.

Indiener: o64

Indiener verzoekt om binnendijkse waarden op het gebied van cultuurhistorie (zoals historische bebouwing op de Terwolse Bandijk en gemaal Terwolde), landschappelijke karakteristiek (waaronder landgoederen), beplanting en natuur mee te wegen bij beslissingen en wijze van uitvoering in het vervolgtraject.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gekeken naar effecten op cultuurhistorie, landschappelijke waarden, groen en natuur.

Indiener: o74

Indiener verzoekt om 'het verhaal van Fortmond' zichtbaar te houden en landschappelijk en visueel in stand te houden. Het gaat hier om de uitzichten vanaf 'rondje Fortmond' (de weg om de Enk) en het zicht op de twee (voormalige) steenfabrieken.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt ook gekeken naar effecten op bestaande (visueel)landschappelijke en cultuurhistorische waarden zoals ter hoogte van Fortmond.

Indiener: o83

Indiener verzoekt om in grootschalige uiterwaarden Havikerwaard/ Fraterwaard/Beimerwaard te streven naar hoogwaardige natuur en landschapswaarden die worden beheerd door agrarische bedrijven en daarmee samengaan. Zo ontstaat een landbouwgebied met groenblauwe dooradering.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gekeken naar effecten op landbouw en de kansen die er zijn om het landbouwkundig gebruik in de uiterwaarden zoals Havikerwaard/Fraterwaard/Beimerwaard te combineren met natuur en landschapswaarden (natuurinclusieve landbouw of landbouwinclusieve natuur).

5.2.3 Scheepvaart

Indiener: 047

Indiener is van mening dat er in de MKBA onvoldoende waarde wordt gehecht aan de internationale kosten en baten. Er wordt eenzijdig gekeken naar transportkosten en niet naar maatschappelijke kosten van productieverlies door bevaarbaarheidsbeperkingen.

Antwoord:

De zienswijzenprocedure richt zich op het ontwerp Programma IRM en de onderliggende PlanMER. De KKBA maakt geen onderdeel uit van de inspraakprocedure. De ingediende reactie wordt daarom voor kennisgeving aangenomen en als aandachtspunt meegegeven richting het vervolg.

Indiener: 096

Indiener verzoekt om de bevaarbaarheid van de IJssel, de bereikbaarheid van de havens in Zutphen en de toegang van het Twentekanaal in lijn te brengen met de scheepvaartfunctie van de IJssel en zodoende integraal onderdeel te laten zijn van een robuust, veilig en duurzaam hoofdwaterwegen-netwerk.

Antwoord:

De bevaarbaarheid en bereikbaarheid van havens is onderzocht als onderdeel van het PlanMER. Bij de verdere uitwerking van IRM komen ook maatregelen maatregelen ter verbetering van veilige waterbereikbaarheid van de Deventer haven en Twentekanal en de Voorhaven Deventer aan de orde. Het aanpakken van bruggen, zoals de brug bij Zutphen, valt echter buiten de scope van IRM. Na vaststelling van het programma IRM wordt allereerst ingezet op concretisering van de keuzes ten aanzien rivierbodemplugging en afvoerdeling en het voorbereiden van de regionale uitvoeringsstrategieën voor de Rijnakken en de Maas. Daarna volgt de gebiedsgerichte uitwerking in projecten met fysieke maatregelen in de omgeving.

Indiener: 096

Indiener reageert op de problemen rond de Oude IJsselbrug in de gemeente Zutphen. Een derde IJsselbrug, aan de noordkant van de stad zou hier volgens indiener een oplossing bieden.

Antwoord:

We nemen de suggestie voor een extra oeververbinding voor kennisgeving aan. Een nieuwe oeververbinding valt buiten de scope van IRM.

5.2.4 Gebruiksfuncties rivierengebied

Indiener: 008

Indiener is van mening dat voor het binnendijks gelegen Rijnstrangengebied (met Barro-reservering) zonder enige onderbouwing, duiding van mate van opvang of het aangeven van de consequenties voor dit gebied gemakkelijk over de gevolgen en belangen van de ruim 450 woningen en bedrijven binnen dit gebied (inclusief dijkwoningen en -bedrijven) gesproken wordt. De consequenties zijn zeer groot met slechts een zeer beperkt effect op waterberging en afvoercapaciteit.

Antwoord:

De reservering van het Rijnstrangengebied is nu opgenomen in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), waarin onder de Omgevingswet de Barro-reserveringen (nu Bkl-reserveringen) zijn opgenomen. Deze reservering komt voort uit het Programma Ruimte voor de Rivier en de voorkeursstrategie Rivieren van het Deltaprogramma. Duidelijk is dat de maatregelen die nodig zijn om de opgave te realiseren ruimte kosten. In het programma IRM is de omvang van de benodigde ruimte op basis van beschikbare informatie indicatief ingeschat. Onder andere de doorwerking van klimaatverandering en synergie tussen maatregelen ten behoeve van verschillende rivierfuncties zijn nog onvoldoende in beeld. Tegelijk laat de doorkijk naar 2100 zien dat ruimtelijke reserveringen noodzakelijk zijn om beperkingen voor lange termijn oplossingen of desinvesteringen te voorkomen. Dat betekent dat nog niet bekend is of de huidige Bkl-reserveringen voor rivierverruiming voldoende zijn. Dit zal in de komende fase nader worden onderzocht. Te beginnen in een eerste quickscan die op dit moment in de afrondende fase zit. Als de reservering worden ingezet, vraagt dit een concrete uitwerking waarbij onderzocht wordt welke ingrepen nodig zijn om het gebied in te zetten en welke effecten dit heeft op het huidige gebruik van het gebied. Dat is in deze fase nog niet aan de orde.

Indiener: 008

Indiener vindt het bijzonder dat voor het benodigde onderzoek naar de binnendijkse ruimte enkel wordt uitgegaan van de voor het riviersysteem gewenste ruimteclaims. Zorgwekkend daarbij is dat er geen oog lijkt te zijn voor de consequenties voor bewoners van het Gelders Eiland en het Rijnstrangengebied in het bijzonder.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Deze ruimte kan deels buitendijks gevonden worden. Op een aantal riviertrajecten is echter ook binnendijkse ruimte nodig om de rivierfuncties te kunnen blijven faciliteren. Daarbij wordt in de eerste plaats gekeken naar de bestaande Bkl-reserveringen. Bij nadere uitwerking van de maatregelen worden de effecten voor bewoners in en rondom het rivierengebied in beeld gebracht. Er wordt een integrale afweging gemaakt.

Indiener: 018

Indiener doet een dringend appel om te komen tot maatregelen, specifiek voor de Maas en de verhoogde kwetsbaarheid van de woningen in de Horn en het gebied Kemp.

Antwoord:

Het ontwerp Programma IRM legt hoofdkeuzes om te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat als systeem goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. De specifieke situatie rond de woningen in het gebied Kemp in Horn is geen onderdeel van het huidige besluit. De situatie ter plaatse is het gevolg van de inrichting van het retentiebekken Lateraalkanaal west door Maaswerken om waterstanddaling op de Maas te realiseren.

Indiener: 019

In de beschrijving van de ambitie 'bereikbaarheid en vestigingsklimaat' staat de rivier vooral centraal als transportrivier en voor recreatieve functies. Indiener is van mening dat dat hier laad- en losvoorzieningen voor steenfabrieken ontbreken. Net als het ontbreken van fysieke ruimte voor de plaatsing van installaties voor waterstof en CCS nabij de fabrieken. Indiener wijst er op dat de ambitie van GMR met betrekking tot 'het ontstaan van circulaire waardeketens stimuleren in de juiste gebieden en op de juiste terreinen' moeilijk te verenigen lijken met de ambities van IRM in hetzelfde gebied.

Antwoord:

De opgaven van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes te komen tot een toekomstbestendig rivierengebied dat als systeem goed functioneert en meervoudig bruikbaar is. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied. Het gaat dan om welke functies zoals natuur, landbouw, scheepvaart, bedrijvigheid en woningbouw, waar mogelijk en gewenst zijn en ook waar niet. Een van de vijf rivierfuncties in IRM is de regionale, economische ontwikkeling en de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied. Doel van IRM is om ruimte te creëren voor en het stimuleren van regionale ontwikkelingen, passend bij de kenmerken en identiteit van het gebied. De alternatieven zijn geformuleerd op het niveau van riviertrajecten. In de alternatieven zijn geen concrete maatregelen of locaties opgenomen. In generieke zin horen laad- en losvoorzieningen bij de rivierfunctie regionale economische ontwikkeling en

zijn dit riviergebonden activiteiten die toelaatbaar zijn. Het programma IRM verandert daar niets aan.

Indiener: 021

Indiener geeft aan dat in Alem duidelijk wordt dat droogte, extreme natheid en de vele zandplassen in de omgeving direct inwerken op het woongebied. Het wordt volgens indiener daarom tijd om nu duidelijke grenzen te stellen aan verdere uitbreiding van zandwinning in te kleine gebieden. Indiener is van mening dat het nieuwe programma hieraan voorbij gaat.

Antwoord:

Er zijn voorbeelden van maatregelen waarin het realiseren van rivierverruimende maatregelen gecombineerd werd en ook wordt met grondstoffenwinning. Ook voor de toekomst wordt binnen IRM bekeken of en zo ja, onder welke randvoorwaarden dat mogelijk blijft. Dit wordt concreet uitgewerkt in de gebiedsuitwerkingen die in de volgende fasen van IRM aan de orde zijn.

Indiener: 023

Indiener geeft aan dat het voor de drinkwaterbedrijven essentieel is dat de innamepunten voor de drinkwaterproductie zoet blijven (onder de 150 mg/l bij innamepunten), ook bij klimaatverandering en ingrepen in het zoetwatersysteem.

Antwoord:

De Rijn en Maas zijn een belangrijke bron van zoetwater, ook door het tegengaan van verzilting in West Nederland. Dit is in het PlanMER onderschreven. Na vaststelling van het programma IRM worden beleidskeuzes en ruimtelijke consequenties verder geconcretiseerd. Er worden dan uitvoeringsstrategieën opgesteld waarin per riviersysteem bekend wordt welke concrete maatregelen genomen gaan worden. De effecten van deze maatregelen op de drinkwaterinnamepunten worden daarbij in beeld gebracht.

Indieners: 025, 030

Indiener verzoekt om binnendijkse neveneffecten van buitendijkse maatregelen inzichtelijk te maken en, in geval van neveneffecten voor huidige functies en lopende ontwikkelingen, te voorzien in een adequate nadeelcompensatie. Hierbij moet ook worden gedacht aan planschade door noodzakelijke omgevingsplan- en bestemmingsplanwijzigingen.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Hoe het gebied zal worden ingericht en hoe omgegaan wordt met huidige functies en lopende ontwikkelingen, inclusief compensatie van negatieve effecten wanneer dit aan de orde is, is onderwerp van een eventueel toekomstig project. U kunt dan een verzoek doen tot nadeelcompensatie/planschade ([zie brochure schadevergoeding in de vorm van nadeelcompensatie.pdf](#))

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 091, 093

Indiener pleit voor beheer en onderhoud van de uiterwaarden en onderhoud aan stuwen in de buurlanden. Dit in verband met technische mankementen, drijfvuil en opstuwung als gevolg van hoogwater. Vismigratie mag geen andere waterbeheerproblemen veroorzaken.

Antwoord:

In de routekaart voor de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zijn vijf sporen opgenomen, waaronder samenwerken in internationaal verband. Dit spoor leidt tot gezamenlijk proces van agendering en beïnvloeding in internationaal verband. Daarnaast wordt inzichtelijk gemaakt wat de kansen zijn voor Nederland van maatregelen bovenstrooms over de grens en hoe die kansen kunnen worden gerealiseerd.

Indiener: 041

Indiener is van mening dat het areaal grasland in de uiterwaarden zoveel mogelijk in stand moet blijven. Verder geeft indiener aan het absoluut niet acceptabel te vinden dat een afwenteling van de gevolgen van buitendijkse landbouwgrond afname, gevolgen zou hebben op de binnendijkse land- en tuinbouw.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gedetailleerder naar effecten van maatregelen op landbouw gekeken.

Indiener: 046

Indiener is van mening dat in nader onderzoek duidelijk zal moeten worden gemaakt of het instellen van het Rijnstrangengebied als retentiegebied inderdaad noodzakelijk is en indien dat het geval is: in welke mate het gebied voorzien moet worden in retentie, welke woningen hierdoor getroffen worden en op welke wijze de negatieve gevolgen voor wonen en werken in en rondom het retentiegebied gecompenseerd kunnen worden. En vraagt tevens om duidelijkheid over planschade.

Antwoord:

Binnen het programma IRM zal in de komende fase nader worden onderzocht of het retentiegebied Rijnstrangen in de toekomst nodig zal zijn voor de opgaven in het rivierengebied. Hoe het gebied zal worden ingericht en hoe omgegaan wordt met wonen en werken, inclusief compensatie van negatieve effecten wanneer dit aan de orde is, is onderwerp van een eventueel toekomstig project. U kunt dan een verzoek doen tot nadeelcompensatie/planschade ([zie brochure schadevergoeding in de vorm van nadeelcompensatie.pdf](#))

Indiener: 046

Indiener geeft aan dat het Rijnstrangengebied in de PlanMER niet wordt genoemd onder wonen en werken, terwijl hier binnendijkse ruimte nodig is.

Antwoord:

Het klopt dat er naar verwachting ter hoogte van de Bovenrijn/Pannerdensch Kanaal ook binnendijkse ruimte nodig is. Dit is aangegeven in figuur 8.4 van het PlanMER. Dit vormt mogelijk een risico voor de woon- en werkfunctie daar. Het is niet per definitie zo dat inzet van ruimte voor de rivier strijdig is met de woon- en werkfunctie. Zie voorbeelden van Ruimte voor de Rivier als Veessen Wapenveld of de Overdiepse Polder, waar ruimte voor de rivier samengaat met agrarisch gebruik en bewoning.

Indiener: 046

Indiener geeft aan dat er nergens beschreven wordt dat het Rijnstrangengebied als retentie een zeer grote impact heeft op de mensen die hier wonen. Er is dan ook geen enkele beschouwing hoe het geringe positieve effect op de piekafvoeren opweegt tegen de zeer grote negatieve impact op wonen, werken, bereikbaarheid en de omgeving.

Antwoord:

Na vaststelling van het programma IRM worden beleidskeuzes en ruimtelijke consequenties verder geconcretiseerd. Er worden dan uitvoeringsstrategieën opgesteld waarin per riviersysteem bekend wordt welke concrete maatregelen genomen gaan worden. Dan wordt ook concreter bekend hoeveel binnendijkse ruimte benodigd is. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gedetailleerder naar effecten op bestaande woningen en bedrijven, de bereikbaarheid en omgeving. Overigens is het zo dat in het PlanMER (zij het op een hoog abstractieniveau) ook ingegaan is op binnen- en buitendijkse effecten op wonen en werken.

Indiener: 048

Indiener vindt het erg belangrijk dat de IJssel door inwoners en recreanten als een 'prachtige natuurlijke rivier' beleefd kan worden. Indiener vraagt om rekening te houden met recreatie en toegankelijkheid van de IJssel (inclusief versterking van de identiteit en kwaliteiten van de IJssel).

Antwoord:

Bij nadere uitwerking van de plannen wordt opnieuw gekeken naar effecten voor bewoners, recreanten en ruimtelijke kwaliteiten in en rondom het rivierengebied. Er wordt een integrale afweging gemaakt.

Indiener: 051

Indiener wijst op het grote belang van de zoetwaterbeschikbaarheid en drinkwaterbeschikbaarheid voor de lokale economie. Ook verzilting vormt een risico, indiener ziet graag zo snel mogelijk concrete maatregelen en oplossingen.

Antwoord:

De beschikbaarheid van voldoende zoetwater en drinkwater is inderdaad urgent. Na vaststelling van het programma IRM worden beleidskeuzes en ruimtelijke consequenties verder geconcretiseerd. Er worden dan uitvoeringsstrategieën opgesteld waarin per riviersysteem bekend wordt welke concrete maatregelen genomen gaan worden. Dit wordt zo snel als mogelijk opgepakt.

Indiener: 055

Indiener adviseert om in de plannen rekening te houden met bevrozing van het rivierwater en de daarop te maken regelgeving over hoe daar in voorkomende situaties mee om te gaan.

Antwoord:

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is niet voornemens nieuwe regelgeving te maken voor bevrozende rivieren. In het ontwerp van dijken is ijsvorming en bevrozing een van de aspecten die meegenomen wordt. Effect van ingrepen op ijsvorming en ijsgeleiding zit ook in het Rivierkundig beoordelingskader voor ingrepen in het rivierbed.

Indiener: 059

Indiener wenst de bestaande assets op een juiste manier te borgen en te behouden ten behoeve van de leveringszekerheid. Een stabiel en toekomstbestendig elektriciteitsnetwerk wordt nog meer noodzakelijk vanwege de afnemende beschikbaarheid van fossiele brandstoffen en de opkomst van nieuwe energiebronnen.

Antwoord:

Bij nadere uitwerking van de plannen, wanneer concreter inzicht is in welke maatregelen waar genomen worden, wordt ook gekeken naar effecten op kabels en leidingen. Uitgangspunt daarbij is dat bestaande hoogspanningsverbindingen zo veel als mogelijk behouden kunnen blijven.

Indieners: 061, 079

Indiener maakt zich zorgen om de waterwinning en het grondwaterbeschermingsgebied in en rondom Roosteren. Indiener vraagt zich af of de effecten van binnendijkse maatregelen duidelijk in beeld zijn gebracht. Dit is een aandachtspunt voor de toekomstige projecten en vereist de inbreng van alle betrokken partijen.

Antwoord:

Bij nadere uitwerking van de plannen wordt er opnieuw en in meer detail gekeken naar effecten op grondwater. Hierbij wordt dan ook rekening gehouden met de aanwezigheid van grondwaterbeschermingsgebieden.

Indiener: 061

Indiener vraagt aandacht voor het benutten van voldoende schoon water uit de Maas voor allerlei gebruiksfuncties. Zeker bij lage afvoeren kan de beschikbaarheid en kwaliteit onder druk komen te staan. Mede gelet op de toenemende vraag naar drinkwater ziet indiener dit als een belangrijk thema.

Antwoord:

Onderdeel van het programma IRM is om te komen tot een situatie waarbij er voldoende beschikbaarheid is van zoetwater. Mede gezien de toenemende vraag naar water.

Indieners: 063

Indiener verzoekt om de huidige tekst over zandvang in het POW IRM te vervangen, de conclusies uit het onderzoek van HKV Lijn in water een-op-een over te nemen en aan te geven dat winningsplassen enkele bij incidentele hoogwaters een eventueel/mogelijk zandvangeffect kunnen hebben.

Antwoord:

De passage in het ontwerp Programma benoemt dat zandplassen in de uiterwaarden een rol kunnen spelen. In het definitieve Programma zal deze passage worden verduidelijkt.

Indiener: 063

Indiener geeft aan dat het voornemen van halvering van primair grondstoffengebruik, in het kader van bouwgrondstoffen als zand, grind en klei, geen realistisch uitgangspunt is. Zelfs bij volledig hergebruik van vrijkomend materiaal uit sloop moet een aanzienlijk deel van de behoefte (tenminste 80%) ingevuld worden met primaire bouwgrondstoffen om de opgave in te vullen.

Antwoord:

De halvering van primair grondstoffengebruik is geen onderdeel van de beleidskeuzes van het ontwerp Programma IRM. De stelling van indiener dat circulariteit geen realistisch uitgangspunt is wordt ter kennisgeving aangenomen.

Indiener: 064

Indiener geeft aan dat de geul naast een goede oplossing voor het hoogwater ook vele grote nadelen voor de gemeente creëert. Het leidt tot verlies van woningen, (agrarische) bedrijven, cultuurhistorische waarden, ecologie en natuurschoon en heeft negatieve effecten op de lokale waterhuishouding, infrastructuur en het railverkeer. Indiener ziet de hoogwatergeul en dijkverleggingen als laatste redmiddel.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Er wordt dan op een concreter niveau inzicht gegeven in effecten op wonen, werken, ecologie, waterhuishouding, infrastructuur en (rail)verkeer.

Indiener: 064

Indiener ziet liever een grote terugdringing van het onnodig gebruik van drinkwater voor industrie en luxegebruik in plaats van het onttrekken van rivierwater voor drinkwater. Het wegnemen van tegendruk vanuit de IJssel kan zorgen voor verdroging. Ook ziet ze potentie in het opwaarderen van stedelijk drainagewater tot drinkwater.

Antwoord:

Het programma IRM kijkt de inrichting van het rivierengebied om de vijf rivierfuncties zo goed mogelijk te faciliteren. Het terugdringen van het onnodig gebruik van drinkwater voor industrie en luxegebruik is van groot belang en daar wordt onder andere aan gewerkt vanuit het Deltaprogramma Zoetwater. Dit maakt echter geen deel uit van het programma IRM.

Indiener: 065

Indiener is van mening dat de woningmarkt ontlast kan worden door huisvesting van arbeidsmigranten op bedrijventerreinen.

Antwoord:

De huisvesting van arbeidsmigranten valt buiten de scope van het programma IRM.

Indiener: 072

Indiener geeft aan dat de voortdurend dalende grondwaterstanden binnendijks, als gevolg van de bodemerosie in het zomerbed van de Waal, het Pannerdensch Kanaal en de Neder-Rijn tot Arnhem, grote economische schade oplevert indien een adequate besluitvorming en aanpak achterwege blijft.

Antwoord:

In het ontwerp Programma IRM is als beleidskeuze opgenomen om de erosie van de rivierbodembodem ook voor dit traject te stoppen en waar nodig en haalbaar de rivierbodembodem weer omhoog te brengen. Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Een volgende fase moet leiden tot verdere uitwerking van deze beleidskeuze die leidt tot concrete maatregelen.

Indiener: 074

Indiener hoopt dat eventuele ooibosontwikkeling rond Fortmond goed afgewogen wordt met aspecten als landschap, cultuurhistorie, (buitendijks) wonen en werken, visuele impact, waterveiligheid, modelmatige onzekerheidsmarges, risico's en verhaalbaarheid van schades als gevolg van extra opstuwing en het lokale draagvlak voor ooibosontwikkelingen.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Bij nadere uitwerking van de plannen, wanneer concreter inzicht is in welke maatregelen waar genomen worden, wordt ook gekeken naar de effecten van ooibosontwikkeling. Er wordt dan op een concreter niveau inzicht gegeven in de effecten op landschap, cultuurhistorie, wonen en werken, waterveiligheid en visuele impact. Ook draagvlak speelt een rol bij de afweging. Eventuele benodigde compensatie wordt dan ook in beeld gebracht.

Indiener: 074

Indiener geeft aan dat een extra ophoging van de waterstand, leidt tot het langduriger aanhouden (en dus ook afsluiten) van het overstromen van de enige toegangsweg tot Fortmond (dit gebeurt nu ook al bij hoog water). Ook zal de kritisch grens eerder bereikt worden. Indiener vraagt om in modelmatige berekeningen extra veiligheidsmarges en maatregelen in te bouwen om tegemoet te komen aan risico's op extra opstuwing door ooibossen, hogere waterstanden en effecten en risico's voor woningen en bewoners van Fortmond.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Bij nadere uitwerking van de plannen, wanneer concreter inzicht is in welke maatregelen waar genomen worden, wordt ook gekeken naar de bereikbaarheid. Er wordt dan op een concreter niveau inzicht gegeven in de effecten van hoog water op de bereikbaarheid. In deze fase wordt ook gekeken naar een gedegen effectbepaling inclusief onzekerheden daarin. IRM streeft na dat er geen verhogingen van de hoogwaterstanden optreden.

Indiener: 081

Indiener vraagt om in het definitief programma IRM op te nemen dat de recreatiebehoefte in het rivierengebied en omliggende gebied in beeld gebracht wordt en dat invulling daarvan wordt meegenomen in het ontwikkelen van uitvoeringsstrategieën.

Antwoord:

Bij het ontwikkelen van een visie op het rivierengebied is regionale economische ontwikkeling en ruimtelijke kwaliteit één van de vijf doelen waaraan IRM werkt. Recreatie valt hieronder.

Indieners: 052, 053, 085, 087, 088

Indiener geeft aan dat meer overstromingen van uiterwaarden niet bereikt mogen worden door het afgraven van landbouwgrond/gave uiterwaarden. Indiener geeft aan dat dit een groot nadeel is voor de stabiliteit van de waterkeringen/dijken en een vernietiging van de natuurlijke bodem en biodiversiteit.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gedetailleerder naar effecten van maatregelen op bestaande biodiversiteit, bodem en stabiliteit van waterkeringen gekeken. Een dergelijk gedetailleerd onderzoek heeft deze fase nog niet veel zin.

Indieners: 091, 093

Indiener stelt dat meer overstromingen van uiterwaarden niet mogen worden bereikt door het afgraven van landbouwgrond/gave uiterwaarden en stelt dat dit een groot nadeel is voor de stabiliteit van de waterkeringen/dijken en een vernietiging van de natuurlijke bodem en biodiversiteit. Indiener stelt dat het water uit de grote rivieren al bij binnenkomst in Nederland doorgaans van de slechtste chemische kwaliteit is. Het stimuleren van overstromingen en ontgronden van uiterwaarden leidt tot meer uitspoeling en een slechtere waterkwaliteit. Indiener wil geen natuur uit het jaar o terug. De hele oude projecten zoals de Maasmondwet (Bergsche Maas 1903), de stuwen e.d. door de Deltawerken

hebben weliswaar gevolgen voor de waterhuishouding in Midden Nederland, maar mogen niet misbruikt worden om natuur te ontwikkelen die van ver voor de aanwijzing van de HR en VR ligt. Indiener ziet telkens grote problemen door externe werking als natuurdoelen worden gekozen die niet (meer) passen bij de streek en het klimaat. Dit probleem wordt versterkt door de nieuwe Europese natuurherstelwet.

Antwoord:

Voor het vergroten van de afvoercapaciteit kan het nodig zijn uiterwaarden af te graven. Dit kan in combinatie met natuurontwikkeling. Voor de inrichting van uiterwaarden wordt daarbij altijd een zorgvuldige afweging gemaakt waarbij ook het huidige gebruik wordt meegewogen. De uitkomst van het proces over de Europese natuurherstelwet ligt buiten de reikwijdte van IRM.

Indiener: 095

Indiener verzoekt om de effecten op het buitendijks landbouw gebied in combinatie met de effecten van het NPLG op de binnendijkse polders in beeld te brengen. Hierbij moet worden ingegaan op voedselzekerheid, voedselprijzen, verschuivingen in de markt en de bestaanszekerheid voor de landbouwers.

Antwoord:

In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Deze ruimte kan deels buitendijks gevonden worden. Op een aantal riviertrajecten is echter ook binnendijkse ruimte nodig om de rivierfuncties te kunnen blijven faciliteren. De benodigde ruimte voor de rivierfuncties is nog niet gecombineerd met de ruimtelijke consequenties van andere opgaven zoals verstedelijking en de energietransitie. Deze samenvoeging vindt plaats in het kader van de actualisatie van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), de nieuwe Nota Ruimte.

Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij de afweging van concretere maatregelen wordt dan ook gedetailleerder naar effecten van maatregelen op landbouw gekeken. Echter, effecten als voedselzekerheid, voedselprijzen, verschuivingen in de markt etc. vallen buiten de scope van IRM.

Indiener: 096

Indiener geeft aan dat de IJssel voor Zutphen en de omliggende regio van groot belang is voor aan en afvoer van water, natuurwaarden, scheepvaart en bereikbaarheid.

Antwoord:

Wij beamen dat de IJssel belangrijk is voor steden zoals Zutphen en verschillende functies heeft.

Indiener: 096

Indiener geeft aan dat zijn bedrijvigheid, met name op het bedrijventerrein de Mars, voor een deel verbonden is met het vervoer over het water. Daarbij speelt ook de samenhang met het achterland.

Antwoord:

Met het vaststellen van het Programma IRM start de volgende fase van het programma. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij nadere uitwerking van de plannen, wanneer concreter inzicht is in welke maatregelen waar genomen worden, wordt ook gekeken naar effecten op bedrijvigheid en bereikbaarheid voor scheepvaart. Uitgangspunt daarbij is dat zo veel mogelijk rekening gehouden wordt met bestaande bedrijventerreinen.

5.2.5 Duurzaamheid

Indiener: 063

Indiener is van mening dat ondanks dat het verminderen van grondstoffengebruik, een halveringsdoelstelling voor het gebruik van bouwgrondstoffen in de praktijk zeer onrealistisch is. Enerzijds dient rekening gehouden te worden met de enorme behoefte aan bouwgrondstoffen anderzijds zijn er onvoldoende alternatieve materialen beschikbaar om deze behoefte op een andere wijze in te vullen.

Antwoord:

De mening van indiener gaat in tegen de ambitie van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat om uiterlijk in 2030 volledig klimaatneutraal en circulair te werken. Dit is overigens geen onderdeel van de beleidskeuzes opgenomen in het ontwerp Programma IRM.

Indiener: 065

Indiener vraagt aandacht voor Teelt Ondersteunende Voorzieningen voor de fruitteelt die van belang zijn bij klimaatadaptatie en verdere verduurzaming en plantgezondheid.

Antwoord:

Het realiseren van teeltondersteunende voorzieningen voor de fruitteelt maakt geen onderdeel uit van de scope van IRM.

5.3 Passende beoordeling

Indien de voorziene ingrepen uit het Programma IRM kunnen leiden tot significante nadelige gevolgen voor Natura 2000-gebieden, gelet op de instandhoudingsdoelen die voor deze gebieden gelden, dan moet er een Passende beoordeling volgens de Wet natuurbescherming worden opgesteld. Op de opgestelde passende beoordeling kunnen ook zienswijzen worden ingediend.

5.3.1 Natura 2000

Indieners: 031, 037, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener geeft aan dat bij de toegevoegde habitattypen voor Natura 2000 gebieden de ecologische onderbouwingen en veldkarteringen ontbreken. Met IRM moeten er geen nieuwe hindernissen gemaakt worden ten aanzien van natuurambities.

Antwoord:

IRM leidt niet tot verhoogde natuurambities of aanwijzing van nieuwe habitattypen/Natura 2000-gebieden. De opgave van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied. Het gaat dan om welke functies zoals natuur, landbouw, scheepvaart, bedrijvigheid en woningbouw, waar mogelijk en gewenst zijn en ook waar niet.

Indieners: 031, 037, 075, 078, 088

Indiener geeft aan dat met IRM geen onaantvaardbare economische gevolgen mogen ontstaan gerelateerd aan natuurambities.

Antwoord:

IRM leidt niet tot nieuwe natuurambities. In de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zullen de beleidskeuzes die gaan over afvoercapaciteit en de ruimte die nodig is voor de rivieren nader worden geconcretiseerd. Bij deze afweging worden de effecten op huidige gebruiksfuncties inzichtelijk gemaakt.

Indieners: 031, 052, 053, 075, 078, 085, 087, 088, 091, 093

Indiener geeft aan dat er bij de aanwijzing van Natura 2000 gebieden en het bijplussen van habitats geen rekening is gehouden met de sociale economische gevolgen op grond van de VR HR en Aarhus.

Antwoord:

IRM leidt niet tot nieuwe natuurambities of natuurgebieden (Natura 2000/VHR). Samen met PAGW Grote Rivieren (onderdeel IRM) creëert IRM randvoorwaarden voor een robuust en toekomstvast riviersysteem waarbinnen de Natura 2000-opgave behaald kan worden. Het realiseren van de N2000 doelen is de verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat en provincies. In het PlanMER van IRM is overigens wel gekeken naar de gevolgen voor verschillende gebruiksfuncties in het rivierengebied. Dit is geen onderdeel van de passende beoordeling.

Indiener: 041

Indiener vindt het niet acceptabel dat er in het binnendijks landbouwgebied foerageergebied voor ganzen moet komen. Dit wordt veroorzaakt door het afnemen draagkracht voor grasetende soorten als gevolg van de grootschalige herinrichting van het rivierengebied.

Antwoord:

De passende beoordeling voor een Programma als IRM dat nog niet concreet is uitgewerkt heeft de vorm van een risico-inschatting. In dit geval is beoordeeld dat wanneer op groot schaalniveau landbouwgronden worden omgevormd er buitendijks een tekort kan ontstaan aan foerageergebied voor vogels. Ook is aangegeven dat dit een aandachtspunt is voor de uitwerking van vervolgbesluiten. Op dit moment is het beleid nog niet concreet genoeg uitgewerkt in maatregelen om aan te kunnen geven in hoeverre dit uiteindelijk ook daadwerkelijk zal optreden.

Indiener: 095

Indiener geeft aan dat voortzetting van het bestaande agrarische gebruik niet alleen vrij is van vergunningsplicht maar ook een bestaande voorwaarde is voor een aantal natura 2000 soorten verbonden aan agrarisch grasland. Landbouwgrond omzetten naar natuur is daarom niet wenselijk. Bovendien zorgt natuur voor opstuwung ten tijde van hoogwater.

Antwoord:

Het vergunningvrij voortzetten van agrarische activiteiten wordt afgewogen in het Natura 2000-beheerplan. In de passende beoordeling van het IRM is als risico benoemd dat bij grootschalige omvorming van landbouwgrond naar natuur bepaalde grasetende vogels mogelijk te weinig foerageergebied hebben binnen het Natura 2000-gebied. Dit is als aandachtspunt benoemd voor de verdere uitwerking van het beleid richting concrete maatregelen.

5.3.2 [Zienswijzen over aandachtspunten vervolg en aanlegfase](#)

Indiener: 020

Indiener verzoekt om in het programma IRM rekening te houden met het uitvoeren van Natura 2000, GNN en KRW maatregelen in het natuurgebied Cortenoever, alsmede compensatiemaatregelen van de Rijksweg A15 in de gemeente Brummen.

Antwoord:

De opgave van IRM is door integrale uitwerking van beleidskeuzes het riviergebied zodanig aan te passen dat de rivier ook in de toekomst goed blijft functioneren. Dit vraagt om keuzes over de ruimtelijke opgaven van het rivierengebied. Het Programma IRM streeft een adaptieve aanpak na die voorziet in opeenvolgende fasen, met een toenemend detailniveau. Het resultaat van de volgende fase zijn uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en voor het nationale schaalniveau. De uitvoeringsstrategieën omvatten ook een concretisering van de beleidskeuzes en een doorvertaling naar benodigde gebiedsuitwerkingen. Bij deze uitwerking wordt rekening gehouden met andere natuurdoelen en worden de eventuele effecten op andere plannen en programma's inzichtelijk gemaakt.

6 Advies van de Commissie mer

6.1 Hoofdlijn van advies

Parallel aan de inspraakperiode is aan de commissie voor de milieueffectrapportage (ciemer) advies gevraagd op het Plan-milieueffectrapport (PlanMER) van het Programma IRM. De ciemer concludeert dat het PlanMER de essentiële (milieu)informatie bevat om een besluit over het Programma IRM te kunnen nemen. In haar advies doet de ciemer vervolgens aanbevelingen voor de volgende fase IRM. Daarbij benadrukt de ciemer vooral het belang om tijdig duidelijkheid te krijgen over de benodigde ruimte in het rivierengebied voor de verschillende opgaven. Deze aanbevelingen sluiten aan bij de ingediende zienswijzen en worden verwerkt in de vervolgfase IRM.

6.2 Wat vindt de ciemer van het PlanMER bij het Programma IRM

- Het PlanMER is compact en overzichtelijk, en schetst een helder samenvattend beeld van de functies en de opgaven in het rivierengebied.
- De tabellen voor de beoordeling van doelbereik en milieueffecten en het gebruikte kaartmateriaal zijn illustratief.
- Het PlanMER geeft informatie op hoofdlijnen en een waardevolle indicatie van de omvang van mogelijke gevolgen.
- Het ontwerp Programma IRM heeft een hoger abstractieniveau dan het PlanMER. Het programma bevat richtinggevende keuzes, maar geen concrete maatregelenpakketten. Bovendien zijn de keuzes niet onomkeerbaar en wordt uitgegaan van een adaptieve strategie. Dat wil zeggen dat er veel ruimte is om bij de invulling en uitwerking van het programma nog keuzes te maken.
- Het PlanMER geeft hierover aan: mochten vervolgbesluiten buiten het kader van het VKA liggen, dan is aanvullende milieubeoordeling nodig.

Op basis van deze uitgangspunten is de ciemer van mening dat het PlanMER de essentiële informatie bevat om een besluit te kunnen nemen over het programma IRM op het huidige abstractieniveau, waarin het milieubelang volwaardig wordt meegewogen.

6.3 Advies vervolgfase IRM: inzicht in ruimtevraag is urgent en cruciaal

Het PlanMER geeft aan dat voor het richtinggevend voorkeursalternatief (VKA) grootschalige ingrepen nodig zijn en dat daarvoor heel veel ruimte nodig is. De ciemer geeft aan dat deze conclusie cruciaal is voor de besluitvorming en de uitwerking van het programma IRM én voor andere programma's en plannen. Hiervoor is duidelijkheid over de benodigde ruimte voor het Programma IRM en de consequenties hiervan wenselijk ten tijde van de besluitvorming over de Nota Ruimte. Daarbij vraagt de ciemer aandacht voor de ambitie van PAGW en de doorwerking daarvan in de uiteindelijk benodigde ruimtevraag en te realiseren doelen.

Vanwege de grote en toenemende druk op de ruimte, het belang van IRM en de grote consequenties beveelt de ciemer aan om de vervolgstap zo spoedig mogelijk te zetten en deze binnen de beschikbare tijd zo grondig mogelijk uit te voeren. Dat wil zeggen dat deze stap niet alleen inzicht biedt in de benodigde ruimte, maar ook in de consequenties daarvan, zowel in de zin van omgevingseffecten als in gevolgen voor ruimteclaims van andere programma's en opgaven. Bij deze analyse spelen de doelen, effecten en afweging van alternatieven een rol.

Aanbevelingen van de ciemer voor de vervolgfase IRM

- Uitgaan van de nieuwe deltas scenario's, gebaseerd op de KNMI klimaatscenario's 2023. Deze komen op korte termijn beschikbaar en kunnen van grote invloed zijn op de benodigde ruimte.
- Het richtinggevend VKA zo concreet mogelijk te vertalen naar ruimteclaims buitendijks en binnendijks. Vooral de ruimte binnendijks is daarbij van belang, aangezien deze over het algemeen nog geen deel uitmaakt van bestaande reserveringen.
- Beoordeling van de effecten van benodigde ruimte door zogenaamde 'botsproeven' uit te voeren met andere ruimteclaims om te bepalen in hoeverre er sprake is van synergie en/of conflicten.
- Onderzoeken wat lopende programma's (HWBP, PAGW) kunnen bijdragen aan het programma IRM en welke aanpassingen in de raakvlakprogramma's nog mogelijk zijn.
- Andere alternatieven in beschouwing nemen als het richtinggevend VKA niet haalbaar blijkt te zijn. Denk daarbij aan aanpassing van de afvoerverdeling en/of bijstelling van (een deel van) de doelen.

7 Zienswijzen uit het buitenland

Er is één zienswijze binnengekomen uit Duitsland.

Deze zienswijze heeft 2 punten.

1. Men geeft aan dat de maatregelen hen geschikt lijken voor de doelen maar dat ze door het lage detailniveau momenteel geen inschatting kunnen doen van de directe negatieve grensoverschrijdende effecten. Wel geven ze aan dat de uitzondering hierop de waterafvoerdeling is. Dit is namelijk belangrijk voor het ARA-haven gebied. Om zeker te zijn dat de maatregelen geen negatieve effecten hebben op de Duitse rijn is de Deutsche Wasserstrassen und schiffahrtsverwaltung graag vroegtijdig betrokken.
2. Er worden een aantal punten gemeld die van belang zijn voor het waterbeheer in Duitsland:
  - Door aanpassingen in het nederlandse riviersysteem kunnen op termijn effecten optreden en functies het duitse deel van het Rijnsysteem onderdruk komen te staan.
  - Door klimaatverandering op de lange termijn bepaalde functies worden aangetast. Hierbij zijn maatregelen nodig om deze functies goed te houden
  - Betrokkenheid van verschillende overheidspartijen en stakeholders aan is daarbij van belang.
  - Bij de uitwerking van concrete maatregelen voor het programma IRM moeten de verschillende functies worden afgewogen. Wanneer er tegenstrijdige doelstellingen zijn verdient de afvoer prioriteit.
  - Bij de verder uitwerking van de beleidskeuzes en besluitvorming in het programma IRM moet rekening worden gehouden met de overkoepelende sectoroverschrijdende politieke doelstellingen.

Antwoord:

Uw zienswijze van 6 Maart 2024 met betrekking tot het ontwerp Programma IRM hebben wij in goede orde ontvangen. In de zienswijze geeft u onder andere aan dat u momenteel niet kan overzien wat de directe negatieve grensoverschrijdende effecten zijn door het lage detailniveau. U heeft aangegeven dat u vroegtijdig betrokken wenst te worden wanneer deze effecten er wel zijn op de duitse Wasserstrassen und schiffahrverwaltung. Ook noemt u een aantal punten die van belang zijn voor het waterbeheer in Duitsland.

Onderstaand treft u onze reactie op uw zienswijze aan. Ik behandel de genoemde punten per alinea.

Negatieve grensoverschrijdende effecten

In het huidige programma worden geen negatieve grensoverschrijdende effecten voorzien. Dit is ook in de milieueffectrapportage onderzocht en opgenomen. Wanneer dit verandert doordat er maatregelen worden getroffen die dit effect hebben, zal er met u contact worden opgenomen over deze maatregelen en de bijbehorende effecten. Wij vinden het erg belangrijk om hierover goed in contact te blijven aangezien we het over een watersysteem hebben waar wij allen mee te maken hebben.

Verschillende functies van de rivier

U geeft aan dat door klimaatverandering op de lange termijn bepaalde functies worden aangetast. Hierbij zijn maatregelen nodig om deze functies goed te houden. Hierbij geeft u ook aan dat de verschillende functies moeten worden afgewogen en er geprioriteerd moet worden. In het programma IRM is de integrale context belangrijk. Daarom wordt daar in de volgende fase een apart werkpakket voor ingericht.

Verschillende betrokkenen en politiek belang

In de routekaart voor de volgende fase van IRM, in het programma Ruimte voor de Rivier 2.0, zijn vijf sporen opgenomen, waaronder samenwerken in internationaal verband. Dit spoor leidt tot gezamenlijk proces van agendering en beïnvloeding in internationaal verband.

Zoals u in bovenstaande tekst hebt kunnen lezen, komen de aspecten die u aankaart terug in het vervolg proces van het programma. Het is van belang om een goede samenwerking te houden als buurlanden. We hopen u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

8 Vervolgproces programma IRM

De binnengekomen reacties zijn, waar nodig, verwerkt in het Programma IRM. Dat geldt ook voor de aanbevelingen van de commissie voor de milieueffectrapportage die in de vervolgfase van IRM worden meegenomen (zie hoofdstuk 6). Het Programma is hierna vastgesteld door de minister van Infrastructuur en Waterstaat, mede namens de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Met deze vaststelling treedt het Programma IRM in werking.

Het Programma IRM wordt gelijktijdig samen met de reactienota gepubliceerd en ter inzage gelegd op dezelfde locaties als de terinzagelegging voor de inspraakprocedure.

9 Werkplan volgende fase IRM: Ruimte voor de Rivier 2.0

Dit programma IRM vormt de start van het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. In dit programma worden tot 2029 de beleidskeuzes en de gezamenlijke slagkracht doorontwikkeld. In 2026 worden de nationale systeemkeuzes gemaakt voor zowel bodemligging als voor afvoercapaciteit en ruimte. Waarna gestart kan worden met de uitvoering van bodemaatregelen. Voor 2029 worden de keuzes voor maatregelen voor afvoercapaciteit en ruimte voorbereid. Daarna kan de uitvoering van maatregelen om de benodigde ruimte te realiseren van start gaan. Ondertussen gaan lopende projecten, mits no regret, door.

9.1 Tot medio 2026

9.1.1 A. Beleidsvorming nationale systeemkeuzes

Het Rijk borgt vanuit haar systeemverantwoordelijkheid de nationale systeemkeuzes in het herijkte Nationaal Water Programma 2028-2033 (NWP). Hierbij gaan we in lijn met het advies van de Commissie mer uit van de nieuwe deltasenario's en zullen we het richtinggevend VKA zo concreet mogelijk vertalen naar ruimteclaims binnen- en buitendijks. In deze concretisering wordt met ontwerpend onderzoek de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen onderzocht.

Voor Rijntakken en Maas:

- Nationale keuzes, uitgewerkt in concrete kader, voor rivierbodemplugging en sedimenthuishouding voor de eroderende riviertrajecten van de Rijntakken en voor de Gemeenschappelijke Maas. De concretisering omvat type maatregelen, en daarmee zicht op maatregelen die verdroging van uiterwaarden tegengaan, de bevaarbaarheid bevorderen en – voor de Rijntakken – de gewenste afvoerverdeling bij lage rivierafvoeren faciliteren.
- Nationale beleidskeuze, met een uitgewerkte inrichting van het riviersysteem, voor afvoer- en bergingscapaciteit, waarmee de vijf rivierfuncties zo goed mogelijk kunnen worden bediend, en richting voor gebiedsuitwerkingen en lopende projecten. Deze beleidskeuze bestaat uit:
  - Een overzicht van de belangrijkste, knelpunten in het riviersysteem en de (daarbij horende) no-regret maatregeltypen per riviertraject, waarbij rekening gehouden is met de inhoudelijke samenhang met de sedimenthuishouding en rivierbodemplugging
  - Adaptatiepaden voor aanvullende maatregelen die later in de tijd en afhankelijk van ontwikkelingen en afwegingen tussen rivierfuncties genomen (moeten) worden.
  - Een concretisering van de benodigde binnendijkse ruimte, op basis van benodigde ruimte voor maatregelen ten behoeve van de rivierbodemplugging, afvoercapaciteit/topvervlakking en natuur. Naar verwachting kan voor alle of een groot deel van de bestaande Bkl-reserveringen in 2026 besluitvorming plaatsvinden over het wel of niet handhaven en is er een indicatie waar nieuwe Bkl-reserveringen nodig zijn.
- Langetermijnbeeld (redeneerlijn) op de systeemkenmerken (rivierbodemplugging en sedimenthuishouding alsmede afvoer- en bergingscapaciteit) waarmee de vijf rivierfuncties zo goed mogelijk kunnen worden bediend, de ruimtelijke consequenties daarvan en een richtinggevende uitspraak over rivierverruiming.

Voor Rijntakken:

- De bij laagwater te faciliteren verdeling over de Rijntakken; dit is de voor Deltaprogramma Zoetwater relevante maakbare verdeling en input voor besluitvorming over dat Deltaprogramma.
- Antwoord op de vraag of het beleid 'Lek ontzien' ook na 2050 gehandhaafd kan blijven.
- De afvoerverdeling over de Rijntakken bij hoogwater.

Voor Maas:

- Keuze hoe om te gaan met zomerbedverdiepingen en flessenhalzen, en kaders voor startbesluit vervanging en renovatie stuwen, als doorvertaling vanuit bovengenoemde keuzes voor rivierbodempligging en sedimenthuishouding (en aanscherping ruimteclaim).
- Keuzes over systeemmaatregelen/topvervlakking Maas.

9.1.2 B. *Verbinding nationale kaders met gebieden*

Twee gebiedsuitwerkingen resulteren na twee jaar in de volgende tussenresultaten: (1) een toets op werkhypothese voor nationale kaders, (2) een beeld op de ruimtelijke consequenties als input voor Nota Ruimte, provinciale ruimtelijke plannen en binnendijkse reserveringen, en (3) een indicatie van benodigde maatregelen.

Een actief, lerend praktijknetwerk, gericht op meer integraal en gebiedsgericht samenwerken. In al lopende of startende projecten worden deze leerervaringen meegenomen, door indien mogelijk kansen en no-regret maatregelen te realiseren en regret maatregelen te voorkomen.

Voor Rijntakken:

- Tussenresultaten gebiedsuitwerking Splitsingspuntengebied
- Tussenresultaten uitwerking samenhang Rijn en zijrivieren

Voor Maas:

- Tussenresultaten gebiedsuitwerking Gemeenschappelijke Maas
- Tussenresultaten uitwerking Samenhang Maas met zijrivieren in vier hotspots: Zuid-Limburg (Geul, Gulp en Jeker), Roermond (Roer), Den Bosch (Dieze, Dommel en Aa) en Geertruidenberg (Donge, Wilhelminakanaal en Amer); uitwerking ten behoeve van afvoeropgave Maas

9.1.3 C. *Ontwikkeling gezamenlijke slagkracht*

Voor Rijntakken en Maas:

- Quick wins in stroomlijning uitvoeringsprogramma's en uitvoering van experimenten in gebieden
- Concept spelregelkader Integraal Gebiedsgericht Samenwerken, mede op basis van lessen en leerervaringen uit het praktijknetwerk (zie B).
- Internationale agendering: juridische analyse, gezamenlijk proces en gezamenlijke doelen.
- Lange termijn kennis en ontwikkelagenda (ook internationaal)

9.2 Tot in 2029

Het eindbeeld van de hele volgende fase is een vastgesteld herijkt Ontwerp Programma Ruimte voor de Rivier 2.0 in 2029 met daarin:

Inhoudelijk:

- Concrete kaders voor afvoer- en bergingscapaciteit met een uitwerking in maatregelen, inclusief de benodigde binnendijkse ruimte;
- Voorstellen voor eventuele nieuwe Bkl-reserveringen;
- Gebiedsuitwerkingen; aanvullend op Splitsingspuntengebied en Gemeenschappelijke Maas ook IJssel-Vechtdelta, Midden-Waal en Rijn-Maasmonding: deze lijst is niet limitatief het kan zijn dat er vanuit de nadere concretisering van de beleidskeuze voor afvoer/bergingscapaciteit en benodigde ruimte ook andere gebieden in beeld komen;
- Maatregelpakketten voor zowel de rivierbodempligging en sediment huishouding als voor de afvoer- en bergingscapaciteit voor de eerste zes jaar (2030-2035). De maatregelpakketten betreffen zowel de Rijn als de Maas plus daaraan gerelateerde trajecten, bevatten een (financiële) onderbouwing en zijn uitgewerkt op het niveau van het PKB Ruimte voor de Rivier, zodat nut en noodzaak van maatregelen niet meer op projectniveau juridisch onderbouwd hoeven te worden.

Organisatorisch:

- een geïmplementeerd nieuw spelregelkader voor integrale programmering etc;
- een werkend proces voor samenwerking in internationaal verband, grensoverschrijdend op systeemniveau en op niveau regionale watersystemen;
- Perspectief op lange termijn ontwikkelingen en adaptatiepaden, ook in internationaal verband
- uitvoeringsstrategieën voor Rijn, Maas en het nationale schaalniveau.

Dit is in lijn met het advies van de commissie mer om te onderzoeken wat lopende programma's (HWBP, PAGW) kunnen bijdragen aan het programma en welke aanpassingen daarin nog mogelijk zijn.

Colofon

April 2025